छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको स्थानीय पाठ्यक्रम

छायाँनाथ राराको सेरोफेरो

२०८१

आधारभूत तह कक्षा १-८

प्रकाशक :

छायाँनाथ रारा नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, गमगढी, मुगु

प्रतिलिपि अधिकार : छायाँनाथ रारा नगरपालिकामा सुरक्षित
संस्करण : प्रथम
प्रकाशन: २०८१

सल्लाहकार समिति
श्री बिष्णु कुमार भाम नगर प्रमुख छायाँनाथ रारा नगरपालिका
श्री ऐश्वर्य मल्ल नगर उपप्रमुख छायाँनाथ रारा नगरपालिका
श्री हस्त बहादु भाम श्रोत व्यक्ति
श्री बुद्धि बहादुर शाही श्रोत व्यक्ति

पाठ्यक्रम मस्यौदा निर्माण कार्यदल
संयोजक : श्री पशुपती शाही (प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत)
सदस्य : श्री जुन बहादुर खड्का (सामाजिक विकास समिति संयोजक, वडा अध्यक्ष)
सदस्य : श्री चन्द्र बहादुर बढुवाल (प्रधानाध्यापक)
सदस्य : श्री खड्ग बहादुर रोकाया (प्रधानाध्यापक)
सदस्य : श्री देब बहादुर मल्ल (विषय विज्ञ)
सदस्य : श्री शुशिल कुमार भाम (विषय विज्ञ)
सदस्य : श्री पदम बहादुर बुढा (कृषि पशु विज्ञ)
सदस्य : श्री इन्दिरा कुमारी मल्ल (वि.व्य.स. अध्यक्ष)
सदस्य : श्री करिष्मा बुढा (बालक्लव अध्यक्ष)
सदस्य सचिव : श्री गणेश न्यौपाने (शिक्षा शाखा प्रमुख)

संयोजन : छायाँनाथ रारा नगरपालिका, मुगु
भाषा सम्पादन : श्री चन्द्र बहादुर बढुवाल (प्रधानाध्यापक)

लेआउट :

मुद्रण

शुभकामना

नेपाल विभिन्न जातजाति भाषा धर्मका साथै भौगालिक विविधत भएको मूलुक हो । देशको विकास शिक्षाबाट सम्भव हुन्छ । शिक्षा बिना कुनैपनि विकासको परिकल्पना गर्न सकिदैन । जबसम्म शिक्षाको विकास हुँदैन तबसम्म अन्य पक्षको विकास सम्भव हुँदैन । नेपाल जातजाति भाषा धर्म, भौगोलिक परिवेशका हिसाबले विवविधता भएकै कारणले नेपालको संविधान तथा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुपले मातृभाषा तथा स्थानीय पाठ्यक्रमको परिकल्पना गरेका छन् र सोहि अनुरुप नै आ आफ्नो क्षेत्रमा विज्ञको सहायता लगि सकुन्जेल कम लागतमा स्थानीय परिवेश सुहाउँदो स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरेर कार्यान्वयन गर्ने अधिकार प्रदान गरिएको छ । समग्र शिक्षा प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्दै गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्त गर्न पाउने नागरिकका अधिकारलाई सहज बनाउन सकियोस् भन्ने हेतुले हामीले छायानाथ रारा नगरपालिका भित्र विभिन्न शैक्षिक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएका छौं भने **श्रम नै देश विकासको आधार मानेर नगरपालिका हुँदै देशै भरी श्रम संस्कृतिको विकास गराउनका लागि नगरभित्र विभिन्न ठाउँमा श्रम अभियानलाई पनि जोडिरहेका छौँ । यसको मूल मान्यता भनेको आजका पिढीँबाट भोलिका सन्ततिले सिको गरुन् र शिक्षालाई श्रम र सिप सँग जोड्नु भन्ने हो ।** शिक्षाको विकास ढिलो देखिने र दिगो हुने भएकाले यसले तत्कालै सकरात्मक या नकरात्मक असर नपारे पनि भावि सन्ततीका लागि वरदान सावित अवश्य हुने नै छ । हाम्रो यस छायाँनाथ रारा नगरपालिकामा हामी गुणस्तरीय र व्यवहार उपयोगी शिक्षाको माध्यमले सुसंस्कृत र सभ्य नागरिक निर्माण गर्न चाहान्छौं गुणस्तरीय शिक्षा कै माध्यमबाट यो नगरलाई सुखि र सम्बृद्ध बनाउन चाहान्छौं । नगर भित्रका हरेक व्यक्तिलाई शिक्षित बनाएर विश्व बजारमा बिक्न र टिक्न सक्ने सिपयुक्त र उत्पादनशील नागरिक तयार गर्नु हाम्रो कर्तव्य हो ।

नेपालको संविधान २०७२ तथा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६ ले प्रदान गरेको अधिकारको प्रयोग गरी यहि शैक्षिक सत्र २०८१ देखि लागु हुने गरी कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्मकै स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने जमर्को गरेका छौं । स्थानीय विषयवस्तु सुहाउँदा विभिन्न विषयबस्तुलार्य समेटेर पाठ्यक्र जस्तो मूल्यवान कुरा निर्माण गर्न कम चुनौती त छैन तथापी पनि विभिन्न विज्ञको सहयोग र स्थानीय परिवेशलाई आत्मसात गर्दै पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने अदम्य आँट गरेका छौं । यो स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण पश्चात् त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा स्थानीय तहले आवश्यक अनुगमन गर्ने, विद्यालयहरूले यसलाई कार्यान्वयन गर्दै लैजाने र आवश्यकताको आधारमा समयानुकलू परिमार्जन गर्दै लैजाने हो भने यसको प्रभावकारित अझै बढेर जाने मेरो विश्वास छ । स्थानीय जात, जाति, भाषा, भाषिका, धर्म, संस्कृति, मूल्यमान्यता, परम्परा, चाडपर्व, , लोकगीत, लोकसङ्गीत,प्राकृतिक , धार्मिक र ऐतिहासिक श्रोत साधन, पर्यटकिय क्षेत्र, पेसा, व्यावसाय,तथा समाजमा वर्षौंदेखि जरा गाडेर रहेका कुसंस्कार र कुप्रथा आदि कुरालाई स्थानीय माटो सुहाउँदो तरिकाले यस पाठ्यक्रममा समेटिएकाले सम्पूर्ण विषयवस्तु पूर्णतया स्थानीयतामा आधारीत रहेको विश्वास लिएको छुँ । यसका साथै हाम्रो नगरको बारेमा आवश्यक जानकारी गराई आफ्नो परिवेश, सामाजिक, भौगोलिक, आर्थिक, सांस्कृतिक अवस्थाको बारेमा सुसूचित गराउनु स्थानीय पाठ्यक्रमको एक प्रमुख उद्देश्य हो । समावेशी तथा सबैको अपनत्व महशुस हुने खालका स्थानीय विषयवस्तुको पृष्ठभूमिमा निर्मित स्थानीय पाठ्यक्रमबाट आपसी सद्भाव, मेलमिलाप, सामुहिक कार्य, सहिष्णुता तथा राष्ट्रिय एकताको भावनाको विकासमा पनि सहयोग पुग्ने अपेक्षा राख्न सकिन्छ । "विश्वब्यापी सोच, स्थानीय अभ्यास" भन्ने स्थानीय पाठ्यक्रमको मूलमर्मलाई आत्मसात गर्दै रैथाने ज्ञान, सीप, अभ्यास र परम्पराको जगेर्ना, संरक्षण,

विकास र प्रचार प्रसारको लागि पनि स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण र प्रयोग आवश्यक देखिन्छ । आफ्नो जन्मभूमी र स्थानीय परिवेशका विविध पक्षको बारेमा यथोचित जानकारी लिदै आफ्नै माटोमा "केही गरौं" भन्ने भावना विकास गर्नमा समेत यो पाठ्यक्रमले सहयोग गर्ने छ । यस पाठ्यक्रमले छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको परिवेशलाई उच्च प्राथमिकता दिएको छ । मुगु जिल्लाको विशिष्ट अवस्थालाई समेटेको छ । हाम्रौ गौरव तथा ऐतिहासिक धरोहर रारालाई चिनाउन र उचाइमा पुराउन थप टेवा पुऱ्याएको छ ।राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले समेट्न नसकेको तर, स्थानीय आवश्यकताको रुपमा रहेका विषयवस्तुहरूहरूलाई पस्केको छ । यस अर्थमा यो पाठ्यक्रम छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको पहिचान कायम राख्न सफल हुने छ भन्ने विश्वास लिएको छु ।

अन्त्यमा छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले आफ्नो परिवेश अनुकूल स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन सकेकोमा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदलका सदस्य ज्युहरूलाई हार्दिक बधाइ दिन चाहान्छु । नगरपालिकाले सुम्पिएको जिम्मेवारीलाई कुशलतापूर्वक निर्वाह गर्दै उत्कृष्ट पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयनयोग्य बनाउनु भएकोमा म अत्यन्त हर्षित छु । यस पाठ्यक्रमलाई कार्यान्वयनमा ल्याउन शिक्षक महासंघ, शिक्षकका प्रतिनिधिमूलक संघ/संगठन, छायाँनाथ रारा नगरपालिकाका सम्पूर्ण विद्यालयका प्रधानाध्यापक, शिक्षक, अभिभावक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति लगायत सरोकारवालाहरूलाई म हार्दिक अनुरोध गर्दछु र यो पाठ्क्रमलाई कार्यान्वयनका लागि सहजीकरण गर्न समेत म प्रतिवद्ध रहनेछु । पाठ्यक्रम आफैमा एक गतिशील दस्तावेज भएकोले आवश्यकतानुसार यसको समसामयिक परिमार्जन हुदैजाने व्यहोरा समेत अवगत गराउन चाहान्छु ।

धन्यबाद ।

विष्णु कुमार भाम
नगर प्रमुख
छायाँनाथ रारा नगरपलिका,मुगु

शुभकामना

शिक्षा विकासको प्रमुख मेरुदण्ड हो । व्यक्तिमा लुकेर रहेका कुरालाई प्रस्फुटन गराउने माध्यम नै शिक्षा हो । शिक्षाको विकास बिना कुनै पनि व्यक्तिको सर्वाङ्गीण विकास सम्भव हुन सक्दैन । बहुपहिचानयुक्त देश नेपालको विविधतालाई स्वीकार गर्दै संघीय संरचनाको उदय सँगै नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८ मा आधारभूत र माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा व्यवस्थापन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रत्यायोजन गरिसकेको अवस्था छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को पनि दफा ११, उपदफा २ (ज) ले पनि स्थानीय तहको कार्यक्षेत्रभित्र विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले कक्षा १ देखि ८ सम्म नै पठनपाठन हुने गरी स्थानीय आवश्यकता र विषयवस्तु, स्थानीय सहभागिता र विज्ञतामा स्थानीय तहको सहयोग र समन्वयमा मातृभाषा/स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । सोहि व्यवस्थाको अधि(नमा रही हाम्रो यस छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले पनि स्थानीय विषयबस्तुहरु समेटी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरेर कार्यान्वयनमा ल्याउने जमर्को गरेको छ । यस स्थानीय पाठ्यक्रमबाट छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको पहिचान स्थापित गर्न थप सहयोग पुर्‍याउने कुरामा म विश्वस्त छु । बालबालिकालाई जब शिक्षाको राम्रो बीउँ रोपिन्छ, तब भविष्यमा त्यो बिरुवा हुर्कदैं जान्छ र फूल फुलेर फल लाग्छ । तसर्थ बालबालिकालाई स्थानीय स्तरमा भएका इतिहास, पेसा, व्यवसाय, धर्म, संस्कृति, रीतिरिवाज,परमम्परा, मूल्यमान्यता, धार्मिक, ऐतिहासिक र प्राकृतिक श्रोत साधनको बारेमा यथोचित ज्ञान हुन आवश्यक हुन्छ । स्थानीय स्तरमा पसिद्ध भएका तर राष्ट्रिय स्तरमा लुकेर रहेका यस्त विषयवस्तुलाई स्थानीय पाठ्यक्रमका माध्यमबाट बाहिर ल्याउने प्रयास गर्नुपर्दछ, जुन कुरा मैले यस पाठ्यक्रममा पनि पाएकी छुँ । शिक्षा लाई व्यावहारिक, सिपयुक्त र जीवनउपयोगि गराउने, स्थानीय आवश्यकताको पहिचान र संरक्षण गर्ने मूल उद्देश्यका साथमा छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका शैक्षिक, प्राज्ञिक, बौद्धिक तथा सरोकारवालाहरुबाट रचनात्मक र सिर्जनात्मक सुझावहरुलाई शिरोधार्य गरी स्थानीय परिवेशलाई आधार मानी तयार गरिएको यो पाठ्यक्रम अत्यन्तै सराहनीय रहेको कुरामा म विश्वस्त छुँ । हाम्रो छायाँनाथ रारा नगरपालिका पनि विविधतामा एकता भएको स्थानीय तह हो यहाँ विभिन्न जातजाति,धर्म परम्परा, पेशा व्यवसाय गर्ने मानिसको बसोबास रहनुका साथै भौगोलिक हिसाबले पनि विविधता पाइन्छ । स्थानीय स्तरमा रहेका यी विविधतालाई एकताको सुत्रमा बाँध्दै हाम्रो समाजमा सर्वपक्षीय वस्तुहरुलाई समेटी सिकाइलाई प्रभावकारी र व्यावहारिक बनाउने प्रयत्न यस पाठ्यक्रममा गरिएको छ । स्थानीयताको गरिमा अभिवृद्धि गर्दै बाल मानसपलटमा आफ्नोपनको विकास र रुचिका विषय समेटी सिकाइअभिवृद्धि गर्दै उनीहरुमा ज्ञान, सिप अभिवृत्ति, मूल्य र क्षमता जस्ता सक्षमताहरु हासिल गर्नमा यो पाठ्यक्रम सफलहुनेछ भन्ने आशा लिएकी छुँ ।

अन्त्यमा, विभिन्न उकाली ओराली र चुनौतिहरु पार गर्दै आइपरेका समस्याको सामना गर्दै लामो समयको छलफल पछि आफ्नो विज्ञता प्रस्तुत गरेर स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्न लागि पर्ने र सफल हुने स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण कार्यदलका सम्पूर्ण पदाधिकारीहरुलाई हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छुँ । देश विकासको प्रमुख आधार शिक्षा र शिक्षाको मार्ग दर्शन नै पाठ्यक्रम भएकाले भोलिका दिनमा स्थानीय आवश्यकतालाई यो पाठ्यक्रमले भरपूर रुपमा समेट्ने छ भन्ने विश्वास लिएकी छुँ । साथै यो पाठ्यक्रम प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्नका लागि शिक्षा सँग सरोकार राख्ने विव्यस पदाधिकारी, विद्यालयका प्रधानाध्यापक,शिक्षक,शैक्षिक संघ संगठन तथा अन्य निकायलाई अनुरोध गर्दछुँ । साथै स्थनीय आवश्यकता, तथा देश काल परिस्थिति अनुसार यो पाठ्यक्रम पनि परिमार्जन हुँदै जाने र कार्यान्यवयनका क्रममा यसको प्रभावकारीताको मूल्यांकन हुनेछ ।

धन्यवाद ।

ऐश्वर्य मल्ल
नगर उपप्रमुख
छायाँनाथ रारा नगरपालिका, मुगु

हाम्रो भनाइ

आजको समाज आधुनिकता र परिवर्तनतिर उन्मुख छ । समय बित्दै जाँदा शिक्षामा अनेक प्रकारका परिवर्तनहरु भइरहेका छन् । दिनानुदिन विश्वले आफ्नो पहिचान शिक्षा मार्फत दिइरहेको छ । त्यहि समाजको गतिशीलतामा ज्ञान र विज्ञानको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ ।अघिल्लो पुस्ताले पछिल्लो पुस्तामा आफ्ना अनुभवहरू हस्तान्तरण गर्दै छ,भने नयाँ पुस्ताले नवीनतम् खोज अनुसन्धान गर्दै ज्ञान र सिपको भण्डारलाई समृद्ध बनाउँदै लैजान्छ । यसरी ज्ञान, सिप तथा अनुभवहरूलाई एकीकृत गरी उन्नत समाज निर्माण गर्न औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षा प्रदान गर्नका लागि योजनाबद्ध कार्यक्रमको आवश्यकता पर्दछ । त्यही योजनाबद्ध शिक्षण सिकाईको पहिलो खुड्किला नै समय सन्दर्भ अनुरुप पाठ्यक्रमको निर्माण गर्नु हो । शैक्षिक योजना पनि समय तथा स्थान सापेक्ष हुन्छ । आज कुनै स्थान विशेषका लागि उपयुक्त भएको शैक्षिक योजना सर्वकालीन र सर्वव्यापी हुन सक्दैन । त्यसैले शिक्षालाई समय तथा स्थान सापेक्ष बनाउन निश्चित समयावधिमा पाठ्यक्रम परिवर्तन तथा परिमार्जनका साथै समग्र शिक्षा नीतिमा नयाँ आयामको आवश्यकता पर्दछ । केन्द्रीकृत पाठ्यक्रमले स्थानीय आवश्यकता सम्बोधन गर्न नसकेको महसुस गरी सो पूरा गर्नका लागि स्थानीय सरकारले नै पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने कानुनी व्यवस्था भएको छ । नेपालको संविधान २०७२ ले विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रभित्र तोकेको छ । संविधान प्रदत्त अधिकार कार्यान्वयन गर्ने क्रममा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले हरेक स्थानीय तहलाई स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी विद्यालयहरूमा कार्यान्वयन गर्न दिशानिर्देश गरेको छ । सोहीअनुसार छायाँनाथ रारा गरपालिकाले २०८०/०८१ को नीति तथा कार्यक्रममा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गरी नगरपालिका क्षेत्रका विद्यालयमा कक्षा १ देखि ८ सम्म लागु गर्ने नीति लिएको छ । सोहीबमोजिम यो पाठ्यक्रम तयार गरिएको हो । यस स्थानीय पाठ्यक्रमले राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले समेट्न नसकेका तथा नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विशिष्ट आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने छ । यसबाट बालबालिकाले औपचारिक रूपमा आफ्नो ठाउँ, आफ्नो ठाउँको कृषि, पशुपक्षीपालन, सामाजिक संस्कार ऐतिहासिक, धार्मिक, सांस्कृतिक र प्राकृतिक सम्पदाको पहिचानसहित वस्तुनिष्ठ ज्ञान प्राप्त गर्ने छन् । स्थानीय पाठ्यक्रमले बा(लबालिकाहरूमा आफ्नो पनको महशुस हुनुका साथै आफू बसेको जन्मेको ठाउँको बारेमा पहिचान गर्ने र परिचित हुने अपेक्षा राख्दछ । यो पाठ्यक्रम विकास प्रक्रियामा केन्द्रीय रूपरेखाअन्तर्गत रही विभिन्न सरोकारवालाहरूको सहभागिता जुटाई आधारभूत तह (कक्षा १ देखि ८ सम्म) का विद्यार्थीहरूको आवश्यकता, क्षमता र रुचिलाई ध्यान दिइएको छ तथापि यो काम नगरपालिकाको पहिलो प्रयास भएको हुँदा यसमा अझै सुधारका क्षेत्रहरू हुन सक्दछन् । कार्यान्वयनका क्रममा विज्ञ एवम् प्रयोगकर्ताबाट प्राप्त बहुमूल्य पृष्ठपोषणका आधारमा समसामयिक सुधार एवम् परिमार्जन हुँदै जाने नै छ । यस कार्यमा लेखन कार्यदल, विज्ञ, गोष्ठीमा सहभागी सम्पूर्ण सरोकारवाला, जनप्रतिनिधि, नगर शिक्षा समितिका पदाधिकारी, प्राध्यापक, शिक्षक, अभिभावक तथा कर्मचारीहरूप्रति छायाँनाथ रारा नगरपालिका, शिक्षा शाखा हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछ ।

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा
छायाँनाथ रारा नगरपालिका, मुगु

विषय-सूची

क.स.	शीर्षक	पृष्ठ
१	परिचय	
२	विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य	
३	आधारभूत तहका सक्षमताहरू	
४	आधारभूत तह (कक्षा १-३) का सक्षमता	
५	आधारभूत तह (कक्षा ४ र ५) का सक्षमता	
६	आधारभूत तह कक्षा १-३ को राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा	
७	आधारभूत तह कक्षा ४-५ को राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा	
८	आधारभूत तह कक्षा ६-८ को राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा	
९	विषय क्षेत्र	
१०	आधारभूत तह कक्षा १-३ को राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा	
११	आधारभूत तह कक्षा ४-५ को राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा	
१२	आधारभूत तह कक्षा ६-८ को राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा	
१३	छायाँनाथ राराको सेरोफेरोको विषयक्षेत्रगत पाठ्यभार वितरण	
१४	स्थानीय पाठ्यक्रमको पाठ्यघण्टि र अंक विभाजन तालिका	
१५	तहगत सक्षमता	
१६	कक्षागत तथा विषयगत सिकाइ उपलब्धि १-८	
१७	विषयवस्तुको क्षेत्र तथा क्रम	
१८	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण	
१९	सिकाइ सहजीकरण विधि	
२०	विद्यार्थी मूल्याङ्कन	

स्थानीय पाठ्यक्रमको परिचय

पाठयक्रम सिकाइको मार्गदर्शन हो । सोहि अनुरुप नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ तथा राष्ट्रिय पाठयक्रम प्रारुप २०७६ को मापदण्डमा रहि छायाँनाथ रारा नगर पालिकाले आफ्नो मातहतमा रहेका विद्यालयहरुलाई पठनपाठन सहजताका लागि शैक्षिक सत्र २०८१ सालमा स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण गरी विद्यालय स्तरमा लागु गरेको छ । औपचारिक शिक्षाको मेरूदण्डको रूपमा रहेको विद्यालय तहको राष्ट्रिय पाठयक्रम नेपालमा पाठयक्रम विकास केन्द्रले अन्तराष्ट्रिय र राष्ट्रियस्तरको परिवेश, राष्ट्रिय विषयवस्तु र आवश्यकता तथा स्थानीय विषयवस्तुलाई समेत समावेश गरी तयार गर्दछ । नेपाल भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, जैविक, भाषिक, साँस्कृतिक र धार्मिक रूपले विविधतायुक्त देश हो । हरेक परिवेशको आवश्यकता र विषयवस्तुलाई राष्ट्रिय पाठयक्रमले समेट्न नसक्ने र हरेक स्थानीय तहको आ-आफ्नै विशिष्ट पहिचान एवं विविधता हुन्छ भन्ने अवस्थालाई दृष्टिगत गर्दै स्थानीय पाठयक्रम निर्माणको अवधारणा अघि सारिएको छ । नेपालमा औपचारिक रूपमा प्राथमिक शिक्षा पाठयक्रम, २०४९ ले पहिलो पटक स्थानीय विषय वा मातृभाषामध्ये कुनै एक विषय विद्यालयले छनोट गरी पढाउन पाउने व्यवस्था गरेको थियो । पछि प्राथमिक शिक्षा पाठयक्रम, २०६२ र आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) पाठयक्रम, २०६९ हुँदै हाल राष्ट्रिय पाठयक्रम प्रारूप, २०७६ तथा आधारभूत शिक्षा पाठयक्रम (कक्षा १-३) २०७६, आधारभूत शिक्षा पाठयक्रम (कक्षा ४-५) २०७८ र आधारभूत शिक्षा पाठयक्रम (कक्षा ६-८) २०७७ ले आधारभूत तह (कक्षा १-८) सम्म स्थानीय विषय पठनपाठन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय पाठयक्रमका सम्बन्धमा प्राथमिक शिक्षा पाठयक्रम, राष्ट्रिय पाठयक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसार स्थानीय पाठयक्रम भन्नाले स्थानीय सरोकारवालाले आवश्यक ठानेको विषयवस्तुलाई उनीहरूकै विज्ञता र सक्रियतामा यथाशक्य कम लागतमा तयार गरिएको पाठयक्रम हो । स्थानीय आवश्यकता, स्थानीय विषयवस्तु, स्थानीय सहभागिता र स्थानीय विज्ञता यस पाठयक्रमका मुख्य तत्वहरू हुन् । नेपालको संविधान २०७२ ले शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा व्यवस्था गरी अनुसूची ८ मा आधारभूत र माध्यमिक तह सम्मको शिक्षालाई स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र राखेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ (२) (ज) (१८) मा स्थानीय स्तरको शैक्षिक ज्ञान, सिप र प्रविधिको संरक्षण, प्रवर्द्धन र स्तरीकरण गर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ । राष्ट्रिय पाठयक्रम प्रारूप, २०७६ ले आधारभूत तहमा एउटा विषयका रूपमा स्थानीय विषय वा मातृभाषाको पाठयक्रम स्थानीय तहले तयार गरी पठनपाठन गराउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ । यी सबैले निर्दिष्ट गरेका व्यवस्थाका साथै स्थानीय पाठयक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषासहित), २०७६ ले निर्दिष्ट गरेका प्रावधानलाई समेत अँगाल्दै यो पाठयक्रम विकास गरिएको छ । स्थानीय पाठयक्रम विकासमा स्थानीय विषयवस्तु र स्थानीय आवश्यकताको पहिचान गरी स्थानीय सहभागिता र विज्ञताको संलग्नता हुनुपर्ने मान्यताका आधारमा यो पाठयक्रम विकास गर्ने प्रयास गरिएको छ । स्थानीय तहको ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई उजागर गर्न, परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधि, स्थानीय तहका कला कौशल, संस्कृति, भाषा, परम्परा, व्यवसाय, पर्यटकीय क्षेत्र, प्राकृतिक सम्पदा आदिका बारेमा जानकार गराइ संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्न उत्प्रेरित गर्न एवं सहयोग पुऱ्याउन तथा बा(लबालिकालाई उद्यमशील बनाउने उद्देश्यले यो पाठयक्रम निर्माण गरिएको छ ।

यस पाठयक्रमलाई सकेसम्म बाल मनोविज्ञानमा आधारित, बालबालिकाको कक्षा र तहअनुसारको क्षमता र स्तरका आधारमा र स्थानीय परिवेश अनुकुल व्यावहारिक एवं सान्दर्भिक र जीवनोपयोगी बनाउन प्रयास गरिएको छ । राष्ट्रिय पाठयक्रम प्रारूप, २०७६ मा भएको प्रावधानअनुसार स्थानीय तहले विद्यालय तहमा १०० पूर्णाङ्कको स्थानीय पाठयक्रम निर्माण गरी लागु गर्न पाउने व्यवस्था गरेको छ ।

विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूले विभिन्न माध्यमबाट आर्जन र विकास गरेका ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिलाई निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङकनका साधनहरूको माध्यमबाट उनीहरूलाई सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गरी सिकाइ सुनिश्चित गरिने कुरालाई जोड दिइएको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेका मूल्याङकनका प्रावधानहरू अन्तर्गत कक्षा १ देखि ३ सम्म सिकाइ उपलब्धिमा आधारित मूल्याङकन र कक्षा ४ देखि ८ सम्म आन्तरिक मूल्याङ्कनको लागि ५० प्रतिशत अंक भार र बाह्य मूल्याङ्कनको लागि ५० प्रतिशत अङ्कभार कायम गरी विद्यार्थीहरूले हाँसिल गरेका समग्र उपलब्धीलाई निर्णयात्मक मूल्याङकनको

रूपमा अभिलेख गरी अक्षराङ्कन पद्धतिअनुसार विद्यार्थीले हासिल गरेको नतिजा प्रदान गरिने कुरालाई यस पाठयक्रमले समेटेको छ ।

१. विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य

राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले परिवर्तित संरचना र राज्य व्यवस्था अनुरूप निम्नानुसार शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्यहरू तय गरेको छ :

क. प्रत्येक व्यक्तिमा अन्तर्निहित प्रतिभा प्रस्फुटन गरी व्यक्तित्व विकास गर्ने,

ख. संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका मूल्य मान्यताप्रति प्रतिबद्ध, राष्ट्र र राष्ट्रियताप्रति बफादार, स्वाभिमानी, सामाजिक तथा सांस्कृतिक विविधतालाई सम्मान गर्ने, चरित्रवान्, नैतिकवान् एवम् जिम्मेवार नागरिक तयार गर्ने,

ग. श्रमप्रति सम्मान एवम् सकारात्मक सोच भएका, रोजगार तथा स्वरोजगार उन्मुख, उत्पादनमुखी, उद्यमशील र सिपयुक्त नागरिक तयार गर्ने,

घ. व्यक्तिको सामाजिकीकरणमा सहयोग गर्दै सामाजिक सद्भाव तथा सहिष्णुता र राष्ट्रिय एकता सुदृढ गर्न सहयोग पुऱ्याउने,

ङ. प्राकृतिक तथा राष्ट्रिय सम्पदा र पर्यावरणको संरक्षण, संवर्धन र सदुपयोग गर्दै दिगो विकासमा योगदान गर्ने सचेत नागरिक तयार गर्ने,

च. प्रत्येक व्यक्तिमा शान्ति, मानव अधिकार, समानता, समावेशीता र सामाजिक न्यायका मान्यतानुरूपको आचरण विकास गरी समतामूलक, समावेशी, न्यायपूर्ण र समाजवाद उन्मुख राष्ट्र निर्माणमा मद्दत गर्ने ।

छ. स्थानीय पाठ्यक्रम २०७७ आधारभूत तह (कक्षा १-५) छ. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धी, आधुनिक सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोग गर्न सक्ने विश्व परिवेश सुहाउँदो दक्ष जनशक्ति तयार गर्ने,

ज. वैज्ञानिक अवधारणा, तथ्य, सिप, सिद्धान्त तथा प्रविधिको प्रयोग गर्न सक्ने वैज्ञानिक सुझबुझ भएको तथा अनुसन्धानमुखी जनशक्ति तयार गर्ने,

झ. रचनात्मक तथा समालोचनात्मक चिन्तन गर्ने, जीवनोपयोगी सिप भएका, सहिष्णु, भाषिक क्षमतामा निपुण नागरिक तयार गर्ने,

ञ. नेपाली मौलिक कला, संस्कृति, सौन्दर्य, आदर्श तथा विशिष्टताहरूको संरक्षण, संवर्धन र विस्तारतर्फ अभिप्रेरित भई नेपाली पहिचानप्रति गौरव गर्ने नागरिक तयार गर्ने,

ट. जलवायु परिवर्तन तथा प्राकृतिक एवम् मानव सिर्जित प्रकोपप्रति सचेत रही सम्भावित जोखिम न्युनीकरण तथा विपद् व्यवस्थापन गर्न सक्षम नागरिक तयार गर्ने,

ठ. सामाजिक न्यायमा आधारित समृद्ध राष्ट्र निर्माणका निम्ति आवश्यक मानव संसाधनको विकास गर्ने ।

३. आधारभूत तहका सक्षमताहरू

आधारभूत शिक्षाले विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षाका माध्यमद्वारा बालबालिकामा अन्तर्निहित प्रतिभाको विकास गर्ने लक्ष्य राखेको छ । यस तहको शिक्षाको मुख्य उद्देश्य राष्ट्रप्रेम र लोकतन्त्रमा विश्वास गरी राष्ट्रियताको संरक्षण र संवर्धन गर्ने, अधिकार र कर्तव्यको पालनासहित स्वतन्त्रताको सम्मान गर्ने, सामाजिक र प्राकृतिक वातावरणप्रति सचेत भई मानवीय मूल्य र मान्यताअनुकूल व्यवहार गर्न कर्तव्यनिष्ठ नागरिक उत्पादन गर्नु हो । यस तहको शिक्षा प्राप्त गरिसकेका बालबालिकाहरू आफ्ना विचार आदानप्रदान एवम् दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्या समाधान गर्न सक्षम, स्वावलम्बी, परिश्रमी, वैज्ञानिक सुझबुझ भएका, स्वास्थ्यप्रति सचेत र नैतिकवान् हुने छन् ।

क) आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ देखि ८) का सक्षमताः

१. देशप्रेम तथा राष्ट्रिय एकताको भावना एवम् लोकतान्त्रिक मूल्य, मान्यता तथा संस्कार व्यवहारमा प्रदर्शन,

२. भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र व्यावहारिक, सिर्जनात्मक एवम् सान्दर्भिक प्रयोग,

३. सूचना र विचारहरूको आदानप्रदान, विश्लेषण तथा सूचना प्रविधिको समुचित प्रयोग,

४. तार्किक तथा व्यावहारिक गणितीय ज्ञान, सिप एवम् अभिवृत्ति विकास र प्रयोग,
५. वैज्ञानिक अवधारणा, तथ्य, सिद्धान्त र नियमप्रतिको जिज्ञासा एवम् बोध र व्यावहारिक जीवनमा प्रयोग,
६. मानव मूल्य र मान्यता एवम् सामाजिक गुणको विकास तथा नागरिक कर्तव्यप्रति सजग,
७. जनसङ्ख्या, वातावरण संरक्षण र दिगो विकासबिचको अन्तरसम्बन्धको बोध र व्यवस्थापनमा सहयोग,
८.शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर जीवनशैली र जीवनोपयोगी सिपको विकास,
९.स्थानीय, आधुनिक पेसा, व्यवसाय र प्रविधि एवम् श्रमप्रति सम्मान तथा व्यवहार कुशल सिप (Soft Skills) को प्रयोग,
१०. नेपाली कला, साहित्य र संस्कृतिको संरक्षण तथा संवर्धन एवम् सिर्जनशीलताको विकास र प्रयोग,
११. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवेशसँग परिचित भई विविधता, विश्वबन्धुत्व र सहअस्तित्व बोध तथा स्वीकार,
१२. दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्याहरूको पहिचान, विश्लेषण तथा समाधान ।

ख) आधारभूत तह (कक्षा १-३) का सक्षमताः (राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा)

१. देशप्रेमको भावना एवम् लोकतान्त्रिक मूल्य, मान्यता र संस्कारको विकास, आधारभूत भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र व्यावहारिक प्रयोग,
२. आधारभूत गणितीय धारणाको ज्ञान, सिपको विकास र प्रयोग,
३. नैतिकता, अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्बनजस्ता सामाजिक मूल्य मान्यता एवम् चारित्रिक गुणको विकास,
४. विज्ञान, वातावरण, सूचना प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत ज्ञान र सिपको विकास,
५. शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर बानी, सरसफाइ र जीवनोपयोगी सिप तथा व्यवहार कुशल सिपको विकास,
६. कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि, सिर्जनात्मक र समालोचनात्मक सिपको विकास,
७. आफ्नो परिवेशसँग परिचित भई विभिन्न जातजाति, धर्म, भाषा, संस्कृतिका साथै आफ्ना क्षेत्रप्रति सम्मान र समभावको विकास ।

ग) आधारभूत तह (कक्षा ४ र ५) का सक्षमता (राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा)

आधारभूत शिक्षा (कक्षा ४- ५) का सक्षमताहरू निम्नानुसार हुने छन् :
१. देशप्रेमको भावना एवम् लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यता र संस्कारको विकासका साथै आधारभूत भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र व्यावहारिक प्रयोग, द्ध स्थानीय पाठ्यक्रम २०७७ आधारभूत तह (कक्षा १-५)
२. आधारभूत गणितीय अवधारणा, व्यावहारिक सिपको विकास र प्रयोग,
३. नैतिकता, अनुशासन, सदाचार र स्वावलम्बनजस्ता सामाजिक मूल्य मान्यता एवम् चारित्रिक गुणको विकास,
४. विज्ञान, वातावरण, सूचना प्रविधिसम्बन्धी आधारभूत ज्ञान र सिपको विकास,
५. शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वस्थकर बानी, सरसफाइ र जीवनोपयोगी सिप तथा व्यवहार कुशल सिपको विकास, कला तथा सौन्दर्यप्रति अभिरुचि, सिर्जनात्मक र समालोचनात्मक सिपको विकास,
६. आफ्नो परिवेशसँग परिचित भई विभिन्न जातजाति, धर्म, भाषा, संस्कृतिका साथै आफ्नो क्षेत्रप्रति सम्मान र समभावको विकास ।

घ) आधारभूत तह (कक्षा ६ र ८) का सक्षमता (राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा)

१. देश प्रेम एवं राष्ट्रिय एकताको भावनाको विकास
२. लोकतान्त्रिक मूल्य मान्यता र संस्कारको विकास र विविधताप्रति सम्मान
३.भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र व्यावहारिक, सिर्जनात्मक एवम् सान्दर्भिक प्रयोग
४. सूचना र विचारहरुको आदान प्रदान विश्लेषण तथा सूचना प्रविधिको समुचित प्रयोग

५. तार्किक तथा ववहारिक गणितीय ज्ञान सिप र अभिवृत्तिको विकास र प्रयोग
६.वैज्ञानिक अवधारणा ,तथ्य ,सिद्धान्त र नियमप्रतिको जिज्ञासा एवं बोध र व्यावहारिक जीवनमा प्रयोग
७.नैतिकता,अनुशासन,सदाचार,स्वावलम्बन जस्ता मानवमूल्य,मान्यता एवं चारित्रिक र नागरिक गुणको विकास
८.जनसंख्या,वातावरण संरक्षण र दिगो विकास बिचको अन्तरसम्बन्धको बोध एवं व्यवस्थापनमा सहयोग
९. शारीरिक तन्दुरुस्ती,स्वस्थकर जीवनशैली र जीवनउपयोगी सिप विकास
१०. स्थानीय र आधुनिक पेसा, व्यवसाय र प्रविधि र श्रमप्रति सम्मान तथा व्यावहारकुशल सिप विकास
११. नेपाली कला, साहित्य र संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्धन एवं सिर्जनशीलताको विकास
१२. राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सामाजिक तथा भौगोलिक परिवेशसँग परिचित भई विविधता ,सद्भाव र सहअस्तित्व वोध तथा स्वीकार
१३. दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्याहरुको पहिचान, विश्लेषण तथा समाधान

विषय क्षेत्र
१. छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको परिचय
२. सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार
३. स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि
४. पशुपंक्षि पालन कृषि र जडीबुटी
५. विपत् व्यवस्थापन र असर
६. पोषण र स्वस्थ जीवन
७. वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय
८. हाम्रा प्राकृतिक, धार्मिक सम्पदा र पर्यटकीय स्थलहरु
९. लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर

आधारभूत तह कक्षा १-३ को राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा

क्र.सं.	विषय	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्य घण्टा
१	भाषिक सिप विकास सम्बन्धी क्रियाकलाप (नेपाली)	५	१६०
२	भाषिक सिप विकास सम्बन्धी क्रियाकलाप (अङ्ग्रेजी)	४	१२८
३	गणितीय सिप विकास सम्बन्धी क्रियाकलाप	४	१२८
४	विज्ञान, स्वास्थ्य र शारीरिक शिक्षा, सामाजिक अध्ययन, चारित्रिक विकास तथा सिर्जनात्मक कला सम्बन्धी क्रियाकलाप (सेरोफरो	८	२५६
५	मातृभाषिक सिप/स्थानीय विषयवस्तु सम्बन्धी क्रियाकलाप	५	१६०
जम्मा		**२६**	**८३२**

आधारभूत तह कक्षा ४-५ को राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा

क्र.सं.	विषय	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्य घण्टा
१	नेपाली	५	१६०
२	अङ्ग्रेजी	५	१६०

३	गणित	५	१६०
४	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५	सामाजिक अध्ययन तथा मानवमूल्य शिक्षा	५	१६०
६	स्वास्थ्य शारिरीक तथा सिर्जनात्मक कला	३	९६
७	मातृभाषा/स्थानीय विषय	४	१२८
जम्मा		**३२**	**१०२४**

आधारभूत तह कक्षा ६-८ को राष्ट्रिय पाठ्यक्रम ढाँचा

क्र.सं.	विषय	पाठ्यघण्टा	वार्षिक कार्य घण्टा
१	नेपाली	५	१६०
२	अङ्ग्रेजी	५	१६०
३	गणित	५	१६०
४	विज्ञान तथा प्रविधि	५	१६०
५	सामाजिक अध्ययन तथा मानवमूल्य शिक्षा	५	१६०
६	स्वास्थ्य तथा शारिरीक शिक्षा (सिर्जनात्मक कला)	३	९६
७	मातृभाषा/स्थानीय विषय/संस्कृत	४	१२८
	जम्मा	३२	१०२४

छायाँनाथ राराको सेरोफेरोको विषयक्षेत्रगत पाठ्यभार वितरण

क्र.सं.	क्षेत्र	पाठ्यभार	
		कक्षा १–३	कक्षा ४–८
१	छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	२०	१४
२	सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	२०	१२
३	स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	१८	१२
४	पशुपंक्षि पालन कृषि र जडिबुटी	१५	१५
५	विपत् व्यवस्थापन र असर	१५	१५
६	पोषण र स्वस्थ जीवन	२०	१५
७	वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	१६	१६
८	हाम्रा प्राकृतिक, धार्मिक सम्पदा र पर्यटकीय स्थलहरु	२०	१५
९	लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	१६	१४
जम्मा		**१६०**	**१२८**

स्थानीय पाठ्यक्रमको पाठ्यघण्टि र अंक विभाजन तालिका कक्षा १ देखि ५

क.सं.	एकाई	कक्षा १		कक्षा २		कक्षा ३		कक्षा ४		कक्षा ५	
		पाठ्यघण्टि	अङ्कभार	पाठ्यघण्टि	अङ्कभार	पाठ्यघण्टि	अङ्कभार	पाठ्यघण्टि	अङ्कभार	पाठ्यघण्टि	अङ्कभार
१	छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	२०	०	२०	०	२०	०	१४	६	१४	६
२	सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	२०	०	२०	०	२०	०	१२	४	१२	४
३	स्थानीय पेशा व्यवसाय र प्रविधि	१८	०	१८	०	१८	०	१२	४	१२	४
४	पशुपंक्षि पालन कृषि र जडिबुटी	१५	०	१५	०	१५	०	१५	६	१५	६
५	विपद् व्यवस्थापन र असर	१५	०	१५	०	१५	०	१५	६	१५	६
६	पोषण र स्वस्थ जीवन	२०	०	२०	०	२०	०	१५	६	१५	६
७	वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	१६	०	१६	०	१६	०	१६	७	१६	७
८	हाम्रा प्राकृतिक,धार्मिक सम्पदा र पर्यटकिय स्थलहरु	२०	०	२०	०	२०	०	१५	६	१५	६
९	लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	१६	०	१६	०	१६	०	१४	५	१४	५
जम्मा		**१६०**	**०**	**१६०**	**०**	**१६०**	**०**	**१२८**	**५०**	**१२८**	**५०**

स्थानीय पाठ्यक्रमको पाठ्यघण्टि र अंक विभाजन तालिका कक्षा ६ देखि ८

क्र.सं.	एकाई	कक्षा ६		कक्षा ७		कक्षा ८	
		पाठ्यघण्टि	अङ्कभार	पाठ्यघण्टि	अङ्कभार	पाठ्यघण्टि	अङ्कभार
१	छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	१४	६	१४	६	१४	६
२	सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	१२	४	१२	४	१२	४
३	स्थानीय पेशा व्यवसाय र प्रविधि	१२	४	१२	४	१२	४
४	पशुपंक्षि पालन कृषि र जडिबुटी	१५	६	१५	६	१५	६
५	विपद् व्यवस्थापन र असर	१५	६	१५	६	१५	६
६	पोषण र स्वस्थ जीवन	१५	६	१५	६	१५	६
७	वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	१६	७	१६	७	१६	७
८	हाम्रा प्राकृतिक,धार्मिक सम्पदा र पर्यटकिय स्थलहरु	१५	६	१५	६	१५	६
९	लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	१४	५	१४	५	१४	५
जम्मा		१२८	५०	१२८	५०	१२८	५०

तहगत सक्षमता (कक्षा १-३)

१) छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको सामान्य परिचय ।
२) असल आनीबानी व्यावहार आचारणको पहिचान गरी अनुकरण गर्ने बानीको विकास ।
३) परम्परागत सिप, प्रविधि र स्थानीय पेशाको सामान्य जानकारी ।
४) स्थानीय अन्नबाली, तरकारी, फलफूल, जडीबुटी र पशुपालनको सामान्य जानकारी ।
५) स्थानीय समुदायको मातृभाषा, प्राकृतिक, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलको पहिचान ।
६) सन्तुलित आहारको सामान्य जानकारी र स्वस्थ रहन बानीको विकास ।
७) वातावरणीय वस्तुको पहिचान विद्यालय पोषण बगैंचा निर्माण वातावरणीय सरसफाइ सम्बन्धी जानकारी ।
८) स्थानीय समुदायमा भएका लागु औषध तथा दुर्व्यसन र त्यसका असर सम्बन्धमा सामान्य जानकारी ।
९) विपत्को अवधारण बोध गरी विपत्बाट उत्पन्न प्रकोपको सुरक्षा सम्बन्धी उपायको सामान्य जानकारी ।

तहगत सक्षमता (कक्षा ४-५)

१) छायाँनाथ रारा नगरपालिको संक्षिप्त परिचय, नक्साङ्कन र अवस्था पहिचान ।
२) स्थानीय समुदायमा भएका परम्परागत सामाजिक संस्कार मूल्यमान्यताको अवलम्वन तथा असल आनीबा(नीको अभ्यास ।
३) स्थानीय पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको पहिचान तथा अभ्यास ।
४) स्थानीय स्तरमा पाईने पशुपालन, कृषि र जडीवुटीको महत्व बोध संरक्षरण र प्रयोग सम्बन्धी जानकारी ।
५) स्थानीय प्राकृतिक, धार्मिक र पर्यटकीय स्थलको पहिचान तथा महत्व वोध ।
६) सन्तुलित आहार, विहार, संस्कार, सरसफाइ तथा शारीरिक व्यायाम तथा योग अभ्यास ।
७) वातावरणीय वस्तुको संरक्षण, हरित नगरको अवधारणासँग परिचित र निमार्णमा सहभागी ।
८) लागु औषध तथा दुर्व्यसनीको पहिचान तथा यसको असरसँग परिचित ।
९) स्थानीय स्तरमा हुने प्राकृतिक प्रकोपको प्रकारको पहिचान तथा सुरक्षाको अभ्यास ।

तहगत सक्षमता (कक्षा ६-८)

१) छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको ऐतिहाँसिक जानकारी साथै नगरपालिकाबाट हुने सेवा प्रवाह र स्थानीय राजपत्र सम्बन्धी जानकारी ।
२) स्थानीय सामाजिक मूल्य मान्यताको सम्मान तथा परम्परागत रितीरिवाज, सांस्कृतिको महत्व वोध पहिचान र संरक्षण ।
३) स्थानीय परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको पहिचान महत्व, सम्भावना र सीपको अभ्यास
४. स्थानीय स्तरमा पाइने पशुपालन, कृषि तथा जडीवुटीको संरक्षण, महत्ववोध, व्यावसायिक सिप प्रवर्द्धन ।
५) स्थानीय प्राकृतिक, धार्मिक सम्पदा तथा पर्यटकीय स्थलहरुको पहिचान, संरक्षण, सम्वर्धन तथा प्रवर्द्धन ।
६) सन्तुलित आहार विहारको महत्व, उपयोग, स्वस्थ जीवन जिउने कला शारीरिक व्यायामका साथै योग शिक्षाको अभ्यास र प्रयोग ।
७) वातावरणीय वस्तुको पहिचान, संरक्षण, प्रयोग हरित नगर विकासमा सहभागी जलवायु परिवर्तन अवधारणा, असर, न्यूनीकरणको जानकारी र अभ्यास ।
८) लागु प्रदार्थ तथा दुर्व्यसनको प्रकारको वर्गीकरण असर तथा रोकथाम र न्यूनीकरणका उपाय सम्बन्धी जानकारी ।
९) प्राकृतिक र मानव निर्मित प्रकोपको पहिचान, विपत् व्यवस्थापन र सरोकारवालाको भूमिका ।

छाँयानाथ राराको सेरोफेरो
कक्षागत तथा विषयक्षेत्रगत सिकाई उपलब्धिहरु

क्र.सं.	थिम/क्षेत्र	सिकाई उपलब्धि	पाठ्य घण्टा
१	छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	**कक्षा १** ❖ नगरपालिकाको नाम र ठेगाना भन्न । ❖ आफू बसेको बस्ती, वडा नम्बर र ठेगाना भन्न । ❖ आफू बसेको स्थानबाट ४ वटा दिशाका नाम भन्न । ❖ आफ्नो, घर, परिवार, मातृभाषा तथा साथीहरुको नाम भन्न । ❖ आफ्नो नजिकैको धार्मिक स्थल, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र प्राकृतिक सम्पदाहरुको नाम भन्न । ❖ आफूलाई पढाउने शिक्षकको नाम भन्न ।	२०
		कक्षा २ ❖ आफू बसेको वडा भित्रका बस्तीहरुको नाम र ठेगाना भन्न । ❖ नगरपालिकाको नगरकार्यपालिकाको कार्यालय रहेको ठाउँको ठेगाना र नाम भन्न । ❖ नगरपालिकाको नक्सा हेरी आफ्नो वडालाई छुट्याउन । ❖ आफू बसेको गाउँ टोलको मातृभाषा, सामाजिक अवस्थाको वारेमा संक्षिप्त रुपमा भन्न । ❖ गाँउ टोल नजिक रहेका सेवा प्रदायक संघ संस्थाको नाम र ठेगाना भन्न । ❖ आफ्नो घर परिवारको सदस्यको परिचय दिन ।	२०
		कक्षा ३ ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको जानकारी दिन । ❖ मुगु जिल्लाको नक्सा हेरी छायानाथ रारा नगरपालिको क्षेत्र छुट्याउन । ❖ नगर भित्रका मुख्य, मुख्य सडकको नाम र अवस्थिति भन्न । ❖ आफू बसेको समुदायमा बोलिने मातृभाषाको पहिचान गर्न । ❖ आफ्ना वडामा भएका सामुदायिक वनका नाम भन्न र लेख्न । ❖ नगरपालिका भित्र रहेको ताल, नदि तथा खोलानालाहरु र तिनीहरुको अवस्थिति भन्न । ❖ आफू बसेको वडाका जनप्रतिनिधिहरुको संख्या भन्न । ❖ आफू बसेको वडाभित्रका स्वास्थ्यकर्मी, विद्यालयका शिक्षक र स्वयमसेविकाले गर्ने कामको सामान्य जानकारी दिन ।	२०

		कक्षा ४ ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्था (सिमाना, क्षेत्रफल) भन्न । ❖ नगरपालिका भित्रका वडाहरुको संख्या र वडा कार्यालयको नाम भन्न । ❖ नगरपालिका भित्रको जनसंख्या (महिला, पुरुष) को संख्या भन्न । ❖ नगरपालिका भित्रका मुख्य सडकहरुको नाम भन्न । ❖ आफ्नो वडा भित्रका बासिन्दाहरुका आम्दानीका स्रोतहरुको सूची तयार गर्न । ❖ नगरपालिकाको नामाकरणको जानकारी दिन ।	१४
		कक्षा ५ ❖ नगरपालिकाको नामकरणको विस्तृत जानकारी दिन । ❖ आफू बसेको वडाका नक्सा बनाउन र धार्मिक स्थल, वनक्षेत्र, पर्यटकीय क्षेत्र, बस्ती क्षेत्र, चरिचरन क्षेत्र, खेती योग्य क्षेत्र छुट्याउन । ❖ नगरपालिका भित्रका वडा अनुसार घरधुरी संख्या, जनसंख्या बताउन ❖ नगरपालिका भित्र बसोवास गर्ने मानिसहरुको मुख्य पेसाका बारेमा बताउन । ❖ नगरपालिका भित्रका आम्दानीका स्रोतहरुको सूची तयार गर्न ।	१४
		कक्षा ६ ❖ नगरपालिकाको नक्सा कोर्न र मूख्य मुख्य स्थान र खेतीयोग्य क्षेत्र, चरिचरन क्षेत्र, पर्यटकीय क्षेत्र, धार्मिक स्थल छुट्याउन । ❖ वडा कार्यालबाट प्रवाह गरिने सेवाहरुको जानकारी दिन । ❖ नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकायहरुको सामान्य जानकारी र तिनले प्रवाह गर्ने सेवाको वारेमा सूची तयार गर्न । ❖ नगरपालिकाका वडा संख्या, कार्यपालिकाका सदस्य संख्या र नगरसभाका सदस्य संख्या बताउन । ❖ नगरपालिकाले गरेको वालवालिका तथा यूवाका लागि शिक्षा सम्बन्धी गरेका कार्यक्रम बारे जानकारी दिन । ❖ नगरपालिकाको विषयगत शाखाहरुको नाम बताउन र तिनीहरुबाट प्रवाह गरिने सेवाहरुको सूची तयार गर्न । ❖ नगरपालिका भित्र काम गर्ने सामाजिक संघ संस्थाहरुको सूची बनाई तिनीहरुले गर्ने मुख्य मुख्य कामको सामान्य जानकारी दिन ।	१४
		कक्षा ७ ❖ मुगु जिल्लाको नक्सा तयार गर्न र आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य, मुख्य स्थान (नदी, धार्मिक स्थल, पर्यटकीय स्थल, छुट्याउन ।	१४

		❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्थाको वारे जानकारी दिन । ❖ नगर शिक्षा समितिको गठन प्रकृया तथा काम कर्तव्य र अधिकारको वारेमा जानकारी दिन । ❖ नगर कार्यपालिकाको गठन प्रकृयाका वारेमा जानकारी दिन । ❖ नगरसभाको गठन प्रक्रियाका बारेमा जानकारी दिन । ❖ नगर क्षेत्र भित्र विद्युत उत्पादन तथा वितरणको अवस्था र वैकल्पीक उर्जाको स्रोतहरुको सूची बन(ाउन । ❖ न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया सम्बन्धी सामान्य जानकारी ।	
		कक्षा ८ ❖ कर्णाली प्रदेशको नक्सा तयार गरी आफ्नो जिल्ला र नगरपालिकाको स्थान देखाउन । ❖ विभिन्न क्षेत्रमा उल्लेखनीय योगदान पु¥याएका नगर भित्रका विशिष्ट व्यक्तिहरुको योगदानको चर्चा गर्न । ❖ नगर सभाको बैठक बस्ने प्रकिया र काम कर्तव्य तथा अधिकार भन्न । ❖ नगर कार्यापालिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी दिन । ❖ नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षिप्त जानकारी दिन । ❖ नगरपालिकाको भौगोलिक र राजनैतिक नक्सा तयार गरी विभाजन गर्न । ❖ नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका पर्यटकीय, धार्मिक, खेतीयोग्य जमिनको वर्णन गर्न ❖ नगरपालिकावाट प्रवाह गरिने सेवाहरुलाई प्रभावकारी बनाउने उपायको खोजी गर्न । ❖ नगर प्रमुख, उपप्रमुख र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी दिन । ❖ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा उल्लेख गरिएका स्थानीय तहको अधिकारको सूची भित्र रहेका शिक्षा सम्बन्धी अधिकारहरुको सामान्य जानाकारी दिन ।	१४
२	सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	**कक्षा १** ❖ आफ्ना गाउँटोलमा बसोवास गर्ने जातजातिको नाम भन्न । ❖ आफ्ना गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरु पहिचान गर्न । ❖ स्थानीय लोकवाजाहरु चिन्न र नाम भन्न । ❖ स्थानीय लोकगीतहरु सामान्यरुपले गाउने अभ्यास गर्न । ❖ आफ्ना टोलछिमेकमा मनाइने चाडपर्वको नाम भन्न । ❖ आफ्ना घरमा बनाइने खानाको परिकारको नाम भन्न । ❖ आफ्नो परिवारले लगाउने कपडाहरु र गहनाको नाम भन्न । ❖ आफ्नो घरको पूजा गर्ने कुलदेवताको नाम भन्न ।	२०
		कक्षा २	२०

		❖ कक्षा भित्रका जातजातिका थर भन्न । ❖ आफू र आफ्ना साथीले वोल्ने भाषामा परिचत हुन । ❖ वडा भित्र मान्ने धर्महरुको पहिचान गर्न । ❖ वडा भित्रका जातजातिका मानिसले लगाउने पोसाक र गहना पहिचान गरी लगाउने तरिका बताउन । ❖ स्थानीय बजाहरु (नौमति वाजाहरु) चिन्न र नाम भन्न । ❖ स्थानीय लोकगीत गाउने र नृत्य गर्ने अभ्यास गर्न । ❖ स्थानीय चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न । ❖ जन्म, मृत्यु, संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न । ❖ चाडपर्व अनुसारका परिकारहरुको नाम भन्न । ❖ असल र खराव काम छुट्याउन ।	
		कक्षा ३ ❖ नगर भित्रका जातजातिहरुको पहिचान गर्न । ❖ नगर भित्र वोलिने भाषा भाषिको पहिचान गर्न । ❖ स्थानीय जातजातिले गर्ने (कुलपुजा) को परिचय दिन । ❖ नगर भित्रका बासिन्दाहरुले भन्ने धर्म साँस्कृतिको सामान्य परिचय दिन । ❖ स्थानीय लोकवाजाहरु बजाउने अभ्यास गर्न । ❖ स्थानीय लोकगीत गाउन र नृत्य गर्ने अभ्यास गर्न । ❖ स्थानीय चाडपर्वहरुको नाम, मनाउने महिना, समय मुख्य क्रियाकलापहरु भन्न । ❖ जन्म, मृत्यु, विवाह र व्रर्तवन्धमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न । ❖ आफ्नो समुदायमा परापुर्व कालदेखि चलिआएका प्रथा परम्पराहरुको नाम भन्न ।	२०
		कक्षा ४ ❖ आफ्ना नातेदारको नाम ठेगाना र रितिरिवाज भन्न । ❖ नगर भित्रको सामाजिक सांस्कृतिक, धार्मिक, भाषा, जातिगत अवस्थाको परिचय दिन । ❖ आफूले मनाउने चाडपर्वको परिचय दिन र महत्व भन्न । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित गाइने लोक गीतहरु गाउन र नृत्य गर्न । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित वाजाहरु मध्ये कुनै एक लोक वाजा तालमा बजाउन । ❖ सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरु सिक्न र सो को पालना गर्न । ❖ आफ्नो समुदायमा प्रचलित राम्रा र नराम्रा कार्यका सूची तयार पार्न र नराम्रा कामवाट पर्ने असरहरु भन्न ।	१२

		कक्षा ५ ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्रका समुदायका प्रचलित रितीरिवाज र परम्पराको महत्व बताउन । ❖ नगरपालिका भित्रका सामाजिक सांस्कृतिक, धार्मिक, भाषिक र जातिगत अवस्थाको पहिचान गर्न । ❖ आफ्नो समुदायको विवाह वर्तबन्ध, पास्नी, जन्म तथा मृत्यु संस्कारको परिचय दिन । ❖ स्थानीय स्तरमा भएका धार्मिकस्थलको सूची तयार पार्न । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित मुख्य/मुख्य लोकगीतमा हाउ भाउ सहित गाउन र नृत्य गर्न । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित कुनै लोकवाजा तालमा बजाउन । ❖ परम्परागत कुप्रथाहरुको सूची तयार पार्न र कुप्रथाले समाजमा पारेको असरहरु र रोकथाम उपाय बताउन ।	१२
		कक्षा ६ ❖ नगरपालिका भित्रका महत्वपूर्ण धार्मिक तिर्थ स्थलहरुको भ्रमण गरी ऐतिहासिक पृष्ठभूमि सहित परिचय दिन र सामान्य प्रतिवेदन तयार गर्न । ❖ नगरपालिका भित्रका चालचलन, रितिरीवाज र धर्म सांस्कृतिक परिचय दिन र महत्व बताउन । ❖ स्थानीय लोकवाजा र लोकगीतको संरक्षण गर्ने उपायहरु भन्न । ❖ स्थानीय स्तरमा भएका विभिन्न जातजातिका मानिसले मनाउने चाडपर्वमा सहभागी हुन । ❖ नगरपालिका भित्रका मानिसका भेषभूषा र पहिरनहरुको पहिचान गरि संरक्षण गर्ने उपायहरु बताउन । ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका कुप्रथाले समुदायमा पार्ने असरहरु भन्न । ❖ स्थानीय स्तरमा भएका कुप्रथा र विकृति हटाउने उपायहरु भन्न र समस्यामा परेका मानिसलाई सहयोग गर्ने बानीको विकास गर्न ।	१२
		कक्षा ७ ❖ नगरपालिका भित्रका विभिन्न तिर्थस्थलको अध्ययन भ्रमण अवलोकन गरी यिनीहरुको पृष्ठभूमि सहित परिचय दिन र प्रतिवेदन तयार पार्न । ❖ धार्मिक सहिष्णुताको परिचय दिन अर्थ भन्न । ❖ नगरपालिका भित्र रहेका जातिय विविधताको परिचय दिन र महत्व बताउन । ❖ नगरपालिका भित्र बसोवास गर्ने मानिसको रीतिरिवाज, चालचलन परिचय दिन र महत्व बताउन र प्रतिवेदन तयार पार्न । ❖ स्थानीय लोक वाजा, लोक संस्कृतिक, लोगगीत हराउँदै जानुका कारणको खोजी गरी संरक्षणका उपायहरु वताउन । ❖ सामाजिक विकृतिले समुदायका विभिन्न वर्ण सम्प्रदायमा पुऱ्याउने असरहरु वताउन र विकृतिहरु हुनाका कारणहरुको खोजी गर्न र सामाजिक विकृतिहरु छुट्याउने उपायहरु अवलम्वन गर्न ।	१२

		❖ समाजमा हुने विभिन्न कार्यको श्रमदानमा सरिक हुन ।	
		कक्षा ८ ❖ नगरपालिका भित्रका धार्मिक सम्पदा र सार्वजनिक स्थलको संरक्षण, सम्वर्धन र प्रवर्धनमा व्यक्ति, परिवार, समुदाय र विद्यालयको भूमिका बताउन । ❖ नगरपालिका भित्रका मानिसले मान्ने विभिन्न धर्मको परिचय दिन धार्मिक महत्व वताउन । ❖ एक धर्मको व्यक्तिले अर्को धर्मका देवी देवता पूजा र चाडपर्वमा सामेल भइ धार्मिक सहिष्णुता कायम गर्न । ❖ नगरपालिका भित्रका चाडपर्व रीतिरिवाजहरुको सकारात्मक र नकारात्मक पक्षहरुको विश्लेषण गरी सकारात्मक पक्षको संरक्षण सम्वर्धन, विकास र अवलम्वन गर्न । ❖ खस भाषा र सांस्कृतिकको परिचय दिन, छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्र रहेका विविध संस्कृतिको भूमिका उल्लेख गर्न । ❖ सामाजिक विकृतिले समाजका विभिन्न वर्ग सम्प्रदाय र यीनको आर्थिक शैक्षिक र राजनैतिक पक्षमा पुऱ्याउने असरहरु वताउन र यसका रोकथामका उपायहरु भन्न । ❖ समाजमा भएका कुप्रथालाई न्यूनिकरण गर्ने उपायहरु बताउन । ❖ समाजमा हुने विभिन्न कार्यको श्रमदानमा सरिक हुन साथै श्रम संस्कृतिको भावना जागृत गर्न ।	१२
३	स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	**कक्षा १** ❖ स्थानीय स्तरमा अपनाइएका पेसाको नाम भन्न । ❖ तरकारी, फलफुल र अन्नबाली उत्पादन गर्न आवश्यक पर्ने औजारहरुको नाम भन्न । ❖ आफ्ना अभिभावकहरु र छिमेकीले गर्ने मुख्य पेसाको नाम भन्न । ❖ आफ्नो घरमा परम्परा देखि चल्दै आएका स्थानीय प्रविधिको नाम भन्न । ❖ आफ्नो घरमा उत्पादित बस्तुहरुको बिक्री गर्ने स्थान भन्न ।	१८
		कक्षा २ ❖ आफ्नो गाउँटोलका मुख्य पेसा व्यवसायको नाम भन्न । ❖ तरकारी तथा फलफुल उत्पादनका लागि आवश्यक पर्ने औजारहरुको सूची तयार पार्न तिनीहरुको काम भन्न । ❖ स्थानीय स्तरमा अपनाउँदै आएका पेसा तथा व्यवसायहरुको सूची तयार पार्न । ❖ आफ्नो घरटोल नजिकको हाटबजार, तरकारी तथा फलफूल संकलन केन्द्रको नाम भन्न । ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका विभिन्न परम्परागत प्रविधिहरुको सूची तयार गर्न ।	१८
		कक्षा ३	१८

		❖ आफ्नो वडा भित्र अपनाउँदै आएका मुख्य पेसा व्यवसायको नाम बताउन र सूची तयार गर्न । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने तरकारी,अन्नबाली तथा फलफूलका लागि प्रयोग हुने औजारको परिचय दिन र महत्व बताउन । ❖ आफ्नो घरटोल नजिकको हाटबजार, तरकारी तथा फलफूल संकलन केन्द्र को सूची तयार पार्न ।	
		कक्षा ४ ❖ स्थानीय स्तरमा अपनाइएका विभिन्न अन्नबाली तथा खेती प्रविधिको परिचय दिन । ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका मुख्य पेसाको परिचय दिन । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादित हुने फलफुलवाट प्रशोधित गरेर उत्पादित विभिन्न परिकारका नाम वताउन (लालीगुराँस, फलफुल, डालेचुक) ❖ स्थानीय स्तरमा पशुपंक्षीवाट निर्माण गरिने सामग्रीको नाम र परिचय बताउन (राडी,पाखी, लिउ, फेरुवा, पाखो आदि) ❖ स्थानीय स्तरमा उपलब्ध प्रविधिहरुका नाम भन्न (हलो,जाँतो,घट्ट, ओखल, दुम्चे/ मुसल, सिलौटो, जाललौरा, चर्का, उइटोका डालो, कुटो कोदालो, हँसिया हथौडा, आरन, ठेकी मदानी, माछा मार्ने जाल, सोलीउ, सुपा, तान, चान, छालाका समाग्री निमार्ण गर्न प्रविधि माटाका भाँडा, सुल्फा,, चिलीम आदि ।	१२
		कक्षा ५ ❖ स्थानीय स्तरमा अन्नवालीको खेती गर्ने प्रविधिको वारेमा वताउन । ❖ स्थानीय स्तरमा पशुपंक्षीवाट निर्माण गरिने सामग्रीको परिचय बताई सूची तयार पार्न । (राडी,पाखी, लिउ, फेरुवा, पाखो आदि) ❖ स्थानीय प्रविधिको फाईदा तथा महत्व बताउन । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने तरकारी खेतीको प्रविधि बारे वताउन र सो कार्यमा सरिक हुन (काउली, टमाटर, सिमि, काको, मुला, मौसमी तथा वेमौसमी तरकारी खेती) ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने र बनाइने परम्परागत प्रविधिको सामान्य परिचय दिन । ❖ स्थानीय स्तरमा हस्तकलाका सामग्री बनाउन चाहिने सामग्रीको सामान्य परिचय दिन ।	१२
		कक्षा ६ ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने अन्न, फलफूल वालीहरुको खेती प्रविधिको परिचय दिन । ❖ रैथाने वालीवाट बनाइने खाद्य परिकारहरुको परिचय दिन । ❖ पर्यटकीय स्थल राराको महत्व बताई त्यस क्षेत्रमा सञ्चालन भएका होमस्टे, घोडा व्यवसाय र डुङ्गाको आर्थिक महत्व वताउन । ❖ स्थानीय स्तरमा बनाइने सामग्री बजारीकरणको महत्व बताउन ।	१२

		❖ पर्यटकीय क्षेत्रको भ्रमण गरी त्यस क्षेत्रको ऐतिहासिक प्रतिवेदन तयार पार्न । ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीको उपयोगिता र महत्व वताउन । ❖ बेमौसमी तरकारी खेतीको परिचय र महत्व बताउन ।	
		कक्षा ७ ❖ स्थानीय स्तरमा खेती गरिने अन्न फलफूल, तरकारीवालीको खेती प्रविधिको महत्व तथा फाईदा वताउन । ❖ रैथाने वालीहरुको संरक्षणका उपायहरु वताउन । ❖ प्राङ्गारिक खेती प्रविधिको परिचय दिन । ❖ बेमौसमी तरकारी खेती प्रविधिको परिचय र यसको महत्व बताउन । ❖ स्थानीय स्तरमा सञ्चालित फर्महरुमा अवलोकन भ्रमण गराई प्रतिवेदन तयार गर्न ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने र बनाइने परम्परागत प्रविधिको परिचय दिई सो सिपको अवलम्बन गर्न । ❖ आधुनिक कृषि उत्पादन गर्नको लागि आवश्यक बिउँ विजन मल (रासायनिक र प्राङ्गारिक) परिचय महत्व बताउन ।	१२
		कक्षा ८ ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका पेसा व्यवसाय र प्रविधिको खोजी गर्न । ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका पेसा व्यवसाय र प्रविधिको संरक्षण र सम्वर्धन गर्न ❖ स्थानीय स्तरमा निमार्ण भएका हस्तकला,काष्ठकला, तथा माटोका सामग्री सामाग्रीहरुको निमार्ण गर्न ❖ परम्परागत पेसा व्यवसाय र प्रविधि लोप हुँदै जानुको कारण पत्ता लगाई त्यसको समस्या समाधानको उपाय पत्ता लगाउन । ❖ नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसायका अवसर र चुनौती बताउन । ❖ कृषि खेतीमा प्रयोग हुने विभिन्न घरेलु औजारहरुको महत्व बताई निर्माण गर्न । ❖ आधुनिक कृषि उत्पादनमा प्रयोग गरिने औजार उपकरणहरुको महत्व बताउन । ❖ कृषि उत्पादनमा सिंचाई प्रविधिको महत्व तथा फाइदा बताउन ।	१२
४	पशुपंक्षि पालन कृषि र जडिबुटी	**कक्षा १** ❖ आफ्नो घर वरपर रहेका घर पालुवा पशु पंक्षिको नाम बताउन । ❖ आफ्नो घरमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीको नाम भन्न । ❖ आफ्नो गाउँटोल छरछिमेकमा पाइने जडीवुटीहरुको नाम भन्न । ❖ आफूले देखेका चराचुरुङ्गी तथा जनावरहरुको चित्र बनाउन ❖ घर वरपर पाईने पशुपंक्षिहरुले निकाल्ने आवाजको नक्कल गर्न । ❖ घरमा खेती गरिने फलफूल तथा तरकारीको नाम भन्न र चित्र बनाउन ।	१५

		कक्षा २ ❖ आफ्नो गाउँ छिमेकमा पाइने घर पालुवा र जंगली पशुपंक्षिहरुको नाम बताउन । ❖ आफ्नो गाउँ टोलमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको नाम बताउन । ❖ आफ्नो गाउँटोल र छिमेकका वडामा भएका जडीवुटीहरुको नाम भन्न । ❖ आफ्नो गाउँटोलमा उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको नाम भन्न । ❖ नजिकका वडामा पाइने जीवजीवाणुको नाम भन्न । ❖ आफनो गाउँ,टोल र छिमेकमा पाइने पशुपंक्षीका चित्र बनाउन ।	१५
		कक्षा ३ ❖ आफू बसेको वडाभित्र उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको सूची बनाउन । ❖ आफू बसेको वडा भित्र पाइने घरपालुवा र जंगली पशुपंक्षिको नाम भन्न र सूची तयार पार्न ❖ आफू बसेको वडाको नजिक पाइने जडीवुटीहरुको नाम भन्न र तिनीहरुको सूची बनाउन। ❖ आफ्नो गाउँटोलमा उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको सूची तयार पार्न । ❖ आफ्नो गाउँ टोल छिमेकमा र वडामा उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न। ❖ खाद्यन्न,तरकारी,फलफूल तथा जडीबुटीको पहिचान गरी फरक छुट्याउन । ❖ आफू बसेको वडा भित्र पाईने जीवजीवाणुका नाम बताउन ।	१५
		कक्षा ४ ❖ आफू बसेको समुदायमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको परिचय दिन । ❖ आफू बसेको समुदाय भित्र पाइने घरपालुवा र जङ्गली पशुपंक्षिको परिचय दिई फरक छुट्याउन । ❖ आफ्नो गाउँटोल तथा वडामा उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको परिचय दिन । ❖ आफू बसेको समुदाय नजिकमा पाइने जडीवुटीहरुको सामान्य परिचय दिई सूची. तयार पार्न । ❖ आफ्नो गाउँ टोल छिमेकमा र वडामा उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको परिचय दिई मौसमी र बेमौसमी तरकारीहरुको सूची तयार पार्न । ❖ आफ्नो गाउँ टोल छिमेकमा र वडामा पाईने जीवजीवाणुहरुको परिचय दिन ।	१५
		कक्षा ५ ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको नाम लेखि महत्व बताउन । ❖ आफ्नो नगरभित्र पाइने घरपालुवा र जङ्गली पशुपंक्षिको परिचय दिई तिनीहरुको विशेषता बताउन । ❖ आफ्नो नगरभित्र उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको महत्व बताउन । ❖ आफ्नो नगरभित्र पाइने विभिन्न जडीवुटीहरुको नाम लेखी विशेषता बताउन । ❖ आफ्नो नगरभित्र उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको महत्व बताई मौसमी र बेमौसमी	१५

		तरकारीहरुको फरक छुट्याउन । ❖ आफ्नो नगरभित्र पाईने जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको परिचय दिन ।	
		कक्षा ६ ❖ आफ्नो नगरभित्र उत्पादन हुने कृषि बालीहरुको पहिचान गरी महत्व बताउन । ❖ आफ्नो नगरभित्र पाइने घरपालुवा पशुपंक्षिको उपयोगिता बताउन । ❖ जङ्गली पशुपंक्षिको परिचय दिई तिनीहरुबाट हुने फाइदा र बेफाइदा बताउन । ❖ कृषि बाली फलफूल तथा पशुपंक्षिमा लाग्ने रोगहरुको नाम लेखी परिचय दिन । ❖ आफ्नो नगरभित्र उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको उत्पादन गर्ने तरिका बताउन । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने रैथाने बालीहरुको परिचय दिई सूची तयार पार्न । ❖ आफ्नो नगरभित्र पाइने विभिन्न जडीवुटीहरुको नाम लेखी तिनीहरुको उपयोगिता बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको महत्व बताइ मौसमी र बेमौसमी तरकारीहरुको उत्पादन गर्ने तरिका बताउन । ❖ आफ्नो नगरभित्र पाईने जीवजीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको सूची तयार पारी फरक छुट्याउन ।	१५
		कक्षा ७ ❖ आफ्नो नगरभित्र तथा जिल्लामा उत्पादन हुने रैथाने कृषि बालीहरुको खोजी गर्न, तिनीहररुको सूची तयार पार्न र महत्व बताउन । ❖ लोपोन्मुख परम्परागत रैथाने बालीहरुको पहिचान गरि लोप हुनुका कारण बताई संरक्षणका उपायहरु बताउन । ❖ आफ्नो नगरभित्र पाइने घरपालुवा पशुपंक्षिको उपयोगिता तथा फाइदा बताउन । ❖ जंगली पशुपंक्षिको परिचय दिई लोपोन्मुख जंगली पशुपंक्षिको पहिचान गरि तिनीहरुको संरक्षणको उपाय बताउन । ❖ कृषि बाली फलफूल तथा पशुपंक्षिमा लाग्ने रोगहरुको परिचय दिई रोकथामको उपाय बताउन । ❖ पशुपंक्षिमा लाग्ने रोगहरुको नाम बताउन । ❖ कृषि उत्पादनमा प्रयोग हुने घरेलु तथा आधुनिक कृषि औजारहरुको सूची तयार पारी तिनीहरुको महत्व बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने विभिन्न नगदे तथा तेलहन, दलहन र मसलाजन्य बालीहरुको उत्पादन संरक्षण र प्रवर्धन गर्न । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडीवुटीहरुको संकलन गर्ने तरिका र तिनीहरुको उपयोगिता बत(ाउन ।	१५

		❖ आफ्नो नगरभित्र उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको फाइदा बताई उचित बजारिकरणको उपाय बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाईने जीवजीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको फाइदा बेफाइदा बत(ाउन । ❖ स्थानीय रैथाने बालीबाट निर्माण हुने विभिन्न परिकारका नाम बताउन ।	
		कक्षा ८ ❖ आफ्नो नगर भित्र तथा जिल्लामा उत्पादन हुने रैथाने कृषि बालीहरुको उत्पादन,संरक्षण र प्रवर्धन गरी यसमा देखिएका समस्याको पहिचान गरी समाधानको उपाय बताउन । ❖ लोपोन्मुख परम्परागत रैथाने बालीहरुको उत्पादन गरी आयआर्जनका उपायहरु बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने घरपालुवा पशुपंक्षिको उपयोगिता बताई यसबाट हुने आर्थिक लाभको बारेमा बताउन । ❖ लोपोन्मुख जङ्गली पशुपंक्षिको पहिचान गरी तिनीहरुको महत्व र संरक्षणको उपाय ❖ बताउन । ❖ कृषि बाली फलफूल तथा पशुपंक्षिमा लाग्ने रोगहरुको परिचय दिई रोकथामका लागि विभिन्न जैविक तथा घरायसी औषधीहरुको निर्माण र प्रयोग गर्न । ❖ कृषि उत्पादनमा प्रयोग हुने घरेलु तथा आधुनिक कृषि औजारहरुको निर्माण गर्ने तरिकाका साथै प्रयोग गर्न । ❖ आफ्नो नगरभित्र उत्पादन हुने विभिन्न नगदे तथा तेलहन, दलहन र मसलाजन्य बालीहरुको व्यवसायिक रुपमा खेती गरी बजारीकरणका उपाय बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडीवुटीहरुको संकलन गर्ने तरिका र तिनीहरुको उपयोगिता बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको फाइदा बताई उचित बजारिकणको उपाय बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्रको पारिस्थितिक पद्धतिलाई सन्तुलन राख्नका लागि जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको भूमिका बताउन । ❖ नगरको आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउन पशुपंक्षि पालन कृषि,फलफूल र जडीबुटीले खेल्न सक्ने महत्वपूर्ण भूमिका उल्लेख गर्न । ❖ स्थानीय रैथाने बालीबाट निर्माण हुने विभिन्न परिकारका नाम र बनाउने तरिका बताउन	१५

५	विपद् व्यवस्थापन र असर	**कक्षा १** ❖ विपत्को नाम भन्न । (चित्र हेरी) ❖ विपत्का प्रकार भन्न । ❖ आफ्नो घर टोल वरपर घटेका दुर्घटना भन्न । ❖ सडकमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरुको पहिचान गर्न र सजगता अपनाउन । ❖ विद्यालयमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरुको पहिचान गर्न र सजगता अपनाउन ।	१५
		कक्षा २ ❖ विपद्को परिचय दिन । ❖ विपद्का प्रकारको (मानव सिर्जित, प्राकृतिक) सूची तयार गर्न । ❖ आफ्नो टोल समाजमा हुन सक्ने विपदबारे बताउन । ❖ घर टोल वरपर र विद्यालयमा हुने विपद दुर्घटना प्रति सजगता अपनाउन । ❖ आफू बसेको वडामा विगतमा घटेका घटना विपत् भएको स्थानको नाम भन्न ।	१५
		कक्षा ३ ❖ प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को परिचय दिई सूची तयार गर्न । ❖ आफ्नो समुदाय तथा वडा क्षेत्र भित्र हुन सक्ने विपत् दुर्घटनाको सामान्य परिचय दिन । ❖ आगलागी, सडक दुर्घटना, पहिरो, हिमपात,बाढी विपत् आदिको कारण बताउन । ❖ विपत्, प्रकोप र दुर्घटना प्रति सजगता अपनाउने सामान्य उपाय वताउन । ❖ विपत्बाट हुन सक्ने असरहरुको सूची तयार गर्न ।	१५
		कक्षा ४ ❖ प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपत्को फरक छुट्याउने र त्यसवाट बच्ने उपाय उल्लेख गर्न ❖ घर वरपर र विद्यालयमा हुने दुर्घटनाबाट बच्न अपनाउन पर्ने सावधानीहरु वताउन र अवलम्वन गर्न । ❖ आकस्मिक सुरक्षा सामग्रीको परिचय दिई सूची तयार गर्न । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्र भित्र हुन सक्ने दुर्घटना विपत्का असर र बच्ने उपायहरुका खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न । ❖ विपत्को समयमा छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्र सहयोग गर्ने निकायहरुको सूची र सर्म्पक कार्यालयको नाम भन्न ।	१५
		कक्षा ५ ❖ विपत्को परिचय दिई यसका प्रकारका वर्गिकरण गरी कारण असर भन्न । ❖ विपत्को समयमा अपनाउने सुरक्षात्मक उपायहरु बताउन ।	१५

		❖ विपत् व्यवस्थापनमा स्थानीय निकायको भूमिका बताउन । ❖ विपत् व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने निकाय (सुरक्षा, प्रशासन कार्यालय, नगरपालिका) को भूमिका पहिचान गर्न । ❖ विपत् व्यवस्थापनमा विद्यार्थी,शिक्षक,अभिभावक र समुदायको भूमिका बताउन । ❖ स्थानीय स्तरमा आइपर्ने विपत् व्यवस्थापनका लागि (विपत् पूर्वको तयारी, विपत्कालीन अवस्थामा गरिने कार्यहरु तथा विपत् पश्चात गरिने आकस्मिक उपचार बताउन ।	
		कक्षा ६ ❖ विपत् जोखिमवाट सुरक्षित रहन गर्नु पर्ने पूर्व सतर्कता सूची तयार गर्न । ❖ विपत्का कारण उत्पन्न जोखिमहरु र त्यसको असरलाई कम गर्ने उपाय बताउन ❖ विपत्वाट आउने जोखिमवाट सुरक्षित रहने उपाय पहिचान गरी अवलम्वन गर्न ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्र विपत् व्यवस्थापन गर्न सहयोग गर्ने संघ संस्था र कार्यालयको नाम र सर्म्पक नम्बर तिनको संक्षिप्त नाम भन्न । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्र विपत् आएका स्थान र आउन सक्ने स्थानको पहिचान गर्न ।	१५
		कक्षा ७ ❖ विपत् व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय निकाय संघ संस्थाको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरु बताउन । ❖ विपत् व्यवस्थापनको लागि छायाँनाथ रारा नगरपालिका हाल सम्म गरेको पहल र योजना बारे बत(ाउन । ❖ विपत्मा मनोपरामर्श गर्ने तरीका र अभिनय गर्न । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्र विगत सम्ममा भएको विपत् परेको स्थानको भ्रमण गरी त्यस विपत्को घटना प्रतिवेदन तयार गर्न । ❖ विपत् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना बनाई कार्यान्वयन गर्न । ❖ विपत्को समयमा अपनाईने सुरक्षाका उपायहरु अवलम्बन गर्न ।	१५
		कक्षा ८ ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका क्षेत्र भित्र हुन सक्ने संभावित विपत्को सूची तयार गरी सजकताको विधि तयार गर्न । ❖ बाढि,पहिरो र आगलागीको नियन्त्रणमा विद्यार्थीको भूमिका बताउन । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकामा हालसम्म घटेका विपत्को घटनाको पहिचान गरी सूची बनाउन । ❖ एउटा समुदायमा घटेको घटनालाई अवलोकन गरी घटनाको सूची र त्यसको क्षतिको लेखाजोखा गरी प्रतिवेदन तयार गर्न । ❖ विपत् व्यवस्थापन तथा जोखिम न्यूनिकरण ऐन २०७४ अनुसार विपत् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय	

		तहले खेल्ने भूमिका बताउन । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको प्रकोप स्तरीकरण मेट्रिक्स निर्माण गर्न । ❖ विपत् व्यवस्थापन छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्र रहेका संघ संस्थाको परिचय र महत्व बताउन । ❖ जिल्ला विपत् व्यवस्थापन समितिको गठन, काम कर्तव्य र अधिकारका बारे बताउन ।	
६	पोषण र स्वस्थ जीवन	**कक्षा १** ❖ घरमा खाने पोषण युक्त खानेकुराको नाम भन्न । ❖ घरमा खाइने जनवारवाट प्राप्त हुने (दुध, दहि, घिउ, माछा,मासु, मह, अण्डा) आदि भन्न । ❖ आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाइका बारेमा भन्न र अभ्यास गर्न । ❖ चित्रहेरी सरसफाई सामग्रीहरुको नाम भन्न । ❖ स्वस्थ्य रहने खेलहरुको नाम भन्न । ❖ जंङ्कफुडहरुको नाम भन्न ।	२०
		कक्षा २ ❖ घरमा तथा स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने पोषणयुक्त खानेकुराको नाम भन्न । ❖ घर तथा स्थानीय स्तरमा पाइने पशु तथा पंक्षीबाट प्राप्त हुने खाने कुराहरुको नाम भन्न । ❖ आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाईका क्रियाकलापको नाम भन्न । ❖ आफ्नो व्यक्तिगत तथा कोठा घरको सरसफाई गर्न । ❖ स्वास्थ्य रहनका लागि स्थानीय स्तरमा खेलीने खेलहरुको नाम भन्न । ❖ जंङ्कफुडहरुको नाम भनी त्यसको सूची बनाउन ।	२०
		कक्षा ३ ❖ घरमा निर्मित तथा स्थानीय स्तरमा पाइने पोषणयुक्त खाद्यन्न तथा फलफूलको महत्व बताउन । ❖ तरकारी तथा फलफूल खाँदा स्वास्थ्यमा पर्ने फाइदा बताउन । ❖ माछा मासुबाट प्राप्त खानेकुराको महत्व भन्न । ❖ आफू र आफ्नो घर वरपरको सरसफाई र विद्यालयको सरसफाईमा सहभागी हुन ❖ स्थानीय स्तर तथा विद्यालयमा खेलिने खेलहरुको परिचय दिन । ❖ जंङ्गफुडको परिचय दिई यसले स्वास्थ्यमा पर्ने नकरात्मक प्रभावहरु बताउन ।	२०
		कक्षा ४ ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने पोषण युक्त खाद्यन्नको महत्व र फाइदा बताउन । ❖ हामीले खाने खानाहरुको वर्गिकरण गर्न । ❖ पोषणको परिचय दिन । ❖ व्यक्तिगत सरसफाईको परिचय दिन र अवलम्बन गर्न ।	१५

		❖ घरभित्र र वाहिरको सरसफाईमा सहभागिता हुन । ❖ स्वस्थ्य रहनका लागि खेलिने खेलको महत्व बताउन । ❖ जंङ्कफुडको प्रयोगले शारीरिक र मानसिकतामा पुऱ्याउने असर भन्न ।	
		कक्षा ५ ❖ घरमा निर्मित पोषणयुक्त खाना, खाजा, पेय पदार्थको फाइदा,महत्व र यसले शरीरमा पर्ने सकरात्मक प्रभावहरु बताउन । ❖ स्थानीय स्तरवाट उत्पादित र घरेलु वस्तुहरुवाट दिवाखाजा बनाउने तरिका त्यसको फाइदाहरु बत(ाउन । ❖ पोषणले मानव शरीरमा पुऱ्याउने फाइदाहरु बताउन । ❖ घर वरपर र विद्यालयको सरसफाईमा सहभागी हुन । ❖ जंङ्कफुडवाट मानव शरीरमा पर्ने नकारात्मक असरका सूची तयार पार्न । ❖ स्वस्थ जीवनका लागि गरिने व्यायामहरुको सूची तयार गरी अभ्यास गर्न ।	१५
		कक्षा ६ ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने पोषणयूक्त खानाहरुको सूची तयार पारी यसको महत्व बताउन । ❖ पोषणयुक्त खानाहरुको वर्गिकरण गरी ती खानेकुराले पार्ने सकरात्मक प्रभाव बताउन । ❖ स्वस्थ्य जीवनको लागि सरसफाईका फाइदा र यसको महत्व बताउन । ❖ विद्यालय तथा वरपरको वातावरणलाई सफा राख्न विद्यार्थीहरुको भूमिका बताउन । ❖ शारीरिक तन्दुरुस्तिका लागि समुदाय तथा विद्यालयहरुमा खेलिने खेलहरुको परिचय दिई त्यसको महत्व बताउन । ❖ जंङ्कफुडले मानव शरीरलाई पुऱ्याउने नकारात्मक प्रभाव बताउन । ❖ योग शिक्षाको परिचय र महत्व बताउन । ❖ कुलतका विभिन्न प्रकारबारे बताउन ।	१५
		कक्षा ७ ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्ने खानाको परिकारहरुको नाम बताउन । ❖ स्वस्थ रहनका लागि नगरपालिकामा उत्पादित खाद्य वस्तुको पहिचान गरी तिनीहरुको महत्व बताउन । ❖ पोषणयुक्त खानेकुराहरुको संरक्षण गर्दै पोषणयुक्त खानेकुराहरुको उपभोग गर्न र सुन्तलित खानाको उपयोग गर्न । ❖ स्वस्थ्य जीवन शैलीको उपायहरु अवलम्बन गर्न । ❖ स्थानीय स्तरमा सरसफाई राख्नको लागि विद्यार्थी, समुदायको भूमिका बताउन	१५

		❖ मानव जीवनमा खेलकुद महत्व, आवश्यकता र फाइदा बताउन । ❖ जंङ्कफुडको वर्गिकरण गरी नकरात्मक(बेफाइदा) बारे सूची तयार गर्न । ❖ स्वस्थ जीवनका लागि योग शिक्षाको महत्व बताई सामान्य योग अभ्यास गर्न । ❖ स्वस्थ जीवनमा कुलतले पार्ने असर कारण र यसबाट बच्ने उपायहरु बताउन ❖ मानसिक स्वस्थ रहनको लागि मनोपरामर्शको भूमिका बताउन । ❖ दुषित हावापानी, प्रदुषित वातावरणबाट लाग्ने सामान्य रोगको परिचय दिन र त्यसबाट बच्ने उपाय बताउन ।	
		कक्षा ८ ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्ने खानाका परिकारहरु तयार गर्न । ❖ पोषणयुक्त खानेकुराहरुको संरक्षण गर्दै पोषणयुक्त खानेकुराहरुको उपभोग गर्न र सुन्तलित खानाको उपयोग गर्न । ❖ स्वस्थ्य जीवन शैलीको उपायहरु अवलम्बन गर्न । ❖ स्थानीय स्तरमा सरसफाई राख्नको लागि विद्यार्थी, समुदायको भूमिका बताउन ❖ मानव जीवनमा खेलकुदको महत्व, आवश्यकता र फाइदा बताउन । ❖ जंङ्कफुडको वर्गिकरण गरी यसबाट हुने नकरात्मक असरको सूची तयार पारी रोकथामको उपाय बताउन । ❖ स्वस्थ जीवनका लागि योग शिक्षाको फाइदा बताई विभिन्न योग, व्यायाम र प्रणायमको अभ्यास गर्न । ❖ कुलतका विभिन्न प्रकारको वर्गिकरण गरी यसका असर कारण र रोकथामका उपाय बताउन । ❖ मानसिक स्वस्थ रहनको लागि मनोपरामर्शको भूमिका तथा महत्व बताउन । ❖ दुषित हावापानी र प्रदुषित वातावरणबाट लाग्ने विभिन्न रोगको परिचय दिन र त्यसबाट बच्ने उपाय बताउन । ❖ सर्ने र नसर्ने रोगको परिचय दिन र यसबाट बच्ने उपाय बताउन ।	१५
७	वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	**कक्षा १** ❖ घर तथा विद्यालय क्षेत्रमा भएका वोटविरुवा हरुको नाम भन्न । ❖ बाल बगैंचामा रोपिने विभिन्न फूलहरुको नाम बताउन । ❖ फोहरमैलाहरु पहिचान गर्न र तोकिएको भाँडो वा खाल्डोमा फोहर फाल्न ।	१६
		कक्षा २ ❖ स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको वर्गिकरण गर्न । ❖ बालबगैंचाको परिचय दिन र बालबगैंचा निर्माणमा सहयोग गर्न ।	१६

		❖ घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपणमा सहभागी हुन । ❖ बोटविरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न । ❖ वडाभित्र भएका पानीका विभिन्न स्रोतहरुको सूची बनाउन । ❖ फोहरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने) भन्न । ❖ घर तथा विद्यालय वरपर फोहर हुने कारणहरु पहिचान गर्न । ❖ व्यक्तिगत घर, आँगन, कक्षाकोठा र विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन ।	
		कक्षा ३ ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने बोटविरुवाको परिचय दिन । ❖ स्थानीय बोटविरुवाहरुको महत्व तथा उपयोगिता भन्न । ❖ विद्यालयमा बालबगैँचाको आवश्यकता र महत्व बताउन । ❖ घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपण र बालबगैँचाको निर्माण सहयोग र हेरचाह गर्न । ❖ घर तथा विद्यालयमा पानीको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र उचित किसिमले सदुपयोग गर्न । ❖ फोहरमैलाको प्रकार (कुहिने, नकुहिने) छुट्याइ तोकिएको भाँडो वा खाल्डोमा फोहर फाल्न । ❖ आफ्नो वरपरको वातावरणको परिचय दिन । ❖ व्यक्तिगत घर, आँगन, छरछिमेक, कक्षाकोठा र विद्यालय वरिपरिको सरसफाइमा सहभागी हुन ।	१६
		कक्षा ४ ❖ आफ्नो वडा भित्रको वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिको नाम भन्न । ❖ विद्यालयमा बालबगैँचा निर्माण र वृक्षारोपण कार्यमा सहभागी हुन । ❖ बालबगैँचाबाट हुने फाइदाहरु बताउन । ❖ स्थानीय क्षेत्रमा पानीका स्रोत फोहर हुनाका कारण र संरक्षणका उपायहरु बताउन । ❖ स्वच्छ वातावरणको परिचय र त्यसबाट हुने फाइदाहरु बताउन । ❖ फोहरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न । ❖ फोहरमैलाको वर्गिकरण गरी उचित व्यवस्थापन गर्न ।	१६
		कक्षा ५ ❖ नगरपालिकाको क्षेत्र भित्रका वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिको उपयोग र महत्व बताउन । ❖ घर तथा विद्यालयमा हरियाली प्रबर्धनमा सहभागी हुन । ❖ नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय र समूदायको भूमिका बताउन । ❖ नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषणका कारण र असर बताउन । ❖ वातावरण संरक्षणको परिचय दिन र प्राकृतिक र मानव निर्मित वातावरण बिचको भिन्नता छुट्याउन	१६

		। ❖ प्रदूषणको परिचय दिन र प्रकारहरु बताउन । ❖ फोहरमैलाले पार्ने असर बताउन र यसको उचित व्यवस्थापन गर्दा हुने फाइदाहरु बताउन ।	
		कक्षा ६ ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका वन र त्यहाँ पाइने विभिन्न वनस्पतिहरुको पहिचान तथा महत्व बताउन । ❖ घर तथा विद्यालयमा वृक्षारोपणमा र बगैंचा निर्माणमा सहभागी भइ सहयोग गर्न । ❖ हरियाली प्रवर्धनको परिचय आवश्यकता भन्न र हरियाली प्रवर्धनमा सहभागीता जनाउन । ❖ करेसाबारीको परिचय र आवश्यकता बताउन । ❖ कौसी खेतीको परिचय र महत्व भन्न । ❖ स्थानीय वातावरण र मानव बिचको अन्तर सम्बन्ध बताउन । ❖ नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत वितरण र पानी शुद्धिकरणका स्थानीय उपायहरु पहिचान गरी अभ्यास गर्न । ❖ फोहरमैला व्यवस्थापनका उचित उपायहरु बताउन । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको “एक मुख दश रुख” अभियानको परिचय दिन । ❖ हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) को परिचय दिन । ❖ जलवायु परिवर्तनको परिचय दिन ।	१६
		कक्षा ७ ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका सामुदायिक वनको परिचय दिन र आवश्यकता तथा महत्व बताउन । ❖ रारा राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय र यसको विशेषताहरु बताउन । ❖ हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता र महत्व उल्लेख गरी सहभागी हुन । ❖ घर तथा विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन, हेरचाह तथा संरक्षण गर्न । ❖ घरमा तथा विद्यालयमा उपयोग भइ सकेको पानीको व्यवस्थापन र करेसाबारीमा विभिन्न विधि अपनाइ उपयोग गर्न । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रभित्र वातावरण विनाशका कारणहरु पहिचान गर्न ❖ वातावरण प्रदूषण पार्ने नकरात्मक असरको पहिचान गरि यसलाई कम गर्ने उपायहरु बताउन । ❖ वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान एवं अवलम्बन गर्न । ❖ फोहरमैला व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय समुदाय विद्यालयको भूमिका तथा प्रकृया बताउन । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको “एक मुख दश रुख”अभियानको परिचय र महत्व बताई अवलम्बन गर्न ।	१६

		❖ हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) को महत्व बताउन । ❖ जलवायु परिवर्तन हुनुको कारण र असर बताउन ।	
		कक्षा ८ ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका सामुदायिक वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र स्थानीय स्तरको कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्न । ❖ रारा राष्ट्रिय निकुञ्जको आवश्यकता र महत्व भन्न । ❖ मध्यवर्ती क्षेत्रको परिचय दिन । ❖ खाली जग्गा, वनक्षेत्र, घर र बाढी पहिरो प्रभावित क्षेत्र र विद्यालयमा वृक्षारोपण गर्न । ❖ आफ्नो विद्यालयलाई हरित विद्यालय बनाउन गर्नुपर्ने कार्यहरुको सूची तयार गरी प्रस्तुत गर्न । ❖ इको क्लबको परिचय, गठन प्रकृया, उद्देश्य, काम कर्तव्य र अधिकार बताउन । ❖ इको क्लबमा आबद्ध भइ हरित विद्यालयको कार्ययोजना तयार पारी सोही अनुरुप कार्य गर्न । ❖ करेसाबारी, कौसी खेती तथा पुष्प बगैँचाको आवश्यकता महत्व र फाइदा भन्न । ❖ वातावरण संरक्षणको महत्व र फाइदाहरु बताउन । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण विनाश न्यूनीकरणका उपायहरु बताउन र अवलम्बन गर्न । ❖ स्थानीय क्षेत्र र विद्यालयमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गर्न । ❖ वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका पहिचान गर्न । ❖ फोहरमैलाको उचित किसिमले व्यवस्थापन गर्न र यस कार्यको लागि व्यक्ति, स्थानीय समुदाय, विद्यालय, स्थानीय सरकारको भूमिका एवं कार्यहरु बताउन । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको “एक मुख दश रुख” अभियानको फाइदा बताई सो कार्यमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुन । ❖ हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) को महत्व बताई निर्माण गर्न । ❖ जलवायु परिवर्तनबाट पर्ने असर र न्यूनिकरण गर्ने उपाय अवलम्बन गर्न ।	१६
८	हाम्रा प्राकृतिक,धार्मिक सम्पदा र पर्यटकीय	**कक्षा १** ❖ आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मिक सम्पदाहरुको नाम भन्न । ❖ आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाका नाम बताउन । ❖ आफ्नो गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलको नाम भन्न ।	२०
		कक्षा २	२०

	स्थलहरु	❖ आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मिक सम्पदाहरुको परिचय दिई सूची तयार गर्न । ❖ आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको परिचय दिन । ❖ आफ्नो गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको परिचय दिन	
		कक्षा ३ ❖ आफ्नो वडामा रहेका परम्परागत धार्मिक स्थलहरुको पहिचान गरी सूची तयार पार्न ❖ आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको नाम लेख्न । ❖ आफ्नो गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको पहिचान गरी महत्व दर्साउन ।	२०
		कक्षा ४ ❖ आफ्नो समुदाय तथा वडामा रहेका परम्परागत धार्मिक स्थलहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको महत्व बताउन । ❖ आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको महत्व बताउन । ❖ आफ्नो गाउँ,टोल तथा वडामा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको पहिचान गरी वर्णन गर्न । ❖ आफ्नो वरपर रहेका कुवा,पोखरी ,मठ,मन्दिर, चउर,पाटन डाँडा खोल्सा आदिको पहिचान गरि जगेर्ना गर्न ।	१५
		कक्षा ५ ❖ नगरभित्र अवस्थित धार्मिक स्थलहरुको परिचय दिई संरक्षणको उपाय बताउन । ❖ नगरपालिका भित्र रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको पहिचान गरी सूची तयार पार्न र तिनीहरुको महत्व उल्लेख गर्न । ❖ नगर क्षेत्र भित्र रहका प्रसिद्ध पर्यटकीय स्थलहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको महत्व बताउन । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको जगेर्ना र संरक्षण गर्न । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको भ्रमण गरी सो का बारेमा वर्णन गर्न ।	१५
		कक्षा ६ ❖ नगर भित्र भएका धार्मिक स्थलहरुको खोजी गरी संरक्षण तथा प्रचार प्रसारका उपाय बताउन । ❖ नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका जङ्गल जडीबुटी जस्ता प्राकृतिक वस्तुहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको संरक्षण र महत्व बताउन । ❖ नगरपालिका भित्र रहेका प्रसिद्ध पर्यटकीय स्थलहरुको खोजी गरी तिनीहरुको प्रवर्धन गर्ने उपाय बताउन । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको वर्तमान अवस्थाको पहिचान गर्न । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको भ्रमण गरी सो का बारेमा प्रतिवेदन तयार पार्न । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको प्रवर्धनका लागि स्थानीय तहले गरेका	१५

		क्रियाकलापको बारेमा बताउन ।	
		कक्षा ७ ❖ नगर भित्रका धार्मिक स्थलहरुको पहिचान तथा खोजी गरी संरक्षण,सम्बर्धन तथा प्रवर्धनका साथै प्रचार प्रसार गर्न । ❖ नगरपालिका क्षेत्रमा विनाश हुँदै गएका प्राकृतिक श्रोत साधनको खोजी गरी तिनीहरुको दिगो संरक्षणका उपाय बताउन । ❖ नगरपालिका भित्र रहेका प्रसिद्ध पर्यटकीय स्थलहरुको खोजी गरी तिनीहरुको प्रचार प्रसार संरक्षण र पर्यटन व्यवसाय प्रवर्धन गर्ने उपाय बताउन । ❖ स्थानीय स्तर तथा नगरपालिका भित्र अवस्थित विभिन्न प्राकृतिक,धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरुको प्रवर्धनमा विभिन्न निकायले खेल्ने भूमिका बताउन । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको वर्तमान अवस्थाको पहिचान गरी सो मा देखिएका समस्याहरुको समाधानको उपाय बताउन । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको भ्रमण अवलोकन गरी नक्सांकन गर्न । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको दीगो विकास प्रवर्धनका लागि स्थानीय तह लगायत अन्य निकायले हाल सम्म गर्दै आएको क्रियाकलापका बारेमा बताउन ।	१५
		कक्षा ८ ❖ नगर भित्र रहेका विभिन्न धर्म,संस्कृतिको सूची तयार पारी धार्मिक सहिष्णुता कायम गर्न अपानाउनु पर्ने कार्यहरु बताउन । ❖ प्राकृतिक श्रोत साधन र मानव बिचको अन्तर्सम्बन्धको चर्चा गर्न । ❖ नगर भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलमा आउने पर्यटकहरुको सत्कार गर्दै पर्यटन व्यवसाय विस्तारमा सरिक हुन । ❖ नगरपालिका भित्र अवस्थित विभिन्न प्राकृतिक,धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरुको प्रवर्धनमा नगरपालिका तथा नेपाल सरकारले जारी गरेका ऐन तथा नीति नियममा परिचित हुन । ❖ नगर भित्र अवस्थित पर्यटकीय स्थलहरुको अवस्थाको पहिचान गरी तिनीहरुको प्रवर्धनमा देखिएका समस्याहरुको समाधानको उपाय बताउन । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकिय स्थलहरुमा देखिएका चुनौतिको सूची तयार पारी समाधानका उपायहरु अवलम्बन गर्न । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको दीगो विकास र प्रवर्धन गरी व्यावसायिकरण गर्न । ❖ पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक सिप र व्यवस्थापकीय कार्यहरु प्रस्तुत गर्न ।	१५
९.	लागु औषध	**कक्षा १**	१६

	दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	❖ लागु औषधका नाम बताउन । ❖ असल र खराब बानी भन्न । ❖ लागु औषधबाट हुने असर बताउन ।	
		कक्षा २ ❖ लागु औषधको परिचय दिई तिनको सूची बनाउन । ❖ असल र खराब बानीको सूची तयार गर्न । ❖ लागु औषधबाट हुने असरहरुको सूची तयार पार्न ।	१६
		कक्षा ३ ❖ लागु औषधको पहिचान गरी प्रकार बताउन । ❖ दुर्व्यसनको परिचय दिन । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनबाट घर परिवारमा परेका असर बताउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्ने उपाय बताउन ।	१६
		कक्षा ४ ❖ लागु औषधको वर्गिकरण गर्न । ❖ लागु औषधका दुर्व्यसनीले देखाउने व्यवहार पहिचान गर्न । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनबाट आफ्नो टोल तथा छरछिमेकमा परेका असर बताउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्ने उपायहरुको सूची तयार पार्न । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचान गर्न ।	१४
		कक्षा ५ ❖ लागु औषधको अर्थ बताई यसका रोकथामको उपाय बताउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन रोकथामका लागि गाउँ समाजले अवलम्बन गरेका कार्यहरुको सूची बताउन । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनीले आफ्नो टोल तथा वडा बस्तीमा परेको मुख्य प्रभाव असर बताउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्नका लागि सावधानी अपनाउन । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचान गरी न्यूनिकरण गर्ने उपायहरु बताउन ।	१४
		कक्षा ६ ❖ लागु औषधका विभिन्न श्रोतहरुको पहिचान गरी यसको न्यूनिकरणमा सरिक हुने । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन रोकथामका लागि नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका कार्य र भूमिका बताउन ।	१४

		❖ लागु औषधको दुर्व्यसनीले नगरपालिका तथा वडा बस्तीमा घटेका घटनाको सूची तयार पारी यसबाट हुने जोखिम न्यूनिकरणका उपायहरु बताउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्नका लागि स्वएं सावधानी अपानाई गाउँ समाज तथा विद्यालयमा गरिने जनचेतना अभिबृद्धि कार्यक्रममा सरिक हुन । ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरणका लागि जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधिमा व्यवस्था गरिएका प्रावधानको सूची बनाउन । ❖ नगरपालिकामा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचान गर्न अवलोकन भ्रमण गरी सोको यूनिकरण गर्ने उपायको खोजी गर्न । ❖ लागु पदार्थको दुव्यसनमा फस्ने कारणहरु पत्ता लगाई सो बाट बच्ने उपाय अवलम्बन गर्न	
		कक्षा ७ ❖ लागु औषध दुर्व्यसनबाट हुने तत्कालिन र दीर्घकालीन असरका बारेमा सूची तयार पार्न ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन रोकथामका लागि नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका कार्य र भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउने उपाय बताउन । ❖ लागु औषध नियन्त्रणका लागि विभिन्न निकायले खेल्ने भूमिका बताउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरण गर्न विद्यालय, समाज टोलबस्तीमा विभिन्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न । ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरणका लागि जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधिमा व्यवस्था गरिएका प्रावधान बताउन । ❖ नगरपालिका क्षेत्र भित्रका उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचानका लागि अवलोकन भ्रमण गरी सोको यूनिकरण गर्ने उपायको खोजी गर्न प्रतिवेदन तयार गर्न । ❖ लागु पदार्थको दुर्व्यसनमा फसेका व्यक्तिहरुको पहिचान गरी साको लतबाट छुटाउने उपायहरु अवलम्बन गर्न	१४
		कक्षा ८ ❖ लागु औषध दुर्व्यसनबाट हुने विभिन्न पक्षमा पर्ने असरका बारेमा सूची तयार पार्न । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन रोकथामका लागि नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका कार्य र भूमिकाहरुको अध्ययन गरी थप सुझाव सहितको प्रतिवेदन तयार गर्न । ❖ लागु औषध नियन्त्रणका लागि विभिन्न निकायले खेल्ने भूमिकालाई थप प्रभावकारी बनाउनका लागि समन्वयात्मक उपायहरु पहिल्याउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरण गर्न विद्यालय, समाज टोलबस्तीमा विभिन्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी अवलम्बनका अभ्यासहरु अपनाउन । ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरणका लागि जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा	१४

		कार्यविधिमा व्यवस्था गरिएका प्रावधानहरुको प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्न ❖ नगरपालिका क्षेत्र भित्रमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचानका लागि अवलोकन भ्रमण गरी सोको यूनिकरण गर्ने उपायको खोजि गर्न प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्न । ❖ लागु पदार्थको दुर्व्यसनमा फसेका व्यक्तिहरुको पहिचान गरी पूनःस्थापना गर्ने उपायहरु बताउन । ❖ विद्यालय स्तरीय अतिरिक्त कियाकलाप सञ्चालका लागि कार्यकम बनाई कार्यान्वयन गर्न ।	

छायाँनाथ राराको सेरोफेरो विषयक्षेत्रको विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (कक्षा १ देखि ३)

विषय क्षेत्र	कक्षा १	कार्य घण्टा	कक्षा २	कार्य घण्टा	कक्षा ३	कार्य घण्टा
छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	❖ नगरपालिका वडा बस्तीको नाम र ठेगाना ❖ चारवटा दिशा, आफ्नो घर, पढाउने शिक्षक परिवार, साथीहरु, विद्यालय, धार्मिक, स्थल, स्वास्थ्यचौकी, प्राकृतिक सम्पदाहरुको नाम ❖ स्थानीय स्तरमा प्रयोग हुने मातृभाषाको पहिचान	२०	❖ आफू बसेको वडा भित्रका बस्तीहरु, नगरपालिकाको नगरकार्यपालिकाको कार्यालय रहेको ठाउँको ठेगाना र नाम ❖ नगरपालिकाको नक्शा, ❖ आफू बसेको गाउँटोलको सामाजिक अवस्था,गाँउ टोल नजिक रहेका सेवा प्रदायक संघ संस्थाको नाम र ठेगाना ❖ आफ्नो घर परिवारको सदस्यको परिचय दिन । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रयोग हुने मातृभाषाको पहिचान	२०	❖ छाँयानाथरारा गरपालिकाको भौगोलिक अवस्था मुगु जिल्लाको नक्शा नगर भित्रका मुख्य, मुख्य सडकको नाम र अवस्थिति ❖ आफ्ना वडामा भएका सामुदायिक वन,नगरपालिका भित्र रहेको ताल, नदि तथा खोलानालाहरु ❖ आफू बसेको वडाका जनप्रतिनिधीहरु ❖ आफू बसेको वडा भित्र स्वास्थ्यकर्मी, विद्यालयका शिक्षक र स्वयंमसेविका र तिनले गर्ने काम । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रयोग हुने मातृभाषाको पहिचान	२०
सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	❖ आफ्ना गाउँटोलमा बसोवास गर्ने जातज(ाति, बोलिने मुख्य भाषा,र लोकबाजाहरु ❖ स्थानीय लोकगितहरुको अभ्यास मनाइने चाडपर्वको नाम र खानाको परिकार । ❖ आफ्नो परिवारले लगाउने कपडाहरु र गहना तथा	२०	❖ कक्षा भित्रका जातजाति,भाषा र धर्म वडा भित्रका जातजाति पोशाक गरगहना र लगाउने तरिका ❖ स्थानीय बजाहरु (नौमति वाजाहरु) र स्थानीय गीत गाउने र नृत्य गर्ने अभ्यास स्थानीय चाडपर्व जन्म, मृत्यु, संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु, परिकारहरु ❖ असल , खराव काम	२०	❖ नगर भित्रका जातजातिहरु भाषा धर्म सँस्कृति,परम्परा कुलपूजा । ❖ स्थानीय लोकवाजाहरु बजाउने अभ्यास स्थानीय गीत गाउन र नृत्य गर्ने अभ्यास ❖ स्थानीय चाडपर्वहरुको नाम, मनाउने महिना, समय मुख्य क्रियाकलापहरु साथै जन्म, मृत्यु, विवाह र व्रतवन्धमा गरिने क्रियाकलापहरु ।	२०

	कुलदेवताको नाम ।					
स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	❖ स्थानीय स्तरमा अपनाइएका पेसा, कृषि तथा फलफूल उत्पादनमा आवश्यक पर्ने औजार, आफ्ना अभिभावकहरु र छिमेकीले गर्ने मुख्य पेसा । ❖ आफ्नो घरमा परम्परागत देखि चल्दै आएका स्थानीय प्रविधिको, उत्पादित बस्तुहरुको बिक्री गर्ने स्थान ।	१८	❖ आफ्नो गाउँटोलका मुख्य पेसा व्यवसाय तरकारी तथा फलफूल उत्पादनका लागि आवश्यक पर्ने औजारहरु । ❖ स्थानीय स्तरमा अपनाउँदै आएका पेसा तथा व्यवसायहरु घरटोल हाटबजार, संकलन केन्द्र, परम्परागत प्रविधिहरु ।	१८	❖ आफ्नो वडा भित्र अपनाउँदै आएका मुख्य पेसा व्यवसाय, ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने तरकारी,अन्नबाली तथा फलफूलका लागि प्रयोग हुने औजारको परिचय महत्व, ❖ आफ्नो घरटोल नजिकको हाटबजार, तरकारी तथा फलफूल संकलन केन्द्र ।	१८
पशुपंक्षी पालन कृषि र जडीबुटी	❖ आफ्नो घर वरपर रहेका घर पालुवा पशु पंक्षी,खाद्यन्न बाली जडीवुटीहरु फलफूल तथा तरकारीको नाम ❖ चराचुरुङ्गी, जनावरहरु पशुपंक्षीहरुले निकाल्ने आवाजको नक्कल ।	१५	❖ आफ्नो गाउँ छिमेकमा पाइने घर पालुवा र जङ्गली पशुपंक्षीहरु उत्पादन हुने खाद्यन्न बाली वडामा भएका जडिवुटिहरु उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरु । ❖ जिव जीवाणुको नाम	१५	❖ आफू बसेको वडा भित्र उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरु, घरपालुवा र जंगली पशुपंक्षी जडीवुटीहरुको नाम ❖ आफ्नो गाउँटोलमा उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरु तरकारी तथा फलफूल । ❖ जीव जीवाणुका नाम ।	१५
विपत् व्यवस्थापन र असर	❖ विपत्को नाम, प्रकार ❖ घर टोल वरपर घटेका दुर्घटना ❖ सडक तथा विद्यालयमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरु र सजगता ।	१५	❖ विपत्को परिचय प्रकार, समाज र विद्यालयमा हुने विपत्, दुर्घटना र सजगता । ❖ विगतमा घटेका घटना र विपत् भएको स्थान ।	१५	❖ प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपत् दुर्घटना ❖ विपत्को कारण ❖ विपत्, प्रकोप र दुर्घटनाबाट हुने असर र सजगता ।	१५

पोषण र स्वस्थ जीवन	❖ घरमा खाने पोषण युक्त खानेकुरा,जनावरबाट प्राप्त हुने खानेकुरा (दुध, दहि, घिउ, माछामासु, मह, अण्डा) आदि ❖ व्यक्तिगत सरसफाइ र सामग्री । ❖ स्वस्थ्य रहन खेलिने खेलहरु ❖ जंङ्कफुडहरु ।	२०	❖ घरमा तथा स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने पोषणयुक्त खानेकुरा पशु तथा पंक्षीवाट प्राप्त हुने खाने कुराहरुको । ❖ आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाईका क्रयाकलापको नाम व्यक्तिगत तथा कोठा घरको सरसफाई । ❖ स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलहरुको नाम। ❖ जंङ्कफुडहरुको सूची ।	२०	❖ घरमा निर्मित तथा स्थानीय स्तरमा पाइने पोषणयुक्त खाद्यन्न तथा फलफुलको महत्व ,स्वास्थ्यमा पर्ने फाइदा । ❖ घर वरपरको सरसफाई र विद्यालयको सरसफाईमा सहभागि ❖ स्थानीय स्तर तथा विद्यालयमा खेलिने खेलहरु ❖ जंङ्गफुटको प्रभावहरु ।	२०
वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	❖ घर तथा विद्यालय क्षेत्रमा भएका वोटविरुवा,बाल बगैंचामा रोपिने विभिन्न फूलहरुको नाम । ❖ फोहरमैलाहरु पहिचान ।	१६	❖ स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको वर्गिकरण, बालबगैंचाको परिचय र बालबगैंचा निर्माणमा सहभागी,संरक्षणमा सहयोग,पानीका विभिन्न स्रोतहरुको सूची ,फोहरमैलाको परिचय र प्रकार । ❖ घर तथा विद्यालय वरपर फोहर हुने कारणहरुको पहिचान ,व्यक्तिगत घर, आँगन, कक्षाकोठा र विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी ।	१६	❖ स्थानीय स्तरमा पाइने बोटविरुवाको परिचय ,महत्व तथा उपयोगिता बालबगैंचा,घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपण र बालबगैंचाको निर्माण सहयोग र हेरचाह । ❖ घर तथा विद्यालयमा पानीको उपयोग,सदुपयोग,फोहरमैलाको प्रकार छुट्याइ । ❖ आफ्नो वरपरको वातावरणको परिचय ,ब्यक्तिगत घर, आँगन, छरछिमेक, कक्षाकोठा र विद्यालय वरिपरिको सरसफाइ।	१६
हाम्रा प्राकृतिक,धार्मिक	❖ आफ्नो गाउँटोलमा रहेका,धार्मिक,प्राकृतिक	२०	❖ आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मिक सम्पदाहरु	२०	❖ आफ्नो वडामा रहेका परम्परागत,धार्मिक प्राकृतिक र	२०

सम्पदा र पर्यटकीय स्थलहरु	सम्पदाहरु । आफ्नो,पर्यटकीय स्थलको नाम ।		प्राकृतिक सम्पदाहरु । ❖ आफ्नो,गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरु ।		पर्यटकीय स्थलहरु र महत्व ।	
लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	❖ लागु औषधका नाम ❖ असल र खराब बानी,लागु औषधबाट हुने असर बताउन	१६	❖ लागु औषधको परिचय र तिनको सूची ❖ असल र खराब बानी र असर	१६	❖ लागु औषधको प्रकार ❖ दुर्व्यसनको परिचय र यसका असर दुर्व्यसनबाट बच्ने उपाय	१६

छायाँनाथ राराको सेरोफेरो विषयक्षेत्रको विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम (कक्षा ४ देखि ५)

विषय क्षेत्र	**कक्षा ४**	**कार्य घण्टा**	**कक्षा ५**	**कार्य घण्टा**
१.छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	**कक्षा ४** ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको नामाकरण भौगोलिक अवस्था वडाहरुको संख्या र वडा कार्यालयको नाम ❖ नगरपालिका भित्रको जनसंख्या मुख्य सडकहरु । ❖ आम्दानीका स्रोतहरुको सूची तयार	१४	**कक्षा ५** ❖ नगरपालिकाको नामकरणको विस्तृत जानकारी वडाका नक्सा धार्मिक स्थल, वनक्षेत्र, पर्यटकिय क्षेत्र, बस्ती क्षेत्र, चरिचरन क्षेत्र, खेती योग्य क्षेत्र ❖ नगरपालिका भित्रका वडा अनुसार घरधुरी संख्या, जनसंख्या ❖ नगरपालिका भित्र बसोवास गर्ने मानिसहरुको मुख्य पेशा र आम्दानिका श्रोत	१४
२.सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	**कक्षा ४** ❖ आफ्ना नातेदारको नाम ठेगाना रीतिरिवाज ❖ नगर भित्रको सामाजिक संस्कृतिक, धार्मिक, भाषा, जातिगत अवस्था तथा मनाउने चाडपर्वको परिचय र महत्व । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित गाइने लोक गीतहरु गायन ,नृत्य गर्न र बाजा बजाउने अभ्यास । ❖ सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरु प्रचलित	१२	**कक्षा ५** ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्रका समुदायका प्रचलित रीतिरिवाज र परम्पराको महत्व, सामाजिक सांस्कृतिक, धार्मिक, भाषिक र जातिगत अवस्था ❖ आफ्नो समुदायको विवाह वर्तबन्ध, पास्नी, जन्म तथा मृत्यु संस्कार, धार्मिक स्थलको सूची तयार पार्न ।	१२

	राम्रा र नराम्रा कार्य र नराम्रा कामवाट पर्ने असरहरु		❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित मुख्य/मुख्य लोकगीतमा हाउ भाउ सहित गाउन र नृत्य गर्ने अभ्यास लोकवाजा बजाउने अभ्यास । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित समाजिक समस्या, परम्परागत कुप्रथाहरु यसका असर रोकथाम उपाय ।	
३.स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	**कक्षा ४** ❖ स्थानीय स्तरमा अपनाइएका विभिन्न अन्नबाली तथा तरकारी खेती प्रविधि,मुख्य पेसा ❖ फलफूलवाट प्रशोधित गरेर उत्पादित विभिन्न परिकारका नाम ❖ पशुपंक्षी वाट निर्माण गरिने सामग्रीको नाम (राडी,पाखी, लिउ, फेरुवा, पाखो आदि) ❖ स्थानीय स्तरमा उपलब्ध प्रविधिहरुका नाम (हलो,जाँतो,घट्ट, ओखल, दुम्चे/ मुसल, सिलौटो, जाललौरा, चर्का, उइटोका डालो, कुटो कोदालो, हँसिया हथौडा, आरन, ठेकी मदानी, माछा मार्ने जाल, सोलीउ, सुपा, तान, चान, छालाका समाग्री निमार्ण गर्न प्रविधि माटाका भाँडा, सुल्फा, चिलीम आदि)	१२	**कक्षा ५** ❖ स्थानीय स्तरमा अन्नवालीको खेती गर्ने प्रविधि पशुपंक्षी वाट निर्माण गरिने सामग्री यसको फाइदा र महत्व राडी,पाखी, लिउ, फेरुवा, पाखो आदि) ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने र बनाइने परम्परागत प्रविधि स्थानीय स्तरमा हस्तकलाका सामग्री बनाउन चाहिने सामग्रीको (हलो,जाँतो,घट्ट, ओखल, दुम्चे/ मुसल, सिलौटो, जाललौरा, चर्का, उइटोका डालो, कुटो कोदालो, हँसिया हथौडा, आरन, ठेकी मदानी, माछा मार्ने जाल, सोलीउ, सुपा, तान, चान, छालाका समाग्री निमार्ण गर्न प्रविधि माटाका भाँडा, सुल्फा,, चिलीम)	१२
४.पशुपंक्षी पालन कृषि र जडीबुटी	**कक्षा ४** ❖ आफू बसेको समुदायमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरु घरपालुवा र जङ्गली पशुपंक्षी,तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरु ❖ आफू बसेको समुदाय नजिकमा पाइने जडीवुटीहरु,गाउँ टोल छिमेकमा र वडामा उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूल मौसमी तथा बेमौसमी तरकारीहरु ❖ जीव जीवाणुहरुको परिचय ।	१५	**कक्षा ५** ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरु घरपालुवा र जंगली पशुपंक्षी परिचय र विशेषता, तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको महत्व । ❖ विभिन्न जडीवुटीहरुको नाम र तिनीहरुको विशेषता तरकारी तथा फलफूलको महत्व ,मौसमी र बेमौसमी तरकारीहरुको फरक ❖ जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको परिचय	१५

५.विपत् व्यवस्थापन र असर	❖ प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपत्को फरक र त्यसवाट बच्ने उपाय घर वरपर र विद्यालयमा हुने दुर्घटना, बच्न अपनाउन पर्ने सावधानीहरु ❖ आकस्मिक सुरक्षा सामाग्रीको परिचय, ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका क्षेत्र भित्र हुन सक्ने दुर्घटना विपत्का असर र बच्ने उपायहरु विपत्को समयमा छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्र सहयोग गर्ने निकायहरु	१५	**कक्षा ५** ❖ विपत्को परिचय यसका प्रकार सुरक्षात्मक उपायहरु ❖ विपत् व्यवस्थापनमा स्थानीय निकायको भूमिका र सहयोग गर्ने निकाय (सुरक्षा, प्रसासन कार्यालय, नगरपालिका) ❖ विपत् व्यवस्थापनमा विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक र समुदायको भूमिका विपत् व्यवस्थापनका लागि (विपत् पूर्वको तयारी, विपदकालीन अवस्थामा गरिने कार्यहरु तथा विपत् पश्चात गरिने आकस्मिक उपचार	१५
६.पोषण र स्वस्थ जीवन	**कक्षा ४** ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने पोषण युक्त खाद्यन्नको महत्व र फाइदा, खाने खानाहरुको वर्णिकरण,पोषणको परिचय । ❖ व्यक्तिगत सरसफाईको परिचय र अवलम्बन,घर भित्र र वाहिरको सरसफाईमा सहभागिता,स्वास्थ्य रहनका लागि खेलको महत्व । ❖ जंङ्कफुडको प्रयोगले शारीरिक र मानसिकतामा पुऱ्याउने असर ।	१५	**कक्षा ५** ❖ घरमा निर्मित पोषणयुक्त खाना, खाजा, पेय पदार्थको फाइदा,महत्व र यसले शारीरमा पर्ने सकरात्मक प्रभाव,स्थानीय स्तरवाट उत्पादित र घरेलु वस्तुहरुवाट दिवाखाजा बनाउने तरिका,पोषणले मानव शरीरमा पुऱ्याउने फाइदाहरु,घर वरपर र विद्यालयको सरसफाईमा सहभागी । ❖ जंङ्कफुडवाट मानव शरीरमा पर्ने नकारात्मक असर । ❖ स्वस्थ जीवनका लागि गरिने व्यायामहरु ।	१५
७.वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	**कक्षा ४** ❖ आफ्नो वडा भित्रको वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिको नाम,विद्यालयमा बालबगैँचा निर्माण र वृक्षारोपण कार्यमा सहभागी,बालबगैँचाबाट हुने फाइदाहरु । ❖ स्थानीय क्षेत्रमा पानीका स्रोत फोहर हुनाका कारण र संरक्षणका उपायहरु बताउन । ❖ स्वच्छ वातावरणको परिचय र त्यसबाट हुने फाइदा,फोहरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर,वर्गिकरण गरी उचित व्यवस्थापन ।	१६	**कक्षा ५** ❖ नगरपालिकाको क्षेत्र भित्रका वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिको उपयोग र महत्व,घर तथा विद्यालयमा हरियाली प्रबर्धनमा सहभागी, वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय र समूदायको भूमिका,जलस्रोतको प्रदूषणका कारण र असर । ❖ वातावरण संरक्षणको परिचय र प्राकृतिक र मानव निर्मित वातावरण बीचको भिन्नता	१६

			❖ प्रदूषणको परिचय दिन र प्रकार,फोहरमैलाले पार्ने असर,उचित व्यवस्थापन ।	
८.हाम्रा प्राकृतिक,धार्मिक सम्पदा र पर्यटकीय स्थलहरु	❖ आफ्नो समुदाय तथा वडामा रहेका परम्परागत धार्मिक स्थलहरु ,प्राकृतिक सम्पदाहरुको पहिचान,महत्व । ❖ आफ्नो गाउँ,टोल तथा वडामा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको पहिचान,कुवा,पोखरी ,मठ,मन्दिर, चउर,पाटन डाँडा खोल्सा आदिको पहिचान,जगेर्ना ।	१५	❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक स्थलहरुको परिचय,संरक्षणको उपाय,प्राकृतिक सम्पदाहरु ,प्रसिद्ध पर्यटकय स्थलहरुको पहिचान महत्व,धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको जगेर्ना र संरक्षण । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको भ्रमण,वर्णन।	१५
९.लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	**कक्षा ४** ❖ लागु औषधको वर्गिकरण । ❖ लागु औषधका दुर्व्यसनीले देखाउने व्यवहार पहिचान । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनबाट आफ्नो टोल तथा छरछिमेकमा परेका असर बताउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्ने उपायहरुको सूची । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचान ।	१४	**कक्षा ५** ❖ लागु औषधको अर्थ,रोकथामको उपाय ,गाउँ समाजले अवलम्बन गरेका कार्यहरु,मुख्य प्रभाव असर । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन बच्नका लागि सावधानी । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचान, न्यूनिकरण गर्ने उपायरु ।	१४

छायाँनाथ राराको सेरोफेरो विषयक्षेत्रको विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम -कक्षा ६ देखि ८)

विषय क्षेत्र	कक्षा ६	कार्य घण्टा	कक्षा ७	कार्य घण्टा	कक्षा ८	कार्य घण्टा
छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	**कक्षा ६** ❖ नगरपालिकाको नक्सा कोर्न र मुख्य मुख्य स्थान र खेतीयोग्य क्षेत्र, चरिचरन क्षेत्र, पर्यटकीय क्षेत्र, धार्मिक स्थल ❖ वडा कार्यालबाट प्रवाह गरिने सेवाहरुको जानकारी ❖ नगरभित्र रहेका सुरक्षा निक(ायकोहरु सामान्य जानकारी र तिनले प्रवाह गर्ने सेवाको सूची ❖ नगरपालिकाका वडा संख्या, कार्यपालिका सदस्य संख्या र नगरसभा सदस्य संख्या ❖ नगरपालिकाले गरेको वालवालिका तथा युवाका लागि शिक्षा सम्बन्धी गरेका कार्यक्रम बारे जानकारी ❖ नगरपालिकाको विषयगत शाखाहरुको नाम र तिनीहरुबाट प्रवाह गरिने सेवाहरुको सूची तयार । ❖ नगरपालिका भित्र काम गर्ने सामाजिक संघ संस्थाहरुको सूची र तिनीहरुले गर्ने मुख्य मुख्य कामको सामान्य जानकारी	१४	**कक्षा ७** ❖ मुगु जिल्लाको नक्सा तयार आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य, मुख्य स्थान (नदी, धार्मिक स्थल, पर्यटकीय स्थल, ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्थाको वारे जानकारी ❖ नगर शिक्षा समितिको गठन प्रकृया तथा काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी ❖ नगर कार्यपालिकाको गठन प्रकृया ❖ नगरसभाको गठन प्रक्रिया ❖ नगर क्षेत्र भित्र विद्युत उत्पादन तथा वितरणको अवस्था र वैकल्पिक उर्जाको स्रोतहरु ❖ न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया	१४	**कक्षा ८** ❖ कर्णाली प्रदेशको नक्सा तयार गरी आफ्नो जिल्ला र नगरपालिकाको स्थान ❖ विभिन्न क्षेत्रमा उल्लेखनिय योगदान पुऱ्याएका नगर भित्रका विशिष्ट व्यक्तिहरुको योगदानको चर्चा ❖ नगर सभाको बैठक बस्ने प्रक्रिया र काम कर्तब्य तथा अधिकार । ❖ नगर कार्यापालिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी ❖ नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र नियमावलीको संक्षित्त जानकारी ❖ नगरपालिकाको भौगोलिक र राजनैतिक नक्सा ❖ नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका पर्यटकीय, धार्मिक, खेतीयोग्य जमि(नको वर्णन ❖ नगरपालिकावाट प्रवाह गरिने सेवाहरुलाई प्रभावकारी बनाउने उपायको खोजी ❖ नगर प्रमुख, उपप्रमुख र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी ❖ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा उल्लेख गरिएका स्थानीय तहको अधिकारको सूची भित्र रहेका	१४

					शिक्षा सम्बन्धी अधिकारहरुको सामान्य जानाकारी	
सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	**कक्षा ६** ❖ नगरपालिका भित्रका महत्वपूर्ण धार्मिक तीर्थ स्थलहरुको भ्रमण ऐतिहासिक पृष्ठभूमि सहित परिचय सामान्य प्रतिवेदन तयार ❖ नगरपालिका भित्रका चालचलन, रीतिरीवाज र धर्म सांस्कृतिक परिचय र महत्व,स्थानीय लोकवाजा र लोकगीतको संरक्षण गर्ने उपायहरु,विभिन्न जातजातिका,मानिसले मनाउने चाडपर्वमा सहभागि ❖ नगरपालिका भित्रका मानिसका भेषभूषा र पहिरनहरुको पहिचान गरी संरक्षण गर्ने उपायहरु ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका कुप्रथाले समुदायमा पार्ने असरहरु र यसबाट बच्ने उपाय ।	१२	**कक्षा ७** ❖ नगरपालिका भित्रका विभिन्न तीर्थस्थलको अध्ययन भ्रमण अवलोकन पृष्ठभूमि,परिचय र प्रतिवेदन ❖ धार्मिक सहिष्णुताको परिचय नगरपालिका भित्र रहेका जातीय विविधताको परिचय र महत्व ❖ स्थानीय लोक वाजा, लोक संस्कृति, लोगगीत हराउँदै जानुका कारणको खोजी र संरक्षणका उपायहरु ❖ सामाजिक विकृतिले समुदायका विभिन्न वर्ण सम्प्रदायमा पुऱ्याउने असरहरु विकृतिहरु हुनाका कारणहरुको खोजी ❖ समाजमा हुने विभिन्न कार्यको श्रमदानमा सरिक	१२	**कक्षा ८** ❖ नगरपालिका भित्रका धार्मिक सम्पदा र सार्वजनिक स्थलको संरक्षण, सम्वर्धन र प्रवर्धनमा व्यक्ति, परिवार, समुदाय र विद्यालयको भूमिका । ❖ नगरपालिका भित्रका मानिसले मान्ने विभिन्न धर्मको परिचय, धार्मिक महत्व, सहिष्णुता कायम । ❖ नगरपालिका भित्रका चाडपर्व रीतिरिवाजहरुको सकारात्मक र नकारात्मक पक्षहरुको विश्लेषण सकारात्मक पक्षको संरक्षण सम्वर्धन, विकास र अवलम्वन । ❖ खस भाषा र सांस्कृतिको परिचय छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्र रहेका विविध संस्कृतिको भूमिका ❖ सामाजिक विकृतिले समाजका विभिन्न वर्ग सम्प्रदाय र यीनको आर्थिक शैक्षिक र राजनैतिक पक्षमा पुऱ्याउने असरहरु र यसका रोकथामका उपायहरु । ❖ समाजमा भएका कुप्रथालाई न्यूनिकरण गर्ने उपायहरु ❖ समाजमा हुने विभिन्न कार्यको श्रमदान सरिक, साथै श्रम संस्कृतिको भावना जागृत ।	१२
स्थानीय	**कक्षा ६** ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने अन्न, फलफूल	१२	**कक्षा ७** ❖ स्थानीय स्तरमा खेती गरिने अन्न फलफूल, तरकारी	१२	**कक्षा ८** ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका पेशा व्यवसाय र प्रविधीको खोजी ,पेशा	१२

पेसा व्यवसाय र प्रविधि	बालीहरुको खेती प्रविधि, रैथाने वालीवाट बनाइने खाद्य परिकारहरु पर्यटकीय स्थल राराको महत्व,स्थानीय स्तरमा बनाइने सामग्रीको बजारीकरण ❖ पर्यटकीय क्षेत्रको भ्रमण र ऐतिहासिक प्रतिवेदन तयार स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीको उपयोगिता बेमौसमी तरकारी खेतीको महत्व		वालीको खेती प्रविधिको महत्व तथा फाईदा रैथाने वालीहरुको संरक्षणका उपायहरु । ❖ जैवीक खेती प्रविधि बेमौसमी तरकारी खेती प्रविधि र यसको महत्व । ❖ स्थानीय स्तरमा सञ्चालित फर्महरुमा अवलोकन भ्रमण तथा प्रतिवेदन तयार ❖ आधुनिक कृषि उत्पादन गर्नको लागि आवश्यक बीउँ विजन मलको परिचय महत्व (रासायनिक र प्राङ्गारिक)		व्यवसाय र प्रविधीको संरक्षण र सम्वर्धन । ❖ स्थानीय स्तरमा निमार्ण भएका हस्तकला,काष्ठकला, तथा माटोका सामाग्रीहरुको निर्माण ❖ परम्परागत पेसा व्यवसाय र प्रविधि लोप हुँदै जानुको कारण र समस्या समाधानको उपाय ❖ नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसायका अवसर र चुनौती कृषि खेतीमा प्रयोग हुने विभिन्न घरेलु औजारहरुको महत्व र निर्माण ❖ आधुनिक कृषि उत्पादनमा प्रयोग गरिने औजार उपकरणहरुको महत्व,कृषि उत्पादनमा सिंचाई प्रविधिको महत्व तथा फाइदा	
पशुपंक्षी पालन कृषि र जडीबुटी	**कक्षा ६** ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने कृषि बालीहरुको पहिचान,महत्व,घरपालुवा पशुपंक्षीको,उपयोगीता, ❖ जंगली पशुपंक्षिको,परिचय, फाइदा र बेफाइदा रोगहरुको नाम र परिचय । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको उत्पादन गर्ने तरिका,रैथाने बालिहरुको परिचय सूची । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडीवुटीहरुको नाम	१५	**कक्षा ७** ❖ आफ्नो नगर भित्र तथा जिल्लामा उत्पादन हुने रैथाने कृषि बालीहरुको खोजी, तिनीहररुको सूची तयार र महत्व, लोपोन्मूख परम्परागत,रैथाने बालिहरुको पहिचान,लोप हुनुका कारण संरक्षणका उपाय,घरपालुवा पशुपंक्षिको उपयोगीता तथा फाइदा । ❖ जंगली पशुपंक्षिको परिचय,लोपोन्मुख जंगली पशुपंक्षिको पहिचान तिनीहरुको संरक्षणको	१५	**कक्षा ८** ❖ आफ्नो नगर भित्र तथा जिल्लामा उत्पादन हुने रैथाने कृषि बालीहरुको उत्पादन,संरक्षण र प्रवर्धन यसमा देखिएका समस्याको पहिचान,लोपोन्मूख परम्परागत रैथाने बालिहरुको उत्पादन आयआर्जनका उपायहरु । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने घरपालुवा पशुपंक्षीको उपयोगिता,यसबाट हुने आर्थिक लाभ,लोपोन्मुख जङ्गली पशुपंक्षीको पहिचान, तिनीहरुको महत्व र संरक्षणको उपाय । ❖ कृषि बाली फलफूल तथा पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरुको परिचय,रोकथामका	१५

	तिनीहरुको उपयागीता, तरकारी तथा फलफूलको महत्व,मौसमी र बेमौसमी, तरकारीहरुको उत्पादन, ❖ आफ्नो नगर भित्र पाईने जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभ(यचरको सूची ।		उपाय । ❖ कृषि बाली फलफूल तथा पशुपंक्षिमा लाग्ने रोगहरुको परिचय,रोकथामको उपाय , कृषि औजारहरुको सूची महत्व, नगदे तथा तेलहन, दलहन र मसलाजन्य बालीहरुको उत्पादन संरक्षण र प्रवर्धन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडीवुटीहरुको संकलन गर्ने तरिका र तिनिहरुको उपयोगिता, तरकारी,तथा फलफूलको फाइदा बताई उचित बजारिकणको उपाय । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाईने जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभ(यचरको फाइदा बेफाइदा । ❖ स्थानीय रैथाने बालीबाट निर्माण हुने विभिन्न परिकारका नाम ।		लागि विभिन्न जैविक तथा घरायसी औषधीहरुको निर्माण र प्रयोग,घरेलु तथा आधुनिक कृषि औजारहरुको निर्माण,प्रयोग। ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने विभिन्न नगदे तथा तेलहन, दलहन र मसलाजन्य बालीहरुको व्यवसायिक रुपमा खेति, बजारीकरण,जडीवुटीहरुको संकलन र तिनिहरुको उपयोगिता ,तरकारी तथा फलफूलको फाइदा उचित बजारिकण । ❖ आफ्नो नगर भित्रको पारिस्थितिक पद्धतिलाई सन्तुलन राख्नका लागि जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको भूमिका । ❖ नगरको आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउन पशुपंक्षी पालन कृषि,फलफूल र जडीबुटीले खेल्न सक्ने महत्वपूर्ण भूमिका । ❖ स्थानीय रैथाने बालिबाट निर्माण हुने विभिन्न परिकारका नाम र बनाउने तरिका ।	
विपद् व्यवस्थापन र असर	**कक्षा ६** ❖ विपत् जोखिमवाट सुरक्षित रहन गर्नु पर्ने पूर्व सतर्कता सूची,उत्पन्न जोखिमहरु र त्यसको असर,जोखिमवाट सुरक्षित रहने उपाय पहिचान । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्र विपत्	१५	**कक्षा ७** ❖ विपत् व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय निकाय संघ संस्थाको भूमिकालाई प्रभावकारी वनाउने उपायहरु, छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले विपत् विरुद्ध हाल सम्म गरेको पहल र योजना ।	१५	**कक्षा ८** ❖ छायानाथ रारा नगरपालिका क्षेत्र भित्र हुन सक्ने संभावित विपत्को सूची तयार गरी सजकताको विधि,बाढि,पहिरो र आगलागीको नियन्त्रणमा विद्यार्थीको भूमिका । ❖ छायानाथ रारा नगरपालिकामा हालसम्म घटेका विपत्को घटनाको पहिचान गरी सूची,समुदायमा घटेको	१५

	व्यवस्थापन गर्न सहयोग गर्ने संघ संस्था र कार्यालयको नाम,विपत् आएका स्थान र आउन सक्ने स्थानको पहिचान ।		❖ विपत्मा मनोपरामर्श र अभिनय । ❖ छायानाथ रारा नगरपालिका भित्र विगत सम्ममा भएको विपत् परेको स्थानको भ्रमण त्यस विपत्को घटना प्रतिवेदन तयार । ❖ विपत् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य,योजना,कार्यान्वयन, विपत्को समयमा अपनाईने सुरक्षाका उपायहरु अवलम्बन ।		घटनालाई अवलोकन सूची र त्यसको क्षतीको लेखाजोखा गरी प्रतिवेदन तयार । ❖ विपद व्यवस्थापन तथा जोखिम न्यूनिकरण ऐन २०७४ अनुसार विपत् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहले खेल्ने भूमिका । ❖ छायानाथ रारा नगरपालिकाको प्रकोप स्तरीकरण मेट्रिक्स निर्माण । ❖ विपत् व्यवस्थापन छायानाथ रारा नगरपालिका भित्र रहेका संघ संस्थाको परिचय र महत्व,जिल्ला विपत् व्यवस्थापन समितिको गठन, काम कर्तव्य र अधिकार	
पोषण र स्वस्थ जीवन	**कक्षा ६** ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने पोषणयूक्त खानाहरुको सूची तयार, महत्व, वर्गिकरण सकरात्मक प्रभाव , सरसफाईका फाइदा र यसको महत्व । ❖ विद्यालय तथा वरपरको वातावरणलाई सफा राख्न विद्यार्थीहरुको भूमिका, शारीरिक तन्दुरुस्तिका लागि समुदाय तथा विद्यालयहरुमा खेलिने खेलहरुको परिचय ,महत्व । ❖ जंङ्कफुडले मानव शरीरलाई पुऱ्याउने नकारात्मक प्रभाव । ❖ योग शिक्षाको परिचय र	१५	**कक्षा ७** ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्ने खानाको परिकारहरुको नाम,उत्पादित खाद्य वस्तुको पहिचान महत्व । पोषणयुक्त खानेकुराहरुको संरक्षण र उपभोग ❖ स्वस्थ्य जीवन शैलीको उपायहरुको अवलम्बन, स्थानीय स्तरमा सरसफाई राख्नको लागि विद्यार्थी, समुदायको भूमिका ❖ मानव जीवनमा खेलकुद महत्व, आवश्यकता र फाइदा ❖ जंङ्कफुडको वर्गिकरण गरि नकरात्मक असरको सूची स्वस्थ जीवनका लागि योग	१५	**कक्षा ८** ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्ने खानाको परिकारहरुको तयार पोषणयुक्त खानेकुराहरुको संरक्षण पोषणयुक्त खानेकुरा हरुको उपभोग ,स्वस्थ्य जीवन शैलीको उपायहरुको अवलम्बन ❖ स्थानीय स्तरमा सरसफाई राख्नको लागि विद्यार्थी, समुदायको भूमिका । ❖ मानव जीवनमा खेलकुदको महत्व, आवश्यकता र फाइदा बताउन । ❖ जंङ्कफुडको वर्गिकरण रोकथामको उपाय स्वस्थ जीवनका लागि योग शिक्षाको फाइदा बताई विभिन्न योग, व्यायाम र प्रणायमको अभ्यास । ❖ कुलतका विभिन्न प्रकारको वर्गिकरण यसका असर कारण र रोकथामका	१५

	महत्व । ❖ कुलतका प्रकार ।		शिक्षाको महत्व सामान्य योग अभ्यास, कुलतले पार्ने असर कारण र यसबाट बच्ने उपायहरु ❖ मानसिक स्वस्थ रहनको लागि मनोपरामर्शको भूमिका ❖ दुषित हावापानी, प्रदुषित वातावरणबाट लाग्ने सामान्य रोगको परिचय र बच्ने उपाय ।		उपाय । मानसिक स्वस्थ रहनको लागि मनोपरामर्शको भूमिका महत्व । ❖ दुषित हावापानी र प्रदुषित वातावरणबाट लाग्ने विभिन्न रोगको परिचय दिन र त्यसबाट बच्ने उपाय सर्ने र नसर्ने रोगको परिचय र यसबाट बच्ने उपाय ।	
वातावरण ा संरक्षण र हरित विद्यालय	**कक्षा ६** ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका वन र वनस्पतीहरुको पहिचान तथा महत्व घर तथा विद्यालयमा वृक्षारोपणमा र बगैंचा निर्माणमा सहभागी करेसाबारीको परिचय र आवश्यता कौसी खेतीको परिचय र महत्व ❖ स्थानीय वातावरण र मानव बीचको अन्तर सम्बन्ध । नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत वितरण र पानी शुद्धिकरणका स्थानीय उपायहरु ❖ फोहरमैला व्यवस्थापनका उचित उपायहरु,छायाँनाथरारा नगरपा लिकाले अवलम्बन गरेको एक मुख दश रुख	१६	**कक्षा ७** ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका सामुदायिक वनको परिचय आवश्यकता तथा महत्व ❖ रारा राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय र यसको विशेषताहरु ❖ हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यक र महत्व घर तथा विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन, हेरचाह तथा संरक्षण, घरमा तथा विद्यालयमा उपयोग भइ सकेको पानीको व्यवस्थापन र करेसाबारीमा विभिन्न विधि अपनाइ उपयोग ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रभित्र वातावरण विनाशका कारणहरु पहिचान वातावरण प्रदूषण	१६	**कक्षा ८** ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका सामुदायिक वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र स्थानीय स्तरको कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था ❖ रारा राष्ट्रिय निकुञ्जको आवश्यकता र महत्व र मध्यवर्ती क्षेत्रको परिचय ❖ खाली जग्गा, वनक्षेत्र, घर र बाढी पहिरो प्रभावित क्षेत्रमा विद्यालयमा वृक्षारोपण आफ्नो विद्यालयलाई हरित विद्यालय बन(ाउन गर्नुपर्ने कार्यहरुको सूची, इको क्लबको परिचय, गठन प्रकृया, उद्देश्य, काम कर्तव्य र अधिकार ❖ वातावरण संरक्षण करेसाबारी, कौसी खेती तथा पुष्प बगैंचाको महत्व र फाइदाहरु । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण विनासका न्यूनीकरणका उपायहरु ❖ स्थानीय क्षेत्र र विद्यालयमा पानीको	१६

	अभियान हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) को परिचय ❖ जलवायू परिवर्तनको परिचय		पार्ने नकरात्मक असरको पहिचान गरी यसलाई कम गर्ने उपायहरु ❖ वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका,फोहरमैला व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय समुदाय विद्यालयको भूमिका तथा प्रकृया ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको “एक मुख दश रुख” अभियानको परिचय, महत्व र अवलम्बन । ❖ हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) को महत्व ❖ जलवायु परिवर्तन हुनुको कारण र असर		दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी ,वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका ❖ फोहरमैलाको व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय समुदाय, विद्यालय, स्थानीय सरकारको भूमिका एवं कार्यहरु ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको एक मुख दश रुख अभियानको फाइदा बताई सो कार्यमा सक्रिय रुपमा सहभागी ❖ हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) को महत्व ❖ जलवायू परिवर्तनबाट पर्ने असर र न्यूनिकरण गर्ने उपाय र अवलम्बन	
हाम्रा प्राकृतिक, धार्मिक सम्पदा र पर्यटकीय स्थलहरु	**कक्षा ६** ❖ नगर भित्र भएका धार्मिक स्थलहरुको खोजी,संरक्षण तथा प्रचार प्रसारका उपाय जल,जंगल जडीबुटी जस्ता प्राकृतिक वस्तुहरुको पहिचान तिनीहरुको संरक्षण र महत्व । ❖ प्रसिद्ध पर्यटकीय धार्मिक, प्राकृतिक स्थलहरुका वर्तमान अवस्थाको खोजी, भ्रमण र प्रतिवेदन तयार ,	१५	**कक्षा ७** ❖ नगर भित्रका धार्मिक स्थलहरुको पहिचान तथा खोजी संरक्षण,सम्वर्धन तथा प्रवर्धनका साथै प्रचार प्रसार र दिगो संरक्षण, पर्यटन व्यवसाय प्रवर्धन गर्ने उपाय र दिगो व्यवस्थापनका लागि विभिन्न निकायको भूमिका र क्रियाकलाप ❖ धार्मिक, प्राकृतिक तथा	१५	**कक्षा ८** ❖ नगर भित्र रहेका विभिन्न धर्म,संस्कृति विचको धार्मिक सहिष्णुता प्राकृतिक श्रोत साधन र मानव बिचको अन्तर्सम्बन्धको चर्चा ❖ नगर भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलमा आउने पर्यटकहरुको सत्कार,पर्यटन व्यवसाय विस्तारमा सरिक । ❖ नगरपालिका भित्र अवस्थित विभिन्न प्राकृतिक,धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरुको प्रवर्धनमा नगरपालिका तथा नेपाल	१५

	स्थानीय तहले गरेका क्रियाकलाप र तिनीहरुको प्रवर्धन गर्ने उपाय ।		पर्यटकीय स्थलहरुको वर्तमान अवस्थाको पहिचान स्थलहरुको भ्रमण अवलोकन देखिएका समस्याहरुको समाधानको उपाय र नक्सांकन		सरकारले जारी गरेका ऐन तथा नीति नियममा परिचित ❖ नगर भित्र अवस्थित पर्यटकीय स्थलहरुको अवस्थाको पहिचान तिनीहरुको प्रवर्धनमा देखिएका समस्याहरु चुनौति र समाधानको उपाय र व्यावसायिकरण ❖ पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक सिप र व्यवस्थापकीय कार्यहरु प्रस्तुत	
लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	**कक्षा ६** ❖ लागु औषधका विभिन्न श्रोतहरुको पहिचान यसको न्यूनिकरणमा सरिक रोकथामका लागि नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका कार्यहरु । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनीले नगरपालिका तथा वडा बस्तीमा घटेका घटनाको सूची जोखिम न्यूनिकरणका उपायहरु बच्नका लागि स्वएं सावधानी र जनचेतनामूलक कार्यमा सहभागी । ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरणका लागि जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधिमा व्यवस्था गरिएका प्रावधानको सूची, लागु पदार्थका श्रोत	१४	**कक्षा ७** ❖ लागु औषध दुर्व्यसनबाट हुने तत्कालिन र दीर्घकालिन असर रोकथामका लागि नगरपालिका र विभिन्न निकायले अवलम्बन गरेका कार्य र क्रियाकलाप। ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरण गर्न विद्यालय, समाज टोलबस्तीमा विभिन्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरणका लागि जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधिमा व्यवस्था गरिएका प्रावधान लागु पदार्थका श्रोतको पहिचान यूनिकरण गर्ने उपायको खोजी गर्न प्रतिवेदन तयार	१४	**कक्षा ८** ❖ लागु औषध दुर्व्यसनबाट हुने विभिन्न पक्षमा पर्ने असर लागु औषध तथा दुर्व्यसन रोकथामका लागि नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका कार्य विभिन्न निकायसँग गरिएका समन्वयात्मक उपायहरु । ❖ लागु औषध नियन्त्रणका लागि विभिन्न निकायले खेल्ने भूमिका,टोलबस्तीमा विभिन्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरणका लागि जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधिमा व्यवस्था गरिएका प्रावधानहरुको प्रतिवेदन तयार ❖ लागुपदार्थको श्रोतको पहिचान ❖ लागु पदार्थको दुर्व्यसनमा फसेका व्यक्तिहरुको पहिचान पूनःस्थापना गर्ने उपायहरु । ❖ विद्यालय स्तरीय अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालका लागि	१४

	❖ लागु पदार्थको दुव्यसनमा फस्ने कारणहरु र यसबाट बच्ने उपाय ।		❖ लागु पदार्थको दुर्व्यसनमा फसेका व्यक्तिहरुको पहिचान,लतबाट छुटाउने उपायहरु अवलम्बन ।		कार्यक्रम	

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तथा सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

कक्षा – १

विषयक्षेत्र	**सिकाइ उपलब्धि**	**विषयवस्तुको विस्तृतीकरण**	**शैक्षिक सामग्री**	**सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया**	**मूल्याङ्कन**
१.छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	❖ नगरपालिकाको नाम र ठेगाना भन्न । ❖ आफू बसेको बस्ती, वडा नम्बर र ठेगाना भन्न । ❖ आफू बसेको स्थानबाट ४ वटा दिशाका नाम भन्न । ❖ आफ्नो, घर, परिवार, मातृभाषा तथा साथीहरुको नाम भन्न । ❖ आफ्नो नजिकैको धार्मिक स्थल, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र प्राकृतिक सम्पदाहरुको नाम भन्न । ❖ आफूलाई पढाउने शिक्षकको नाम भन्न ।	❖ नगरपालिकाका १४ वटा वडा बस्तीको नाम र ठेगाना ❖चारवटा दिशा, पूर्व,पश्चिम,उत्तर,दक्षिण आफ्नो घरपरिवार आमा,बुवा दाजुभाई,दिदीबहिनी आफ्नो मातृभाषा तथा पढाउने शिक्षक परिवार, ❖ साथीहरु, विद्यालय, धार्मिक, स्थल, स्वास्थ्यचौकी, प्राकृतिक सम्पदाहरुको नाम	❖ नगरपालिकाको १४ वटा वडा भएको चार्ट, मेटाकार्ड, धार्मिक तथा प्राकृतिक सम्पदाको चित्र । मातृभाषामा लेखिएका शब्द(पत्ति र वाक्यपत्तिहरु ।	❖ शिक्षकले कुन गाउँ कुन वडामा पर्छ भनेर विद्यार्थीलाई बताउने । ❖ शिक्षकले दिशाहरुको नाम बताउने र सेतोपाटीमा टिपोट गर्दै विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने, ❖ शिक्षकले सुरुमा आफ्नो परिचय बत(ाई क्रमश साथीहरु, विद्यालय, धार्मिक, स्थल, स्वास्थ्यचौकी, प्राकृतिक सम्पदाहरुको नाम भन्न लगाउने र विद्यार्थीहरुले छुटाएका कुरा पूनः शिक्षकले बताउने । ❖ स्थानीय समुदायमा बोलिने मातृभाषालाई राष्ट्रिय मानक भाषासँग जोडेर अध्यापन गराउने ।	❖ हाम्रो नगरपालिकाको नाम बताउनुहोस् ? ❖ नगरपालिकाभित्र कति वटा वडा रहेका छन् भन्नुहोस् । ❖ दिशा कति हुन्छन् बताउनुहोस् । ❖ तपाईंको वडाको वडा अध्यक्षको नाम भन्नुहोस् । ❖ नगर प्रमुखको नाम भन्नुहोस् । विभिन्न शब्द र चित्रहरुको जोडा मिलाउन लगाउने । ❖ नेपाली भाषामा लेखिएका शब्द(लाई स्थानीय मातृभाषामा परिवर्तन गर्नुहोस् ।
सामाजिक मूल्य	❖ आफ्ना गाउँटोलमा बसोवास गर्ने जातजातिको	❖ आफ्ना गाउँटोलमा बसोवास	❖ जत जात(ीको चार्ट ,	❖ आफ्नो वरपर रहको जातजातिको नाम	❖ आफ्ना गाउँटोलमा बसोवास गर्ने जातजातिको नाम

मान्यता र संस्कार	नाम भन्न । ❖ आफ्ना गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरु पहिचान गर्न । ❖ स्थानीय लोकवाजाहरु चिन्न र नाम भन्न । ❖ स्थानीय लोकगीतहरु सामान्यरुपले गाउने अभ्यास गर्न । ❖ आफ्ना टोलछिमेकमा मनाइने चाडपर्वको नाम भन्न । ❖ आफ्ना घरमा बनाइने खानाको परिकारको नाम भन्न । ❖ आफ्नो परिवारले लगाउने कपडाहरु र गहनाको नाम भन्न । आफ्नो घरको पूजा गर्ने कुलदेवताको नाम भन्न ।	गर्ने सबै जातजाति, बोलिने मुख्य भाषा,र लोकबाजाह ❖ दमाहा,ट्याम्को, मादल, ताल, खैजडी,नरसिंह आदि ❖ स्थानीय लोकगीतहरुको अभ्यास, मनाइने चाडपर्वको नाम दशैं,तिहार साउनी सक्रान्ति, माघे सक्रान्ति आदि खानाको परिकारहरु, रोटि दाल,भात तरकारी,ढिडो,खिर आदि ❖ आफ्नो परिवारले लगाउने कपडाहरु धोती, चोलो दौरा सुरुवाल, फुली बुलाकी आदि र गहना तथा कुलदेवताको नाम ।	भाषाहरु लेखिएको चार्ट, स्थानीय स्तरमा उपलब्ध बाजाहरु, ❖ विभिन्न खानाका परिकारहरु । ❖ विभिन्न प्रकारका कपडा र गरगहनाका नमुना र चित्र ।	भन्न लगाउने । ❖ समान व्यवहार गर्ने खेल खेल्न लगाउने , स्थानीय लोकबाजाहरु भन्न लगाउने । स्थानीय गीत गाउने अभ्यास गराउने । ❖ कपडा गरगहनाको बारेमा समूहगत छलफल गराउने ।	भन्नुहोस् । ❖ तपाईको गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरु के के हुन् ? ❖ कुनै पाँच वटा स्थानीय लोकवाजाका नाम भन्नुहोस् । ❖ तपाईलाई मन पर्ने एउटा स्थानीय गीत गाउनुहोस् ❖ तपाईको टोलछिमेकमा मनाइने कुनै पाँच वटा चाडपर्वको नाम भन्नुहोस् । ❖ तपाईको परिवारले लगाउने कपडाहरु र गहनाको नाम भन्नुहोस् ।
स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	❖ स्थानीय स्तरमा अपनाइएका पेशाको नाम भन्न । ❖ तरकारी, फलफुल र अन्नबाली उत्पादन गर्न आवश्यक पर्ने औजारहरुको नाम भन्न । ❖ आफ्ना अभिभावकहरु र	❖ स्थानीय स्तरमा अपनाइएका पेशा, कृषि,शिक्षक, किसान, ज्यामी, मिस्त्री, सिकर्मी,डकर्मी आदि ❖ कृषि तथा फलफूल	❖ विभिन्न पेसा लेखिएको मेटाकार्ड, चित्र तथा मोडेलहरु ❖ घरयासी कृषि औजारको	❖ लिइएका मेटाकार्ड देखाउँदै पेसा व्यवसायका बारेमा छलफल गराउने । ❖ आफ्ना र छिमेकका मूख्य पेसा व्यवसाय भन्न लगाई	❖ तपाईको स्थानमा कुन कुन पेसा अपनाइएका छन् भन्नुहोस् । ❖ तरकारी, फलफुल र अन्नवाली उत्पादन गर्न आवश्यक पर्ने औजारहरुको नाम बत(

	छिमेकीले गर्ने मुख्य पेसाको नाम भन्न । ❖ आफ्नो घरमा परम्परागत देखि चल्दै आएका स्थानीय प्रविधिको नाम भन्न । ❖ आफ्नो घरमा उत्पादित बस्तुहरुको बिक्री गर्ने स्थान भन्न ।	उत्पादनमा आवश्यक पर्ने औजार, कुटो,कोदालो हँसिया आदि ❖ आफ्ना अभिभावकहरु र छिमेकीले गर्ने मुख्य पेसा । ❖ आफ्नो घरमा परम्परागत देखि चल्दै आएका स्थानीय प्रविधि ओखल, घट्ट आदि ❖ उत्पादित बस्तुहरुको बिक्री गर्ने स्थान ।	चित्र र नमुना,	छलफल गराउने । ❖ स्थानीय प्रविधीको नाम भनेर पहिचान गराउने ।	ाउनुहोस् । ❖ तपाईको अभिभावकहरु र छिमेकीले गर्ने मुख्य पेशाहरु के के हुन् ? ओखलको सफा चित्र बनाउनुहोस् ।
पशुपंक्षि पालन कृषि र जडिबुटी	❖ आफ्नो घर वरपर रहेका घर पालुवा पशु पंक्षिको नाम बत(ाउन । ❖ आफ्नो घरमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीको नाम भन्न । ❖ आफ्नो गाउँटोल छरछिमेकमा पाइने जडीवुटीहरुको नाम भन्न । ❖ आफूले देखेका चराचुरुंगी तथा जनावरहरुको चित्र बनाउन । ❖ घर वरपर पाईने पशुपंक्षिहरुले निकाल्ने आवाजको नक्कल गर्न । ❖ घरमा खेती गरिने फलफूल तथा तरकारीको नाम भन्न र चित्र बनाउन ।	❖ आफ्नो घर वरपर रहेका घर पालुवा पशु पंक्षि, गाइ भैंसी, भेडा, बाख्रा , कुखुरा,हाँस आदि ❖ खाद्यन्न बाली जडीवुटीहरु फलफूल तथा तरकारीको नाम चिराइतो, सतुवा, आलु, प्याज काउली बन्दा आदि ❖ चराचुरुंगी, जनावरहरु पशुपंक्षीहरुले निक(ाल्ने आवाजको	❖ पशुपंक्षिको चित्र तथा नमूना , ❖ उत्पादित बालिको नाम भएको चार्ट तथा नमूना जडीबुटीको नाम भएको चार्ट तथा मोडेल पशु पंक्षीको आवाजको नक्कल भएको अडियो भिडियो सामग्री	❖ घरपालुवा पशुपंक्षिको चित्र देखाई छलफल गराउने । विभिन्न खाद्यन्नबालिका नाम सेतोपाटिमा टिपोट गरि भन्न लगाउने । ❖ पशु पंक्षीको आवाजको नक्कल भएको अडियो भिडियो सामग्री प्रदर्शन गर्ने र सो अनसार विद्यार्थीलाई नक्कल गर्न लगाउने ।	❖ तपाईको घर वरपर पाइने कुनै ८ ओटा घर पालुवा पशु पंक्षीको नाम भन्नुहोस् । तपाईको घरमा कुन कुन खाद्यन्न बालीहरु उत्पादन हुन्छन् भन्नुहोस् । ❖ कुनै पाँचओटा जडीबुटीको नाम बताउनुहोस् । ❖ तपाईलाई मन पर्ने चराचुरुंगी तथा जनावरहरुको चित्र बनाइ रंग भर्नुहोस् । ❖ कुकुरको आवाजको नक्कल गर्नुहास् ।

		नक्कल ।			
विपत् व्यवस्थापन र असर	❖ विपत्को नाम भन्न । (चित्र हेरी) ❖ विपत्का प्रकार भन्न । ❖ आफ्नो घर टोल वरपर घटेका दुर्घटना भन्न । ❖ सडकमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरुको पहिचान गर्न र सजगता अपनाउन ❖ विद्यालयमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरुको पहिचान गर्न र सजगता अपनाउन ।	❖ विपद्को नाम प्रकार बाढि पहिरो आगल(ागी आदि ❖ घर टोल वरपर घटेका दुर्घटना भिरबाट लड्ने, बाढिमा बग्ने, आगो लाग्ने आदि । ❖ सडक तथा विद्यालयमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरु र सजगता ।	❖ विपद्का विभिन्न प्रकारका चित्र, पोष्टर।	❖ पेस्टरमा लगिएका विपत्का प्रकार बारे छलफल गराउने । ❖ विपत् कसरी आउँछ भन्ने बारेमा छलफल गराउने ।	❖ विपत्को नाम भनेर चित्र बनाउनुहोस् । ❖ आगोबाट कसरी बच्न सकिन्छ भन्नुहोस् ।
पोषण र स्वस्थ जीवन	❖ घरमा खाने पोषण युक्त खानेकुराको नाम भन्न । ❖ घरमा खाइने जनवारवाट प्राप्त हुने (दुध, दहि, घिउ, माछामासु, मह, अण्डा) आदि भन्न । ❖ आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाइका बारेमा भन्न र गर्न । ❖ चित्र हेरी सरसफाई सामाग्रीहरुको नाम भन्न । ❖ स्वस्थ्य रहने खेलहरुको नाम भन्न । जंङ्कफुडहरुको नाम भन्न ।	❖ घरमा खाने पोषण युक्त खानेकुरा,जनवारवाट प्राप्त हुने खानेकुरा (दुध, दहि, घिउ, माछामासु, मह, अण्डा) आदि ❖ व्यक्तिगत सरसफाइ र सामग्री । हातमुख धुने, नुहाउने कपडा धुने । पानी, साबुन आदि ❖स्वस्थ्य रहने खेलिने खेलहरु लुकामारी, बल दौड,रुमाल लुकाई आदि ❖जंङ्कफुडहरु ।	❖ खनेकुरा को चित्र तथा मोडेल, जनावर तथा पशुपंक्षीबाट प्रात हुने खानेकुराको चार्ट सरसफाईका सामग्रीहरु, रुमाल, बल, डण्डिबियो आदि जंङ्कफुडका चित्र तथा नमुना ।	❖ खनेकुराको चित्र हरु देखाई पहिचान गर्न लगाउने । ❖ व्यत्तिगत सरसफइको अभ्यास गराउने । ❖ विभिन्न प्रकारका खेहरु खेलाउने र खेलको महत्वका बारेमा छलफल गराउने ।	❖ हामीले दैनिक रुपमा घरमा खाने पोषण युक्त खानेकुराको नाम भन्नुहोस् । ❖ जनावर बाट केके खाने कुरन पाउन सकिन्छ बताउनुहोस् । ❖ व्यक्तिगत सरसफाइ भित्र केके कुराहरु पर्दछन् ? ❖ चित्रहेरी सरसफाई सामाग्रीहरुको नाम भन्नुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा खेलिने कुनै ३ वटा खेलहरुका नाम भन्नुहोस् । ❖ कुनै ४ वटा जंङ्कफुडका नाम बताउनुहोस् ।

		चाउचाउ विस्कुट आदि ।			
वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	❖ घर तथा विद्यालय क्षेत्रमा भएका वोटविरुवा हरुको नाम भन्न । ❖ बाल बगैँचामा रोपिने विभिन्न फूलहरुको नाम बताउन । ❖ फोहरमैलाहरु पहिचान गर्न र तोकिएको भाँडो वा खाल्डोमा फोहर फाल्न ।	❖ घर तथा विद्यालय क्षेत्रमा भएका वोटविरुवा, स्याउ, ओखर धुपी, सल्ला आदि ❖ बाल बगैँचामा रोपिने विभिन्न फूलहरुको नाम । सयपत्री,गुलाब, आदि ❖ फोहरमैलाहरु पहिचान । प्लास्टिक, घरबाट निस्किने फोहोर	विभिन्न बोट बिरुवाका चित्र फोहोरको वर्गीकरण भएको चार्ट ।	❖ बेट विरुवाको चित्रहरु देखाई चित्र बनाउन लगाउने । विद्यालय वरपर विभिन्न बोटबिरुवाहरु रोप्न लगाउने । ❖ फोहोर मैलाको पहिचान गराई व्यवस्थापन गर्न लगाउने ।	❖ तपाइँको घर तथा विद्यालय क्षेत्रमा भएका वोटविरुवा हरुको नाम भन्नुहोस् । ❖ बाल बगैँचामा रोपिने विभिन्न फूलहरुको नाम बताउनुहोस् । ❖ कुहिने र नकुहिने फोहोर चित्र हेरी छुट्याउनुहोस् ।
हाम्रा प्राकृतिक,धार्मिक सम्पदा र पर्यटकीय स्थलहरु	❖ आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मीक सम्पदाहरुको नाम भन्न । ❖ आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाका नाम बताउन । आफ्नो गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलको नाम भन्न ।	❖ आफ्नो गाउँटोलमा रहेका,धार्मीक,प्राकृतिक सम्पदाहरु । ❖ मठ मन्दिर , थान,खोला,हिमाल ताल डाँडा, चउर आदि । ❖ आफ्नो,पर्यटकीय स्थलको नाम ।	❖ मठ,मन्दिरका चित्र, धार्मिक तथा प्राकृतिक सम्पदाहरुको सूची भएको चार्ट ।	❖ खेलानाला ताल तलैया डाँडा चउरको नाम बताउने र भन्न लगाउने । ❖ मठ,मन्दिर,चर्च,गुम्बाको चित्र तथा स्थलगत अवलोकन गराउने ।	❖ तपाईको गाउँटोलमा रहेका धार्मिक तथा प्राकृतिक सम्पदाहरुको नाम भन्नुहोस् । ❖ खोला,रुख पहाडको सफा चित्र बनाउनुहोस् ।
लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	❖ लागु औषधका नाम बताउन । ❖ असल र खराब बानी भन्न । ❖ लागु औषधबाट हुने असर बताउन ।	❖ लागु औषधका नाम चुरोट,गाँजा,सुर्ती, रक्सी आदि ❖ असल र खराब बानी,लागु औषधबाट हुने असर बताउन	लागु औषधका प्रकारको चित्र असल र खराब बानीहरु लेखिएको चार्ट ।	लगु औषधका चित्र देखाउने र यसका नकरात्मक प्रभावका बारेमा छलफल गराउने ।	चित्र हेरी लागु औषधका नाम बताउनुहोस् । लागु औषधबाट हुने कुनै ३ वटा असर बताउनुहोस् ।

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तथा सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया
कक्षा : २

विषयक्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन
१.छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	❖ आफू बसेको वडा भित्रका वस्तिहरुको नाम र ठेगाना भन्न । ❖ नगरपालिकाको नगरकार्यपालिकाको कार्यालय रहेको ठाउँको ठेगाना र नाम भन्न ❖ नगरपालिकाको नक्सा हेरी आफ्नो वडालाई छुट्याउन । ❖ आफू बसेको गाउँटोलको सामाजिक अवस्था तथा मातृभाषाको वारेमा संक्षिप्त रुपमा भन्न । ❖ गाँउ टोल नजिक रहेका सेवा प्रदायक संघ संस्थाको नाम र ठेगाना भन्न । ❖ आफ्नो घर परिवारको सदस्यको परिचय दिन ।	आफू बसेको वडा भित्रका वस्तिहरु, नगरपालिकाको नगरकार्यपालिकाको कार्यालय रहेको ठाउँको ठेगाना र नाम तथा नगरपालिकाको नक्सा । नगरपालिकाको नक्शा, आफ्नो वडा आफू बसेको गाउँटोलको सामाजिक अवस्था, मातृभाषा गाँउ टोल नजिक रहेका सेवा प्रदायक संघ संस्थाको नाम र ठेगाना आफ्नो घर परिवारको सदस्यको परिचय दिन । बुवा आमा दाजु भाउजू भाइ बहिनी नाता आदि ।	नगरपालिकाको नक्सा चाट मेटाकार्ड, धार्मिक तथा प्राकृतिक सम्पदाको चित्र । नगरपालिकाको तस्विर । मातृभाषाका शब्द(पत्ति,अअर्थपत्त र वाक्यपत्तिहरु	नगरपालिको नक्सा प्रदर्शन गरि विभिन्न ठाउँ गाउँको नाम हरु बताउने र आफ्नो वडा गाउँ को नाम भन्न लगाउने । विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने, सेवा प्रदायक संस्थाको बारेमा बताई तिनले गर्ने सेवको बारेमा छलफल गर्ने । आफ्नो गाउँ छिमेकमा बस्ने मानिसहरुको मातृभाषा पहिचान गराउने ।	❖ आफू बसेको वडा भित्रका वस्तिहरुको नाम र ठेगाना बताउनुहोस् । नगरपालिकाको नक्शा हेरी नगरपालिका र आफ्नो वडालाई छुट्याउनुहोस् । तपाई बसेको गाउँटोलमा कुन कुन धर्म मान्दछन् ? तपाईको टोल नजिक रहेका सेवा प्रदायक संघ संस्थाको नाम भन्नुहोस् । तपाईको आमाको दाजुलाई के भन्नुहुन्छ ? मातृभाषामा भएका शब्दलाई नेपाली मानक भाषामा परिवर्तन गर्नुहोस् ।
सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	❖ कक्षा भित्रका जातजातिका थर भन्न । ❖ आफू र आफ्ना साथीले बोल्ने भाषामा परिचत हुन । ❖ वडा भित्र मान्ने धर्महरुको पहिचान गर्न । ❖ वडा भित्रका जातजातिका	कक्षा भित्रका जातज(ाति,भाषा र धर्मका नाम हिन्दु बौद्ध,क्रिष्चियन आदि वडा भित्रका जातजाति पोसाक गुन्यु ,चोली धोती टोपी कोट सुरुवाल पाइन्ट दौरा काम्लो डौठो, जुत्ता	जत जात(ीको चार्ट , भाषाहरु लेखिएको चार्ट, स्थानीय स्तरमा उपलब्ध	आफ्नो वरपर रहको जातजातिको नाम भन्न लगाउने । समान व्यवहार गर्ने खेल खेल्न लगाउने , स्थानीय लोकबाजाहरु भन्न र बज(ाउन लगाउने । स्थानीय गीत गाउने र नृत्य	तपाईका कक्षा भित्र रहका कुनै २ वटा जातिका नाम भन्नुहोस् । तपाईं कुन भाषा बोल्नुहुन्छ ? तपाईको घरमा लगाईने पोसाक र गहनाका नाम भन्नुहोस् ।स्थानीय बजाहरु (नौमति वाजाहरु) चिन्न र नाम भन्न । मृत्यु संस्कारमा गरिने ३ ओटा

	मानिसले लगाउने पोसाक र गहना पहिचान गरी लगाउने तरिका बताउन । ❖ स्थानीय बजाहरु (नौमति वाजाहरु) चिन्न र नाम भन्न । ❖ स्थानीय लोकगीत गाउने र नृत्य गर्ने अभ्यास गर्न । ❖ स्थानीय चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न । ❖ जन्म, मृत्यु, संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न । ❖ चाडपर्व अनुसारका परिकारहरुको नाम भन्न । ❖ असल र खराव काम छुट्याउन ।	बाला माला,जाल्या गल(थो,फुली बुलाकी ,चाप्की आदि र गरगहना लगाउने तरिका स्थानीय बजाहरु (नौमति वाजाहरु) दमाहा, ट्याम्को, हुड्को सहनाई बाँसुरी ढोल, ताल आदि स्थानीय गीत गाउने, मागल देउडा आदि बालो चम्पा र स्थानीय नृत्य बाक्टे चम्पा, हरिनो देउडा आदि नृत्य गर्ने अभ्यास स्थानीय चाडपर्व जन्म, मृत्यु, संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु, छैठी,पास्नी,न्वारन,विवाह, ब्रतबन्ध,काजक्रिया,श्राद्ध आदि संस्कारहरु । राम्रा र नराम्रा कामहरु ।	बाजाहरु, विभिन्न खानाका परिकारहरु । विभिन्न प्रकारका कपडा र गरगहनाका नमुना र चित्र । विभिन्न सामाजिक संस्कारमा गरिने नमुना चित्र ।	अभ्यास गराउने । कपडा गरगहनाको बारेमा समूहगत छलफल गराउने । मानिसले मनाउने चापर्वको बारेमा जानकारी गराउने ।जन्म तथा मृत्यु संस्कारमा गरिने क्रियाकलापका बारेमा छलफल गराउने तथा अभिनय गराउने । असल र खराब कामका बारेमा परिचित गराइ अभिनय गराउने ।	क्रियाकलाप लेख्नुहोस् ? कुनै पाँच ओटा असल कामहरु बताउनुहोस् ।
स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	❖ आफ्नो गाउँटोलका मुख्य पेसा व्यवसायको नाम भन्न । ❖ तरकारी तथा फलफुल उत्पादनका लागि आवश्यक पर्ने औजारहरुको सूची तयार पार्न तिनीहरुको काम भन्न । ❖ स्थानीय स्तरमा अपनाउँदै आएका पेसा तथा व्यवसायहरुको सूची तयार	❖ आफ्नो गाउँटोलका मुख्य पेसा व्यवसाय किसान, व्यापारी,सिकर्मी,सुचिकार, आरनमा काम गर्ने, डकर्मी,शिक्षक,डाक्टर, निगालोकोकाम, पशु पंक्षी पालन निजामती सेवा	विभिन्न पेसा व्यवसाय लेखिएको मेटाकार्ड, चित्र तथा मोडेलहरु । विभिन्न पेशा व्यवसायको चित्र	आफ्नो घर छमेकका मूख्य पेशा व्यवसाय भन्न लगाई छलफल गराउने । स्थानीय प्रविधिको नाम भनि पहिचान गराउने । घरयासी कृषि औजारको चित्र तथा मोडेल प्रदर्शन गरी तिनीहरुले गर्ने कामको छलफल गर्ने । आफनो वरपर रहेका फलफूल तथा तरकारी	तपाइँको गाउँटोलका मुख्य पेसा व्यवसायको नाम भन्नुहोस् । तरकारी तथा फलफूल उत्पादनका लागि आवश्यक पर्ने औजारहरुको सूची तयार पार्नुहोस् । तपाईको गाउँ टोलमा गर्दै आउनुभएको पेशा तथा व्यवसायहरु बताउनुहोस् । तपाईको घरटोल नजिकको हाटबजार, तरकारी तथा फलफूल संकलन केन्द्रको नाम भन्नुहोस्

	पार्न । ❖ आफ्नो घरटोल नजिकको हाटबजार, तरकारी तथा फलफूल संकलन केन्द्रको नाम भन्न । ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका विभिन्न परम्परागत प्रविधिहरुको सूची तयार गर्न ।	आदि ❖ तरकारी तथा फलफूल उत्पादनका लागि आवश्यक पर्ने औजारहरु कुटो,कोदालो, हँसिया,हलो,जुवा, भाडे,फाली, । परम्परागत प्रविधिहरु घट्ट,जाँतो ओखल , आरन, चान बुन्ने, तेल पेल्ने दुनेडी, चल्लेउडो, सिलौटो, डोको	घरयासी कृषि औजारको चित्र र नमुना, परम्परागत प्रविधिको नमुना चित्र तथा वृत्तचित्र ।	संकलन केन्द्का बारेमा जानकारी गराउने ।	स्थानीय स्तरमा रहेका विभिन्न परम्परागत प्रविधिहरुको सूची तयार पार्नुहोस् ।
पशुपंक्षी पालन कृषि र जडिबुटी	❖ आफ्नो गाउँ छिमेकमा पाइने घर पालुवा र जंगली पशुपंक्षिहरुको नाम बत(ाउन । ❖ आफ्नो गाउँ टोलमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको नाम बताउन । ❖ आफ्नो गाउँटोल र छिमेकका वडामा भएका जडीवुटीहरुको नाम भन्न । ❖ आफ्नो गाउँटोलमा उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको नाम भन्न । ❖ नजिकका वडामा पाइने जीवजीवाणुको नाम भन्न । ❖ आफनो गाउँ,टोल र छिमेकमा पाइने पशुपंक्षीका	आफ्नो गाउँ छिमेकमा पाइने घर पालुवा र जंगली पशुपंक्षीहरु गाई,भैंसी,भेडा ,बाखा,कुकुर बिरोलो,घोडा खच्चर, कुखुरा हाँस आदि र बाँदर,भालु स्याल,बाघ,सुँगुर डाँफे,कालिज,कैयौं,चुच्चुवाँ आदि उत्पादन हुने खाद्यन्न बाली जौ,गहूँ फापर,कोदो काउनी चिनो,धान आदि वडामा भएका जडीवुटीहरु चिराइतो, समय, सत्तुवा,यार्सागुम्बा, गुच्छि च्याउ, रातो च्याउ, बोझो उत्पादन हुने तेलहन,	पशुपंक्षिको चित्र तथा नमूना , उत्पादित बालिको नाम भएको चार्ट तथा नमुना जडीबुटीको नाम भएको चार्ट तथा मोडेल जीव जिवाणुको नाम भएको पोष्टर ।	घरपालुवा पशुपंक्षिको नाम भन्न लगाउने । आफनो गाउँ टोलमा उत्पादन हुने विभिन्न खाद्यन्नबालिका नाम टिपोट गर्न लगाउने । जडिबुटीको बारेमा छलफल गर्ने रु नाम भन्न लगाउने । आफनो गाउँ,टोल र छिमेकमा पाइने पशुपंक्षीका चित्र बनाउन लगाई रंग भर्न लगाउने । नजिकका वडामा पाइने जीवजीवाणुको नामको सूची बनाइ छलफल गर्ने ।	तपाईको घर वरपर पाईने घर पालुवा र जंगली पशुपंक्षिहरुको नाम बताउनुहोस् । तपाईको गाउँमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको नाम भन्नुहोस् । कुनै पाँच वटा जडीबुटीको नाम लेख्नुहोस् । ३ वटा जीवाणुको नाम भन्नुहोस् । तपाईँलाई मन पर्ने एउटा चराको चित्र बनाइ रंग भर्नुहोस् ।

	चित्र बनाउन ।	तोरी,ओखर,ढँटेलो सूर्यमूखी, सर्सु, दलहन, सिमी,मसुरो कला , भटमास, तथा मसलाजन्य बालीहरु धनियाँ, जिरा,पुदिना,लसुन,टिमुर, छोप, सिन्की,जिम्बु । जिव जीवाणुको नाम कमिला फट्यांग्रा,माहुरी बारुला अरिंगाल,झिंगा आदि			
विपत् व्यवस्थापन र असर	❖ विपत्को परिचय दिन । ❖ विपत्का प्रकारको (मानव सिर्जित, प्राकृतिक) सूची तयार गर्न । ❖ आफ्नो टोल समाजमा हुन सक्ने विपत्बारे बताउन । ❖ घर टोल वरपर र विद्यालयमा हुने विपत् दुर्घटना प्रति सजगता अपनाउन । ❖ आफू बसेको वडामा विगतमा घटेका घटना विपत् भएको स्थानको नाम भन्न ।	❖ विपत्को परिचय प्रकार, डढेलो,बाढि पहिरो,भूकम्प, आगलागी, हावाहुरी, खडेरी र विद्यालयमा हुने विपद, दुर्घटना,चोटपटक, हावाहुरी, दुर्घटना र सजगता । ❖ विगतमा घटेका घटना र विपद भएको स्थान । सालिम, झ्यारी, पिनको तपने खोला आदि ।	विपत्का विभिन्न प्रकारका चित्र, पोष्टर। दुर्घटनाका नमुना पोष्टर तथा सूची चार्ट भिडीयो सामग्री	विपत्का विभिन्न प्रकारका बारेमा छलफल गराउने । विपद्का नमुना चित्रहरु बनाउन लगाउने । विगतमा भएका विपत्का बारेमा छलफल गराई सजग रहने उपाय बत(ाउने ।	विपत् भन्नाले के बुझ्नुहुन्छ ? तपाइको टोल समाजमा कस्ता खाले विपत् घटिरहेका छन् ? ।
पोषण र	कक्षा २ ❖ घरमा तथा स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने पोषणयुक्त	❖ घरमा तथा स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने	खनेकुराको चित्र तथा मोडेल,	विभिन्न पोषणयुक्त खानेकुराको पहिचान गर्न लगाउने ।	पोषणयुक्त खाना भन्नाले के बुझ्नुहुन्छ ? घर तथा स्थानीय स्तरमा पाइने

स्वस्थ जीवन	खानेकुराको नाम भन्न । ❖ घर तथा स्थानीय स्तरमा पाइने पशु तथा पंक्षीवाट प्राप्त हुने खाने कुराहरुको नाम भन्न । ❖ आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाईका क्रियाकलापको नाम भन्न । ❖ आफ्नो व्यक्तिगत तथा कोठा घरको सरसफाई गर्न । ❖ स्वास्थ्य रहनका लागि स्थानीय स्तरमा खेलिने खेलहरुको नाम भन्न । ❖ जंङ्कफुडहरुको नाम भनेर त्यसको सूची बनाउन ।	पोषणयुक्त खानेकुरा । दाल भात तरकारी,आलु,भटमास,फलफुल,माछा मासु दुध दहि आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाईका क्रियाकलाप हातमुख धुने नुहाउने, नङ काट्ने , कपाल कोर्ने, कपडा धुने, बेड बिस्तरा धुने, घर बढार्ने आँगन सफा गर्ने ।स्थानीय स्तरमा खेलीने खेलहरु भलिबल,फुटबल, भाग्ने खेल, ढालना खेल, लुकामारी, डोरी नाघ्ने खेल आदि । ❖ जंङ्कफुडहरु चाउचाउ विस्कुट पाउरोटी दालमोट,चिप्स, मिठाई आदि	जनावर तथा पशुपंक्षीबाट प्रात हुने खानेकुराको चार्ट सरसफाईका सामग्रीहरु, रुमाल, बल, डण्डिबियो आदि जंङ्कफुडका चित्र तथा नमूना ।	पशुपंक्षिबाट प्राप्त हुने खानेकुराको सूची बनाउने । व्यक्तिगत सरसफाइको अभ्यास गराउने । विभिन्न प्रकारका खेहरु खेलाउने र खेलको महत्वका बारेमा छलफल गराउने । जंग फुडको नमुना चित्रहरु प्रदर्शन गरि यसबाट स्वास्थ्यमा हुने हानीका बारेमा वर्णन गर्ने ।	पशु तथा पंक्षीवाट प्राप्त हुने कुनै ५ वटा खाने कुराहरुको नाम भन्नुहोस् । व्यक्तिगत सरसफाई भनेको केहो ? तपाईले खेल्ने कुनै ५ वटा खेलको नाम भन्नुहोस् । बजारमा पाइने जंङ्कफुडहरुको सूची तयार गर्नुहोस् ।
वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	❖ स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको वर्गिकरण गर्न । ❖ बालबगैंचाको परिचय दिन र बालबगैंचा निर्माणमा सहयोग गर्न । ❖ घर तथा विद्यालयमा गरिने	❖ स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको वर्गिकरण, घाँस,बुट्यान र रुखहरु	विभिन्न बोट बिरुवाका चित्र फोहोरको वर्गीकरण	विभिन्न बोट विरुवाको वर्गिकरण गर्ने । विद्यालय तथा आफनो घर वरपर विभिन्न बोटबिरुवाहरु रोप्न लगाउने । हरित विद्यालयको महत्व	❖ तपाईको वरपर पाई विभिन्न प्रकारका बोट बिरुवाहरुको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ बालबगैंचा भन्नाले के बुझ्नुहुन्छ ?

	वृक्षारोपणमा सहभागी हुन । ❖ बोटविरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न । ❖ वडाभित्र भएका पानीका विभिन्न स्रोतहरुको सूची बनाउन । ❖ फोहरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने) भन्न । ❖ घर तथा विद्यालय वरपर फोहर हुने कारणहरु पहिचान गर्न । ❖ व्यक्तिगत घर, आँगन, कक्षाकोठा र विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन ।	❖ बालबगैंचाको परिचय र बा(लबगैंचा निर्माण सहभागी,संरक्षणमा सहयोग गर्ने । ❖ पानीका विभिन्न स्रोतहरु मूल पानी खोलाको पान, आकाशे पानी तालको पानी कुवा, हिमनदी, ❖ कुहिने र नकुहिने फोहरमैला ❖ घर तथा विद्यालय वरपर फोहर हुने कारणहरु पहिचान गर्ने,व्यक्तिगत घर, आँगन, कक्षाकोठा र विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुने	भएको चार्ट । पानीका विभिन्न श्रोत भएको चार्ट सरसफाईको नमुना चित्र	बारेमा छलफल गर्ने । फोहोर मैलाको पहिचान गराई व्यवस्थापन गर्न लगाउने । आफनो वडाभित्र रहेका पानीका विभिन्न श्रोतको नाम लेख्ने। वतावरणीय सरसफाइमा सरिक गराउने ।	हामीले किन घर वरपर र विद्यालयमा विरुवाहरु रोप्नुपर्छ ? ❖ पानी विभिन्न श्रोतहरु केके हुन् ? ❖ फोहरमैलाका प्रकारहरुको बारेमा लेख्नुहोस् । ❖ के कारणले गर्दा घर तथा विद्यालय फोहोर हुन्छ ?
हाम्रा प्राकृतिक, धार्मिक सम्पदा र पर्यटकीय	❖ आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मीक सम्पदाहरुको परिचय दिइ सूची तयार गर्न । ❖ आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको परिचय दिन । ❖ आफ्नो गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको परिचय दिन	❖ आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मीक तथा प्राकृतिक सम्पदाहरु । ❖ आफ्नो,गाउँ,टोल मा रहेका पर्यटकिय स्थलहरु ।	मठ,मन्दिर का चित्र, धार्मिक प्राकृतिक तथा पर्यटकीय सम्पदाहरुको सूची भएको चार्ट ।	खेलानाला ताल तलैया डाँडा चउरको नाम लेख्न लगााउने । मठ,मन्दिर,चर्च,गुम्बाको चित्र तथा स्थलगत अवलोकन गराउने र सूची तयार गर्न लगाउने ।	तपाईको गाउँटोलमा रहेका धार्मीक सम्पदाहरुको सूची तयार गर्नुहोस् । प्राकृतिक सम्पदाहरु भन्नाले के बुझ्नुहुन्छ ? तपाईको गाउँ टोलमा पर्यटक किन आउँछन् ? लेख्नुहोस् ।

स्थलहरु					
लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	❖ लागु औषधको परिचय दिई तिनको सूची बनाउन । ❖ असल र खराब बानीको सूची तयार गर्न । ❖ लागु औषधबाट हुने असरहरुको सूची तयार पार्न ।	❖ लागु औषधको परिचय र तिनको सूची चुरोट,बिडी,सुर्ती,गाँजा , जाँड रक्सि, ❖ असल र खराब बानी र असर	लागु औषधका प्रकारको चित्र असल र खराब बानीहरु लेखिएको चार्ट ।	विभिन्न लागु औषधका नाम भन्न लगाउने लागु औषधका नकरात्मक प्रभाव बारेमा छलफल गराउने । यसले पार्ने असरको सूची तयार गर्न लगाउने ।	❖ लागु औषधको सूची बनाउनुहोस् । ❖ असल र खराब बानीको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ लागु औषधको चित्र बनाउनुहोस् । ❖ लागु औषधबाट हाम्रो शरीरमा कस्तो असर पर्छ ?

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तथा सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया
कक्षा ३

विषयक्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन
१.छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	❖ छायानाथ रारा नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको जानकारी दिन । ❖ मुगु जिल्लाको नक्सा हेरी छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको क्षेत्र छुट्याउन । ❖ नगर भित्रका मुख्य, मुख्य सडकको नाम र अवस्थिति भन्न । ❖ आफ्ना वडामा भएका सामुदायिक वनका नाम भन्न र लेख्न । ❖ नगरपालिका भित्र रहेको ताल, नदि तथा खोलानालाहरु र तिनीहरुको अवस्थिति भन्न । ❖ आफू बसेको वडाका	आफू बसेको वडा भित्रका बस्तीहरु, नगरपालिकाको नगरकार्यपालिकाको कार्यालय रहेको ठाउँको ठेगाना र नाम तथा नगरपालिकाको नक्सा । वडा भित्रका सामुदायिक वनहरु,सल्लेरी,बाम, कार्मारोड,जुम्ला आदि सडक, रारा,कर्णाली, तथा आफ्ना वडा भित्र रहेका खोला,कुवा र ताल आफ्नो वडाको वडा अध्यक्ष र सदस्यको नाम र संख्या, आफू बसेको गाउँटोलको सामाजिक अवस्था,गाउँ	नक्सा चाट मेटाकार्ड, धार्मिक तथा प्राकृतिक सम्पदाको चित्र । नगरपालिकाको तस्विर ।	नगरपालिको नक्सा प्रदर्शन गरि विभिन्न ठाउँ गाउँको नाम हरु बताउने र आफ्नो वडा गाउँ को नाम भन्न र लेख्न लगाउने । नगर पालिकामा रहको मुख्य सडकहरुको नाम बताउने र भन्न लगाउने विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने, सेवा प्रदायक संस्थाको बारेमा बताई तिनले गर्ने सेवाको बारेमा छलफल गर्ने । नगरपालिका भित्र रहेको ताल, नदि तथा	❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको परिचय दिनुहोस् । ❖ नगर भित्रका मुख्य, मुख्य सडकहरु कुनकुन हुन् ? ❖ आफ्ना वरपर रहेका खोला नालाको नाम लेख्नुहोस् । ❖ तपाईको वडाको वडा अध्यक्षको नाम के हो ? ❖ आफू बसेको वडा भित्र स्वास्थ्यकर्मी, विद्यालयका शिक्षक र स्वयमसेविकाले गर्ने कामको सामान्य जानकारी दिन ❖ स्वास्थ्यकर्मीले के गर्छन् ?

	जनप्रतिनिहरुको संख्या भन्न । ❖ आफू बसेको वडा भित्र स्वास्थ्यकर्मी, विद्यालयका शिक्षक र स्वयम्‌सेविकाले गर्ने कामको सामान्य जानकारी दिन ।	टोल नजिक रहेका सेवा प्रदायक संघ संस्थाको नाम र तिनीहरुले गर्ने काम ।		खोलानालाहरु र तिनीहरुको अवस्थिति भन्न लगाउने	
सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	❖ नगर भित्रका जातज(ातिहरुको पहिचान गर्न । ❖ नगर भित्र वोलिने भाषा भाषिको पहिचान गर्न । ❖ स्थानीय जातजातिले गर्ने (कुलपूजा) को परिचय दिन । ❖ नगर भित्रका बासिन्दाहरुले मान्ने धर्म सँस्कृतिको सामान्य परिचय दिन । ❖ स्थानीय लोकवाजाहरु बज(ाउने अभ्यास गर्न । ❖ स्थानीय लोकगीत गाउन र नृत्यगर्न अभ्यास गर्न । ❖ स्थानीय चाडपर्वहरुको नाम, मनाउने महिना, समय मुख्य क्रियाकलापहरु भन्न ❖ जन्म, मृत्यु, विवाह र व्रर्तवन्धमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न ।	नगर भित्रका जातजाति, बाहुन,क्षत्री,ठकुरी ,दलित जनजाति भाषा नेपाली भाषा, खस भाषा, भोटे भाषा, र धर्मका नाम (हिन्दु बौद्ध,क्रिष्चियन) आदि स्थानीय बजाहरु (नौमति वाजाहरु) दमाहा, ट्याम्को, हुड्को सहनाई बाँसुरी ढोल, ताल आदि) स्थानीय गीत गाउने, मागल देउडा आदि बालो चम्पा र स्थानीय नृत्य बाक्टे चम्पा, हरिनो देउडा आदि नृत्य गर्ने अभ्यास स्थानीय चाडपर्व जन्म, मृत्यु, संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु, छैठी,पास्नी,न्वारन,बिबाह, ब्रतबन्ध,काजक्रिया,श्राद्ध आदि संस्कारहरु । राम्रा र नराम्रा कामहरु ।	जात जातिको चार्ट , भाषाहरु लेखिएको चार्ट, स्थानीय स्तरमा उपलब्ध बाजाहरु, विभिन्न खानाका परिकारहरु । विभिन्न प्रकारका कपडा र गरगहनाका नमूना र चित्र । विभिन्न सामाजिक संस्कारमा गरिने नमुना चित्र ।	आफ्नो वरपर रहको जातजातिको पहिचान गर्न लगाउने । समान व्यवहार गर्ने खेल खेल्न लगाउने , स्थानीय लोकबाजाहरु भन्न र बज(ाउन लगाउने । स्थानीय गीत गाउने र नृत्य अभ्यास गराउने । कपडा गरगहनाको बारेमा समूहगत छलफल गराउने । स्थानीय जातजातिले गर्ने (कुलपूजा) को परिचय दिन लगाउने । मानिसले मनाउने चापर्वको बारेमा जानकारी गराउने ।जन्म तथा मृत्यु संस्कारमा गरिने क्रियाकलापका बारेमा छलफल गराने तथा अभिनय गराउने । असल र खराब कामका बारेमा परिचित गराइ अभिनय गराउने ।	❖ नगर भित्रका जातज(ातिहरुको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ नगर भित्रका बासिन्दाहरुले कुन कुन धर्म मान्दछन् ❖ स्थानीय स्तरमा गाइने एउटा देउडा गीत गाएर सुनाउनुहोस् । ❖ स्थानीय चाडपर्वहरुको नाम, मनाउने महिना, समय मुख्य क्रियाकलापहरु भन्नुहोस् । ❖ जन्म, मृत्यु, विवाह र व्रर्तवन्धमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्नुहोस्

स्थानीय पेशा व्यवसाय र प्रविधि	❖ आफ्नो वडा भित्र अपनाउँदै आएका मूख्य पेशा व्यवसायको नाम बताउन र सूची तयार गर्न ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने तरकारी,अन्नबाली तथा फलपुलका लागि प्रयोग हुने औजारको परिचय दिन र महत्व बताउन । ❖ आफ्नो घरटोल नजिकको हाटबजार, तरकारी तथा फलफूल संकलन केन्द्र को सूची तयार पार्न । ❖ स्थानीय स्तरमा भएका प्रविधिको नाम भन्न र महत्व बताउन ।	❖ आफ्नो गाउँटोलका मुख्य पेसा व्यवसाय कृषि , सुचिकार, आरनमा काम गर्ने, डकर्मी, निगालोको काम, पशु पंक्षी पालन माटोको काम आदि ❖ तरकारी तथा फलफूल उत्पादनका लागि आवश्यक पर्ने औजारहरु कुटो,कोदालो,हँसिया,हलो,जुवा,भाडे,फाली, । गाउँ टोलमा भएका हाटबजारहरु, परम्परागत प्रविधिहरु घट्ट,जाँतो ओखल , आरन, चान बुन्ने, तेल पेल्ने दुनेडी, चल्लेउडो, सिलौटो, डोको	विभिन्न पेसा व्यवसाय लेखिएको मेटाकार्ड, चित्र तथा मोडेलहरु । विभिन्न पेसा व्यवसायको चित्र घरयासी कृषि औजारको चित्र र नमुना, परम्परागत प्रविधीको नमुना चित्र तथा वृत्तचित्र ।	आफ्नो घर छमेकका मुख्य पेसा व्यवसाय भन्न लगाई छलफल गराउने । स्थानीय प्रविधीको नाम भनि पहिचान गराई महत्व समेत बताउने । घरयासी कृषि औजारको चित्र तथा मोडेल प्रदर्शन गरि तिनिहरुले गर्ने कामको महत्व बताउने । आफनो वरपर रहेका फलफुल तथा तरकारी संकलन केन्द्रका बारेमा जानकारी गराउने ।	❖ आफ्नो वडा भित्र अपनाउँदै आएका मुख्य पेसा व्यवसायको नाम बताउनुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने तरकारी,अन्नबाली तथा फलफुलका लागि कुन कुन औजारको प्रयोग गरिन्छ लेख्नुहोस् । ❖ तपाईको घघरटोल नजिकको हाटबजार, तरकारी तथा फलफूल संकलन केन्द्र को नाम लेख्नुहोस् ।
पशुपंक्षि पालन कृषि र जडिबुटी	❖ आफू बसेको वडा भित्र उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको सूची बनाउन । ❖ आफू बसेको वडा भित्र पाइने घरपालुवा र जंगली पशुपंक्षी को नाम भन्न र सूचि तयार पार्न ❖ आफू बसेको वडाको नजिक पाइने जडीवुटीहरुको नाम भन्न र तिनीहरुको सूची बनाउन ।	खाद्यन्न बालीहरु, धान,मकै, जौ, उवा, कोदो फापर आदि आफ्नो गाउँ छिमेकमा पाइने घर पालुवा र जंगली पशुपंक्षिहरु गाई,भैंसी,भेडा ,बाखा,कुकुर बिरोलो,घोडा खच्चर, कुखुरा हाँस आदि र बाँदर,भालु स्याल,बाघ,सुँगुर	पशुपंक्षिको चित्र तथा नमूना , उत्पादित बालिको नाम भएको चार्ट तथा नमूना जडिबुटीको नाम भएको चार्ट तथा	घरपालुवा पशुपंक्षिको नाम भन्न लगाउने र सूची तयार गर्न लगाउने । आफनो गाउँ टोलमा उत्पादन हुने विभिन्न खाद्यन्नबालीका नाम टिपोट गर्न लगाउने । जडीबुटीको बारेमा छलफल गर्ने नाम भन्न लगाउने । तेलहन र	❖ तपाईको वडा भित्र उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ आफ्नो गाउँटोलमा उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको नाम लेख्नुहोस् । ❖ तपाइलाई मन पर्ने कुनै ३ ।३ ओटा फलफूल र तरकारीको नाम लेख्नुहोस् । ❖ तपाईको घर वरपर पाईने

	❖ आफ्नो गाउँटोलमा उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको सूची तयार पार्न । ❖ आफ्नो गाउँ टोल छिमेकमा र वडामा उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न । ❖ खाद्यन्न,तरकारी,फलफूल तथा जडीबुटि को पहिचान गरि फरक छुट्याउन । ❖ आफू बसेको वडा भित्र पाईने जीव जीवाणुका नाम बताउन ।	डाँफे,कालिज,कैयौँ,चुच्चुवाँ आदि उत्पादन हुने खाद्यन्न बाली जौ,गहूँ फापर,कोदो काउनी चिनो,धान आदि वडामा भएका जडिवुटिहरु चिराइतो, समय, सत्तुवा,यार्सागुम्बा, गुच्छि च्याउ, रातो च्याउ, बोझो उत्पादन हुने तेलहन, तोरी,ओखर,ढँटेलो सूर्यमूखी, सर्सु, दलहन, सिमी,मसुरो कला , भटमास, तथा मसलाजन्य बालीहरु धनियाँ, जिरा,पुदिना,लसुन,टिमुर, छोप, सिन्की,जिम्बु । जिव जीवाणुको नाम कमिला फट्यांग्रा,माहुरी बारुला अरिंगाल,झिंगा आदि	मोडेल जीव जिवाणुको नाम भएको पोष्टर ।	दलहन तथा मसलाजन्य बालिको सूची तयार गर्न लगाउने । खाद्यन्न बाली, तरकारी, फलफुल र जडिबुटि बिच फरक छुट्याउन लगाउने । नजिकका वडामा पाइने जीवजीवाणुको नाम लेख्न लगाई छलफल गर्ने ।	कुनै ५ वटा जडीबुटिको नाम लेखनुहोस् ।
विपत् व्यवस्थापन र असर	❖ प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपत्को परिचय दिई सूची तयार गर्न । ❖ आफ्नो समुदाय तथा वडा क्षेत्र भित्र हुन सक्ने विपत् दुर्घटनाको सामान्य परिचय दिन । ❖ आगलागि, सडक दुर्घटना, पहिरो, हिमपात,वाढी विपदको आदिको कारण बताउन ।	❖ विपद् डढेलो, बाढि पहिरो, भूकम्प,आगलागी,हावाहुरी खडेरी र विद्यालयमा हुन सक्ने विपत् दुर्घटना,चोटपटक, हावाहुरी, दुर्घटना र सजगता । ❖ विगतमा घटेका	विपत्का विभिन्न प्रकारका चित्र, पोष्टर। दुर्घटनाका नमुना पोष्टर तथा सूची चार्ट	विपदका विभिन्न प्रकारका बारेमा छलफल गराउने । विपत्का नमूना चित्रहरु बनाउन लगाउने । विगतमा भएका विपत्का बारेमा छलफल गराई सजग रहने उपाय बत(ाउने । विपत्बाट हुन सक्ने	❖ विपत्को परिचय दिई यसका प्रकार लेख्नुहोस् । सूची तयार गर्न । ❖ विपत्का कुनै ४ ओटा कारणहरु बताउनुहोस् । ❖ विपद्, प्रकोप र दुर्घटना परेको बेला के कस्ता सजगता अपनाउन सककिन्छ लेख्नुहोस्

	❖ विपत्, प्रकोप र दुर्घटना प्रति सजगता अपनाउने सामान्य उपाय वताउन । ❖ विपत्बाट हुन सक्ने असरहरुको सूची तयार गर्न ।	घटना र विपत् भएको स्थान । सालिम, झ्यारी, पिनाको तपने खोला आदि । विपदबाट हुने असर, भोकमरी ,जनधनको क्षती, बसाइसराई, महामारी आदी ।	भिडीयो सामग्री	जोखिम र यसबाट बच्ने उपायको बारेमा छलफल गर्ने । विपत्‌ले समुदाय वरपर गरेको र परेका नकरात्मक असरका बारेमा टिपोट गर्न लगाउने ।	।
पोषण र स्वस्थ जीवन	❖ घरमा निर्मित तथा स्थानीय स्तरमा पाइने पोषणयुक्त खाद्यन्न तथा फलफूलको महत्व बताउन । ❖ तरकारी तथा फलफूल खाँदा स्वास्थ्यमा पर्ने फाइदा बताउन । ❖ माछा मासुबाट प्राप्त खानेकुराको महत्व भन्न । ❖ आफू र आफ्नो घर वरपरको सरसफाई र विद्यालयको सरसफाईमा सहभागी हुन ❖ स्थानीय स्तर तथा विद्यालयमा खेलिने खेलहरुको परिचय दिन । ❖ जंङ्गफुटको परिचय दिई यसले स्वास्थ्यमा पर्ने नकरात्मक प्रभावहरु बताउन ।	❖ घरमा तथा स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने पोषणयुक्त खानेकुरादाल भात तरकारी,आलु, भटमास, स्याउ, आरु, ओखर ,माछा मासु दुध दहि घ्यू आदि । आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाईका क्रियाकलाप हातमुख धुने नुहाउने, नङ काट्ने , कपाल कोर्ने, कपडा धुने, बेड विस्तरा धुने, घर बढार्ने आँगन सफा गर्ने ।स्थानीय स्तरमा खेलीने खेलहरु भलिबल,फुटबल, भाग्ने खेल, ढालना खेल, लुकामारी, डोरी नाघ्ने खेल आदि । ❖ जंङ्कफुडहरु चाउचाउ	खनेकुराको चित्र तथा मोडेल, जनावर तथा पशुपंक्षिबाट प्रात हुने खानेकुराको चार्ट सरसफाईका सामग्रीहरु, जंङ्कफुडका चित्र तथा नमूना ।	विभिन्न पोषणयुक्त खानेकुराको पहिचान गरी महत्व बताउन लगाउने । पशुपंक्षिबाट प्राप्त हुने खानेकुराको सूची बनाउने । व्यक्तिगत सरसफाइको अभ्यास गराउने । विभिन्न प्रकारका खेहरु खेलाउने र खेलको महत्व बताउने । जंग फुडको नमुना चित्रहरु प्रदर्शन गरि यसबाट स्वास्थ्यमा हुने हानीका बारेमा वर्णन गरी यसका प्रभावका बारेमा छलफल गर्ने ।	❖ हामीले खाने पोषण्युक्त खानाको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ तरकारी तथा फलफूल खाँदा स्वास्थ्यमा पर्ने फाइदा बत(ाउन । ❖ हामीले के के बाट मासु प्राप्त गर्न सक्छौं लेख्नुहोस् । ❖ सरसफाई किन आवश्यक पर्दछ लेख्नसुहोस् । ❖ तपाइँले खेल्ने कुनै ६ ओटा खेलका नामहरु लेख्नुहोस् । ❖ कस्ता खानेकुरालाई जंगफुड भनिन्छ ?

		बिस्कुट पाउरोटी दालमोट,चिप्स, मिठाई आदि			
वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	❖ स्थानीय स्तरमा पाइने बोटविरुवाको परिचय दिन । ❖ स्थानीय बोटविरुवाहरुको महत्व तथा उपयोगिता भन्न । ❖ विद्यालयमा बालबगैंचाको आवश्यकता र महत्व बत(ाउन । ❖ घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपण र बालबगैंचाको निर्माण सहयोग र हेरचाह गर्न । ❖ घर तथा विद्यालयमा पानीको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र उचित किसिमले सदुपयोग गर्न । ❖ फोहरमैलाको प्रकार (कुहिने, नकुहिने) छुट्याइ तोकिएको भाँडो वा खाल्डोमा फोहर फाल्न । ❖ आफ्नो वरपरको वातावरणको परिचय दिन । ❖ व्यक्तिगत घर, आँगन, छरछिमेक, कक्षाकोठा र विद्यालय वरिपरिको सरसफाइमा सहभागी हुन ।	❖ स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको वर्गिकरण, घाँस,बुट्यान र रुखहरु ❖ बालबगैंचाको परिचय र बालबगैंचा निर्माण सहभागी,संरक्षणमा सहयोग । ❖ पानीका विभिन्न स्रोतहरु मूल पानी खोलाको पानी, आकासे पानी तालको पानी कुवा, हिमनदि ❖ कुहिने र नकुहिने फोहरमैला ❖ घर तथा विद्यालय वरपर फोहर हुने कारणहरु पहिचान गर्ने,व्यक्तिगत घर, आँगन, कक्षाकोठा र विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी आदि ।	विभिन्न बोट बिरुवाका चित्र, फोहोरको वर्गीकरण भएको चार्ट । पानीका विभिन्न श्रोत भएको चार्ट सरसफाईको नमूना चित्र	विभिन्न बोट विरुवाको परिचय दिने र महत्व बताउने । विद्यालय तथा आफनो घर वरपर विभिन्न बोटबिरुवाहरु रोप्न लगाउने । हरित विद्यालयको परिचय दिई यसको महत्व बत(ाउने । फोहोर मैलाको पहिचान गराई व्यवस्थापन गर्न लगाउने । आफनो वडाभित्र रहेका पानीका विभिन्न श्रोतको नाम लेख्ने । वतावरणिय सरसफाइमा सरिक गराउने । कुहिने र नकुहिने फोहोरको सूची बनाई फरक छुट्याउन लगाउने ।	❖ स्थानीय स्तरमा पाइने बोटविरुवाको परिचय दिई महत्व बताउनुहोस् । ❖ बालबगैंचा भनेको के हो ? ❖ कुनै ५।५ ओटा कुहिने र नकुहिने फोहोरको नाम लेख्नुहोस् ।
	❖ आफ्नो वडामा रहेका परम्परागत धार्मीक स्थलहरुको	❖ आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मीक तथा	मठ,मन्दिरका चित्र,	खेलानाला ताल तलैया डाँडा चउरको नाम लेख्न	❖ तपाईको वडामा रहेका परम्परागत धार्मीक स्थलहरुको

हाम्रा प्राकृतिक, धार्मिक सम्पदा र पर्यटकीय स्थलहरु	पहिचान गरि सूची तयार पार्न ❖ आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको नाम लेख्न । ❖ आफ्नो गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको पहिचान गरि महत्व दर्शाउन ।	प्राकृतिक सम्पदाहरु मन्दिर,थान, पाटि पौवा,गुम्बा,चर्च आदि । प्राकृतिक सम्पदा, वन जंगल, पानीको श्रोत हिमाल पहाड आदि ❖ आफ्नो,गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरु : रारा, चंखेली,ऋणमोक्ष, दुध दह, छायाँनाथ,आदि	धार्मिक प्राकृतिक तथा पर्यटकीय सम्पदाहरुको सूची भएको चार्ट ।	लगाउने । मठ,मन्दिर,चर्च,गुम्बाको चित्र तथा स्थलगत अवलोकन गराइ छलफल गराउने ।	र सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ प्राकृतिक सम्पदा भनेको के हो ? ❖ तपाईको वरपर रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको नाम लेख्नुहोस् ।
लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	❖ लागु औषधको पहिचान गरी प्रकार बताउन । ❖ दुर्व्यसनको परिचय दिन । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनबाट घर परिवारमा परेका असर बताउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्ने उपाय बताउन ।	❖ लागुऔषध(चुरोट,बिडी, सुर्ती,गाँजा , जाँड रक्सि, तमाखु) आदिबााट हुने असर कुलतको परिचय र यसबाट बच्ने उपाय	लागु औषधका प्रकारको चित्र, असल र खराब बा(नीहरु लेखिएको चार्ट ।	लागु औषधका परिचय दिई प्रकार बताउने । लागु औषधका नकरात्मक प्रभाव बारेमा लेख्न लगाउने र यसले समाजमा पार्ने असरको बारेमा छलफल गराउने । दुर्व्यसनीबाट बच्ने उपाय बताउने ।	❖ लागु औषध भनेको के हो ? यसका प्रकारका सूची बन(ाउनुहोस् । ❖ असल र खराब बानीको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ लागु औषधको चित्र बन(ाउनुहोस् । ❖ लागु औषधबाट हाम्रो शरीरमा पर्ने कुनै ५ ओटा नकरात्मक प्रभाव लेख्नुहोस् ।

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तथा सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया
कक्षा : ४

विषयक्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन
१.छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्था (सिमाना, क्षेत्रफल) भन्न । ❖ नगरपालिका भित्रका वडाहरुको संख्या र वडा कार्यालयको नाम भन्न । ❖ नगरपालिका भित्रको जनसंख्या (महिला, पुरुष) को संख्या भन्न । ❖ नगरपालिका भित्रका मुख्य सडकहरुको नाम भन्न । ❖ आफ्नो वडा भित्रका बासिन्दाहरुका आम्दानीका स्रोतहरुको सूची तयार गर्न । ❖ नगरपालिकाको नामाकरणको जानकारी दिन ।	❖ छायानाथ रारा नगरपालिकाको नामाकरण भौगोलिक अवस्था वडाहरुको संख्या र १४ वटा वडा कार्यालयको नाम जनसंख्या मुख्य सडकहरु,(गमगढी ताल्चा, गमगढी बालैं, गमगढी बाम गमगढी पुलु गमगढी सोरु ❖ आम्दानीका स्रोतहरु कृषि, पशुपालन ,पर्यटन, जडीबुटी,व्यपार व्यावसाय,घोडा खच्चड व्यवसाय,	छायानाथ रारा नगरपालिकाको नक्सा,मेटाकार्ड ,चार्टपेपर, आम्दानीका श्रोतको सूची चार्ट, इतिहास पत्र	छायानाथ रारा न.पा.को नक्सा देखाई छलफल गराउने । नगर भित्रका मानिसहरुको आम्दानीको श्रोतहरुको सूची देखाई छलफल गराउने र टिपोट गर्न लगाउने । राष्ट्रिय जनगणना अनरुपको तथ्यांक देखाई न.पा.को जनसंख्याको बारेमा छलफल गराउने । प्रश्नोत्तर अवलोकन भ्रमण छलफल सोधपुछ, भेटघाट,	छायानाथ रारा नगरपालिकाको भौगोलिक र जनसंख्या को अवस्था बताउनुहोस् ? ❖ नगरपालिका भित्रका मुख्य सडकहरुको नाम लेख्नुहोस् । ❖ आफ्नो वडा भित्रका बासिन्दाहरुका आम्दानीका स्रोतहरुको सूची तयार गर्नुहोस् ❖ नगरपालिकाको नामाकरण कसरी भएको हो ?
२.सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	❖ आफ्ना नातेदारको नाम ठेगाना र रीतिरिवाज भन्न । ❖ नगर भित्रको सामाजिक संस्कृतिक, धार्मिक, भाषा, जातिगत अवस्थाको परिचय दिन ।	❖ आफ्ना नातेदारको नाम आमा,बुवा,मामा बाजे बज्यै , माइजु बाजे बज्यै फुपू फुपाजू आदि ❖ नगर भित्रको धर्म (हिन्दु बौद्ध,क्रिस्चियन र अन्य) भाषा(नेपाली, स्थानीय खस,	धर्म संस्कृति जात जाती आदि लेखिएको चार्ट, राम्रा नराम्रा कार्यको सूची समेटीएको चार्ट, स्थानीय	धर्म संस्कृति जात जाति आदि लेखिएको चार्ट देखाई छलफल गराउने । राम्रा नराम्रा कार्यको सूची समेटीएको चार्ट तयारी गर्न लगाई छलफल गर्ने ।	❖ तपाईले प्रयोग गर्ने कुनै ४ ओटा नाता गोता के के हुन् ? ❖ तपाईको नगरपालिकामा मनाइने चाडपर्वको सूची तयार पार्नुहोस् ।

	❖ आफूले मनाउने चाडपर्वको परिचय दिन र महत्व भन्न । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित गाइने लोक गीतहरु गाउन र नृत्य गर्न । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित वाजाहरु मध्ये कुनै एक लोक वाजा तालमा बजाउन । ❖ सामाजिक शिष्टाचार तथा नियमहरु सिक्न र सो को पालना गर्न । ❖ आफ्नो समुदायमा प्रचलित राम्रा र नराम्रा कार्यका सूची तयार पार्न र नराम्रा कामवाट पर्ने असरहरु भन्न ।	भोटे खाम भाषा आदि जातिगत अवस्था तथा मनाउने चाडपर्वको परिचय र महत्व, दशैं तिहार माघी साउनी सक्रान्ती तिज,ल्होसार, क्रिसमस,होली आदी ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित गाइने लोक गीतहरु, देउडा, मागल चाँचरी, बालो चम्पा गायन ,नृत्य, हुड्को धामी नाच,बालो नाच, हरिनो , चम्पा नाच गर्न र बाजा बजाउने अभ्यास । ❖ सामाजिक शिष्टाचार(ढोग , अभिवादन,आदर सत्कार, आज्ञापालन, माया तथा नियमहरु प्रचलित राम्रा र नराम्रा कार्यका र नराम्रा कामवाट पर्ने असरहरु	लोकबाजाको चित्रहरु ।	स्थानीय लोकबाजाको चित्रहरु देखाउने र अवलोकन समेत गर्न लगाउने । भिभिन्न भाषाहरु बेल्ने अभ्यास गराउने । शिष्टाचार अभिवादन आदर सत्कार आदिको कक्षाकोठामा अभिनय गर्न लगाई विनय(शीलताको अभ्यास गराउने ।	❖ कुनै ५ वटा स्थानी बाजाहरुको नाम लेख्नुहोस् । ❖ हामीले ठूलालाई र साना लाई के कस्तो व्यवहार गर्नुपर्छ लेख्नुहोस् । ❖ आफ्नो समुदायमा प्रचलित राम्रा र नराम्रा कार्यका सूची तयार पारी र नराम्रा कामवाट पर्ने असरहरु लेख्नुहोस् ।
३. स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	❖ स्थानीय स्तरमा अपनाइएका विभिन्न अन्नबाली तथा खेती प्रविधिको परिचय दिन । ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका मूख्य पेसाको परिचय दिन । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादित हुने फलफुलवाट प्रशोधित गरेर उत्पादित विभिन्न परिकारका नाम वताउन ❖ स्थानीय स्तरमा पशुपंक्षी वाट निर्माण गरिने सामग्रीको नाम र परिचय बताउन	स्थानीय स्तरमा अपनाइएका विभिन्न अन्नबाली, धान मकै कोदो कागुनो चिनो फापर आदि अन्नबाली, आलु, टमाटर, भण्टा, काउली, बन्दा,करेला, फर्सी मुला, चोती गाँजर, कोइरा सलगम आदि तरकारी तथा तरकारी खेती प्रविधि,मुख्य पेसा ❖ फलफूलवाट प्रसोधित गरेर उत्पादित विभिन्न परिकारका नाम (लालिगुराँस फलफूल, तथा डालेचुकका जुस ❖ पशुपंक्षी वाट निर्माण गरिने सामग्रीको नाम (राडी,पाखी,	फलफूलबाट प्रशोधित परिकारका चित्र, पशुपंक्षीबाट निर्माण भएका सामग्रीको सचित्र चार्ट, स्थानीय प्रविधिहरुको चित्र ।	❖ स्थानीय स्तरमा अपनाइएका विभिन्न अन्नबाली तथा खेती प्रविधिको परिचय गराउने । स्थानीय स्तरमा रहेका मुख्य पेसाको परिचय दिइ छलफल गराउने । फलफूलबाट प्रशोधित परिकारका चित्र हरु माथि छलफल गराउने । पशुपंक्षीबाट निर्माण भएका सामग्रीको सचित्र वर्णन गराउने	❖ तपाईको समुदायमा अपनाइएका विभिन्न अन्नबाली तथा खेती प्रविधिको परिचय दिनुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका मुख्य पेसाहरु कुनकुन हुन् ? ❖ फलफूलवाट प्रशोधित गरेर उत्पादित विभिन्न परिकारका नाम वताउनुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा पशुपंक्षी वाट निर्माण

	❖ स्थानीय स्तरमा उपलब्ध प्रविधिहरुका नाम भन्न (।	लिउ, फेरुवा, पाखो आदि) ❖ स्थानीय स्तरमा उपलब्ध प्रविधिहरुका नाम (हलो,जाँतो,घट्ट, ओखल, दुम्चे/ मुसल, सिलौटो, जाललौरा, चर्का, उइटोका डालो, कुटो कोदालो, हँसिया हथौडा, आरन, ठेकी मदानी, माछा मार्ने जाल, सोलीउ, सुपा, तान, चान, छालाका समाग्री निमार्ण गर्न प्रविधि माटाका भाँडा, सुल्फा,, चिलीम आदि ।		❖ ❖ स्थानीय स्तरमा उपलब्ध प्रविधिहरुका नाम भन्न लगाउने र अवलोकन भ्रमण गराउने । परियोजना कार्यको रुपमा स्थानीय प्रविधिको चित्र बनाई वर्णन गर्न लगाउने ।	गरिने सामग्रीको नाम भन्नुहोस् ।स्थानीय स्तरमा उपलब्ध प्रविधिहरु के के छन् ?
४.पशुपंक्षी पालन कृषि र जडीबुटी	❖ आफू बसेको समुदायमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको परिचय दिन । ❖ आफू बसेको समुदाय भित्र पाइने घरपालुवा र जंगली पशुपंक्षीको परिचय दिई फरक छुट्याउन । ❖ आफ्नो गाउँटोल तथा वडामा उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको परिचय दिन । ❖ आफू बसेको समुदाय नजिकमा पाइने जडीवुटीहरुको सामान्य परिचय दिई सूची.	❖ घरपालुवा र जंगली पशुपंक्षी, घरपालुवा जनावर कुकुर, गाई भैंसी भेडा बाखा, गोरु घोडा ,खच्चड कुखुरा हाँस आदी, जङ्गली जनावर बाँदर स्याल बाघ भालु,सुँगुर आदि तेलहन, तोरी,सूर्यमुखी, ओखर ढँटेलो दलहन, सिमी केराउ,भटमास,मसुरो, आदि तथा मसलाजन्य बालीहरु धनियाँ, जिरा,बेसार,अदुवा,पुदिना, ❖ आफू बसेको समुदाय नजिकमा पाइने जडीवुटीहरु, चिराइतो, कटुकी,पदमचाल्नु गाउँ टोल छिमेकमा र वडामा	विभिन्न खाद्यन्न बालिहरुको चार्ट । घर पालुवा जंगली पशु पंक्षीहरुको चित्र । विभिन्न जडीबुटीहरुको सचित्र चार्ट । मेटाकार्ड । जीव जीवाणुहरुको नाम लेखिएको चित्र र सूची ।	विभिन्न खाद्यन्न बालिहरुको चार्ट प्रदर्शन गरि समूहमा छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने । घर पालुवा जंगली पशु पंक्षीहरुको चित्र बनाउन लगाउने । विभिन्न जडीबुटी हरुको नाम लेख्न लगाई ती पाउने स्थान रक कार्यका बारेमा छलफल गर्ने । आफ्नो वरपर पाइने जीव जीवाणुहरुको नाम लेखिएको चित्र र सूची तयार पार्न लगाउने ।	❖ स्थानीय स्तरमा अपनाइएका विभिन्न अन्नबाली तथा खेती प्रविधिको परिचय दिनुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका मुख्य पेसाहरुको नाम लेख्नुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादित हुने फलफूलवाट प्रशोधित गरेर उत्पादित विभिन्न परिकारका नाम वताउनुहोस् । ❖ तपाईको वरपर पाई जीव जीवाणुको नाम लेख्नुहोस् ।

	तयार पार्न । ❖ आफ्नो गाउँ टोल छिमेकमा र वडामा उत्पादन तरकारी तथा फलफूलको परिचय दिई मौसमी र बेमौसमी तरकारीहरुको सूची तयार पार्न । ❖ आफ्नो गाउँ टोल छिमेकमा र वडामा पाईने जीव जीवाणुहरुको परिचय दिन ।	उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूल मौसमी तथा बेमौसमी तरकारीहरु ❖ जीव जीवाणुहरुको परिचय । कमिला, गडयौँला,माहुरी, आदि			
५.विपत् व्यवस्थापन र असर	❖ प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपत्को फरक छुट्याउने त्यसवाट बच्ने उपाय उल्लेख गर्न । ❖ घर वरपर र विद्यालयमा हुने दुर्घटनावाट बच्न अपनाउन पर्ने सावधानीहरु वताउन र अवलम्वन गर्न । ❖ आकस्मिक सुरक्षा सामाग्रीको परिचय दिई सूची तयार गर्न । ❖ छायानाथ रारा नगरपालिका क्षेत्र भित्र हुन सक्ने दुर्घटना विपत्का असर र बच्ने उपायहरुका खोजी गर्न र उपायहरुको अवलम्बन गर्न । ❖ विपत्को समयमा छायानाथ रारा नगरपालिका भित्र	❖ प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपत् बाढि पहिरो, भूक्षय भुकम्प आदि मानव सिर्जित, आगलागी, वनविनाश, फरक र त्यसवाट बच्ने उपाय घर वरपर र विद्यालयमा हुने दुर्घटना, चोटपटक, झगडा,लड्ने,अचानक बिरामी पर्ने, बच्न अपनाउन पर्ने सावधानीहरु ।(वृक्षारोपण, ❖ आकस्मिक सुरक्षा सामग्रीको परिचय(प्राथमिक उपचार बक्स, औषधी, पानी, पाल, औजारहरु, झटपट झोला आदि ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका क्षेत्र भित्र हुन सक्ने दुर्घटना बाढी पहिरो, भूक्षय आगलागि महामारी, रोग व्याधी, विपत्का असर र बच्ने उपायहरु	प्राकृतिक विपत् झल्कीने भिडियो सामग्री । विभिन्न दुर्घटना र बच्ने उपायको चार्ट । सहयोगी निक(ायहरुको नाम लेखिएको चार्ट ।	प्राकृतिक विपत् झल्किने भिडियो सामग्री प्रदर्शन गर्ने र प्रश्नोत्तर गर्ने । प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपत्को फरक छुट्याउने त्यसवाट बच्ने उपाय उपाय बारेमा छलफल गराउने । घर वरपर र विद्यालयमा हुने दुर्घटनावाट बच्न अपनाउन पर्ने सावधानीहरु वताउन र अवलम्वन गर्न लगाउने । ❖ आकस्मिक सुरक्षा सामाग्रीको परिचय दिई सूची तयार गर्न लगाई समूहगत रुपमा छलफल गर्न	❖ प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपत्को फरक छुट्याउनुहोस् । ❖ दुर्घटनावाट बच्न अपनाउन पर्ने सावधानीहरु के के हुन् ? ❖ आकस्मिक सुरक्षा सामाग्रीको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ विपत्ले समाजमा के कस्ता असरहरु निम्त्याउँदछ ? ❖ विपत्को समयमा छायानाथ रारा नगरपालिका भित्र सहयोग गर्ने निक(ायहरुको सूची बन(ाउनुहोस् ।

	सहयोग गर्ने निकायहरुको सूची र सर्म्पक कार्यालयको नाम भन्न ।	❖ विपत्को समयमा छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्र सहयोग गर्ने निकायहरु -रेडक्रस, नगरपालिका, नेपाल प्रहरी,सेना सशस्त्र प्रहरी बल, विभिन्न सामाजिक क्लवहरु, सामाजिक अभियान्ता, स्वयंसेवक आदि		लगाउने । ❖ छायानाथ रारा नगरपालिका क्षेत्र भित्र हुन सक्ने नजिकैका दुर्घटना स्थल हरुमा क्षेत्र भ्रमण गराउने । ❖ विपत्को समयमा छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्र सहयोग गर्ने निक(ायहरुको सूची र सर्म्पक कार्यालयको नाम भन्न र लेख्न लगाउने र शिक्षक आफैंले सूची बनाई सार्न लगाउने ।	
पोषण र स्वस्थ जीवन	❖ छायानाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने पोषण युक्त खाद्यन्नको महत्व र फाइदा बताउन । ❖ हामीले खाने खानाहरुको वर्णिकरण गर्न । ❖ पोषणको परिचय दिन । ❖ व्यक्तिगत सरसफाईको परिचय दिन र अवलम्बन गर्न । ❖ घर भित्र र वाहिरको सरसफाईमा सहभागिता हुन । ❖ स्वास्थ्य रहनका लागि खेलको महत्व बताउन ।	❖ छायानाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाइने पोषण युक्त खाद्यन्न(फलफूल तरकारी तथा अन्न बालीहरु) महत्व र फाइदा, खाने खानाहरुको वर्गिकरण,पोषणको परिचय। ❖ व्यक्तिगत सरसफाईको परिचय (हातमुख धुने, नङ काट्ने, नुहाउने, कपडा धुने आदी) र अवलम्बन,घर भित्र र वाहिरको सरसफाईमा सहभागिता,स्वास्थ्य रहनका लागि खेल र योगाको महत्व । घर तथा विद्यालयमा खेलिने विभिन्न प्रकारका खेल योगाको विभिन्न प्रणयाम र	पोषणयुक्त खानाको सचित्र पोष्टरहरु । व्यक्तिगत तथा वातावरणीय सरसफाई को सूची बनाइएको चार्ट । विभिन्न जंकफुडहरु टिपिएको सचित्र पोष्टर	पोषणयुक्त खानाको सचित्र पोष्टरहरु प्रदर्शन गरि छलफल गराउने । हामीले दैनिक रुपमा खाने खानाहरुको वर्णिकरण गर्न लगाउने । शिक्षकले पोषणको परिचय दिने र सहजिकरण गर्ने व्यक्तिगत तथा वातावरणिय सरसफाई को सूची बनाइएको चार्ट देखाई समूहमा छलफल गराउने र व्यावहारीका रुपमा हातधुने सफ हुने	❖ पेषण युक्त खाद्यन्न बालिहरुको नाम लेख्नुहोस् । ❖ हामीले खाने खानाहरुको वर्गिकरण गर्नुहोस् । ❖ पोषणको परिचय दिनुहोस् । ❖ व्यक्तिगत सरसफाईको गर्न किन आवश्यक छ लेख्नुहोस् । ❖ स्वास्थ्य रहनका लागि खेलकुदको किन आवश्यक पर्दछ ? ❖ जंङ्कफुडको प्रयोगले

	❖ जंङ्कफुडको प्रयोगले शारीरिक, मानसिकता पुऱ्याउने असर भन्न ।	आसनहरु । ❖ जंङ्कफुडको प्रयोगले शारिरीक, मानसिकता पुऱ्याउने असर ।		अध्यास गराउने । विद्यालय वरपर तथ कक्षाकोठको सरसफई गर्न लगाउने । स्वास्थ्य रहनका लागि खेलको महत्व बताउँदै स्थानीय खेलहरु ख्ेल्न लगाउने । जंङ्कफुडको विभिन्न प्रकारको बारेमा सचित्र वर्णन गर्दै त्यसको प्रयोगले शारीरिक, मानसिकता पुऱ्याउने असर बताउने र लेख्न लगाउने ।	शारीरिक र मानसिकता पुऱ्याउने असरको सुची तयार पार्नुहोस् ।
वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	❖ आफ्नो वडा भित्रको वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिको नाम भन्न । ❖ विद्यालयमा बालबगैंचा निर्माण र वृक्षारोपण कार्यमा सहभागी हुन । ❖ बालबगैंचाबाट हुने फाइदाहरु बताउन । ❖ स्थानीय क्षेत्रमा पानीका स्रोत फोहर हुनाका कारण र संरक्षणका उपायहरु बताउन । ❖ स्वच्छ वातावरणको परिचय र त्यसबाट हुने फाइदाहरु बताउन । ❖ फोहरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर	❖ आफ्नो वडा भित्रको वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिको नाम, सल्ला, धुपी, पपिल उत्तिस,गोब्रे, टिमुर,निगालो आदि विद्यालयमा बालबगैंचा निर्माण र वृक्षारोपण कार्यमा सहभागी,बालबगैंचाबाट हुने फाइदाहरु । ❖ स्थानीय क्षेत्रमा पानीका स्रोत धारा,कुवा ताल खोला,नीद आकासे पानी आदि फोहर हुनाका कारण(जथाभावी फोहोर मैला फ्याँकेर, गाइभैंसीको जथाभावी चरन, दिसा	बालबगैंचाको परिकल्पना गरिएको चित्र विभिन्न औषधीजन्य वनस्पतिका नाम लेखिएको चार्ट फोहोरको वर्गिकरण गरिएको चार्ट ।	बालबगैंचाको परिकल्पना गरिएको चित्र प्रदर्शन गर्दै विद्यालयलाई त्यस्तै राख्न र बनाउन गरिने उपायको बारेमा छलफल गराउने । विभिन्न औषधीजन्य वनस्पतिका नाम लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गरि औषधीको महत्वको बारेमा छलफल गराउने । स्वच्छ वातावरणको परिचय र त्यसबाट हुने फाइदाहरु बताउने फोहरमैलाको वर्गिकरण गरि उचित व्यवस्थापन	❖ आफ्नो वडा भित्रको वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ विद्यालय बालबगैंचा भनेको के हो ? बा(लबगैंचाबाट हुने फाइदाहरु बताउनुहोस् । ❖ स्थानीय क्षेत्रमा पानीका स्रोत फोहर हुनाका कारण र संरक्षणका उपायहरु बताउनुहोस् । ❖ स्वच्छ वातावरण भनेको के हो ?

	पहिचान गर्न । ❖ फोहरमैलाको वर्गिकरण गरी उचित व्यवस्थापन गर्न ।	पिसाव आदि (र संरक्षणका उपायहरु, जथाभावी दिसापिसाव नगर्ने , मूहानलाई बारबन्देज गन, जनचेतना फैलाउने । स्वच्छ वातावरणको परिचय र त्यसबाट हुने फाइदा,फोहरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर, (बिरामी, दुर्गन्ध,गाउँ टोल सहर नराम्रो देखिने ,रोगव्याधी तथा महामारीको प्रभाव वर्गिकरण (कुहिने र नकुहिने) गरि उचित व्यवस्थापन ।		कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा छलफल गराउने ।	❖ फोहरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको कुनै ५ ओटा असरहरु लेख्नुहोस् ।
हाम्रा प्राकृतिक, धार्मिक सम्पदा र पर्यटकिय स्थलहरु	❖ आफ्नो समुदाय तथा वडामा रहेका परम्परागत धार्मिक स्थलहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको महत्व बताउन । ❖ आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको महत्व बताउन । ❖ आफ्नो गाउँ,टोल तथा वडामा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको पहिचान गरि वर्णन गर्न । ❖ आफ्नो वरपर रहेका कुवा,पोखरी ,मठ,मन्दिर,	❖ आफ्नो समुदाय तथा वडामा रहेका परम्परागत धार्मिक स्थलहरु: कालिका मालिका मन्दिर,छायाँक्षेत्र मन्दिर, थार्प मष्टा धाम,रोवा पोराले, महादेव आँखुडे खँडेरा लगायतका देवी देवता र महत्व, ,प्राकृतिक सम्पदाहरु : राराताल कर्णाली नदि कुवा खोल्सा ,खोलानाला नदि, लखु चउर चंखेली हिमाल, अन्य हिमाल सात दह दुध दह वडा नं. १२ र १४ मा रहेका पहिचान,महत्व ।	धार्मिक सम्पदा मठ मन्दिर आदिको चित्र । प्राकिति रुपमा पाइने खोला नाला ताल आदिको सूची र चित्र लेखिएको चार्ट पेपर	धर्मिक सम्पदा मठ मन्दिर आदिको चित्र प्रदर्शन गर्दै तिनीहरुले जाने सुने र देखेको धार्मिक सम्पदाको नाम लेख्न र भन्न लगाउने । आफ्नो वरपर भएको प्राकृतिक सम्पदाको नाम टिपोट गर्न लगाउने । वरपरको प्राकृतिक वातावरणमा भ्रमण अवलोकन गर्न लैजाने । आफ्नो वरपर रहेका कुवा,पोखरी ,मठ,मन्दिर, चउर,पाटन डाँडा खोल्सा	❖ धर्मिक सम्पदा भनेको के हो ? ❖ जोडा मिलाऊ । ❖ तल दिइएका सहि उत्तरमा ठिक चिन्ह लगाऊ ❖ तपाइँको वरपर रहेका कुनै ५ वटा पर्यटकीय स्थलहरुको नाम लेख्नुहोस् ।

	चउर,पाटन डाँडा खोल्सा आदिको पहिचान गरी जगेर्ना गर्न ।			आदिको पहिचान गरी जगेर्ना गर्न उपायका बारेमा छलफल गराउने ।	
लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	❖ लागु औषधको वर्गिकरण गर्न । ❖ लागु औषधका दुर्व्यसनीले देखाउने व्यवहार पहिचान गर्न । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनबाट आफ्नो टोल तथा छरछिमेकमा परेका असर बताउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्ने उपायहरुको सूची तयार पार्न । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचान गर्न ।	❖ लागु औषधको वर्गिकरण ❖ लागु औषधका दुर्व्यसनीले देखाउने व्यवहार (झैझगडा,कुटपिट,लर्बराउने, हिंसात्मक कार्य, दुर्व्यवहार आदि) ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनबाट आफ्नो टोल तथा छरछिमेकमा परेका असर ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्ने उपायहरु ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोत	लागु औषधको सचित्र वर्णन गरिएको चार्ट पोष्टर । लागु औषधले पारेको असरको भिडियो सामग्री बच्ने उपायको सूची समेटिएको चार्ट	लागु औषधको सचित्र वर्णन गरिएको चार्ट पोष्टर प्रदर्शन गरि यसको बारेमा छलफल गराउने । लागु औषधले पारेको असरको भिडियो सामग्री प्रदर्शन गर्ने र छलफल गराउने । लागु औषधबाट बच्ने उपायको सूची तयार पार्न लगाउने ।	❖ लागु औषध भनेको के हो ? ❖ लागु औषधका दुर्व्यसनीले देखाउने व्यवहार हरु कस्ता कस्ता हुन्छन् लेख्नुहोस् । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनबाट आफ्नो टोल तथा छरछिमेकमा परेका कुनै ४ ओटा असर लेख्नुहोस् । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्ने उपायहरुको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको के के हुन् ?

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तथा सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया कक्षा : ५

विषयक्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन
१.छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	❖ नगरपालिकाको नामकरणको विस्तृत जानकारी दिन । ❖ आफू बसेको वडाका नक्सा बनाउन र धार्मिक स्थल, वनक्षेत्र, पर्यटकीय क्षेत्र, बस्ती क्षेत्र, चरिचरन क्षेत्र, खेती योग्य क्षेत्र छुट्याउन । ❖ नगरपालिका भित्रका वडा अनुसार घरधुरी संख्या, जनसंख्या बताउन ❖ नगरपालिका भित्र बसोवास गर्ने मानिसहरुको मुख्य पेशाका बारेमा बताउन । ❖ नगरपालिका भित्रका आम्दानीका स्रोतहरुको सूची तयार गर्न ।	❖ नगरपालिकाको नामकरणको विस्तृत जानकारी वडाका नक्सा धार्मिक स्थल, वनक्षेत्र, पर्यटकीय क्षेत्र, बस्ती क्षेत्र, चरिचरन क्षेत्र, खेती योग्य क्षेत्र आदि ❖ नगरपालिका भित्रका वडा अनुसार घरधुरी संख्या, जनसंख्या ❖ नगरपालिका भित्र बसोवास गर्ने मानिसहरुको मुख्य पेशा र आम्दानिका श्रोत पशुपालन ,पर्यटन, जडीबुटी,व्यपार व्यावसाय,घोडा खच्चड व्यवसाय,	छारानपाको नक्सा,मेटाकार्ड ,चार्टपेपर, आम्दानीका श्रोतको सूची चार्ट, इतिहास पत्र र किताब । मानिसको मुख्य पेसा समेटिएको चार्ट	छायानाथ रारा न.पा.को नक्सा देखाई छलफल गराउने । नगर भित्रका मानिसहरुको आम्दानीको श्रोतहरुको सूची देखाई छलफल गराउने र टिपोट गर्न लगाउने । राष्ट्रिय जनगणना अनुरुपको तथ्यांक देखाई न.पा.को जनसंख्याको बारेमा छलफल गराउने । नपा भित्र रहेका मुख्य पेसाको बारेमा बत(ाउने समूह कार्य गराउने । ,	❖ नगरपालिकाको नामकरणको विस्तृत जानकारी दिनुहोस् । ❖ धार्मिक क्षेत्र र वडा को जोडा मिलाउनुहोस् । ❖ तपाईको वडामा जम्मा घरधुरी र जनसंख्या कति रहेको छ ? ❖ नगरपालिका भित्र बसोवास गर्ने मानिसहरुको मुख्य पेसाहरु के के हुन् ? ❖ नगरपालिका भित्रका आम्दानीका स्रोतहरुको सूची तयार पार्नुहोस् ।
२.सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्रका समुदायका प्रचलित रीतिरिवाज र परम्पराको महत्व बताउन । ❖ नगरपालिका भित्रका सामाजिक सांस्कृतिक, धार्मिक, भाषिक र जातिगत अवस्थाको पहिचान गर्न । ❖ आफ्नो समुदायको विवाह	❖ छायानाथ रारा नगरपालिका भित्रका समुदायका प्रचलित रीतिरिवाज र परम्पराको महत्व, सामाजिक सांस्कृतिक, धार्मिक, भाषिक र जातिगत अवस्था ❖ आफ्नो समुदायको विवाह वर्तबन्ध, पास्नी, जन्म तथा मृत्यु संस्कार, धार्मिकस्थलको सूची तयार	धर्म संस्कृति जात जाति आदि लेखिएको चार्ट, राम्रा नराम्रा कार्यको सूची समेटीएको चार्ट, स्थानीय लोकबाजाको चित्रहरु । प्रथा परम्पराको	❖ छायानाथ रारा नगरपालिका भित्रका समुदायका प्रचलित रीतिरिवाज र परम्पराको महत्व बताइ छलफल गराउने । ❖ नगरपालिका भित्रका सामाजिक सांस्कृतिक, धार्मिक, भाषिक र जातिगत अवस्थाको	❖ छायानाथ रारा नगरपालिका भित्रका समुदायका प्रचलित रीतिरिवाज र परम्पराको महत्व बत(ाउनुहोस् । ❖ नगरपालिका भित्रका सामाजिक सांस्कृतिक, धार्मिक, भाषिक र जातिगत अवस्था के

	वर्तबन्ध, पास्नी, जन्म तथा मृत्यु संस्कारको परिचय दिन । ❖ स्थानीय स्तरमा भएका धार्मिकस्थलको सूची तयार पार्न । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित मुख्य/मुख्य लोकगीतमा हाउ भाउ सहित गाउन र नृत्य गर्न । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित कुनै लोकवाजामा तालमा बजाउन । ❖ परम्परागत कुप्रथाहरुको सूची तयार पार्न र कुप्रथाले समाजमा पारेको असरहरु र रोकथाम उपाय बताउन ।	❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित मुख्य/मुख्य लोकगीतमा हाउ भाउ सहित गाउन र नृत्य गर्ने अभ्यास लोकवाजा बजाउने अभ्यास । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित परम्परागत कुप्रथाहरु - छाउपडि,दाइजो बालविबाह बहुविवाह,धामी, झाँक्री प्रथा, बोक्सी, महिला हिंसा , भेदभाव, छुवाछुत, जुवा, तास, जाँड, रक्सि आदि यसका असर रोकथाम उपाय ।	सूची समेटिएको चार्ट र भिडियो डकुमेन्ट्री ।	पहिचान गर्नका लागि समूहगत छलफल गराउने । ❖ आफ्नो समुदायको विवाह वर्तबन्ध, पास्नी, जन्म तथा मृत्यु संस्कारको अभिनय गर्न लगाउने । ❖ स्थानीय स्तरमा रहेको धार्मिक र पर्यटकीय स्थलको भ्रमण अवलोकन गर्न लगाउने । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित मुख्य/मुख्य लोकगीतमा हाउ भाउ सहित गाउन र नृत्य गर्न लगाउने ।	कस्तो रहेको छ चर्चा गर्नुहोस् । ❖ मानिस जन्मदा बित्तिकै के कस्ता क्रियाकलापहरु गरिन्छन् लेख्नुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा भएका धार्मिकस्थलको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा प्रचलित एउटा लोकगीतको रचना गर्नुहोस् । ❖ कुनै ६ वटा लोकबाजाको नाम लेख्नुहोस् । ❖ तपाईको समाजमा के कस्ता कुप्रथाहरु रहेका छन् लेख्नुहोस् ।
३. स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	❖ स्थानीय स्तरमा अन्नवालीको खेती गर्ने प्रविधिको वारेमा वताउन । ❖ स्थानीय स्तरमा पशुपंक्षी वाट निर्माण गरिने सामग्रीको परिचय बताई सूची तयार पार्न । (राडी,पाखी, लिउ, फेरुवा, पाखो आदि) ❖ स्थानीय प्रविधीको फाईदा तथा महत्व बताउन । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने तरकारी खेतीको	❖ स्थानीय स्तरमा अन्नवालीको खेती गर्ने प्रविधि पशुपंक्षी वाट निर्माण गरिने सामग्री यसको फाइदा र महत्व राडी,पाखी, लिउ, फेरुवा, पाखो आदि) ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने र बन(इने परम्परागत प्रविधि स्थानीय स्तरमा हस्तकलाका सामग्री बनाउन चाहिने सामग्रीको (हलो,जाँतो,घट्ट, ओखल, दुम्चे/ मुसल, सिलौटो, जाललौरा,	फलफूलबाट प्रशोधित परिकारका चित्र, पशुपंक्षिबाट निर्माण भएका सामग्रीको सचित्र चार्ट, स्थानीय प्रविधिहरुको चित्र । विभिन्न पकारका मोडलहरु ।	❖ स्थानीय स्तरमा अपनाइएका विभिन्न अन्नबाली तथा खेती प्रविधिको परिचय गराउने । स्थानीय स्तरमा रहेका मुख्य पेसाको परिचय दिइ छलफल गराउने । फलफूलबाट प्रशोधित परिकारका चित्र हरु माथि छलफल गराउने । पशुपंक्षीबाट निर्माण भएका सामग्रीको सचित्र वर्णन	❖ स्थानीय स्तरमा अन्नवालीको खेती गर्ने प्रविधिको वारेमा वताउनुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा पशुपंक्षी वाट निर्माण गरिने सामग्रीको परिचय बताई सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ स्थानीय प्रविधिको फाईदा तथा महत्व बताउनुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने

	प्रविधि बारे वताउन र सो कार्यमा सरिक हुन (काउली, टमाटर, सिमी, काक्रो, मुला, मौसमी तथा वेमौसमी तरकारी खेती) ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने र बनाइने परम्परागत प्रविधिको सामान्य परिचय दिन । ❖ स्थानीय स्तरमा हस्तकलाका सामग्री बनाउन चाहिने सामग्रीको सामान्य परिचय दिन ।	चर्का, उइटोका डालो, कुटो कोदालो, हँसिया हथौडा, आरन, ठेकी मदानी, माछा मार्ने जाल, सोलीउ, सुपा, तान, चान, छालाका समाग्री निमार्ण गर्न प्रविधि माटाका भाँडा, सुल्फा,, चिलिम		गराउने ❖ स्थानीय स्तरमा उपलब्ध प्रविधिहरुका नाम भन्न लगाउने र अवलोकन भ्रमण गराउने । ❖ परियोजना कार्यको रुपमा स्थानीय प्रविधिको चित्र बनाई वर्णन गर्न लगाउने ।	र बनाइने परम्परागत प्रविधिको सामान्य परिचय दिनुहोस् । ❖ हस्तकला बाट निर्मित सामग्रीको सूची तयार पानुहोस् ।
४.पशुपंक्षी पालन कृषि र जडीबुटी	❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको नाम लेखि महत्व बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने घरपालुवा र जङ्गली पशुपंक्षीको परिचय दिई तिनीहरुको विशेषता बत(ाउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको महत्व बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडिवुटिहरुको नाम लेखी विशेषता बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको महत्व बताई	❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरु घरपालुवा र जंगली पशुपंक्षी परिचय र विशेषता, तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको महत्व । ❖ विभिन्न जडीवुटीहरुको नाम र तिनीहरुको विशेषता तरकारी तथा फलफूलको महत्व ,मौसमी र बेमौसमी तरकारीहरुको फरक ❖ जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको परिचय जलचर (माछा,गंगटो) उभ(यचर (सर्प, भ्यागुता) स्थलचर(कमिला,माहुरी,बारुला,जुका,भिंगा, लामखुट्टे आदि)	विभिन्न खाद्यन्न बालीहरुको चार्ट । घर पालुवा जंगली पशु पंक्षिहरुको चित्र । विभिन्न जडीबुटीहरुको सचित्र चार्ट । मेटाकार्ड । जीव जिवाणुहरुको नाम लेखिएको चित्र र सूची ।	विभिन्न खाद्यन्न बालिहरुको चार्ट प्रदर्शन गरि समूहमा छलफल र प्रश्नोत्तर गराउने । घर पालुवा जंगली पशु पंक्षीहरुको चित्र बनाउन लगाउने । विभिन्न जडीबुटी हरुको नाम लेख्न लगाई ती पाउने स्थान रक कार्यका बारेमा छलफल गर्ने । मौसमी र बेमौसमी बाली हरुको सूची तयार गर्न लगाउने । आफ्नो वरपर पाइने जीव जीवाणुहरुको नाम लेखिएको चित्र र सूची तयार पार्न लगाउने ।	❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको नाम लेखि महत्व बताउनुहोस् । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने घरपालुवा र जंगली पशुपंक्षिको परिचय दिई तिनीहरुको विशेषता लेख्नुहोस् । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडीवुटीहरुको नाम लेखी विशेषता बत(

	मौसमी र बेमौसमी तरकारीहरुको फरक छुट्याउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाईने जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभ(यचरको परिचय दिन ।				ाउनुहोस् । ❖ कुनै ५।५ वटा मौसमी र बेमौसमी तरकारीहरुको नाम लेख्नुहोस् । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाईने जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको परिचय दिनुहोस् ।
५.विपत् व्यवस्थापन र असर	❖ विपत्को परिचय दिई यसका प्रकारका वर्गिकरण गरी कारण असर भन्न । ❖ विपत्को समयमा अपनाउने सुरक्षात्मक उपायहरु बत(ाउन । ❖ विपद व्यवस्थापनमा स्थानीय निकायको भूमिका बताउन । ❖ विपद व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने निकायको (सुरक्षा, प्रसासन कार्यालय, नगरपालिका) भूमिका पहिचान गर्न । ❖ विपद व्यवस्थापनमा विद्यार्थी,शिक्षक,अभिभावक र समुदायको भूमिका बताउन । ❖ स्थानीय स्तरमा आइपर्ने विपद व्यवस्थापनका लागि (विपद पूर्वको तयारी, विपत्कालीन अवस्थामा	❖ विपत्को परिचय यसका प्रकार र सुरक्षात्मक उपायहरु ❖ विपत् व्यवस्थापनमा स्थानीय निकायको भूमिका र सहयोग गर्ने निकाय (सुरक्षा, प्रशासन कार्यालय, नगरपालिका) ❖ विपत् व्यवस्थापनमा विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक र समुदायको भूमिका विपत् व्यवस्थापनका लागि (विपत् पूर्वको तयारी, विपत्कालीन अवस्थामा गरिने कार्यहरु र आकस्मिक उपचार	प्राकृतिक विपत् झल्कीने भिडियो सामग्री । विभिन्न दुर्घटना र बच्ने उपायको चार्ट । सहयोगी निक(ायहरुको नाम लेखिएको चार्ट	प्राकृतिक विपत् झल्कीने भिडियो सामग्री प्रदर्शन गर्ने र प्रश्नोत्तर गर्ने । प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपत्को फरक छुट्याउने त्यसवाट बच्ने उपाय उपाय बारेमा छलफल गराउने र विपत् पूर्व विपत्को समय र विपत् पश्चात गरिने सम्पूर्ण अभिनयात्मक अभ्यास घर वरपर र विद्यालयमा हुने दुर्घटनावाट बच्न अपनाउन पर्ने सावधानीहरु वताउन र अवलम्वन गर्न लगाउने । ❖ आकस्मिक सुरक्षा सामाग्रीको परिचय दिई सूची तयार गर्न लगाई समूहगत रुपमा छलफल गर्न लगाउने ।	❖ विपत् भनेको के हो? यसको असर लेख्नुहोस् । ❖ विपत्को समयमा अपनाउने सुरक्षात्मक उपायहरु बताउनुहोस् । ❖ तपाईको बिचारमा विपद व्यवस्थापनमा स्थानीय निकायको भूमिका के के हुन सक्छन् उल्लेख गर्नुहोस् । बताउन । ❖ विपत् व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने निक(ायहरुको नाम लेख्नुहोस्। ❖ विपत् पश्चात गरिने आकस्मिक उपचारका बारेमा बताउनुहोस् ।

	गरिने कार्यहरु तथा विपत् पश्चात गरिने आकस्मिक उपचार बताउन ।			❖ छायानाथ रारा नगरपालिका क्षेत्र भित्र हुन सक्ने नजिकैका दुर्घटना स्थल हरुमा क्षेत्र भ्रमण गराउने । ❖ विपत्को समयमा छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्र सहयोग गर्ने निक(ायहरुको सूची र सर्म्पक कार्यालयको नाम भन्न र लेख्न लगाउने र शिक्षक आफैंले सूची बनाई सार्न लगाउने । ❖ स्थानीय स्तरमा आइपर्ने विपद व्यवस्थापनका लागि (विपद पूर्वको तयारी, विपदकालीन अवस्थामा गरिने कार्यहरु तथा विपत् पश्चात गरिने कार्यहरुको अभिनय गराउने ।	
पोषण र स्वस्थ जीवन	❖ घरमा निर्मित पोषणयुक्त खाना, खाजा, पेय पदार्थको फाइदा,महत्व र यसले शरीरमा पर्ने सकरात्मक प्रभावहरु बताउन । ❖ स्थानीय स्तरवाट उत्पादित र घरेलु वस्तुहरुवाट दिवाखाजा बनाउने तरिका त्यसको फाइदाहरु बताउन	❖ घरमा निर्मित पोषणयुक्त खाना, खाजा, पेय पदार्थको फाइदा,महत्व र यसले शरीरमा पर्ने सकरात्मक प्रभाव, ❖ स्थानीय स्तरवाट उत्पादित र घरेलु वस्तुहरुवाट दिवाखाजा बनाउने तरिका, ❖ पोषणले मानव शरीरमा पुऱ्याउने फाइदाहरु,घर वरपर	पोषणयुक्त खानाको सचित्र पोष्टरहरु । व्यक्तिगत तथा वातावरणीय सरसफाई को सूची बनाइएको चार्ट । विभिन्न	पोषणयुक्त खानाको सचित्र पोष्टरहरु प्रदर्शन गरि छलफल गराउने । हामीले दैनिक रुपमा खाने खानाहरुको वर्णिकरण गर्न लगाउने । शिक्षकले पोषणको परिचय दिने र सहजिकरण गर्ने व्यक्तिगत तथा वातावरणीय	❖ पोषणयुक्त खाना भनेको के हो ? यसले हाम्रो शरीरमा के कस्तो फाइदा गर्छ ? ❖ विद्यालय सरसफाई किन आवश्यक छ ? ❖ जंङ्कफुडवाट मानव शरीरमा पर्ने नकारात्मक असरका

	। ❖ पोषणले मानव शरीरमा पुऱ्याउने फाइदाहरु बताउन । ❖ घर वरपर र विद्यालयको सरसफाईमा सहभागी हुन । ❖ जंङ्कफुडवाट मानव शरीरमा पर्ने नकारात्मक असरका सूची तयार पार्न । ❖ स्वस्थ जीवनका लागि गरिने व्यायामहरुको सूची तयार गरि अभ्यास गर्न ।	र विद्यालयको सरसफाईमा सहभागी । ❖ जंङ्कफुडवाट मानव शरीरमा पर्ने नकारात्मक असर। ❖ स्वस्थ जीवनका लागि गरिने व्यायामहरु - विभिन्न प्रकारका खेल योगा, आसन,व्यायाम र प्रणायाम ।	जंकफुडहरु टिपिएको सचित्र पोष्टर योग ध्यान प्रणायाम व्यायामको भिडियो ।	सरसफाई को सूची बन(इएको चार्ट देखाई समूहमा छलफल गराउने र व्यावहारीक रुपमा हातधुने सफ हुने अध्यास गराउने । विद्यालय वरपर तथ कक्षाकोठको सरसफाई गर्न लगाउने । ❖ स्वस्थ जीवनका लागि गरिने व्यायाम तथा योगा ध्यान र प्रणयामको अभ्यास गराउने । ❖ जंङ्कफुडको विभिन्न प्रकारको बारेमा सचित्र वर्णन गर्दै त्यसको प्रयोगले शारीरिक, मानसिकता पुऱ्याउने असर बताउने र लेख्न लगाउने ।	सूची तयार पार्नसहोस् । ❖ स्वस्थ जीवनका लागि गरिने व्यायामहरुको सूची तयार गर्नुहोस् । (परियोजना कार्य) ❖ योग तथा व्यायामको अभ्यास गर्न लगाउनुहोस्)
६.वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	❖ नगरपालिकाको क्षेत्र भित्रका वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिको उपयोग र महत्व बताउन । ❖ घर तथा विद्यालयमा हरियाली प्रबर्धनमा सहभागी हुन । ❖ नगरपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन ।	❖ नगरपालिकाको क्षेत्र भित्रका वनमा पाइने औषधीजन्य वनस्पतिको उपयोग र महत्व, ❖ घर तथा विद्यालयमा हरियाली प्रबर्धनमा सहभागी, वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय र समूदायको भूमिका, ❖ जलस्रोतको प्रदूषणका कारण र यसका असर ।	बालबगैंचाको परिकल्पना गरिएको चित्र विभिन्न औषधीजन वनस्पतीकृ नाम लेखिएको चार्ट फोहोरको वर्गिकरण गरिएको चार्ट । वरपर भएका जलश्रोत	बालबगैंचाको परिकल्पना गरिएको चित्र प्रदर्शन गर्दै विद्यालयलाई त्यस्तै राख्न र बनाउन गरिने उपायको बारेमा छलफल गराउने । विभिन्न औषधीजन्य वनस्पतिका नाम लेखिएको चार्ट प्रदर्शन गरि औषधीको महत्वको बारेमा छलफल गराउने । स्वच्छ वातावरणको परिचय र त्यसबाट हुने फाइदाहरु	❖ नगरपालिकाको क्षेत्र पाई औषधीजन्य वनस्पतिको नाम लेख्नुहोस् । ❖ हरित विद्यालय भनेको के हो ? यसको आवश्यकता लेख्नुहोस् । ❖ जलस्रोतको प्रदूषणका कारणहरु लेख्नुहोस् । ❖ वातावरण संरक्षणको परिचय दिनुहोस्

	❖ नगरपालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषणका कारण र असर बताउन । ❖ वातावरण संरक्षणको परिचय दिन र प्राकृतिक र मानव निर्मित वातावरण बीचको भिन्नता छुट्याउन । ❖ प्रदूषणको परिचय दिन र प्रकारहरु बताउन । ❖ फोहरमैलाले पार्ने असर बताउन र यसको उचित व्यवस्थापन गर्दा हुने फाइदाहरु बताउन ।	❖ वातावरण संरक्षणको परिचय, प्राकृतिक र मानव निर्मित वातावरण बीचको भिन्नता ❖ प्रदूषणको परिचय र प्रकार, फोहर मैलाले पार्ने असर,उचित व्यवस्थापन ।	मुहानको भिडियो ।	बताउने । नगरपालिका क्षेत्रमा भएका प्रदूषणका कारण र असरको बारेमा छलफल गराउने र सरसफाईका लागि विद्यालयमा विद्यार्थीहरुलाई सरिक गराउने । फोहरमैलाको वर्गिकरण गरि उचित व्यवस्थापन कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा छलफल गराउने ।	❖ प्रदूषणको भनेको केहो ? प्रदूषण कसरी हुन्छ लेख्नुहोस् । ❖ फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन कसरी गर्न सकिन्छ लेख्नुहोस् ।
हाम्रा प्राकृतिक, धार्मिक सम्पदा र पर्यटकीय स्थलहरु	❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक स्थलहरुको परिचय दिई संरक्षणको उपाय बताउन । ❖ नगरपालिका भित्र रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको पहिचान गरि सूची तयार पार्न र तिनीहरुको महत्व उल्लेख गर्न । ❖ नगर क्षेत्र भित्र रहका प्रसिद्ध पर्यटकिय स्थलहरुको पहिचान गरि तिनीहरुको महत्व बताउन । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकिय स्थलहरुको जगेर्ना र संरक्षण गर्न । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा	❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक स्थलहरुको परिचय,संरक्षणको उपाय,प्राकृतिक सम्पदाहरुको,प्रसिद्ध पर्यटकीय स्थलहरुको पहिचान महत्व,धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको जगेर्ना र संरक्षण । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकिय स्थलहरुको भ्रमण,वर्णन । चंखेली रारा, गमगढी कालिकाम(ालिका मन्दिर, छायाक्षेत्र मन्दिर थार्प मस्टा आदि	धर्मिक सम्पदा मठ मन्दिर आदिको चित्र । प्राकिति रुपमा पाइने खोला नाला ताल आदिको सूची र चित्र लेखिएको चार्ट पेपर	धार्मिक सम्पदा मठ मन्दिर आदिको चित्र प्रदर्शन गर्दै तिनीहरुले जाने सुने र देखेको धार्मिक सम्पदाको नाम लेख्न र भन्न लगाउने । आफ्नो वरपर भएको प्राकृतिक सम्पदाको नाम टिपोट गर्न लगाउने । वरपरको प्राकृतिक वातावरणमा भ्रमण अवलोकन गर्न लैजाने । आफ्नो वरपर रहेका कुवा,पोखरी ,मठ,मन्दिर, चउर,पाटन डाँडा खोल्सा आदिको पहिचान गरी जगेर्ना गर्न उपायका बारेमा छलफल गराउने ।	❖ तपाईका वरपर रहेका धार्मिक स्थलहरुको नाम लेख्नुहोस् । ❖ नगर क्षेत्र भित्र रहेका प्रसिद्ध पर्यटकीय स्थलहरुको महत्व बताउनुहोस् । ❖ धार्मिक तथा प्राकृतिक स्थलहरुको संरक्षण गर्ने कुनै ६ वटा उपायहरु लेख्नुहोस् । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको भ्रमण गरी सो का बारेमा वर्णन गर्नुहोस्

	पर्यटकीय स्थलहरुको भ्रमण गरि सो का बारेमा वर्णन गर्न ।			❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको भ्रमण गरि सो का बारेमा कक्षामा छलफल गराउने ।	
लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	❖ लागु औषधको अर्थ बताई यसका रोकथामको उपाय बत(ाउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन रोकथामका लागि गाउँ समाजले अवलम्बन गरेका कार्यहरुको सूची बत(ाउन । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनीले आफ्नो टोल तथा वडा बस्तीमा परेको मुख्य प्रभाव असर बताउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्नका लागि सावधानी अपानाउन । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचान गरि न्यूनिकरण	❖ लागु औषधको अर्थ,रोकथामको उपाय ,गाउँ समाजले अवलम्बन गरेका कार्यहरु,मुख्य प्रभाव असर । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन बच्नकालागि सावधानी । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचान, (गाँजा खेती, अफिम खेती, जाँडरक्सीका भट्टि भांग,धतुरो काँचो(तमाखु) पात आदि र यसको उन्मूलन र न्यूनिकरण गर्ने उपायहरु ।	लागु औषधको सचित्र वर्णन गरिएको चार्ट पोष्टर । लागु औषधले पारेको असरको भिडियो सामग्री बच्ने उपायको सूची समेटिएको चार्ट	लागु औषधको सचित्र वर्णन गरिएको चार्ट पोष्टर प्रदर्शन गरि यसको बारेमा छलफल गराउने । लागु औषधले पारेको असरको भिडियो सामग्री प्रदर्शन गर्ने र छलफल गराउने । लागु औषधबाट बच्ने उपायको सूची तयार पार्न लगाउने । स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचान गरी न्यूनिकरण गर्ने उपायरुका बारेमा बताई समूहगत रुपमा छलफल गराउने ।	❖ लागु औषधको अर्थ बताउनुहोस् । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनीले आफ्नो टोल तथा वडा बस्तीमा परेको मुख्य असरको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्नका लागि के कस्ता सावधानी अपनाउन सकिन्छ लेख्नुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको नाम लेख्नुहोस् ।

	गर्ने				

विषयवस्तुको विस्ततीकरण तथा सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया कक्षा :६

विषयक्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन
१.छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	कक्षा ६ ❖ नगरपालिकाको नक्सा कोर्न र मुख्य ुख्य स्थान र खेतीयोग्य क्षेत्र, चरिचरन क्षेत्र, पर्यटकीय क्षेत्र, धार्मिक स्थल छुट्याउन । ❖ वडा कार्यालबाट प्रवाह गरिने सेवाहरुको जानकारी दिन । ❖ नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकयहरुको सामान्य जानकारी र तिनले प्रवाह गर्ने सेवाको वारेमा सूची तयार गर्न । ❖ नगरपालिकाका वडा संख्या, कार्यपालिका सदस्य संख्या र नगरसभा सदस्य संख्या वताउन । ❖ नगरपालिकाले गरेको वालवालिका तथा यूवाका लागि शिक्षा सम्बन्धी गरेका कार्यक्रम बारे जानकारी दिन । ❖ नगरपालिकाको विषयगत शाखाहरुको नाम बताउन र	❖ नगरपालिकाको नक्सा, मुख्य मुख्य स्थान र खेतीयोग्य क्षेत्र, चरिचरन क्षेत्र, पर्यटकीय क्षेत्र, धार्मिक स्थल ❖ वडा कार्यालबाट प्रवाह गरिने सेवाहरु ❖ नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकायको सामान्य जानकारी र तिनले प्रवाह गर्ने सेवा ❖ नगरपालिकाका वडा संख्या, कार्यपालिका सदस्य संख्या र नगरसभा सदस्य संख्या ❖ नगरपालिकाले गरेको वालवालिका तथा यूवाका लागि शिक्षा सम्बन्धी गरेका कार्यक्रम ❖ नगरपालिकाको विषयगत शाखाहरुको नाम तिनीहरुबाट प्रवाह गरिने सेवा ❖ नगरपालिका भित्र काम गर्ने सामाजिक	छारानपाको नक्सा,मेटाकार्ड ,चार्टपेपर, पेष्टर , सूची चार्ट सामाजिक संघ संस्थाको नाम लेखेको चार्ट ।	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य नक्सा प्रदर्शन चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	कक्षा ६ ❖ नगरपालिकाको सफा नक्सा बनाई तोकिएको प्रमुख धार्मीक र पर्यटकीय स्थान हरु भर्नुहोस् । ❖ तपाईको वडाबाट के कस्ता सेवा सुविधाहरु प्राप्त गर्नुभएको छ लेख्नुहोस् । ❖ नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकायहरुको नाम लेख्नुहोस् । ❖ नगरपालिकाका वडा संख्या, कार्यपालिका सदस्य संख्या र नगरसभा सदस्य संख्या वताउनुहोस् । ❖ नगरपालिकाले गरेको वालवालिका तथा यूवाका लागि शिक्षा सम्बन्धी गरेका कार्यक्रम बारे जानकारी दिनुहोस् । ❖ नगरपालिकाको विषयगत शाखाहरुको नाम बतउनुहोस् ❖ नगरपालिका भित्र काम गर्ने सामाजिक संघ संस्थाहरुको सूची बनाउनुहोस् ।

	तिनीहरुबाट प्रवाह गरिने सेवाहरुको सूची तयार गर्न । ❖ नगरपालिका भित्र काम गर्ने सामाजिक संघ संस्थाहरुको सूची बनाई तिनीहरुले गर्ने मुख्य मुख्य कामको सामान्य जानकारी दिन ।	संघ संस्थाहरुको सूची तिनीहरुले गर्ने मुख्य मुख्य कामको सामान्य जानकारी			
२.सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	❖ नगरपालिकाको नक्सा कोर्न र मूख्य मुख्य स्थान र खेतीयोग्य क्षेत्र, चरिचरन क्षेत्र, पर्यटकीय क्षेत्र, धार्मिक स्थल ❖ वडा कार्यालबाट प्रवाह गरिने सेवाहरुको जानकारी ❖ नगरभित्र रहेका सुरक्षा निकायहरुको सामान्य जानकारी र तिनले प्रवाह गर्ने सेवाको सूची ❖ नगरपालिकाका वडा संख्या, कार्यपालिका सदस्य संख्या र नगरसभा सदस्य संख्या ❖ नगरपालिकाले गरेको वालवालिका तथा यूवाका लागि शिक्षा सम्बन्धी गरेका कार्यक्रम बारे जानकारी	❖ नगरपालिका भित्रका महत्वपूर्ण धार्मिक तिर्थ स्थलहरुको भ्रमण ऐतिहासिक पृष्ठभूमि सहित परिचय सामान्य प्रतिवेदन तयार ❖ नगरपालिका भित्रका चालचलन, रितिरीवाज र धर्म सांस्कृतिक परिचय र महत्व,स्थानीय लोकवाजा र लोकगीतको संरक्षण गर्ने उपायहरु,विभिन्न जातजाति का,मानिसले मनाउने चाडपर्वमा सहभागी ❖ नगरपालिका भित्रका मानिसका भेषभूषा	धर्म संस्कृति जात जाती आदि लेखिएको चार्ट, स्थानीय लोकबाजाको चित्रहरु । प्रथा परम्पराको सूची समेटिएको चार्ट र भिडियो डकुमेन्ट्री । प्रयोगात्मक अभ्यास	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण समुदाय भेटघाट तथा छलफल समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ नगरपालिका भित्रका महत्वपूर्ण धार्मिक तिर्थ स्थलहरुको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ नगरपालिकाभित्रका चालचलन, रीतिरिवाज र धर्म सांस्कृतिक परिचय दिनुहोस् । ❖ स्थानीय लोकवाजा भनेको के हो ? यसको संरक्षण गर्न के गर्नुपर्छ ? लेख्नुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा भएका विभिन्न जातजातिका मानिसले मनाउने चाडपर्वका नाम लेख्नुहोस् । ❖ नगरपालिका भित्रका मानिसका भेषभूषा र पहिरनहरुको संरक्षण गर्ने उपायहरु बताउनुहोस् ।

	❖ नगरपालिकाको विषयगत शाखाहरुको नाम र तिनीहरुबाट प्रवाह गरिने सेवाहरुको सूची तयार गर्न । ❖ नगरपालिका भित्र काम गर्ने सामाजिक संघ संस्थाहरुको सूची र तिनीहरुले गर्ने मुख्य मुख्य कामको सामान्य जानकारी	र पहिरनहरुको पहिचान गरि संरक्षण गर्ने उपायहरु ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका कुप्रथाले समुदायमा पार्ने असरहरु र यसबाट बच्ने उपायहरु । ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका कुप्रथाले समुदायमा पार्ने असरहरु स्थानीय स्तरमा भएका कुप्रथा र विकृति हटाउने उपायहरु समस्यामा परेका मानिसलाई सहयोग गर्ने बानिको विकास ।			
३. स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने अन्न, फलफुल वालीहरुको खेती प्रविधिको परिचय दिन । ❖ रैथाने वालीवाट बनाइने खाद्य परिकारहरुको परिचय दिन । ❖ पर्यटकीय स्थल राराको महत्व बताई त्यस	❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने अन्न, फलफुल वालीहरुको खेती प्रविधि, रैथाने वालीवाट बनाइने खाद्य परिकारहरु पर्यटकीय स्थल राराको महत्व,स्थानीय स्तरमा बनाइने सामग्रीको	फलफूलबाट प्रशोधित परिकारका चित्र, पशुपंक्षीबाट निर्माण भएका सामग्रीको सचित्र चार्ट, स्थानीय प्रविधिहरुको चित्र । विधिन्न पकारका मोडलहरु ।	छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, कृषि विज्ञसँग छलफल क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री	❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गरिने अन्न, फलफूल वालीहरुको खेती प्रविधिको परिचय दिनुहोस् । ❖ रैथाने वाली भन्नाले के बुझिन्छ ? ❖ पर्यटकिय स्थल राराको महत्व बताई त्यस क्षेत्रमा संचालन भएका होमस्टे, घोडा व्यवसाय र डुङ्गाको आर्थिक महत्वका बारेमा

	क्षेत्रमा सञ्चालन भएका होमस्टे, घोडा व्यवसाय र डुङ्गाको आर्थिक महत्व वताउन । ❖ स्थानीय स्तरमा बनाइने सामग्री बजारीकरणको महत्व बताउन । ❖ पर्यटकीय क्षेत्रको भ्रमण गरी त्यस क्षेत्रको ऐतिहासिक प्रतिवेदन तयार पार्न । ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीको उपयोगिता र महत्व वताउन । ❖ बेमौसमी तरकारी खेतीको परिचय र महत्व बताउन ।	बजारीकरण ❖ पर्यटकिय क्षेत्रको भ्रमण र ऐतिहासिक प्रतिवेदन तयार स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीको उपयोगिता बेमौसमी तरकारी खेतीको महत्व ❖ थानीय स्तरमा बनाइने सामग्री बजारीकरणको महत्व पर्यटकीय क्षेत्रको भ्रमण गरी त्यस क्षेत्रको ऐतिहासिक प्रतिवेदन तयार । ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीको उपयोगिता र महत्व बेमौसमी तरकारी खेतीको परिचय र महत्व		प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	चर्चा गर्नुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने जडीबुटीको उपयोगिता र महत्व वताउनुहोस् । ❖ कुनै पाँच वटा बेमौसमी तरकारीको नाम लेख्नुहोस् ।
४.पशुपंक्षी पालन कृषि र जडिबुटी	❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने कृषि बालीहरुको पहिचान गरि महत्व बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने घरपालुवा पशुपंक्षीको उपयोगीता बताउन । ❖ जंगली पशुपंक्षिको परिचय दिई	❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने कृषि बालीहरुको पहिचान,महत्व,घरपालुवा पशुपंक्षिको,उपयोगीता,जंगली पशुपंक्षिको,परिचय, फाइदा र बेफाइदा रोगहरुको नाम लेखि परिचय	विभिन्न खाद्यन्न बालिहरुको चार्ट । घर पालुवा जंगली पशु पंक्षीहरुको चित्र । विभिन्न जडिबुटिहरुको सचित्र चार्ट । मेटाकार्ड । जीव जिवाणुहरुको नाम लेखिएको चित्र र सूची ।	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, पशुविज्ञ सँग छलफल क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य	❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने कृषि बालीहरुको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ घरपालुवा जनावर भनेका कस्ता जनावर हुन् ? कुनै ५ वटा घरपालुवा जनावरका नाम लेखनुहोस् । ❖ जंगली पशुपंक्षीको परिचय

	तिनीहरुबाट हुने फाइदा र बेफाइदा बताउन । ❖ कृषि बालि फलफूल तथा पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरुको नाम लेखि परिचय दिन । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको उत्पादन गर्ने तरिका बताउन । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने रैथाने बालिहरुको परिचय दिई सूची तयार पार्न । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडीवुटीहरुको नाम लेखि तिनीहरुको उपयागीता बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको महत्व बताई मौसमी र बेमौसमी तरकारीहरुको उत्पादन गर्ने तरिका बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाईने जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको सूची तयार पारि फरक छुट्याउन ।	❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको उत्पादन गर्ने तरिका,रैथाने बालिहरुको परिचर्य सूची । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडिवुटिहरुको नाम । तिनीहरुको उपयागीता,तरकारी तथा फलफूलको महत्व,मौसमी र बेमौसमी,तरकारीहरु को उत्पादन, ❖ आफ्नो नगर भित्र पाईने जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको सूची । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाईने जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको सूची		चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	दिई तिनीहरुबाट हुने फाइदा र बेफाइदा बत(ाउनुहोस् । ❖ कृषि बालि फलफूल तथा पशुपंक्षिमा लाग्ने रोगहरुको नाम लेख्नुहोस् । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको उत्पादन गर्ने तरिका बताउनुहोस् । ❖ जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभ(यचरको सूची तयार पारि फरक छुट्याउनुहोस् ।

५.विपत् व्यवस्थापन र असर	❖ विपत् जोखिमवाट सुरक्षित रहन गर्नु पर्ने पूर्व सतर्कता सूची तयार गर्न । ❖ विपत् का कारण उत्पन्न जोखिमहरु र त्यसको असरलाई कम गर्ने उपाय बताउन ❖ विपत् वाट आउने जोखिमवाट सुरक्षित रहने उपाय पहिचान गरी अवलम्वन गर्न ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्र विपत् व्यवस्थापन गर्ने सहयोग गर्ने संघ संस्था र कार्यालयको नाम र सर्म्पक नं. तिनको संक्षिप्त नाम भन्न । ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्र विपत् आएका स्थान र आउन सक्ने स्थानको पहिचान गर्न ।	❖ विपत् जोखिमवाट सुरक्षित रहन गर्नु पर्ने पूर्व सतर्कता सूची,उत्पन्न जोखिमहरु र त्यसको असर,जोखिमवाट सुरक्षित रहने उपाय पहिचान । ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्र विपत् व्यवस्थापन गर्ने सहयोग गर्ने संघ संस्था र कार्यालयको नाम, विपत् आएका स्थान र आउन सक्ने स्थानको पहिचान ।	प्राकृतिक विपत् झल्कीने भिडियो सामग्री । विभिन्न दुर्घटना र बच्ने उपायको चार्ट । सहयोगी निकायहरुको नाम लेखिएको चार्ट	प्रश्नोत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण अभिनय समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ विपत् बाट कसरि सुरक्षित रहन सकिन्छ लेख्नुहोस् । ❖ विपत् का कारण उत्पन्न जोखिमहरु र त्यसको असरलाई कम गर्ने उपाय बताउनुहोस् । ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्र विपत् व्यवस्थापन गर्ने सहयोग गर्ने संघ संस्था र कार्यालयको नाम लेख्नुहोस् । (परियोजना कार्य) ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्र विपत् आएका स्थान र आउन सक्ने स्थानको भ्रमण गरि प्रतिवेदन तयार पार्नुहोस् ।
पोषण र स्वस्थ जीवन	❖ स्थानीय स्तरमा पाइने पोषणयूक्त खानाहरुको सूची तयार पारी यसको महत्व बताउन ।	❖ स्थानीय स्तरमा पाइने पोषणयुक्त खानाहरुको सूची तयार, महत्व, वर्गीकरण	पोषणयुक्त खानाको सचित्र पोष्टरहरु । व्यक्तिगत तथा वातावरणिय सरसफाई को सूची बनाइएको	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, पोषण विज्ञ सँग	❖ पोषणयुक्त खाना भनेको के हो ? यसले हाम्रो शरीरमा के कस्तो फाइदा गर्छ ? ❖ विद्यालय सरसफाई किन आवश्यक छ ?

	❖ पोषणयुक्त खानाहरुको वर्गिकरण गरी ती खानेकुराले पर्ने सकरात्मक प्रभाव बताउन । ❖ स्वस्थ्य जीवनको लागि सरसफाईका फाइदा र यसको महत्व बताउन । ❖ विद्यालय तथा वरपरको वातावरणलाई सफा राख्न विद्यार्थीहरुको भूमिका बताउन । ❖ शारीरिक तन्दुरुस्तिका लागि समुदाय तथा विद्यालयहरुमा खेलिने खेलहरुको परिचय दिई त्यसको महत्व बताउन । ❖ जंङ्कफुडले मानव शरीरलाई पुऱ्याउने नकारात्मक प्रभाव बताउन । ❖ योग शिक्षाको परिचय र महत्व बताउन । ❖ कुलतका विभिन्न प्रकारबारे बताउन ।	सकरात्मक प्रभाव , सरसफाईका फाइदा र यसको महत्व। ❖ विद्यालय तथा वरपरको वातावरणलाई सफा राख्न विद्यार्थीहरुको भूमिका, शारीरिक तन्दुरुस्तिका लागि समुदाय तथा विद्यालयहरुमा खेलिने खेलहरुको परिचय ,महत्व । ❖ जंङ्कफुडले मानव शरीरलाई पुऱ्याउने नकारात्मक प्रभाव । ❖ योग शिक्षाको परिचय र महत्व । ❖ कुलतका प्रकार ।	चार्ट । विभिन्न जंकफुडहरु टिपिएको सचित्र पोष्टर योग ध्यान प्रणायाम व्यायामको भिडियो ।	छलफल समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ जंङ्कफुडवाट मानव शरीरमा पर्ने नकारात्मक असरका सूची तयार पार्नसहोस् । ❖ स्वस्थ जीवनका लागि गरिने व्यायामहरुको सूची तयार गर्नुहोस् । ❖ कुलतका विभिन्न प्रकारबारे बताउनुहोस् (परियोजना कार्य) ❖ योग तथा व्यायामको अभ्यास गर्न लगाउनुहोस्)
७.वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका वन र त्यहाँ पाइने विभिन्न वनस्पतिहरुको पहिचान तथा महत्व बताउन ।	❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका वन र वनस्पतिहरुको पहिचान तथा महत्व घर तथा विद्यालयमा	बालबगैंचाको परिकल्पना गरिएको चित्र विभिन्न औषधीजन्य वनस्पतीका नाम लेखिएको चार्ट	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, वृक्षारोपण कार्य क्षेत्र भ्रमण	❖ वन भन्नाले के बुझ्नुहुन्छ ? यसको महत्वको बारेमा लेख्नुहोस् । ❖ घर तथा विद्यालयमा वृक्षारोपणमा र बगैंचा निर्माण गर्न किन आवश्यक

	❖ घर तथा विद्यालयमा वृक्षारोपणमा र बगैँचा निर्माणमा सहभागी भइ सहयोग गर्न । ❖ हरियाली प्रबर्धनको परिचय आवश्यकता भन्न र हरियाली प्रवर्धनमा सहभागीता जनाउन । ❖ करेसाबारीको परिचय र आवश्यता बताउन । ❖ कौसी खेतीको परिचय र महत्व भन्न । ❖ स्थानीय वातावरण र मानव बीचको अन्तर सम्बन्ध बताउन । ❖ नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत वितरण र पानी शुद्धिकरणका स्थानीय उपायहरु पहिचान गरी अभ्यास गर्न । ❖ फोहरमैला ब्यवस्थापनका उचित उपायहरु बताउन । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको ***"एक मुख दश रुख"*** अभियानको परिचय दिन । ❖ हरित विद्यालयका लागि	वृक्षारोपणमा र बगैँचा निर्माणमा सहभागी करेसाबारीको परिचय र आवश्यता कौसी खेतीको परिचय र महत्व ❖ स्थानीय वातावरण र मानव बीचको अन्तर सम्बन्ध । नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत वितरण र पानी शुद्धिकरणका स्थानीय उपायहरु ❖ फोहरमैला ब्यवस्थापनका उचित उपायहरु,छायाँनाथरारा नगरपा लिकाले अवलम्बन गरेको एक मुख दश रुख अभियान हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) को परिचय ❖ जलवायू परिवर्तनको परिचय	फोहोरको वर्गिकरण गरिएको चार्ट । वरपर भएका जलश्रोत मुहानको भिडियो ।	समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	छ ? ❖ हरियाली प्रबर्धनको परिचय आवश्यकता बताउनुहोस् ❖ करेसाबारीको परिचय दिनुहोस् ❖ कौसी खेतीको परिचय र महत्व लेख्नुहोस् । ❖ हरित गृह (ग्रिन हाउस) को परिचय दिनुहोस्। ❖ जलवायू परिवर्तनको परिचय दिनुहोस् ।

	हरित गृह (ग्रिन हाउस) को परिचय दिन । ❖ जलवायु परिवर्तनको परिचय दिन ।				
८.हाम्रा प्राकृतिक, धार्मिक सम्पदा र पर्यटकीय स्थलहरु	❖ नगर भित्र भएका धार्मिक स्थलहरुको खोजी गरि संरक्षण तथा प्रचार प्रसारका उपाय बताउन । ❖ नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका जल,जंगल जडीबुटी जस्ता प्राकृतिक वस्तुहरुको पहिचान गरि तिनीहरुको संरक्षण र महत्व बताउन । ❖ नगरपालिका भित्र रहेका प्रसिद्ध पर्यटकीय स्थलहरुको खोजी गरि तिनीहरुको प्रवर्धन गर्ने उपाय बताउन । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकिय स्थलहरुको वर्तमान अवस्थाको पहिचान गर्न । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको भ्रमण गरि सो का बारेमा प्रतिवेदन तयार पार्न । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको	❖ नगर भित्र भएका धार्मिक स्थलहरुको खोजी,संरक्षण तथा प्रचार प्रसारका उपाय जल,जंगल जडिबुटि जस्ता प्राकृतिक वस्तुहरुको पहिचान तिनीहरुको संरक्षण र महत्व । ❖ प्रसिद्ध पर्यटकीय धार्मिक, प्राकृतिक स्थलहरुका वर्तमान अवस्थाको खोजी, भ्रमण र प्रतिवेदन तयार , स्थानीय तहले गरेका क्रियाकलाप र तिनीहरुको प्रवर्धन गर्ने उपाय ।	धार्मिक सम्पदा मठ मन्दिर आदिको चित्र । प्राकितिक रुपमा पाइने खोला नाला ताल आदिको सूची र चित्र लेखिएको चार्ट पेपर	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ नगर भित्र भएका धार्मिक स्थलहरुको संरक्षण तथा प्रचार प्रसार गर्ने उपाय बताउनुहोस्। ❖ नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका जल,जंगल जडिबुटि जस्ता प्राकृतिक वस्तुहरुको तनीहरुको संरक्षण र महत्व बताउनुहोस् । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकिय स्थलहरुको वर्तमान अवस्थाको बारेमा वर्णन गर्नुहोस् ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकिय स्थलहरुको भ्रमण गरि सो का बारेमा प्रतिवेदन तयार पानुहोस् ।

	प्रवर्धनका लागि स्थानीय तहले गरेका क्रियाकलापको बारेमा बताउन ।				
९.लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	❖ लागु औषधका विभिन्न श्रोतहरुको पहिचान गरी यसको न्यूनिकरणमा सरिक हुने । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन रोकथामका लागि नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका कार्य र भूमिका बताउन । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनीले नगरपालिका तथा वडा बस्तीमा घटेका घटनाको सूची तयार पारी यसबाट हुने जोखिम न्यूनिकरणका उपायहरु बताउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्नका लागि स्वएं सावधानी अपानाई गाउँ समाज तथा विद्यालयमा गरिने जनचेतना अभिबृद्धि कार्यक्रममा सरिक हुन । ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरणका लागि	❖ लागु औषधका विभिन्न श्रोतहरुको पहिचान यसको न्यूनिकरणमा सरिक रोकथामका लागि नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका कार्यहरु । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनीले नगरपालिका तथा वडा बस्तीमा घटेका घटनाको सूची जोखिम न्यूनिकरणका उपायहरु बच्नका लागि स्वएं सावधानी र जनचेतनामूलक कार्यमा सहभागी । ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरणका लागि जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधिमा व्यवस्था गरिएका	लागु औषधको सचित्र वर्णन गरिएको चार्ट पोष्टर । लागु औषधले पारेको असरको भिडियो सामग्री बच्ने उपायको सूची समेटिएको चार्ट	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ लागु औषधको अर्थ बताउनुहोस् । ❖ लागु औषधको दुर्व्यसनीले आफ्नो टोल तथा वडा बस्तीमा परेको मुख्य असरको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्नका लागि के कस्ता सावधानी अपनाउन सकिन्छ लेख्नुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको नाम लेख्नुहोस् ।

	जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधीमा व्यवस्था गरिएका प्रावधानको सूची बनाउन । ❖ नगरपालिकामा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचान गर्न अवलोकन भ्रमण गरि सोको यूनिकरण गर्ने उपायको खोजि गर्न । ❖ लागु पदार्थको दुव्यसनमा फस्ने कारणहरु पत्ता लगाई सो बाट बच्ने उपाय अवलम्बन गर्न	प्रावधानको सूची, लागु पदार्थका श्रोत ❖ लागु पदार्थको दुव्यसनमा फस्ने कारणहरु र यसबाट बच्ने उपाय ।			

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तथा सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया कक्षा :७

विषयक्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन
१.छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	❖ मुगु जिल्लाको नक्सा तयार गर्न र आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य, मुख्य स्थान (नदि धार्मिक स्थल, पर्यटकीय स्थल, छुट्याउन । ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्थाको वारे जानकारी दिन । ❖नगर शिक्षा समितिको गठन प्रकृया तथा काम कर्तव्य र अधिकारको वारेमा जानकारी दिन । ❖ नगर कार्यपालिकाको गठन प्रकृयाका वारेमा जानकारी दिन । ❖ नगरसभाको गठन प्रक्रियाका बारेमा जानकारी दिन । ❖ नगर क्षेत्र भित्र विधुत उत्पादन तथा वितरणको अवस्था र वैकल्पीक उर्जाको स्रोतहरुको सूची बनाउन । ❖ न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया सम्बन्धी सामान्य जानकारी ।	❖ मुगु जिल्लाको नक्सा तयार आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य, मुख्य स्थान (नदि, धार्मिक स्थल, पर्यटकीय स्थल, ❖ छायानाथ रारा नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्थाको वारे जानकारी ❖ नगर शिक्षा समितिको गठन प्रकृया तथा काम कर्तव्य र अधिकार ❖ नगर कार्यपालिकाको गठन प्रकृया ❖ नगरसभाको गठन प्रक्रिया ❖ नगर क्षेत्र भित्र विधुत उत्पादन तथा वितरणको अवस्था र वैकल्पिक उर्जाको स्रोतहरु ❖ न्यायिक समितिको	छारानपाको नक्सा,मेटाकार्ड ,चार्टपेपर, पेष्टर , सूची चार्ट सामाजिक संघ संस्थाको नाम लेखेको चार्ट । नगर कार्यपालिकाको गठन प्रकृयाको पोस्टर	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य नक्सा प्रदर्शन चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ मुगु जिल्लाको नक्सा तयार गरि आफ्नो नगरपालिका तथा अन्य मुख्य, मुख्य स्थान (नदी, धार्मिक स्थल, पर्यटकीय स्थल, छुट्याउनुहोस् । ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्थाको वारे जानकारी दिनुहोस् । ❖नगर शिक्षा समितिको गठन प्रकृया तथा काम कर्तव्य र अधिकारको वारेमा लेख्नुहोस् । ❖ नगर कार्यपालिकाको गठन प्रकृया लेखनुहोस् । ❖ नगरसभाको गठन प्रक्रियाका बारेमा जानकारी दिनुहोस् । ❖ नगर क्षेत्र भित्र विद्युत उत्पादन तथा वितरणको अवस्था र वैकल्पीक उर्जाको स्रोतहरुको सूची बनाउनुहोस् । ❖ न्यायिक समितिको गठन प्रक्रिया सम्बन्धी सामान्य जानकारी दिनुहोस् ।

		गठन प्रक्रिया			
२.सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	❖ नगरपालिका भित्रका विभिन्न तीर्थस्थलको अध्ययन भ्रमण अवलोकन गरी यिनीहरुको पृष्ठभूमि सहित परिचय दिन र प्रतिवेदन तयार पार्न । ❖ धार्मिक सहिष्णुताको परिचय दिन अर्थ भन्न । ❖ नगरपालिका भित्र रहेका जातिय विविधताको परिचय दिन र महत्व बताउन । ❖ नगरपालिका भित्र बसोवास गर्ने मानिसको रीतिरिवाज, चालचलन परिचय दिन र महत्व बताउन र प्रतिवेदन तयार पार्न । ❖ स्थानीय लोक वाजा, लोक संस्कृतिक, लोगगीत हराउदै जानुका कारणको खोजी गरी संरक्षणका उपायहरु वताउन । ❖ सामाजिक विकृतिले समुदायका विभिन्न वर्ण सम्प्रदायमा पुऱ्याउने असरहरु वताउन र विकृतिहरु हुनाका कारणहरुको खोजी गर्न र सामाजिक विकृतिहरु छुट्याउने उपायहरु अवलम्वन गर्न । ❖ समाजमा हुने विभिन्न कार्यको श्रमदान मा सरिक हुन ।	❖ नगरपालिका भित्रका विभिन्न तीर्थस्थलको अध्ययन भ्रमण अवलोकन यिनीहरुको पृष्ठभूमि सहित परिचय र प्रतिवेदन तयार ❖ धार्मिक सहिष्णुताको परिचय अर्थ नगरपालिका भित्र रहेका जातिय विविधताको परिचय महत्व, रीतिरिवाज, चालचलन । ❖ स्थानीय लोक वाजा, लोक संस्कृतिक, लोगगीत हराउदै जानुका कारणको खोजी र संरक्षणका उपायहरु । ❖ सामाजिक विकृतिले समुदायका विभिन्न वर्ण सम्प्रदायमा पुऱ्याउने असरहरु विकृतिहरु हुनाका कारणहरुको खोजी सामाजिक विकृतिहरु छुट्याउने उपायहरुको अवलम्वन । ❖ समाजमा हुने विभिन्न कार्यको श्रमदानमा सरिक	धर्मिक तथा प्राकृतिक सम्पदाको सचित्र वर्णन गरिएको पोस्टर । स्थानीय लोकबाजाको चित्रहरु । प्रथा परम्पराको सूची समेटिएको चार्ट र भिडियो डकुमेन्ट्री । पत्रपत्रिका,नगर बुलेटिन आदि	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण समुदाय भेटघाट तथा छलफल समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ नगरपालिका भित्रका विभिन्न तिर्थस्थलको अध्ययन भ्रमण अवलोकन गरी यिनीहरुको पृष्ठभूमि सहित परिचय दिन र प्रतिवेदन तयार पार्नुहोस् । ❖ धार्मिक सहिष्णुताको परिचय दिनुहोस् । ❖ जातिय विविधता भनेको के हो? ❖ स्थानीय लोक वाजा, लोक संस्कृतिक, लोगगीत हराउदै जानुका कारणको खोजी गरी संरक्षणका उपायहरु वताउनुहोस् । ❖ व्यक्तिहरुलाई समाजमा हुने विभिन्न कार्यको श्रमदानमा सरिक गराउन के कस्ता उपायहरु गर्नुपर्दछ ? ❖ नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको श्रमदान अभियानमा तपाईको भूमिका लेख्नुहोस् ।
३.		❖ स्थानीय स्तरमा खेती		छोटा प्रश्नहरु	

स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	❖ स्थानीय स्तरमा खेती गरिने अन्न फलफुल, तरकारीवालीको खेती प्रविधिको महत्व तथा फाईदा वताउन । ❖ रैथाने वालीहरुको संरक्षणका उपायहरु वताउन । ❖ प्राङ्गारिक खेती प्रविधिको खेती प्रविधिको परिचय दिन । ❖ बेमौसमी तरकारी खेती प्रविधि परिचय र यसको महत्व । ❖ स्थानीय स्तरमा संचालित फर्महरुमा अवलोकन भ्रमण गराई प्रतिवेदन तयार गर्न ❖ स्थानीय स्तरमा पाइने र बनाइने परम्परागत प्रविधिको परिचय दिई सो सिपको अवलम्बन गर्न । ❖ आधुनिक कृषि उत्पादन गर्नको लागि आवश्यक बीउ विजन मल (रसायनिक र प्राङ्गारिक) परिचय महत्व बताउन ।	गरिने अन्न फलफुल, तरकारी वालीको खेती प्रविधिको महत्व तथा फाईदा रैथाने वालीहरुको संरक्षणका उपायहरु । ❖ जैवीक खेती प्रविधी, बेमौसमी तरकारी खेती प्रविधि र यसको महत्व । ❖ स्थानीय स्तरमा संचालित फर्महरुमा अवलोकन भ्रमण तथा प्रतिवेदन तयार ❖ आधुनिक कृषि उत्पादन गर्नको लागि आवश्यक बीउ विजन मलको परिचय महत्व (रसायनिक र प्राङ्गारिक)	स्थानीय रैथाने बालिहरुको सूची । फलफूलबाट प्रशोधित परिकारका चित्र, पशुपंक्षिबाट निर्माण भएका सामग्रीको सचित्र चार्ट, स्थानीय प्रविधिहरुको चित्र । विभिन्न पकारका मलका नमूनाहरु । परम्परगत प्रविधिको चित्रहरु ।	लामा प्रश्नहरु छलफल, कृषि विज्ञसँग छलफल क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ स्थानीय स्तरमा खेती गरिने अन्न फलफुल, तरकारीवालीको खेती प्रविधिको महत्व तथा फाईदा वताउुहोस् । ❖ रैथाने वालीहरुको संरक्षण गर्न खपनाउनु पर्ने कुनै ५ वटा उपायहरु वताउनुहोस् । ❖ प्राङ्गारिक खेती र रसायनिक खेति बिच फरक छुट्याउनुहोस् । । ❖ बेमौसमी तरकारी खेती प्रविधि परिचय र यसको महत्व बताउनुहोस् । *परियोजना कार्य* ❖ स्थानीय स्तरमा संचालित फर्महरुमा अवलोकन भ्रमण गराई प्रतिवेदन तयार पार्न लगाउनुहोस् । ❖ आधुनिक कृषि खेति भन्नाले के बुझिन्छ ?
४.पशुपंक्षि पालन कृषि र जडीबुटी	कक्षा ७ ❖ आफ्नो नगर भित्र तथा जिल्लामा उत्पादन हुने रैथाने कृषि बालीहरुको खोजी गर्न, तिनीहररुको सूची तयार पार्न र महत्व बताउन । ❖ लोपोन्मुख परम्परागत रैथाने	❖ आफ्नो नगर भित्र तथा जिल्लामा उत्पादन हुने रैथाने कृषि बालीहरुको खोजी, तिनीहररुको सूची तयार र महत्व,लोपोन्मूख	विभिन्न खाद्यन्न बालिहरुको चार्ट । घर पालुवा जंगली पशु पंक्षिहरुको चित्र । विभिन्न	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, पशुविज्ञ सँग छलफल क्षेत्र भ्रमण	कक्षा ७ ❖ आफ्नो नगर भित्र तथा जिल्लामा उत्पादन हुने रैथाने कृषि बालीहरुको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ रैथाने बालिहरु लोप हुनुका कारण बताई

	बालीहरुको पहिचान गरी लोप हुनुका कारण बताई संरक्षणका उपायहरु बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने घरपालुवा पशुर्पक्षिको उपयोगीता तथा फाइदा बताउन । ❖ जंगली पशुपंक्षीको परिचय दिई लोपोन्मुख जंगली पशुपंक्षीको पहिचान गरि तिनीहरुको संरक्षणको उपाय बताउन । ❖ कृषि बाली फलफूल तथा पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरुको परिचय दिई रोकथामको उपाय बताउन । ❖ पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरुको नाम बताउन । ❖ कृषि उत्पादनमा प्रयोग हुने घरेलु तथा आधुनिक कृषि औजारहरुको सूची तयार पारि तिनीहरुको महत्व बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने विभिन्न नगदे तथा तेलहन, दलहन र मसलाजन्य बालीहरुको उत्पादन संरक्षण र प्रवर्धन गर्न । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडीवुटीहरुको संकलन गर्ने तरिका र तिनीहरुको उपयोगीता बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको	परम्परागत,रैथाने बालीहरुको पहिचान,लोप हुनुका कारण संरक्षणका उपाय,घरपालुवा पशुपंक्षीको उपयोगीता तथा फाइदा। ❖ जंगली पशुपंक्षीको परिचय,लोपोन्मुख जंगली पशुपंक्षीको पहिचान तिनीहरुको संरक्षणको उपाय। ❖ कृषि बालि फलफूल तथा पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरुको परिचय,रोकथामको उपाय , कृषि औजारहरुको सूची महत्व,नगदे तथा तेलहन, दलहन र मसलाजन्य बालीहरुको उत्पादन संरक्षण र प्रवर्धन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडीबुटीहरुको संकलन गर्ने तरिका र तिनिहरुको उपयोगिता,तरकारी,	जडीबुटीहरुको सचित्र चार्ट । मौसमी र बेमौसमी बालिहरुको सूची चार्ट मेटाकार्ड । जीव जिवाणुहरुको नाम लेखिएको चित्र र सूची ।	समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	संरक्षणका उपायहरु ब(ताउनुहोस् । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने घरपालुवा पशुपंक्षीको उपयोगीता तथा फाइदा बताउनुहोस् । ❖ जंगली पशुपंक्षी भन्नले के बुझिन्छ ? ❖ पशुपंक्षीमा कुन कुन रोग हरु लाग्छन् ? सूची बनाउनुहोस् । ❖ कृषि उत्पादनमा प्रयोग हुने घरेलु तथा आधुनिक कृषि औजारहरुको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने विभिन्न नगदे तथा तेलहन, दलहन र मसलाजन्य बालीहरुको उत्पादन संरक्षण र प्रवर्धन गर्न के गर्नुपर्छ ? कुनै ३ वटा उपायहरु बताउनुहोस् । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडीबुटीहरुको संकलन गर्ने तरिका र तिनीहरुको उपयोगिता बताउनुहोस् । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको उचित बजारीकणको उपायहरु

	फाइदा बताई उचित बजारीकणको उपाय बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाईने जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको फाइदा बेफाइदा बताउन । ❖ स्थानीय रैथाने बालीबाट निर्माण हुने विभिन्न परिकारका नाम बताउन ।	तथा फलफूलको फाइदा बताई उचित बजारीकणको उपाय । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाईने जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको फाइदा बेफाइदा । ❖ स्थानीय रैथाने बालीबाट निर्माण हुने विभिन्न परिकारका नाम ।			लेख्नुहोस् । ❖ आफ्नो वरपर पाइने जलचर को नाम लेखि तिनीहरुकबाट मानिसले लिन सक्ने लाभका बारेमा लेख्नुहोस् । ❖ स्थानीय रैथाने बालीबाट कुनकनु परिकारहरु बनाउन सकिन्छ ?
५.विपत् व्यवस्थापन र असर	❖ विपत् व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय निकाय संघ संस्थाको भूमिकालाई प्रभावकारी वनाउने उपायहरु बताउन । ❖ विपत् व्यवस्थापनको लागि छाँयानाथ रारा नगरपालिका हाल सम्म गरेको पहल र योजना बारे बताउन । ❖ विपत् मा मनोपरामर्श गर्ने तरीका र अभिनय गर्न । ❖ छायानाथ रारा नगरपालिका भित्र विगत सम्ममा भएको विपत् परेको स्थानको भ्रमण गरि त्यस विपद्को घटना प्रतिवेदन तयार गर्न । ❖ विपत् पूर्वतयारी तथा	❖ विपत् व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय निकाय संघ संस्थाको भूमिकालाई प्रभावकारी वनाउने उपायहरु,छायानाथ रारा नगरपालिका हाल सम्म गरेको पहल र योजना । ❖ विपत् मा मनोपरामर्श र अभिनय । ❖ छायानाथ रारा नगरपालिका भित्र विगत सम्ममा	विपत् व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय निकाय संघ संस्थाको भूमिका लेखिएको पोस्टर । प्राकृतिक विपत् झल्कीने भिडियो सामग्री । विभिन्न दुर्घटना र सुरक्षाको उपायक अपनाइएको चार्ट	प्रश्नोत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण अभिनय समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ विपत् व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय निकाय संघ संस्थाको भूमिका लेख्नुहोस् । ❖ विपत् व्यवस्थापनको लागि छाँयानाथ रारा नगरपालिकाले हाल सम्म गरेका पहल र योजनाहरु के के छन् ? ❖ विपत् _ पर्दा अपनाउनु पर्ने सुरक्षाका उपायहरु लेख्नुहोस् । *(परियोजना कार्य)* ❖ विपत् मा मनोपरामर्श गर्ने तरीका र अभिनय गर्न लगाउनुहोस् ।

	प्रतिकार्य योजना बनाइ कार्यान्वयन गर्न । ❖ विपत् को समयमा अपनाईने सुरक्षाका उपायहरु अवलम्बन गर्न ।	भएको विपत् परेको स्थानको भ्रमण त्यस विपद्को घटना प्रतिवेदन तयार। ❖ विपत् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य,योजना,कार्यान्वयन,विपदको समयमा अपनाईने सुरक्षाका उपायहरु अवलम्बन ।	चार्ट । विपत् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना बन(ाइएको चार्ट । अन्य श्रव्यदृश्य सामग्रीहरु		❖ छायानाथ रारा नगरपालिका भित्र विगत समयमा भएको विपत् परेको स्थानको भ्रमण गरी त्यस विपत्को घट्ना प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने ।
पोषण र स्वस्थ जीवन	❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्ने खानाको परिकारहरुको नाम बताउन । ❖ स्वस्थ रहनका लागि नगरपालिकामा उत्पादित खाद्य वस्तुको पहिचान गरी तिनीहरुको महत्व बताउन । ❖ पोषणयुक्त खानेकुराहरुको संरक्षण गर्दै पोषणयुक्त खानेकुराहरुको उपभोग गर्न र सुन्तलित खानाको उपयोग गर्न । ❖ स्वस्थ्य जीवन शैलीको उपायहरु अवलम्बन गर्न । ❖ स्थानीय स्तरमा सरसफाई राख्नको लागि विद्यार्थी, समुदायको भूमिका बताउन ❖ मानव जीवनमा खेलकुद महत्व, आवश्यकता र फाइदा बताउन ।	❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्ने खानाको परिकारहरुको नाम,उत्पादित खाद्य वस्तुको पहिचान महत्व । ❖ पोषणयुक्त खानेकुराहरुको संरक्षण र उपभोग ❖ स्वस्थ्य जीवन शैलीको उपायहरुको अवलम्बन, स्थानीय स्तरमा सरसफाई राख्नको लागि विद्यार्थी, समुदायको भूमिका ❖ मानव जीवनमा खेलकुद महत्व,	विभिन्न खानाको सचित्र पोष्टरहरु । व्यक्तिगत तथा वातावरणीय सरसफाई को सूची बनाइएको चार्ट । विभिन्न जंकफुडहरु टिपिएको सचित्र पोष्टर योग ध्यान प्रणायाम व्यायामको भिडियो । स्थानीय स्तरमा सरसफाई राख्नको लागि विद्यार्थी,	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, पोषण विज्ञ सँग छलफल समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्ने खानाको परिकारहरुको नाम लेख्नुहोस् । ❖ सन्तुलित भोजन भन्नाले के बुझिन्छ ? ❖ स्वस्थ्य जीवन शैली अवलम्बन गर्नका लागि अपनाउनु पर्ने उपायहरु के के हुन् । ❖ मानव जीवनमा खेलकुदको महत्व, उल्लेख गर्नुहोस् । ❖ जंङ्कफुडको वर्गिकरण गरि यसका नकरात्मक (वेफाइदा) प्रभावका सूची तयार गर्नुहोस्। ❖ स्वस्थ जीवन जिउनका लागि कुलतले कस्तो

	❖ जंङ्कफुडको वर्गिकरण गरी नकरात्मक(वेफाइदा) बारे सूची तयार गर्न । ❖ स्वस्थ जीवनका लागि योग शिक्षाको महत्व बताई सामान्य योग अभ्यास गर्न । ❖ स्वस्थ जीवनमा कुलतले पार्ने असर कारण र यसबाट बच्ने उपायहरु बताउन ❖ मानसिक स्वस्थ रहनको लागि मनोपरामर्शको भूमिका बताउन । ❖ दुषित हावापानी, प्रदूषित वातावरणबाट लाग्ने सामान्य रोगको परिचय दिन र त्यसबाट बच्ने उपाय बताउन ।	आवश्यकता र फाइदा ❖ जंङ्कफुडको वर्गिकरण गरि नकरात्मक असरको सूची स्वस्थ जीवनका लागि योग शिक्षाको महत्व सामान्य योग अभ्यास, कुलतले पार्ने असर कारण र यसबाट बच्ने उपायहरु ❖ मानसिक स्वस्थ रहनको लागि मनोपरामर्शको भूमिका ❖ दुषित हावापानी, प्रदूषित वातावरणबाट लाग्ने सामान्य रोगको परिचय र बच्ने उपाय ।	समुदायको भूमिका समेटिएको चार्ट दुषित पानीबाट लाग्ने विभिन्न रोगहरुको नाम लेखिएको पोस्टर मेटाकार्ड आदि		असर पार्दछ ? ❖ दुषित हावापानी, प्रदूषित वातावरणबाट लाग्ने रोगहरुको सूची तयार पार्नुहोस् । *(परियोजना कार्य)* ❖ स्वस्थ जीवनका लागि योग शिक्षाको महत्व बताई सामान्य योग ध्यान व्ययाम प्रणायाम अभ्यास गर्न लगाउने ।
७.वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका सामुदायिक वनको परिचय दिन र आवश्यकता तथा महत्व बताउन । ❖ रारा राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय र यसको विशेषताहरु बताउन । ❖ हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यक र महत्व उल्लेख गरी सहभागी हुन । ❖ घर तथा विद्यालयमा करेसाबारी र	❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका सामुदायिक वनको परिचय आवश्यकता तथा महत्व ❖ रारा राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय र यसको विशेषताहरु	विभिन्न वनहरुको चार्ट, बालबगैंचाको परिकल्पना गरिएको चित्र विभिन्न औषधीजन्य वनस्पतीका् नाम लेखिएको चार्ट	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, वृक्षारोपण कार्य क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन	❖ सामुदायिक वन भन्नले के बुझिन्छ ? छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्र रहेका सामुदायिक वनको नाम लेख्नुहोस् । ❖ रारा राष्ट्रिय निकुञ्जको परिचय र यसको विशेषताहरु बताउनुहोस् । ❖ हरित घर तथा विद्यालयको

	पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, हेरचाह तथा संरक्षण गर्न । ❖ घरमा तथा विद्यालयमा उपयोग भइ सकेको पानीको व्यवस्थापन र करेसाबारीमा विभिन्न विधि अपनाइ उपयोग गर्न । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रभित्र वातावरण विनासका कारणहरु पहिचान गर्न ❖ वातावरण प्रदूषण पार्ने नकरात्मक असरको पहिचान गरि यसलाई कम गर्ने उपायहरु बताउन । ❖ वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका पहिचान एवं अवलम्बन गर्न । ❖ फोहरमैला व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय समुदाय विद्यालयको भूमिका तथा प्रकृया बताउन । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको ***"एक मुख दश रुख"*** अभियानको परिचय र महत्व बताई अवलम्बन गर्न । ❖ हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) को महत्व बताउन । ❖ जलवायु परिवर्तन हुनुको कारण र असर बताउन ।	❖ हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता र महत्व घर तथा विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, उत्पादन, हेरचाह तथा संरक्षण घरमा तथा विद्यालयमा उपयोग भइ सकेको पानीको व्यवस्थापन र करेसाबारीमा विभिन्न विधि अपनाइ उपयोग ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रभित्र वातावरण विनासका कारणहरु पहिचान वातावरण प्रदूषण पार्ने नकरात्मक असरको पहिचान गरी यसलाई कम गर्ने उपायहरु ❖ वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका,फोहरमैला व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय समुदाय विद्यालयको भूमिका तथा प्रकृया ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको ***"एक मुख दश रुख"***	फोहोरको वर्गिकरण गरिएको चार्ट । वरपर भएका जलश्रोत मुहानको भिडियो । हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) बन(ाउने तरिकाको भिडियो ।	परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	आवश्यक र महत्व उल्लेख गर्नुहोस् । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले सञ्चालन गरेको ***"एक मुख दश रुख"*** अभियानका बारेमा उल्लेख गर्नुहोस् । ❖ घर तथा विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैँचाको निर्माण, कसरी गर्न सकिन्छ लेख्नुहोस् । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रभित्र वातावरण विनासका कारणहरु पहिचान गरी वातावरण विनाश रोकथामका उपाय लेख्नुहोस् । ❖ वातावरण प्रदूषण भनेको के हो ? ❖ वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका उल्लेख गर्नुहोस् । ❖ जलवायू परिवर्तन हुनुको कारण र यसबाट वातावरणमा पर्ने असर बताउनुहोस् ।

		अभियानको परिचय, महत्व र अवलम्बन । ❖ हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) को महत्व ❖ जलवायु परिवर्तन हुनुको कारण र असर			
८.हाम्रा प्राकृतिक, धार्मिक सम्पदा र पर्यटकीय स्थलहरु	❖ नगर भित्रका धार्मिक स्थलहरुको पहिचान तथा खोजी गरी संरक्षण,सम्वर्धन तथा प्रवर्धनका साथै प्रचार प्रसार गर्न । ❖ नगरपालिका क्षेत्रमा विनाश हुँदै गएका प्राकृतिक श्रोत साधनको खोजी गरी तिनीहरुको दिगो संरक्षणका उपाय बताउन । ❖ नगरपालिका भित्र रहेका प्रसिद्ध पर्यटकीय स्थलहरुको खोजी गरि तिनीहरुको प्रचार प्रसार संरक्षण र पर्यटन व्यवसाय प्रवर्धन गर्ने उपाय बताउन । ❖ स्थानीय स्तर तथा नगरपालिका भित्र अवस्थित विभिन्न प्राकृतिक,धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरुको प्रवर्धनमा विभिन्न निकायले खेल्ने भूमिका बताउन । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको वर्तमान अवस्थाको पहिचान गरी सो मा देखिएका समस्याहरुको समाधानको उपाय बताउन । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक,	❖ नगर भित्रका धार्मिक स्थलहरुको पहिचान तथा खोजी संरक्षण,सम्वर्धन तथा प्रवर्धनका साथै प्रचार प्रसार र दिगो संरक्षण, पर्यटन व्यवसाय प्रवर्धन गर्ने उपाय र दिगो व्यवस्थापनका लागि विभिन्न निकायको भूमिका र क्रियाकलाप ❖ धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको वर्तमान अवस्थाको पहिचान थलहरुको भ्रमण अवलोकन देखिएका समस्याहरुको समाधानको उपाय र नक्सांकन	धर्मिक सम्पदा मठ मन्दिर आदिको चित्र । र तिनको वर्णन गरिएको चार्ट पेपर । प्राकितिक रुपमा पाइने खोला, नाला, ताल आदिको सूची र चित्र लेखिएको चार्ट पेपर पर्यटकीय स्थलहरुको वर्तमान अवस्थाको पहिचान गरी सो मा देखिएका समस्याहरुको समाधान लेखिएको चार्ट	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ नगर भित्रका धार्मिक स्थलहरुको संरक्षण,सम्वर्धन तथा प्रवर्धनका लागि तपाइँको भूमिका उल्लेख गर्नुहोस् । ❖ नगरपालिका क्षेत्रमा विनाश हुँदै गएका प्राकृतिक श्रोत साधनको खोजी गरी तिनीहरुको दिगो संरक्षणका उपाय बताउनुहोस् । ❖ हाम्रा समुदायमा रहेका प्रसिद्ध पर्यटकिय स्थलहरुको प्रचार प्रसार गर्न के गर्नुपर्छ ? ❖ स्थानीय स्तर तथा नगरपालिका भित्र अवस्थित विभिन्न प्राकृतिक, धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरुको प्रवर्धनमा नगरपालिकाले खेल्न सक्ने भूमिका उल्लेख गर्नुहोस् । *(परियोजना कार्य)* ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको भ्रमण अवलोकन गराई कक्षामा छलफल

	प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको भ्रमण अवलोकन गरि नक्सांकन गर्न । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको दिगो विकास प्रवर्धनका लागि स्थानीय तह लगायत अन्य निकायले हाल सम्म गर्दै आएको क्रियाकलापका बारेमा बताउन ।				गराउनुहोस् ।
९.लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	❖ लागु औषध दुर्व्यसनबाट हुने तत्कालिन र दिर्घकालीन असरका बारेमा सूची तयार पार्न ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन रोकथामका लागि नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका कार्य र भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउने उपाय बताउन । ❖ लागु औषध नियन्त्रणका लागि विभिन्न निकायले खेल्ने भूमिका बताउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरण गर्न विद्यालय, समाज टोलबस्तीमा विभिन्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न । ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरणका लागि जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधिमा	❖ लागु औषध दुर्व्यसनबाट हुने तत्कालिन र दीर्घकालिन असर रोकथामका लागि नगरपालिका र विभिन्न निकायले अवलम्बन गरेका कार्य र क्रियाकलाप ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरण गर्न विद्यालय, समाज टोलबस्तीमा विभिन्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम । ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरणका लागि जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधीमा व्यवस्था गरिएका प्रावधान	लागु औषधको सचित्र वर्णन गरिएको चार्ट पोस्टर । लागु औषधले पारेको असरको भिडियो सामग्री बच्ने उपायको सूची समेटिएको चार्ट नेपाल सरकार तथा नगरपालिकाबाट जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधिहरु	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ लागु औषध दुर्व्यसनबाट हुने तत्कालिन र दिर्घकालीन असरका बारेमा सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन रोकथामका लागि नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका कार्य र भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउने उपाय बताउनुहोस् । ❖ लागु औषध नियन्त्रणका लागि विभिन्न निकायले खेल्न सक्ने भूमिका उल्लेख गर्नुहोस् । ❖ लागु पदार्थका श्रोतको पहिचानका गरी सोको यूनिकरण गर्ने उपायको खोजि गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् । *(परियोजना कार्य)*

	व्यवस्था गरिएका प्रावधान बताउन । ❖ नगरपालिका क्षेत्र भित्रका उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचानका लागि अवलोकन भ्रमण गरी सोको यूनिकरण गर्ने उपायको खोजि गर्न प्रतिवेदन तयार गर्न । ❖ लागु पदार्थको दुर्व्यसनमा फसेका व्यक्तिहरुको पहिचान गरी सो लतबाट छुटाउने उपायहरु अवलम्बन गर्न	लागु पदार्थका श्रोतको पहिचाने यूनिकरण गर्ने उपायको खोजी प्रतिवेदन तयार । ❖ लागु पदार्थको दुर्व्यसनमा फसेका व्यक्तिहरुको पहिचान,लतबाट छुटाउने उपायहरु अवलम्बन ।			❖ लागु पदार्थको दुर्व्यसनमा फसेका व्यक्तिहरुको पहिचान गरी सो लतबाट छुटाउने उपायहरु अवलम्बन गर्न लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनीकरण गर्न विद्यालय, समाज टोलबस्तीमा विभिन्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न लगाउने ।

विषयवस्तुको विस्तृतीकरण तथा सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

कक्षा : ८

विषयक्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन
१.छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	❖ कर्णाली प्रदेशको नक्सा तयार गरी आफ्नो जिल्ला र नगरपालिकाको स्थान देखाउन । ❖ विभिन्न क्षेत्रमा उल्लेखनिय योगदान पुऱ्याएका नगर भित्रका विशिष्ट व्यक्तिहरुको योगदानको चर्चा गर्न । ❖ नगर सभाको बैठक बस्ने प्रक्रिया र काम कर्तव्य तथा अधिकार भन्न । ❖ नगर कार्यापालिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी दिन । ❖ नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन, नीति र नियमावलीको संक्षित्त जानकारी दिन । ❖ नगरपालिकाको भौगोलिक र राजनैतिक नक्सा तयार गरी विभाजन गर्न । ❖ नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका पर्यटकीय, धार्मिक, खेतीयोग्य जमिनको वर्णन गर्न ❖ नगरपालिकावाट प्रवाह गरिने	❖ कर्णाली प्रदेशको नक्सा आफ्नो जिल्ला र नगरपालिकाको स्थान ❖ विभिन्न क्षेत्रमा उल्लेखनिय योगदान पुऱ्याएका नगर भित्रका विशिष्ट व्यक्तिहरु हस्त बहादुर मल्ल कृष्ण बहादुर मल्ल र तेज बहादुर भाम ले पुऱ्याएको योगदान ❖ नगर सभाको बैठक बस्ने प्रकिया, काम कर्तव्य तथा अधिकार ❖ नगर कार्यापालिका र न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकार ❖ नगरपालिकाले जारी गरेको मुख्य ऐन र	छायाँनाथ रारा नगरपालिकाको नक्सा, मेटाकार्ड ,चार्टपेपर, पेष्टर , सूची चार्ट सामाजिक संघ संस्थाको नाम लेखेको चार्ट । नगर कार्यपालिकाको गठन प्रकृयाको पोस्टर नगर प्रमुख , उपप्रमुख र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी लेखिएको चार्ट ।	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य नक्सा प्रदर्शन चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ कर्णाली प्रदेशको नक्सा तयार गरी आफ्नो जिल्ला र नगरपालिकाको स्थान देखाउनुहोस् । ❖ विभिन्न क्षेत्रमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याएका नगर भित्रका विशिष्ट व्यक्तिहरु हस्त बहादुर मल्ल, कृष्ण बहादुर मल्ल, र तेज बहादुर भाम को योगदानको चर्चा गर्नुहोस् । ❖ नगर सभाको बैठक बस्ने प्रकिया लेख्नुहोस् । ❖ न्यायिक समितिको काम कर्तव्य र अधिकारको सूची बनाउनुहोस् । ❖ नगरपालिकाले कुन कुन ऐन तथा नियमावली जारी गरेको छ लेख्नुहोस् । ❖ नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका पर्यटकीय, धार्मिक, खेतीयोग्य जमिनको

	सेवाहरुलाई प्रभावकारी बनाउन उपायको खोजी गर्न । ❖ नगर प्रमुख, उपप्रमुख र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतको काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी दिन । ❖ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा उल्लेख गरिएका स्थानीय तहको अधिकारको सूची भित्र रहेका शिक्षा सम्बन्धी अधिकारहरुको सामान्य जानाकारी दिन ।	नियमावलीको संक्षित्त जानकारी ❖ नगरपालिकाको भौगोलिक र राजनैतिक नक्सा ❖ नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका पर्यटकीय, धार्मिक, खेतीयोग्य जमिनको वर्णन ❖ नगरपालिकावाट प्रवाह गरिने सेवाहरु ❖ नगर प्रमुख, उपप्रमुख र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतको काम कर्तव्य र अधिकार ❖ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा उल्लेख गरिएका स्थानीय तहको अधिकारको सूची भित्र रहेका शिक्षा सम्बन्धी अधिकारहरुको सामान्य जानकारी			अवस्था बारे वर्णन गर्नुहोस् । ❖ नगरपालिकावाट प्रवाह गरिने सेवाहरुलाई प्रभावकारी बनाउन के गर्नुपर्ला ? लेख्नुहोस् । ❖ नगर प्रमुख, उपप्रमुख र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतको काम कर्तव्य र अधिकारको सूची बनाउनुहोस् । ❖ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा उल्लेख गरिएका स्थानीय तहको अधिकारको सूची भित्र रहेका शिक्षा सम्बन्धी अधिकारहरुको सूची बनाउनुहोस् ।
२.सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	❖ नगरपालिका भित्रका धार्मिक सम्पदा र सार्वजनिक स्थलको संरक्षण, सर्म्वधन र प्रवर्धनमा व्यक्ति, परिवार, समुदाय र विद्यालयको भूमिका बताउन ।	❖ नगरपालिका भित्रका धार्मिक सम्पदा र सार्वजनिक स्थलको संरक्षण, सर्म्वधन र	धर्मिक तथा प्राकृतिक सम्पदाको सचित्र वर्णन गरिएको पोस्टर ।	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण	❖ नगरपालिका भित्रका धार्मिक सम्पदा र सार्वजनिक स्थलको संरक्षण, गर्न के गर्नुपर्ला ?

	❖ नगरपालिका भित्रका मानिसले मान्ने विभिन्न धर्मको परिचय दिन धार्मिक महत्व वताउन । ❖ एक धर्मको व्यक्तिले अर्को धर्मका देवी देवता पूजा र चाडपर्वमा सामेल भइ धार्मिक सहिष्णुता कायम गर्न । ❖ नगरपालिका भित्रका चाडपर्व रीतिरिवाजहरुको सकारात्मक र नकारात्मक पक्षहरुको विश्लेषण गरी सकारात्मक पक्षको संरक्षण सम्वर्धन, विकास र अवलम्वन गर्न । ❖ खस भाषा र सांस्कृतिकको परिचय दिन, छायानाथ रारा नगरपालिका भित्र रहेका विविध संस्कृतिको भूमिका उल्लेख गर्न । ❖ सामाजिक विकृतिले समाजका विभिन्न वर्ग सम्प्रदाय र यीनको आर्थिक शैक्षिक र राजनैतिक पक्षमा पुऱ्याउने असरहरु वताउन र यसका रोकथामका उपायहरु भन्न । ❖ समाजमा भएका कुप्रथालाई न्यूनिकरण गर्ने उपायहरु बताउन । ❖ समाजमा हुने विभिन्न कार्यको श्रमदान मा सरिक हुन साथै श्रम संस्कृतिको भावना जागृत गर्न ।	प्रवर्धनमा व्यक्ति, परिवार, समुदाय र विद्यालयको भूमिका ❖ नगरपालिका भित्रका मानिसले मान्ने विभिन्न धर्मको परिचय, धार्मिक महत्व, सहिष्णुता कायम । ❖ नगरपालिका भित्रका चाडपर्व रीतिरिवाजहरुको सकारात्मक र नकारात्मक पक्षहरुको विश्लेषण सकारात्मक पक्षको संरक्षण सम्वर्धन, विकास र अवलम्वन । ❖ खस भाषा र सांस्कृतिकको परिचय छायानाथ रारा नगरपालिका भित्र रहेका विविध संस्कृतिको भूमिका ❖ सामाजिक विकृतिले समाजका विभिन्न वर्ग सम्प्रदाय र यीनको आर्थिक शैक्षिक र राजनैतिक पक्षमा पुऱ्याउने असरहरु र	स्थानीय लोकबाजाको चित्रहरु । प्रथा परम्पराको सूची समेटिएको चार्ट र भिडियो डकुमेन्ट्री । पत्रपत्रिका,नगर बुलेटिन आदि	समुदाय भेटघाट तथा छलफल समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ नगरपालिका भित्रका मानिसले मान्ने विभिन्न धर्मको परिचय दिनुहोस् । ❖ धार्मिक सहिष्णुता भन्नाले के बुभिन्छ ? समाजमा धार्मिक सहिष्णुता कायम गर्न किन आवश्यक छ ? ❖ खस भाषा र सांस्कृतिको परिचय दिनुहोस् । ❖ सामाजिक विकृति भन्नाले के बुभिन्छ। तपाईको समुदायमा भएका कुनै ५ ओटा सामाजिक विकृतिका नाम लेख्नुहोस् । ❖ समाजमा भएका कुप्रथालाई न्यूनिकरण गर्ने उपायहरु बताउनुहोस् । ❖ समाजमा हुने विभिन्न कार्यको श्रमदान मा सरिक हुन साथै श्रम संस्कृतिको भावना जागृत गर्न के गर्नुपर्ला ? चर्चा गर्नुहोस् । ❖ परियोजना कार्य ❖ विद्यार्थीलाई समुदायको कुनै ठाउँमा लगि श्रमदान गर्न लगाउनुहोस र यसको सकरात्मक प्रभावको

		यसका रोकथामका उपायहरु । ❖ समाजमा भएका कुप्रथालाई न्यूनिकरण गर्ने उपायहरु ❖ समाजमा हुने विभिन्न कार्यको श्रमदान सरिक, साथै श्रम संस्कृतिको भावना जागृत			बारेमा कक्षाकोठामा छलफल गराउनुहोस् ।
३. स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	❖ स्थानीय स्तरमा रहेका पेसा व्यवसाय र प्रविधिको खोजी गर्न । ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका पेसा व्यवसाय र प्रविधीको संरक्षण र सम्वर्धन गर्न ❖ स्थानीय स्तरमा निमार्ण भएका हस्तकला,काष्ठकला, तथा माटोका सामग्री सामाग्रीहरुको निमार्ण गर्न ❖ परम्परागत पेसा व्यवसाय र प्रविधि लोप हुँदै जानुको कारण पत्ता लगाई त्यसको समस्या समाधानको उपाय पत्ता लगाउन । ❖ नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसायका अवसर र चुनौती बताउन । ❖ कृषि खेतीमा प्रयोग हुने विभिन्न घरेलु औजारहरुको	❖ स्थानीय स्तरमा खेती गरिने अन्न फलफुल, तरकारी वालीको खेती प्रविधिको महत्व तथा फाईदा रैथाने वालीहरुको संरक्षणका उपायहरु । ❖ जैवीक खेती प्रविधि बेमौसमी तरकारी खेती प्रविधि र यसको महत्व । ❖ स्थानीय स्तरमा सञ्चालित फर्महरुमा अवलोकन भ्रमण तथा प्रतिवेदन तयार ❖ कृषि खेतीका लागि परम्परागत तथा आधुनिक	स्थानीय रैथाने बालिहरुको सूची । फलफूलबाट प्रशोधित परिकारका चित्र, पशुपंक्षीबाट निर्माण भएका सामग्रीको सचित्र चार्ट, स्थानीय प्रविधिहरुको चित्र । विभिन्न पकारका मलका नमुनाहरु । परम्परगत प्रविधिको चित्रहरु ।	छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, कृषि विज्ञसँग छलफल क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ स्थानीय स्तरमा रहेका पेसा व्यवसायहरु के के हुन् ? ❖ स्थानीय स्तरमा रहेका पेसा व्यवसाय र प्रविधीको संरक्षण र सम्वर्धन गर्न के गर्नुपर्ला ? ❖ परम्परागत पेसा व्यवसाय र प्रविधी लोप हुदै जानुको कारण बताउनुहोस् । ❖ नगरपालिकामा पर्यटन व्यवसायका अवसर र चुनौती का बारेमा उल्लेख गर्नुहोस् । ❖ कृषि खेतीमा प्रयोग हुने विभिन्न घरेलु औजारहरुको सूची बनाई तिनीहरुको महत्व

	महत्व बताई निर्माण गर्न । ❖ आधुनिक कृषि उत्पादनमा प्रयोग गरिने औजार उपकरणहरुको महत्व बताउन । ❖ कृषि उत्पादनमा सिंचाई प्रविधिको महत्व तथा फाइदा बताउन ।	औजारहरुको आवश्यकता र महत्व ❖ सिंचाई प्रविधि तथा यसको महत्व । ❖ आधुनिक कृषि उत्पादन गर्नको लागि आवश्यक बीउँ विजन मलको परिचय महत्व (रासायनिक र प्राङ्गारिक)			उल्लेख गर्नुहोस् । । ❖ कृषि उत्पादनमा सिंचाई प्रविधिको महत्व लेख्नुहोस् *परियोजना कार्य* ❖ स्थानीय स्तरमा निमार्ण भएका हस्तकला,काष्ठकला, तथा माटोका सामग्री सामाग्रीहरुको निमार्ण गर्न लगाउनुहोस् ।
४.पशुपंक्षी पालन कृषि र जडिबुटी	❖ आफ्नो नगर भित्र तथा जिल्लामा उत्पादन हुने रैथाने कृषि बालीहरुको उत्पादन,संरक्षण र प्रवर्धन गरी यसमा देखिएका समस्याको पहिचान गरि समाधानको उपाय बताउन । ❖ लोपोन्मुख परम्परागत रैथाने बालिहरुको उत्पादन गरी आयआर्जनका उपायहरु बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने घरपालुवा पशुपंक्षिको उपयोगिता बताई यसबाट हुने आर्थिक लाभको बारेमा बताउन । ❖ लोपोन्मुख जंगली पशुपंक्षीको पहिचान गरी तिनीहरुको महत्व	❖ आफ्नो नगर भित्र तथा जिल्लामा उत्पादन हुने रैथाने कृषि बालीहरुको खोजी, तिनीहररुको सूची तयार र महत्व, ❖ लोपोन्मुख परम्परागत,रैथाने बालिहरुको पहिचान,लोप हुनुका कारण संरक्षणका उपाय,घरपालुवा पशुपंक्षीको उपयोगिता तथा फाइदा । ❖ जंगली पशुपंक्षीको परिचय,लोपोन्मुख	विभिन्न खाद्यन्न बालिहरुको चार्ट । घर पालुवा जङ्गली पशु पंक्षीहरुको चित्र । विभिन्न जडीबुटीहरुको सचित्र चार्ट । मौसमी र बेमौसमी बालिहरुको सूची चार्ट मेटाकार्ड । जीव जिवाणुहरुको नाम लेखिएको चित्र र सूची ।	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, पशुविज्ञ सँग छलफल क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ रैथाने कृषि बालीहरु उत्पादनमा देखिएका समस्याहरु लेख्नुहोस् । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने घरपालुवा पशुपंक्षीको उपयोगिता बताई यसबाट हुने आर्थिक लाभको बारेमा चर्चा गर्नुहोस् । ❖ लोपोन्मुख जङ्गली पशुपंक्षीको नाम लेखि तिनीहरुलाई संरक्षण गर्ने उपाय बताउनुहोस् । ❖ कृषि बालि फलफूल तथा पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरुको परिचय दिनुहोस् ।,

	र संरक्षणको उपाय बताउन । ❖ कृषि बालि फलफूल तथा पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरुको परिचय दिई रोकथामका लागि विभिन्न जैविक तथा घरायसी औषधीहरुको निर्माण र प्रयोग गर्न । ❖ कृषि उत्पादनमा प्रयोग हुने घरेलु तथा आधुनिक कृषि औजारहरुको निर्माण गर्ने तरिकाका साथै प्रयोग गर्न । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने विभिन्न नगदे तथा तेलहन, दलहन र मसलाजन्य बालीहरुको व्यवसायिक रुपमा खेति गरी बजारीकरणका उपाय बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडीवुटीहरुको संकलन गर्ने तरिका र तिनिहरुको उपयोगिता बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको फाइदा बताई उचित बजारीकणको उपाय बताउन । ❖ आफ्नो नगर भित्रको पारिस्थितीक पद्धतिलाई सन्तुलन राख्नका लागि जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको भूमिका बताउन । ❖ नगरको आर्थिक विकासमा	जंगली पशुपंक्षीको पहिचान तिनीहरुको संरक्षणको उपाय । ❖ कृषि बाली फलफूल तथा पशुपंक्षीमा लाग्ने रोगहरुको परिचय,रोकथामको उपाय , कृषि औजारहरुको सूची महत्व,नगदे तथा तेलहन, दलहन र मसलाजन्य बालीहरुको उत्पादन संरक्षण र प्रवर्धन । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडीवुटीहरुको संकलन गर्ने तरिका र तिनिहरुको उपयोगीता,तरकारी, तथा फलफूलको फाइदा बताई उचित बजारीकणको उपाय । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाईने जीव जीवाणुहरु तथा जलचर स्थलचर र उभयचरको फाइदा			❖ कृषि उत्पादनमा प्रयोग हुने घरेलु तथा आधुनिक कृषि औजारहरुको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ आफ्नो नगर भित्र उत्पादन हुने विभिन्न नगदे तथा तेलहन, दलहन र मसलाजन्य बालीहरुको व्यवसायिक रुपमा खेती गरी बजारीकरण गर्न सकिने उपायहरु बताउनुहोस् । ❖ आफ्नो नगर भित्र पाइने विभिन्न जडीवुटीहरुको संकलन गर्ने तरिका र तिनीहरुको उपयोगिता बताउनुहोस् । ❖ पारिस्थितिक पद्धति भनेको के हो? ❖ नगरको आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउन पशुपंक्षी पालन कृषि,फलफूल र जडीबुटीले खेल्न सक्ने महत्वपूर्ण भूमिका उल्लेख गर्नुहोस् ।

	टेवा पुऱ्याउन पशुपंक्षी पालन कृषि,फलफूल र जडीबुटीले खेल्न सक्ने महत्वपूर्ण भूमिका उल्लेख गर्न । ❖ स्थानीय रैथाने बालीबाट निर्माण हुने विभिन्न परिकारका नाम र बनाउने तरिका बताउन ।	बेफाइदा । ❖ स्थानीय रैथाने बालीबाट निर्माण हुने विभिन्न परिकारका नाम ।			
५.विपत् व्यवस्थापन र असर	❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका क्षेत्र भित्र हुन सक्ने संभावित विपत् को सूची तयार गरि सजकताको विधि तयार गर्न । ❖ बढि,पहिरो र आगलागिको नियन्त्रणमा विद्यार्थीको भूमिका बताउन । ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिकामा हालसम्म घटेका विपत्को घटनाको पहिचान गरि सूची बनाउन ❖ एउटा समूदायमा घटेको घटनालाई अवलोकन गरी घटनाको सूचि र त्यसको क्षतीको लेखाजोखा गरि प्रतिवेदन तयार गर्न । ❖ विपत् व्यवस्थापन तथा जोखीम न्यूनिकरण ऐन २०७४ अनुसार विपत् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहले खेल्ने भूमिका बताउन । ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको प्रकोप स्तरीकरण मेट्रिक्स निर्माण गर्न ।	❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिका क्षेत्र भित्र हुन सक्ने सम्भावित विपद्को सूची तयार गरि सजकताको विधि,बढि,पहिरो र आगलागिको नियन्त्रणमा विद्यार्थीको भूमिका । ❖ छायानाथ रारा नगरपालिकामा हालसम्म घटेका विपदको घटनाको पहिचान गरी सूची,समूदायमा घटेको घटनालाई अवलोकन सूची र त्यसको क्षतीको लेखाजोखा गरी प्रतिवेदन तयार । ❖ विपत् व्यवस्थापन तथा जोखिम	विपत् व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय निकाय संघ संस्थाको भूमिका लेखिएको पोस्टर । प्राकृतिक विपत् झल्किने भिडियो सामग्री । विभिन्न दुर्घटना र सुरक्षाको उपाय अपनाइएको चार्ट चार्ट । विपत् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना बनाइएको चार्ट । अन्य श्रव्यदृश्य सामग्रीहरु	प्रश्नोत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण अभिनय समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ छायानाथ रारा नगरपालिका क्षेत्र भित्र हुन सक्ने संभावित विपत्को सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ बढि,पहिरो र आगलागिको नियन्त्रणमा विद्यार्थीको भूमिका के हुन सक्छ उल्लेख गर्नुहोस् । ❖ विपत् व्यवस्थापन तथा जोखीम न्यूनिकरण ऐन २०७४ अनुसार विपद् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहले खेल्ने भूमिका बताउनुहोस् । ❖ विपत् व्यवस्थापन गर्नका लागि छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्र रहेका संघ संस्थाको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ जिल्ला विपत् व्यवस्थापन समितिको गठन, काम कर्तव्य र

	❖ विपत् व्यवस्थापन छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्र रहेका संघ संस्थाको परिचय र महत्व बताउन । ❖ जिल्ला विपत् व्यवस्थापन समितिको गठन, काम कर्तव्य र अधिकारका बारे बताउन ।	न्यूनिकरण ऐन २०७४ अनुसार विपत् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहले खेल्ने भूमिका । ❖ छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको प्रकोप स्तरीकरण मेट्रिक्स निर्माण । ❖ विपत् व्यवस्थापन छाँयानाथ रारा नगरपालिका भित्र रहेका संघ संस्थाको परिचय र महत्व,जिल्ला विपत् व्यवस्थापन समितिको गठन, काम कर्तव्य र अधिकारका ।			अधिकारका बारे बताउनुहोस् । *परियोजना कार्य* ❖ एउटा समूदायमा घटेको घटनालाई अवलोकन गराइ घटनाको सूची र त्यसको क्षतीको लेखाजोखा गरि प्रतिवेदन तयार पार्न लगाउनुहोस् ।
पोषण र स्वस्थ जीवन	❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्ने खानाको परिकारहरुको तयार गर्न । ❖ पोषणयुक्त खानेकुराहरुको संरक्षण गर्दै पोषणयुक्त खानेकुराहरुको उपभोग गर्न र सुन्तलित खानाको उपयोग गर्न । ❖ स्वस्थ्य जीवन शैलीको उपायहरु अवलम्बन गर्न । ❖ स्थानीय स्तरमा सरसफाई	❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन गर्ने खानाको परिकारहरुको तयार पोषणयुक्त खानेकुराहरुको संरक्षण पोषणयुक्त खानेकुरा हरुको उपभोग ,स्वस्थ्य जीवन शैलीको उपायहरुको	विभिन्न खानाको सचित्र पोष्टरहरु । व्यक्तिगत तथा वातावरणीय सरसफाई को सूची बनाइएको चार्ट । विभिन्न जंकफुडहरु टिपिएको सचित्र	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, पोषण विज्ञ सँग छलफल समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन	❖ सुन्तलित खाना भनेको के हो ? हाम्रो दैनिक जीवनमा सन्तुलित खानाको आवश्यकता उल्लेख गर्नुहोस् । ❖ स्थानीय स्तरमा सरसफाई राख्नको लागि विद्यार्थी, समुदायको भूमिका बताउनुहोस्। ❖ मानव जीवनका लागि खेलकुदको के महत्व

	राख्नको लागि विद्यार्थी, समुदायको भूमिका बताउन ❖ मानव जीवनमा खेलकुदको महत्व, आवश्यकता र फाइदा बताउन । ❖ जंङ्कफुडको वर्गिकरण गरी यसबाट हुने नकरात्मक असरको सूची तयार पारी रोकथामको उपाय बताउन । ❖ स्वस्थ जीवनका लागि योग शिक्षाको फाइदा बताई विभिन्न योग, व्यायाम र प्रणायमको अभ्यास गर्न । ❖ कुलतका विभिन्न प्रकारको वर्गिकरण गरी यसका असर कारण र रोकथामका उपाय बताउन । ❖ मानसिक स्वस्थ रहनको लागि मनोपरामर्शको भूमिका तथा महत्व बताउन । ❖ दूषित हावापानी र प्रदूषित वातावरणबाट लाग्ने विभिन्न रोगको परिचय दिन र त्यसबाट बच्ने उपाय बताउन । ❖ सर्ने र नसर्ने रोगको परिचय दिन र यसबाट बच्ने उपाय बताउन ।	अवलम्बन ❖ स्थानीय स्तरमा सरसफाई राख्नको लागि विद्यार्थी, समुदायको भूमिका । ❖ मानव जीवनमा खेलकुदको महत्व, आवश्यकता र फाइदा बताउन । ❖ जंङ्कफुडको वर्गिकरण रोकथामको उपाय स्वस्थ जीवनका लागि योग शिक्षाको फाइदा बताई विभिन्न योग, व्यायाम र प्रणायमको अभ्यास। ❖ कुलतका विभिन्न प्रकारको वर्गिकरण यसका असर कारण र रोकथामका उपाय । मानसिक स्वस्थ रहनको लागि मनोपरामर्शको भूमिका महत्व । ❖ दूषित हावापानी र प्रदूषित वातावरणबाट लाग्ने विभिन्न रोगको	पोस्टर योग ध्यान प्रणायाम व्यायामको भिडियो । स्थानीय स्तरमा सरसफाई राख्नको लागि विद्यार्थी, समुदायको भूमिका समेटिएको चार्ट दूषित पानीबाट लाग्ने विभिन्न रोगहरुको नाम लेखिएको पोस्टर मेटाकार्ड आदि	भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	रहेको छ ? ❖ जंङ्कफुडको वर्गिकरण गरी यसबाट हुने नकरात्मक असरको सूची तयार पारी रोकथामको उपाय बताउनुहोस् । ❖ कुलतका विभिन्न प्रकारको वर्गिकरण गरी यसका असर कारण र रोकथामका उपाय बताउनुहोस् । ❖ दुषित हावापानी र प्रदुषित वातावरणबाट लाग्ने विभिन्न रोगको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ सर्ने र नसर्ने रोगको परिचय दिनुहोस् । ❖ *परियोजनाका कार्य* ❖ स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालि बाट खानाका विभिन्न परिकारहरु तयार गर्न लगाउनुहोस् । ❖ स्वस्थ जीवनका लागि योग शिक्षाको फाइदा बताई विभिन्न योग, व्यायाम र प्रणायमको अभ्यास गराउनुहोस् ।

		परिचय दिन र त्यसबाट बच्ने उपाय सर्ने र नसर्ने रोगको परिचय र यसबाट बच्ने उपाय ।			
७.वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका सामुदायिक वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र स्थानीय स्तरको कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था भन्न । ❖ रारा राष्ट्रिय निकुञ्जको आवश्यकता र महत्व भन्न । ❖ मध्यवर्ती क्षेत्रको परिचय दिन । ❖ खाली जग्गा, वनक्षेत्र, घर र बाढी पहिरो प्रभावित क्षेत्रमा विद्यालयमा वृक्षारोपण गर्न । ❖ आफ्नो विद्यालयलाई हरित विद्यालय बनाउन गर्नुपर्ने कार्यहरुको सूची तयार गरी प्रस्तुत गर्न । ❖ इको क्लबको परिचय, गठन प्रकृया, उद्देश्य, काम कर्तव्य र अधिकार बताउन । ❖ इको क्लबमा आबद्ध भइ हरित विद्यालयको कार्ययोजना तयार पारी सोही अनुरुप कार्य गर्न । ❖ करेसाबारी, कौसी खेती तथा पुष्प बगैँचाको आवश्यकता महत्व र फाइदा भन्न ❖ वातावरण संरक्षणको महत्व र	❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका भित्रका सामुदायिक वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र स्थानीय स्तरको कानुनी व्यवस्थाको विद्यमान अवस्था ❖ रारा राष्ट्रिय निकुञ्जको आवश्यकता र महत्व र मध्यवर्ती क्षेत्रको परिचय ❖ खाली जग्गा, वनक्षेत्र, घर र बाढी पहिरो प्रभावित क्षेत्रमा विद्यालयमा वृक्षारोपण आफ्नो विद्यालयलाई हरित विद्यालय बनाउन गर्नुपर्ने कार्यहरुको सूची, इको क्लबको परिचय, गठन प्रकृया, उद्देश्य, काम कर्तव्य र अधिकार	विभिन्न वनहरुको चार्ट, बलबगैँचाको परिकल्पना गरिएको चित्र विभिन्न औषधीजन्य वनस्पतीका नाम लेखिएको चार्ट फोहोरको वर्गिकरण गरिएको चार्ट । वरपर भएका जलश्रोत मुहानको भिडियो । हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) बनाउने तरिकाको भिडियो ।	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, वृक्षारोपण कार्य क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ अपराध भनेको के हो ? ❖ अपराध नियन्त्रण गर्न के गर्नुपर्छ ? ❖ रारा राष्ट्रिय निकुञ्जको आवश्यकता र महत्व लेख्नुहोस् । ❖ मध्यवर्ती क्षेत्रको परिचय दिनुहोस् । ❖ वृक्षारोपण भनेको के हो ? सुख्खा डाँडकाँडा र खालि जग्गामा किन वृक्षारोपण गनु पर्छ ? ❖ विद्यालयलाई हरित विद्यालय बनाउन के कस्ता कार्यहरु गर्नुपर्ला ? ❖ इको क्लबको परिचय दिनहोस् । ❖ करेसाबारी, कौसी खेती तथा पुष्प बगैँचाको फाइदा भन्नुहोस् । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रमा भइरहेको वन तथा वातावरण विनास न्यूनीकरणका उपायहरु

	फाइदाहरु बताउन । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण विनाशका न्यूनीकरणका उपायहरु बताउन र अवलम्बन गर्न । ❖ स्थानीय क्षेत्र र विद्यालयमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी गर्न । ❖ वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका पहिचान एवं अवलम्बन गर्न । ❖ फोहोरमैलाको उचित किसिमले व्यवस्थापन गर्न र यस कार्यको लागि व्यक्ति, स्थानीय समुदाय, विद्यालय, स्थानीय सरकारको भूमिका एवं कार्यहरु बताउन । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको ***"एक मुख दश रुख"*** अभियानको फाइदा बताई सो कार्यमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुन । ❖ हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) को महत्व बताई निर्माण गर्न । ❖ जलवायू परिवर्तनबाट पर्ने असर र न्यूनीकरण गर्ने उपाय अवलम्बन गर्न ।	❖ वातावरण संरक्षण करेसाबारी, कौसी खेती तथा पुष्प बगैँचाको महत्व र फाइदाहरु । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिका क्षेत्रमा वातावरण विनाशका न्यूनीकरणका उपायहरु ❖ स्थानीय क्षेत्र र विद्यालयमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपाय खोजी ,वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका ❖ फोहरमैलाको व्यवस्थापनमा व्यक्ति, स्थानीय समुदाय, विद्यालय, स्थानीय सरकारको भूमिका एवं कार्यहरु ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको "***एक मुख दश***			बताउनुहोस् । ❖ विद्यालयमा पानीको दिगो व्यवस्थापन गर्न के कस्ता उपाय अपनाउन सकिन्छ ? ❖ फोहरमैलाको उचित किसिमले व्यवस्थापन गर्न र यस कार्यको लागि व्यक्ति, स्थानीय समुदाय, विद्यालय, स्थानीय सरकारको भूमिका एवं कार्यहरु बताउनुहोस् । ❖ छायाँनाथ रारा नगरपालिकाले अवलम्बन गरेको ***"एक मुख दश रुख"*** अभियानको फाइदा बताई सो कार्यमा सक्रिय रुपमा सहभागी हुन के गर्नुपर्ला ? लेख्नुहोस् । ❖ हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) को महत्व बताउनुहोस् । ❖ जलवायु परिवर्तनबाट पर्ने असर र न्यूनीकरण गर्ने उपाय उल्लेख गर्नुहोस् ।

		रुख" अभियानको फाइदा बताई सो कार्यमा सक्रिय रुपमा सहभागी ❖ हरित विद्यालयका लागि हरित गृह (ग्रिन हाउस) को महत्व ❖ जलवायुप परिवर्तनबाट पर्ने असर र न्यूनीकरण गर्ने उपाय र अवलम्बन			
८.हाम्रा प्राकृतिक, धार्मिक सम्पदा र पर्यटकिय स्थलहरु	❖ नगर भित्र रहेका विभिन्न धर्म,संस्कृतिको सूची तयार पारी धार्मिक सहिष्णुता कायम गर्न अपानाउनु पर्ने कार्यहरु बताउन । ❖ प्राकृतिक श्रोत साधन र मानव बिचको अन्तर्सम्बन्धको चर्चा गर्न । ❖ नगर भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलमा आउने पर्यटकहरुको सत्कार गर्दै पर्यटन व्यवसाय विस्तारमा सरिक हुन । ❖ नगरपालिका भित्र अवस्थित विभिन्न प्राकृतिक,धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरुको प्रवर्धनमा नगरपालिका तथा नेपाल सरकारले जारी गरेका ऐन तथा नीति नियममा परिचित हुन । ❖ नगर भित्र अवस्थित पर्यटकीय स्थलहरुको अवस्थाको पहिचान गरी तिनीहरुको प्रवर्धनमा देखिएका	❖ नगर भित्र रहेका विभिन्न धर्म,संस्कृति विचको धार्मिक सहिष्णुता प्राकृतिक श्रोत साधन र मानव बिचको अन्तर्सम्बन्धको चर्चा ❖ नगर भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलमा आउने पर्यटकहरुको सत्कार,पर्यटन व्यवसाय विस्तारमा सरिक । ❖ नगरपालिका भित्र अवस्थित विभिन्न प्राकृतिक,धार्मिक र पर्यटकीय स्थलहरुको प्रवर्धनमा नगरपालिका तथा नेपाल सरकारले जारी गरेका ऐन तथा	धार्मिक सम्पदा मठ मन्दिर आदिको चित्र । र तिनीहरुको वर्णन गरिएको चार्ट पेपर । प्राकितिक रुपमा पाइने खोला नाला ताल आदिको सूची र चित्र लेखिएको चार्ट पेपर पर्यटकीय स्थलहरुको वर्तमान अवस्थाको पहिचान गरी सो मा देखिएका समस्याहरुको	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ नगर भित्र रहेका विभिन्न धर्म,संस्कृतिको सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ प्राकृतिक श्रोत साधन र मानव बिचको अन्तर्सम्बन्धको चर्चा गर्नुहोस् । ❖ नगर भित्र रहेका पर्यटकीय स्थलमा आउने पर्यटकहरुको सत्कार कसरी गर्न सकिन्छ लेख्नुहोस् । ❖ नगर भित्र अवस्थित पर्यटकीय स्थलहरुको अवस्थाको पहिचान गरी तिनीहरुको प्रवर्धनमा देखिएका समस्याहरुको समाधानको उपाय बताउनुहोस् । ❖ पर्यटकीय स्थलहरुको दीगो

	समस्याहरुको समाधानको उपाय बताउन । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुमा देखिएका चुनौतिको सूची तयार पारी समाधानका उपायहरु अवलम्बन गर्न । ❖ नगर भित्र अवस्थित धार्मिक, प्राकृतिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुको दीगो विकास र प्रवर्धन गरि व्यावसायिकरण गर्न । ❖ पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक सिप र व्यवस्थापकीय कार्यहरु प्रस्तुत गर्न ।	नीति नियममा परिचित ❖ नगर भित्र अवस्थित पर्यटकीय स्थलहरुको अवस्थाको पहिचान तिनीहरुको प्रवर्धनमा देखिएका समस्याहरु चुनौति र समाधानको उपाय र व्यावसायिकरण ❖ पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक सिप र व्यवस्थापकीय कार्यहरु प्रस्तुत	समाधान लेएिको चार्ट		विकास र प्रवर्धन गर्न अपनाउन सकिने उपायहरु लेख्नुहोस् । *परियोजनाक कार्य* ❖ पर्यटन व्यवसाय प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र व्यवस्थापकीय कार्यहरुको अभिनयात्मक प्रस्तुती गर्न लगाउनुहोस् ।
९.लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	❖ लागु औषध दुर्व्यसनबाट हुने विभिन्न पक्षमा पर्ने असरका बारेमा सूची तयार पार्न । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन रोकथामका लागि नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका कार्य र भूमिकाहरुको अध्ययन गरी थप सूझाव सहितको प्रतिवेदन तयार गर्न । ❖ लागु औषध नियन्त्रणका लागि विभिन्न निकायले खेल्ने भूमिकालाई थप प्रभावकारी बनाउनका लागि समन्वयत्मक उपायहरु पहिल्याउन । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनीकरण गर्न विद्यालय, समाज टोलबस्तीमा विभिन्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम	❖ लागु औषध दुर्व्यसनबाट हुने विभिन्न पक्षमा पर्ने असर लागु औषध तथा दुर्व्यसन रोकथामका लागि नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका कार्य विभिन्न निकायसँग गरिएका समन्वयात्मक उपायहरु । ❖ लागु औषध नियन्त्रणका लागि विभिन्न निकायले खेल्ने भूमिका,टोलबस्तीमा विभिन्न	लागु औषधको सचित्र वर्णन गरिएको चार्ट पोष्टर । लागु औषधले पारेको असरको भिडियो सामग्री बच्ने उपायको सूची समेटिएको चार्ट नेपाल सरकार तथा नगरपालिकाबाट जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधिरु	प्रश्न उत्तर छोटा प्रश्नहरु लामा प्रश्नहरु छलफल, क्षेत्र भ्रमण समूहकार्य कक्षाकार्य अवलोकन परियोजना कार्य चित्र प्रदर्शन भिडियो डकुमेन्ट्री प्रवचन जोडा मिलाउने वहुवैकल्पिक पश्नहरु ।	❖ लागु औषध दुर्व्यसनबाट हुने विभिन्न पक्षमा पर्ने असरका बारेमा सूची तयार पार्नुहोस् । ❖ लागु औषध नियन्त्रणका लागि विभिन्न निकायले खेल्न सक्ने भूमिका उल्लेख गर्नुहोस् । ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरणका लागि जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधिमा व्यवस्था गरिएका प्रावधानहरुको प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गनुहोस् । ❖ लागु पदार्थको दुर्व्यसनमा

	सञ्चालन गरी अवलम्बनका अभ्यासहरु अपनाउन । ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनीकरणका लागि जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधिमा व्यवस्था गरिएका प्रावधानहरुको प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्ने । ❖ नगरपालिका क्षेत्र भित्रमा उत्पादन हुने लागु पदार्थका श्रोतको पहिचानका लागि अवलोकन भ्रमण गरि सोको यूनिकरण गर्ने उपायको खोजी गर्न प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्न । ❖ लागु पदार्थको दुर्व्यसनमा फसेका व्यक्तिहरुको पहिचान गरी पून:स्थापना गर्ने उपायहरु बताउन । ❖ विद्यालय स्तरीय अतिरिक्त कियाकलाप सञ्चालका लागि कार्यकम बनाई कार्यान्वयन गर्न ।	जनचेतनामूलक कार्यक्रम ❖ नगरपालिकाबाट लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरणका लागि जारी गरिएका ऐन,नीति, नियम तथा कार्यविधिमा व्यवस्था गरिएका प्रावधानहरुको प्रतिवेदन तयार ❖ लागुपदार्थको श्रोतको पहिचान ❖ लागु पदार्थको दुर्व्यसनमा फसेका व्यक्तिहरुको पहिचान पून:स्थापना गर्ने उपायहरु । ❖ विद्यालय स्तरीय अतिरिक्त कियाकलाप सञ्चालका लागि कार्यकम			फसेका व्यक्तिहरुको पहिचान गरी पून:स्थापना गर्ने उपायहरु बताउनुहोस् । *परियोजना कार्य* ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन रोकथामका लागि नगरपालिकाले अवलम्बन गरेका कार्य र भूमिकाहरुको अध्ययन गरी थप सुझाव सहितको प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउनुहोस् । ❖ लागु औषध तथा दुर्व्यसन न्यूनिकरण गर्न विद्यालय, समाज टोलबस्तीमा विभिन्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गराउनुहोस् र कक्षाकाठामा छलफल गराउनुहोस् ।

विशिष्टिकरण तालिका
सैद्धान्तिक मूल्याङ्कन

विषय: छायाँनाथ राराको सेरोफेरो — कक्षा ४-८

पूर्णाङ्क : ५० — समय : २ घण्टा

क्र.सं.	एकाई	पाठ्यघण्टि	अति छोटो उत्तर आउने प्रश्न			छोटो उत्तर आउने प्रश्न			लामो उत्तर आउने प्रश्न			अङ्क भार
			ज्ञान र बोध	प्रयोग र सिर्जनात्मक सिप	उच्च दक्षता	ज्ञान र बोध	प्रयोग र सिर्जनात्मक सिप	उच्च दक्षता	ज्ञान र बोध	प्रयोग र सिर्जनात्मक सिप	उच्च दक्षता	
१	छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	१४	१		१				१			६
२	सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	१२	१	१			१					४
३	स्थानीय पेशा व्यवसाय र प्रविधि	१२	१	१			१					४
४	पशुपंक्षि पालन कृषि र जडिबुटी	१५				१					१	६
५	विपद् व्यवस्थापन र असर	१५						१	१			६
६	पोषण र स्वस्थ जीवन	१५	१		१		१	१				६
७	वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	१६		१		१				१		७
८	हाम्रा प्राकृतिक,धार्मिक सम्पदा र पर्यटकिय स्थलहरु	१५					१		१			६
९	लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	१४			१	१		१				५
जम्मा		**१२८**	**४**	**३**	**३**	**३**	**४**	**३**	**३**	**१**	**१**	**५०**

प्रश्नका प्रकारहरु

प्रश्नका प्रकार	सोधिने प्रश्न संख्या	जम्मा अङ्कभार
अति छोटो उत्तर आउने प्रश्न	१०	१० × १= १०
छोटो उत्तर आउने प्रश्न	१०	१० × २=२०
लामो उत्तर आउने प्रश्न	५	५ × ४= २०
जम्मा	**२५**	**५०**

सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया :

स्थानीय पाठयक्रम स्थानीय वस्तुस्थितिको सापेक्षतामा तयार गरिने पाठयक्रम हो । स्थानीय विषयले विद्यार्थीलाई सामुदायिक भावनाले ओतप्रोत भएको, गाउँ,समाज राष्ट्र र राष्ट्रियताप्रति समर्पित, मानवीय मूल्यमान्यताप्रति सचेत र गाउँ,नगर र समाज परिर्वतनका लागि भूमिका खेल्ने असल नागरिक तयार गर्ने उद्देश्य राखेको छ । स्थानीय स्तरमा उपलब्ध विभिन्न विषय र क्षेत्रहरुलाई ख्याल राख्दै सामाजिक जीवनसँग सम्बन्धित हुने खालका विभिन्न पक्षलाई समेटेर यस विषयको पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ । यसमा उल्लेख गरिएका विषयवस्तुहरूको अध्ययन अध्यापन गराउँदा सबै क्षेत्रलाई उत्तिकै महत्त्व दिनुपर्ने हुन्छ । एउटै पालिकामा पनि स्थानीय विषयवस्तुहरूको सन्दर्भ र परिवेशमा एकरुपता नहुन सक्छ । स्थानीय विषयको लागि पाठयपुस्तकको परिकल्पना गरिदैन तथापी विषयवस्तुसँग सम्बन्धित विभिन्न सन्दर्भपुस्तकहरूलाई उपयोगमा भने ल्याउन सकिन्छ । सिकारुको रुचि, उमेर, क्षमता र स्थानीय परिवेशको जगमा यसको सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने भएकोले एउटै विधि वा सिकाई क्रियाकलाप स्थानीय विषयमा सान्दर्भिक हुदैन । यस अर्थमा पनि परिवेश सापेक्ष शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप बाञ्छनीय हुन्छ, स्थानीय पाठयक्रमको सिकाइ सहजीकरणको सम्बन्धमा । स्थानीय विषय पढ्ने र पढाइने विषय भन्दापनि गर्ने र गराइने विषय हो । यो स्थानीय विशिष्ट परिस्थिति सापेक्ष हुन्छ जसले गर्दा यसले पाठयपुस्तकको परिकल्पना गर्दैन । एउटै पालिकाको विभिन्न क्षेत्रको वस्तुस्थिति पनि फरक फरक हुन सक्ने भएकोले ठाउँ विशेष यसका क्रियाकलापहरू पनि फरक फरक हुन सक्ने सम्भावना रहन्छ । कुनै पनि विषय वस्तुको प्रभावकारी सिकाइका लागि प्रभावकारी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप, आवश्यक शैक्षणिक योजना निर्माण, त्यसको कार्यान्वयनको आवश्यकता हुन्छ । स्थानीय पाठ्यक्रमका विषयवस्तुको सिकाइका लागि पाठयक्रमले निर्दिष्ट गरेका विषय क्षेत्रसँग सम्बन्धित भई विभिन्न विद्यार्थी केन्द्रित क्रियाकलाप, परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्यलाई उपयोगमा ल्याउन सकिन्छ । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको समुचित प्रयोग गर्दै विषयवस्तुको बारेमा सिकारुलाई स्पष्ट पार्न सकिन्छ । स्थानीय पाठयक्रम शिक्षणको विधि तथा क्रियाकलाप यही नै हुन्छ र हुनुपर्छ भन्ने हुदैन तथापी शिक्षण सिकाइ गर्दा निम्नानुसार शिक्षण विधि र क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ :

छलफल/प्रश्नोत्तर : विभिन्न विषयहरूमा छलफल गर्नका लागि के के बुँदामा छलफल गर्ने हो र छलफल पश्चात के कस्ता प्रश्नहरू सोध्ने हो त्यसको पूर्व तयारी गरेर छलफल सञ्चालन गर्नु पर्छ ।

छलफल विधिका प्रकारहरू:

समूह छलफल
गुञ्जसत्र
मस्ति झन्झा
प्यानेल छलफल
विज्ञ छलफल

प्रदर्शन : शिक्षक, विदयार्थी र सरोकारवालाहरूबाट विभिन्न सामग्रीहरू सङकलन गरेर, विभिन्न कृषि म`ला, उदयोग मेला, सांस्कृतिक पर्व आदिमा सहभागी गराएर गरिएको प्रदर्शन अवलोकन गर्ने, त्यस बारेमा छलफल गर्ने जस्ता क्रियाकलापहरू गर्न सकिन्छ । आवश्यकता अनुसार बास्तविक घटना या गतिविधिहरू अवलोकन गर्न लगाउने, सान्दर्भिक भिडियो क्लिप्स, फिलिम फुटेज, चित्र, तस्वीर तथा श्रब्य, दृश्य, श्रब्य–दृष्य सामग्री, मोवाइलमा रेकर्ड या भिडियो खिचेर पनि सिकारुलाई देखाउन सकिन्छ ।

सहभागिता : गरेर सिक (Learning by doing) विधि नै सहभागिता विधि हो । सहभागिता विभिन्न कार्यमा गराउन सकिन्छ । सहभागितामा जिम्मेवारी बढ्छ । तसर्थ विभिन्न कार्यक्रमहरूमा विदयार्थीहरूलाई सहभागी गराउनुपर्छ । यसो गर्दा विदयार्थीहरूले हेरेर र गरेर धेरै कुराहरू सिक्दछन ।

अवलोकन भ्रमण र अभ्यास : विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न कुराहरूको अवलोकन भ्रमण र अभ्यासमा सहभागी गराउनु पर्छ । नदी, नाला, धार्मिक, सांस्कृतिक, प्राकृतिक सम्पदा आदिको भ्रमण र अवलोकन गरेर सिकाउन सकिन्छ । अवलोकन भ्रमण पश्चात सिकारुले सिकेका कुराहरूलाई प्रस्तुत गराउन लगाउने गर्न सकिन्छ ।

परियोजना कार्य : अभ्यास कै महत्वपूर्ण अङगका रुपमा हिजोआज परियोजना कार्य गर्ने गराउने गरिन्छ । यस्तो कार्य एउटा निश्चित खाका तयार पारेर सम्पन्न गर्नु पर्दछ । त्यस्तो खाका भनेको के गर्ने, किन गर्ने, कसरी गर्ने, कसले गर्ने, खर्च कति लाग्ने जस्ता कुराहरू पहिले नै सोच्नु पर्छ । परियोजना कार्य मार्फत करेसाबारी निर्माण, स्थानीय प्रविधिको प्रयोग, फलफूल एवम तरकारी खेती, स्थानीय सामग्री निर्माण र प्रदर्शन जस्ता कार्यहरू गर्न/गराउन सकिन्छ ।

अभिभावकीय संलग्नता : शिक्षकले स्थानीय विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कतिपय सिकारुको व्यवहारसँग गाँसिएका आचरण, मूल्यमान्यता, सोचाइ र व्यवहार परिवर्तत लिखित या मौखिक तवरले सहजीकरण गरेरमात्र पुग्दैन । सिकारुले घरको वातावरण, अभिभावकको सहयोग र निर्देशनबाट सिक्ने गर्दछ । यस्तो परिवेशमा सिकाइ सहजीकरणमा अभिभावकीय संलग्नतालाई पनि समुचित स्थान दिनुपर्ने हुन्छ । अभिभावकको सल्लाह, निर्देशन तथा प्रतिक्रियालाई आधार बनाएर आवश्यकता अनुसार उपचारात्मक शिक्षण पद्धतिलाई पनि उपयोग गर्न सक्नु पर्दछ ।

कथाकथन वा गीत/संगीत विधि : पाठयक्रमले निर्दिष्ट गरेको सिकाइ उपलब्धि तथा पाठयक्रममा समाविष्ट विषयवस्तुको जगमा रहेर सान्दर्भिक कथा, कविता, गीत तथा संगीतको माध्यमले पनि सिकाई स्थानीय पाठयक्रम कक्षा (१-८) - २०८१ सहजीकरण गर्न सकिन्छ । यसो गर्दा अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि प्राप्तिमा सहजता हुन्छ नै साथसाथै विषयवस्तुको धारणालाई समेत थप स्पष्ट पार्न सकिन्छ ।

भूमिका निर्वाह तथा नाटकीकरण विधि : स्थानीय पाठयक्रममा उल्लिखित विषयवस्तुको बारेमा सिकारुलाई स्पष्ट पार्न सिकारु स्वयमलाई सिकाइ सहजीकरणको माध्यम बनाउन सकिन्छ । यसको लागि सिकारुलाई विभिन्न भूमिका निर्वाह गर्ने वातावरण दिइनु पर्दछ । जस्तै

अपाङगतामैत्री व्यवहार प्रदर्शन गर्न यदी कक्षाकोठामा अपाङग बालबालिकाहरू छैनन भने सिकारुमध्ये कुनै एकलाई अपाङग व्यक्तिको रुपमा भूमिका निर्वाह गर्न लगाउने र अरुलाई अपाङग व्यक्तिलाई सहयोग गरेको भुमिका दिएर यो विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसैगरी सकारात्मक व्यवहार प्रदर्शन, बृद्ध-बृद्धा तथा अग्रजहरूलाई सम्मान गर्ने खालको नाटक तयार गरेर पनि सिकारुलाई विषयवस्तुबारे स्पष्ट पार्न सकिन्छ ।

अन्वेषण, अनुसन्धान तथा खोज विधि : विषयवस्तुको सान्दर्भिकता र अपेक्षित सिकाइ उपलब्धिको अपेक्षालाई समुचित ध्यान दिँदै समस्या या प्रश्नको प्रस्तुति, गरिने क्रियाकलाप, निकालिने निश्कर्ष र सञ्चालन गरिने अन्वेषण, अनुसन्धान तथा खोज कार्यको बारेमा सिकारुलाई आवश्यक निर्देशन दिई सो सम्बन्धी क्रियाकलापमा सहभागी गराउन सकिन्छ ।

प्रविधियुक्त कक्षाः विषयवस्तुलाई थप स्पष्ट पार्दै अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गराउनका लागि आवश्यकतानुसार, मोवाइल, कम्प्युटर, प्रोजेक्टर, विभिन्न प्रकृतिका सामाजिक सञ्जालहरूको समुचित प्रयोग गरी धारणाहरूको दृष्याङकन गर्न सकिन्छ ।

अन्य सान्दर्भिक सिकाइ सहजीकरण विधिहरू : आगमन तथा निगमन विधि, निर्माणात्मक तथा सहयोगात्मक कक्षा शिक्षण विधि, खेल विधि, परियोजना कार्य, क्षेत्र भ्रमण विधि, अन्तरक्रिया विधि, उदाहरण र प्रयोग विधि आदि सान्दर्भिक विधिहरूलाई विषयवस्तुको प्रकृति, अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि, समय, सन्दर्भ र परिवेशको आधारमा सिकाइ सहजीकरण गर्न सकिन्छ । सिकाइ सहजीकरण छनौट र प्रयोग गर्नुको मुख्य ध्येय भनेकै सिकारुले निर्दिष्ट सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सकुन भन्ने नै हो ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कन अभिलेख फाराम

प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीहरूले के कति उपलब्धि हाँसिल गरे सो आधारमा १ देखि ४ अङ्क सम्म दिने । मुख्य सिकाइ उपलब्धि हाँसिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको भए १ अङ्क, मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको भए २ अङ्क, मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हाँसिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको भए ३ अङ्क र मुख्य सिकाइ उपलब्धि हाँसिल गरेको साथै माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको भए ४ अङ्क प्रदान गर्ने ।

कक्षा : १ विद्यार्थीको नाम : परिचय नम्बर :

विषय क्षेत्र	मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण र उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछि मूल्याङ्कन		थप सहायतापछि मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएका साधनहरू
			मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन	
१) छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	नगरपालिकाको नाम र ठेगाना भन्न ।	नगरपालिकाको नाम र ठेगाना बताउन सकेमा					छलफल, प्रश्नोत्तर
	आफू बसेको बस्ती वडा नम्बर र ठेगाना भन्न ।	आफू बसेको बस्ती, वडा नम्बर र ठेगाना भन्न सकेमा					छलफल ,प्रश्नोत्तर
	आफू बसेको स्थानबाट ४ वटा दिशाका नाम भन्न ।	आफू बसेको स्थानबाट ४ वटा दिशाका नाम बताउन सकेमा					छलफल ,प्रश्नोत्तर
	आफ्नो, घर, परिवार, साथीहरु नाम भन्न ।	आफ्नो, घर, परिवार, साथीहरु नाम बताउन सकेमा					छफलल, प्रश्नोत्तर
	आफ्नो नजिकैको धार्मिक स्थल, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र प्राकृतिक सम्पदाहरुको नाम भन्न ।	आफ्नो नजिकैको धार्मिक स्थल, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी र प्राकृतिक सम्पदाहरुको नाम बताउन सकेमा					छलफल,प्रश्नोत्त र खोज
	आफूलाई पढाउने शिक्षकको नाम भन्न ।	आफूलाई पढाउने शिक्षकको नाम बताउन सकेमा					छलफल, प्रश्नोत्तर

२.सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	आफ्ना गाउँटोलमा बसोवास गर्ने जातजातिको नाम भन्न ।	आफ्ना गाउँटोलमा बसोवास गर्ने जातजातिको नाम भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्ना गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरु पहिचान गर्न ।	आफ्ना गाउँटोलमा बोलिने मुख्य भाषाहरु पहिचान गर्न ।					छलफल प्रश्नोत्तर
	स्थानीय लोकवाजाहरु चिन्न र नाम भन्न ।	स्थानीय लोकवाजाहरु चिन्न र नाम बताउन सकेमा					छफलल प्रश्नोत्तर
	स्थानीय लोकगितहरु सामान्यरुपले गाउने अभ्यास गर्न ।	स्थानीय लोकगीतहरु सामान्यरुपले गाउने अभ्यास गर्न सकेमा ।					छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्ना टोलछिमेकमा मनाइने चाडपर्वको नाम भन्न ।	आफ्ना टोलछिमेकमा मनाइने चाडपर्वको नाम बताउन सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	आफ्ना घरमा बनाइने खानाको परिकारको नाम भन्न ।	आफ्ना घरमा बनाइने खानाको परिकारको नाम बताउन सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो परिवारले लगाउने कपडाहरु र गहनाको नाम भन्न ।	आफ्नो परिवारले लगाउने कपडाहरु र गहनाको नाम बताउन सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो घरको पूजा गर्ने कुलदेवताको नाम भन्न ।	आफ्नो घरको पूजा गर्ने कुलदेवताको नाम बताउन सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
३ स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	स्थानीय स्तरमा अपनाइएका पेसाको नाम भन्न ।	स्थानीय स्तरमा अपनाइएका पेसाको नाम बताउन सकेमा					अवलोकन, प्रश्नोत्तर
	तरकारी, फलफूल र अन्नवाली उत्पादन गर्न आवश्यक पर्ने औजारहरुको नाम भन्न ।	तरकारी, फलफूल र अन्नवाली उत्पादन गर्न आवश्यक पर्ने औजारहरुको नाम बताउन सकेमा					छलफल, प्रश्नोत्तर

	आफ्ना अभिभावकहरु र छिमेकीले गर्ने मुख्य पेसाको नाम भन्न ।	आफ्ना अभिभावकहरु र छिमेकीले गर्ने मुख्य पेसाको नाम बताउन सकेमा					छलफल, प्रश्नोत्तर
	आफ्नो घरमा परम्परागत देखि चल्दै आएका स्थानीय प्रविधिको नाम भन्न ।	आफ्नो घरमा परम्परागत देखि चल्दै आएका स्थानीय प्रविधिको नाम बताउन सकेमा					छलफल, प्रश्नोत्तर
	आफ्नो घरमा उत्पादित बस्तुहरुको बिक्री गर्ने स्थान भन्न ।	आफ्नो घरमा उत्पादित बस्तुहरुको बिक्री गर्ने स्थान बताउन सकेमा					छलफल, प्रश्नोत्तर
४. पशुपंक्षी पालन कृषि र जडीबुटी	आफ्नो घर वरपर रहेका घर पालुवा पशु पंक्षीको नाम बताउन ।	आफ्नो घर वरपर रहेका घर पालुवा पशु पंक्षीको नाम बताउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो घरमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीको नाम भन्न ।	आफ्नो घरमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीको नाम भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो गाउँटोल छरछिमेकमा पाइने जडीवुटीहरुको नाम भन्न ।	आफ्नो गाउँटोल छरछिमेकमा पाइने जडीवुटीहरुको नाम भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफूले देखेका चराचुरुंगी तथा जनावरहरुको चित्र बनाउन	आफूले देखेका चराचुरुंगी तथा जनावरहरुको चित्र बनाउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	घर वरपर पाईने पशुपंक्षीहरुले निकाल्ने आवाजको नक्कल गर्न ।	घर वरपर पाईने पशुपंक्षीहरुले निकाल्ने आवाजको नक्कल गर्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	घरमा खेती गरिने फलफूल तथा तरकारीको नाम भन्न र चित्र बनाउन ।	घरमा खेती गरिने फलफूल तथा तरकारीको नाम भन्न र चित्र बनाउन सकेमा					अवलोकन, प्रश्नोत्तर
५. विपद् व्यवस्थापन र	विपत्को नाम भन्न । (चित्र हेरी)	चित्र हेरी विपत्को नाम बताउन सकिमा ।					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर

असर	विपत्का प्रकार भन्न ।	विपद्का प्रकार भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो घर टोल वरपर घटेका दुर्घटना भन्न ।	आफ्नो घर टोल वरपर घटेका दुर्घटनाहरुको बारमा बताउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	सडकमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरुको पहिचान गर्न र सजगता अपनाउन ।	सडकमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरुको पहिचान गर्न र सजगता अपनाउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	विद्यालयमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरुको पहिचान गर्न र सजगता अपनाउन ।	विद्यालयमा हुन सक्ने दुर्घटनाहरुको पहिचान गर्न र सजगता अपनाउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
६. पोषण र स्वस्थ जीवन	घरमा खाने पोषण युक्त खानेकुराको नाम भन्न ।	घरमा खाने पोषण युक्त खानेकुराको नाम भन्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	घरमा खाइने, जनवारवाट प्राप्त हुने खानेकुरा (दुध, दहि, घिउ, माछामासु, मह, अण्डा) आदि भन्न ।	घरमा खाइने र जनवारवाट प्राप्त हुने खानेकुराको नाम बत(ाउन सकेमा ।					प्रश्नोत्तर, छलफल
	आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाइका बारेमा भन्न र गर्न ।	आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाइका बारेमा भन्न र गर्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	चित्रहेरी सरसफाई सामाग्रीहरुको नाम भन्न ।	चित्रहेरी सरसफाई सामाग्रीहरुको नाम भन्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	स्वस्थ्य रहने खेलहरुको नाम भन्न ।	स्वस्थ्य रहने खेलहरुको नाम बताउन सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	जंङ्कफुडहरुको नाम भन्न ।	जंङ्कफुडहरुको नाम भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
७ वातावरण	घर तथा विद्यालय क्षेत्रमा	घर तथा विद्यालय क्षेत्रमा भएका					अवलोकन,

संरक्षण र हरित विद्यालय	भएका वोटविरुवा हरुको नाम भन्न ।	वोटविरुवा हरुको नाम भन्न सकेमा					प्रश्नोत्तर
	बाल बगैँचामा रोपिने विभिन्न फूलहरुको नाम बताउन ।	बाल बगैँचामा रोपिने विभिन्न फूलहरुको नाम बताउन सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	फोहरमैलाहरु पहिचान गर्न र तोकिएको भाँडो वा खाल्डोमा फोहर फाल्न ।	फोहरमैलाहरु पहिचान गर्न र तोकिएको भाँडो वा खाल्डोमा फोहर फाल्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
८. हाम्रा प्राकृतिक,धार्मिक सम्पदा र पर्यटकीय स्थलहरु	आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मीक सम्पदाहरुको नाम भन्न ।	आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मीक सम्पदाहरुको नाम भन्न सकेमा					अवलोकन, प्रश्नोत्तर
	आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाका नाम बताउन ।	आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाका नाम बताउन सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	आफ्नो गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलको नाम भन्न ।	आफ्नो गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलको नाम भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
९. लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	लागु औषधका नाम बताउन ।	लागु औषधका नाम बताउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	असल र खराब बानी भन्न ।	असल र खराब बानी भन्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	लागु औषधबाट हुने असर बताउन ।	लागु औषधबाट हुने असर बताउन सकेमा ।					प्रश्नोत्तर, छलफल
शिक्षकको सही :		**अभिभावकको सही :**	**उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड**				
			सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत				

विद्यार्थी मूल्याङ्कन अभिलेख फाराम

कक्षा : २ **विद्यार्थीको नाम :** **परिचय नम्बर :**

विषय क्षेत्र	मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण र उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछि मूल्याङ्कन		थप सहायतापछि मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएका साधनहरू
			मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन	
१) छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	आफू बसेको वडा भित्रका वस्तीहरुको नाम र ठेगाना भन्न ।	आफू बसेको वडा भित्रका वस्तीहरुको नाम र ठेगाना भन्न सकेमा					छलफल, प्रदर्शन प्रश्नोत्तर
	नगरपालिकाको नगर कार्यपालिकाको कार्यालय रहेको ठाउँको ठेगाना र नाम भन्न	नगरपालिकाको नगरकार्यपालिकाको कार्यालय रहेको ठाउँको ठेगाना र नाम भन्न सकेमा					छलफल ,प्रश्नोत्तर
	नगरपालिकाको नक्सा हेरी आफ्नो वडालाई छुट्याउन ।	नगरपालिकाको नक्सा हेरी आफ्नो वडालाई छुट्याउन सकेमा					छलफल ,प्रश्नोत्तर
	आफू बसेको गाउँटोलको सामाजिक अवस्थाको वारेमा संक्षिप्त रुपमा भन्न ।	आफू बसेको गाउँटोलको सामाजिक अवस्थाको वारेमा संक्षिप्त रुपमा भन्न सकेमा					छफलल, प्रश्नोत्तर
	गाँउ टोल नजिक रहेका सेवा प्रदायक संघ संस्थाको नाम र ठेगाना भन्न ।	गाँउ टोल नजिक रहेका सेवा प्रदायक संघ संस्थाको नाम र ठेगाना बताउन सकेमा					छलफल,प्रश्नोत्तर खोज
	आफ्नो घर परिवारको सदस्यको परिचय दिन ।	आफ्नो घर परिवारको सदस्यको परिचय दिन सकेमा					छलफल, प्रश्नोत्तर
२.सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	कक्षा भित्रका जातजातिका थर भन्न ।	कक्षा भित्रका जातजातिका थर भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफू र आफ्ना साथीले वोल्ने भाषामा परिचत हुन ।	आफू र आफ्ना साथीले वोल्ने भाषामा परिचत हुन सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	वडा भित्र मान्ने धर्महरुको पहिचान गर्न ।	वडा भित्र मान्ने धर्महरुको पहिचान गर्न सकेमा					छफलल प्रश्नोत्तर

	वडा भित्रका जातजातिका मानिसले लगाउने पोसाक र गहना पहिचान गरि लगाउने तरिका बताउन ।	वडा भित्रका जातजातिका मानिसले लगाउने पोसाक र गहना पहिचान गरि लगाउने तरिका बताउन सकेमा					छफलल प्रश्नोत्तर
	स्थानीय बजाहरु (नौमति वाजाहरु) चिन्न र नाम भन्न ।	स्थानीय बजाहरु (नौमति वाजाहरु) चिन्न र नाम भन्न सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	स्थानीय लोकगीत गाउने र नृत्य गर्ने अभ्यास गर्न ।	स्थानीय लोकगीत गाउने र नृत्य गर्ने अभ्यास गर्न सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	स्थानीय चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न ।	स्थानीय चाडपर्वहरुमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	जन्म, मृत्यु, संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न ।	जन्म, मृत्यु, संस्कारमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	चाडपर्व अनुसारका परिकारहरुको नाम भन्न ।	चाडपर्व अनुसारका परिकारहरुको नाम भन्न सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	असल र खराव काम छुट्याउन ।	असल र खराव काम छुट्याउन सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
३ स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	आफ्नो गाउँटोलका मुख्य पेसा व्यवसायको नाम भन्न ।	आफ्नो गाउँटोलका मुख्य पेशा व्यवसायको नाम भन्न सकेमा					अवलोकन, प्रश्नोत्तर
	तरकारी तथा फलफुल उत्पादनका लागि आवश्यक पर्ने औजारहरुको सूची तयार पार्न तिनीहरुको काम भन्न ।	तरकारी तथा फलफूल उत्पादनका लागि आवश्यक पर्ने औजारहरुको सूची तयार पार्न तिनीहरुको काम भन्न सकेमा					छलफल, प्रश्नोत्तर
	स्थानीय स्तरमा अपनाउँदै आएका पेसा तथा व्यवसायहरुको सूची तयार पार्न ।	स्थानीय स्तरमा अपनाउँदै आएका पेसा तथा व्यवसायहरुको सूची तयार पार्न सकेमा					छलफल, प्रश्नोत्तर
	आफ्नो घरटोल नजिकको हाटबजार, तरकारी तथा फलफूल संकलन केन्द्रको नाम भन्न ।	आफ्नो घरटोल नजिकको हाटबजार, तरकारी तथा फलफूल संकलन केन्द्रको नाम भन्न सकेमा					छलफल, प्रश्नोत्तर

	स्थानीय स्तरमा रहेका विभिन्न परम्परागत प्रविधिहरुको सूची तयार गर्न ।	स्थानीय स्तरमा रहेका विभिन्न परम्परागत प्रविधिहरुको सूची तयार गर्न सकेमा					छलफल, प्रश्नोत्तर
४. पशुपंक्षी पालन कृषि र जडीबुटी	आफ्नो गाउँ छिमेकमा पाइने घर पालुवा र जंगली पशुपंक्षीहरुको नाम बताउन ।	आफ्नो गाउँ छिमेकमा पाइने घर पालुवा र जंगली पशुपंक्षीहरुको नाम बताउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो गाउँ टोलमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको नाम बताउन ।	आफ्नो गाउँ टोलमा उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको नाम बताउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो गाउँटोल र छिमेकका वडामा भएका जडीवुटीहरुको नाम भन्न ।	आफ्नो गाउँटोल र छिमेकका वडामा भएका जडिवुटिहरुको नाम भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो गाउँटोलमा उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको नाम भन्न ।	आफ्नो गाउँटोलमा उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको नाम भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	नजिकका वडामा पाइने जीवजीवाणुको नाम भन्न ।	नजिकका वडामा पाइने जीव जीवाणुको नाम भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफनो गाउँ,टोल र छिमेकमा पाइने पशुपंक्षीका चित्र बनाउन ।	आफनो गाउँ,टोल र छिमेकमा पाइने पशुपंक्षीका चित्र बनाउन सकेमा					अवलोकन, प्रश्नोत्तर
५. विपत् व्यवस्थापन र असर	विपत्को परिचय दिन ।	विपत्को परिचय दिन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	विपत्का प्रकारको (मानव सिर्जित, प्राकृतिक) सूची तयार गर्न ।	विपत्का प्रकारको (मानव सिर्जित, प्राकृतिक) सूची तयार गर्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो टोल समाजमा हुन सक्ने विपत्बारे बताउन ।	आफ्नो टोल समाजमा हुन सक्ने विपत्बारे बताउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	घर टोल वरपर र विद्यालयमा हुने विपद दुर्घटना प्रति सजगता	घर टोल वरपर र विद्यालयमा हुने विपत् दुर्घटना प्रति सजगता अपनाउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर

	अपनाउन ।						
	आफू बसेको वडामा विगतमा घटेका घट्ना विपत् भएको स्थानको नाम भन्न ।	आफू बसेको वडामा विगतमा घटेका घट्ना विपत् भएको स्थानको नाम भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
६, पोषण र स्वस्थ जीवन	घरमा तथा स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने पोषणयुक्त खानेकुराको नाम भन्न ।	घरमा तथा स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने पोषणयुक्त खानेकुराको नाम भन्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	घर तथा स्थानीय स्तरमा पाइने पशु तथा पंक्षीवाट प्राप्त हुने खाने कुराहरुको नाम भन्न ।	घर तथा स्थानीय स्तरमा पाइने पशु तथा पंक्षीवाट प्राप्त हुने खाने कुराहरुको नाम भन्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाईका क्रियाकलापको नाम भन्न ।	आफ्नो व्यक्तिगत सरसफाईका क्रियाकलापको नाम भन्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	आफ्नो व्यक्तिगत तथा कोठा घरको सरसफाई गर्न ।	आफ्नो व्यक्तिगत तथा कोठा घरको सरसफाई गर्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	स्वास्थ्य रहनका लागि स्थानीय स्तरमा खेलीने खेलहरुको नाम भन्न ।	स्वास्थ्य रहनका लागि स्थानीय स्तरमा खेलीने खेलहरुको नाम भन्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	जंङ्कफुडहरुको नाम भनी त्यसको सूची बनाउन ।	जंङ्कफुडहरुको नाम भनी त्यसको सूची बनाउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
७. वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको वर्गिकरण गर्न ।	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाको वर्गिकरण गर्न सकेमा					अवलोकन, प्रश्नोत्तर
	बालबगैंचाको परिचय दिन र बालबगैंचा निर्माणमा सहयोग गर्न ।	बालबगैंचाको परिचय दिन र बा(लबगैंचा निर्माणमा सहयोग गर्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपणमा सहभागी हुन ।	घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपणमा सहभागी भएमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	बोटविरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न ।	बोटविरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	वडाभित्र भएका पानीका विभिन्न स्रोतहरुको सूची	वडाभित्र भएका पानीका विभिन्न स्रोतहरुको सूची बनाउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर

	बनाउन ।						
	फोहरमैलाको परिचय र प्रकार (कुहिने र नकुहिने) भन्न ।	फोहरमैलाको परिचय र प्रकार बत(ाउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	घर तथा विद्यालय वरपर फोहर हुने कारणहरु पहिचान गर्न ।	घर तथा विद्यालय वरपर फोहर हुने कारणहरु पहिचान गर्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	व्यक्तिगत घर, आँगन, कक्षाकोठा र विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी हुन	व्यक्तिगत घर, आँगन, कक्षाकोठा र विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाइमा सहभागी भएमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
८. हाम्रा प्राकृतिक,धार्मिक सम्पदा र पर्यटकिय स्थलहरु	आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मीक सम्पदाहरुको परिचय दिइ सूची तयार गर्न ।	आफ्नो गाउँटोलमा रहेका धार्मीक सम्पदाहरुको परिचय दिइ सूची तयार गर्न सकेमा					अवलोकन, प्रश्नोत्तर
	आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको परिचय दिन ।	आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको परिचय दिन सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	आफ्नो गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकिय स्थलहरुको परिचय दिन	आफ्नो गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकिय स्थलहरुको परिचय दिन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
९.लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	लागु औषधको परिचय दिई तिनको सूची बनाउन ।	लागु औषधको परिचय दिई तिनको सूची बनाउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	असल र खराब बानीको सूची तयार गर्न ।	असल र खराब बानीको सूची तयार गर्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	लागु औषधबाट हुने असरहरुको सूची तयार पार्न ।	लागु औषधबाट हुने असरहरुको सूची तयार पार्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
शिक्षकको सही :		**अभिभावकको सहि :**	**उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड**				
			सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत				

विद्यार्थी मूल्याङ्कन अभिलेख फाराम

कक्षा : ३ **विद्यार्थीको नाम :** **परिचय नम्बर :**

विषय क्षेत्र	मुख्य सिकाइ उपलब्धि	सिकाइ उपलब्धि विस्तृतीकरण र उपलब्धि सूचक	नियमित पढाइपछि मूल्याङ्कन		थप सहायतापछि मूल्याङ्कन		प्रयोग गरिएका साधनहरू
			मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन	
१.छायानाथ रारा नगरपालिकाको परिचय	छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको जानकारी दिन ।	छाँयानाथ रारा नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थाको जानकारी दिन सकेमा					छलफल, प्रदर्शन प्रश्नोत्तर
	मुगु जिल्लाको नक्सा हेरी छाँयानाथ रारा नगरपालिको क्षेत्र छुट्याउन ।	मुगु जिल्लाको नक्सा हेरी छायानाथ रारा नगरपालिको क्षेत्र छुट्याउन सकेमा					छलफल ,प्रश्नोत्तर
	नगर भित्रका मुख्य, मुख्य सडकको नाम र अवस्थिति भन्न ।	नगर भित्रका मुख्य, मुख्य सडकको नाम र अवस्थिति भन्न सकेमा					
	आफ्ना वडामा भएका सामुदायिक वनका नाम भन्न र लेख्न ।	आफ्ना वडामा भएका सामुदायिक वनका नाम भन्न र लेख्न सकेमा					छलफल ,प्रश्नोत्तर
	नगरपालिका भित्र रहेको ताल, नदि तथा खोलानालाहरु र तिनीहरुको अवस्थिति भन्न ।	नगरपालिका भित्र रहेको ताल, नदि तथा खोलानालाहरु र तिनीहरुको अवस्थिति भन्न सकेमा					छफलल, प्रश्नोत्तर
	आफू बसेको वडाका जनप्रतिनिहरुका संख्या भन्न ।	आफू बसेको वडाका जनप्रतिनिहरुका संख्या भन्न सकेमा					छलफल,प्रश्नोत्तर खोज
	आफू बसेको वडा भित्र स्वास्थ्यकर्मी, विद्यालयका शिक्षक र स्वयम्सेविकाले	आफू बसेको वडा भित्र स्वास्थ्यकर्मी, विद्यालयका शिक्षक र स्वयमसेविकाले गर्ने कामको					छलफल, प्रश्नोत्तर

	गर्ने कामको सामान्य जानकारी दिन ।	सामान्य जानकारी दिन सकेमा					
२.सामाजिक मूल्य मान्यता र संस्कार	नगर भित्रका जातजातिहरुको पहिचान गर्न ।	नगर भित्रका जातजातिहरुको पहिचान गर्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	नगर भित्र वोलिने भाषा भाषिको पहिचान गर्न ।	नगर भित्र वोलिने भाषा भाषिको पहिचान गर्न सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	स्थानीय जातजातिले गर्ने (कुलपुजा) को परिचय दिन ।	स्थानीय जातजातिले गर्ने (कुलपुजा) को परिचय दिन सकेमा					छफलल प्रश्नोत्तर
	नगर भित्रका बासिन्दाहरुले भन्ने धर्म संस्कृतिको सामान्य परिचय दिन ।	नगर भित्रका बासिन्दाहरुले भन्ने धर्म सँस्कृतिको सामान्य परिचय दिन सकेमा					छफलल प्रश्नोत्तर
	स्थानीय लोकवाजाहरु बजाउने अभ्यास गर्न ।	स्थानीय लोकवाजाहरु बजाउने अभ्यास गर्न सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	स्थानीय लोकगीत गाउन र नृत्य गर्न अभ्यास गर्न ।	स्थानीय लोकगीत गाउन र नृत्य गर्न अभ्यास गर्न सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	स्थानीय चाडपर्वहरुको नाम, मनाउने महिना, समय मुख्य क्रियाकलापहरु भन्न	स्थानीय चाडपर्वहरुको नाम, मनाउने महिना, समय मुख्य क्रियाकलापहरु भन्न सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	जन्म, मृत्यु, विवाह र व्रर्तवन्धमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न ।	जन्म, मृत्यु, विवाह र व्रर्तवन्धमा गरिने क्रियाकलापहरु भन्न सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो समुदायमा परापूर्व कालदेखि चलिआएका प्रथा परम्पराहरुको नाम भन्न ।	आफ्नो समुदायमा परापूर्व कालदेखि चलिआएका प्रथा परम्पराहरुको नाम भन्न सकेमा					छलफल प्रश्नोत्तर
३ स्थानीय पेसा व्यवसाय र प्रविधि	आफ्नो वडा भित्र अपनाउँदै आएका मूख्य पेशा व्यवसायको नाम बताउन र सूची तयार गर्न ।	आफ्नो वडा भित्र अपनाउँदै आएका मूख्य पेसा व्यवसायको नाम बताउन र सूची तयार गर्न सकेमा					अवलोकन, प्रश्नोत्तर
	स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने तरकारी,अन्नबाली तथा फलफूलका लागि प्रयोग हुने	स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने तरकारी,अन्नबाली तथा फलफुलका लागि प्रयोग हुने औजारको परिचय					छलफल, प्रश्नोत्तर

	औजारको परिचय दिन र महत्व बताउन ।	दिन र महत्व बताउन सकेमा					
	आफ्नो घरटोल नजिकको हाटबजार, तरकारी तथा फलफूल संकलन केन्द्र को सूचि तयार पार्न	आफ्नो घरटोल नजिकको हाटबजार, तरकारी तथा फलफूल संकलन केन्द्र को सूचि तयार पार्न सकेमा					छलफल, प्रश्नोत्तर
४. पशुपंक्षी पालन कृषि र जडिबुटी	आफू बसेको वडा भित्र उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको सूची बनाउन ।	आफू बसेको वडा भित्र उत्पादन हुने खाद्यन्न बालीहरुको सूची बनाउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफू बसेको वडा भित्र पाइने घरपालुवा र जंगली पशुपंक्षीको नाम भन्न र सूचि तयार पार्न	आफू बसेको वडा भित्र पाइने घरपालुवा र जंगली पशुपंक्षिको नाम भन्न र सूचि तयार पार्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफू बसेको वडाको नजिक पाइने जडीवुटीहरुको नाम भन्न र तिनीहरुको सूची बनाउन ।	आफू बसेको वडाको नजिक पाइने जडीवुटीहरुको नाम भन्न र तिनीहरुको सूची बनाउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो गाउँटोलमा उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको सूची तयार पार्न ।	आफ्नो गाउँटोलमा उत्पादन हुने तेलहन, दलहन तथा मसलाजन्य बालीहरुको सूची तयार पार्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो गाउँ टोल छिमेकमा र वडामा उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न ।	आफ्नो गाउँ टोल छिमेकमा र वडामा उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलको नाम भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	खाद्यन्न,तरकारी,फलफूल तथा जडीबुटी को पहिचान गरि फरक छुट्याउन ।	खाद्यन्न,तरकारी,फलफूल तथा जडीबुटी को पहिचान गरी फरक छुट्याउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफू बसेको वडा भित्र पाईने जीव जीवाणुका नाम बताउन ।	आफू बसेको वडा भित्र पाईने जीव जीवाणुका नाम बताउन सकेमा					अवलोकन, प्रश्नोत्तर
५. विपत	प्राकृतिक र मानव सिर्जित	प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपत्को					अवलोकन,

व्यवस्थापन र असर	विपत्को परिचय दिई सूची तयार गर्न ।	परिचय दिई सूची तयार गर्न सकेमा					छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो समुदाय तथा वडा क्षेत्र भित्र हुन सक्ने विपत् दुर्घटनाको सामान्य परिचय दिन ।	आफ्नो समुदाय तथा वडा क्षेत्र भित्र हुन सक्ने विपत् दुर्घटनाको सामान्य परिचय दिन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आगलागी, सडक दुर्घटना, पहिरो, हिमपात,वाढी विपत्को आदिको कारण बताउन ।	आगलागी, सडक दुर्घटना, पहिरो, हिमपात,वाढी विपत्को आदिको कारण बताउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	विपत् प्रकोप र दुर्घटना प्रति सजगता अपनाउने सामान्य उपाय वताउन ।	विपत् प्रकोप र दुर्घटना प्रति सजगता अपनाउने सामान्य उपाय वताउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	विपत्बाट हुन सक्ने असरहरुको सूची तयार गर्न ।	विपत्बाट हुन सक्ने असरहरुको सूची तयार गर्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
६, पोषण र स्वस्थ जीवन	घरमा निर्मित तथा स्थानीय स्तरमा पाइने पोषणयुक्त खाद्यन्न तथा फलफुलको महत्व बताउन ।	घरमा निर्मित तथा स्थानीय स्तरमा पाइने पोषणयुक्त खाद्यन्न तथा फलफुलको महत्व बताउन सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	तरकारी तथा फलफूल खाँदा स्वास्थ्यमा पर्ने फाइदा बताउन ।	तरकारी तथा फलफूल खाँदा स्वास्थ्यमा पर्ने फाइदा बताउन सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	माछा मासुबाट प्राप्त खानेकुराको महत्व भन्न ।	माछा मासुबाट प्राप्त खानेकुराको महत्व भन्न सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	आफू र आफ्नो घर वरपरको सरसफाई र विद्यालयको सरसफाईमा सहभागी हुन	आफू र आफ्नो घर वरपरको सरसफाई र विद्यालयको सरसफाईमा सहभागी भएमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	स्थानीय स्तर तथा विद्यालयमा खेलिने खेलहरुको परिचय दिन ।	स्थानीय स्तर तथा विद्यालयमा खेलिने खेलहरुको परिचय दिन सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	जंङ्गफुटको परिचय दिई यसले स्वास्थ्यमा पर्ने	जंङ्गफुटको परिचय दिई यसले स्वास्थ्यमा पर्ने नकरात्मक प्रभावहरु					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर

	नकरात्मक प्रभावहरु बताउन ।	बताउन सकेमा ।					
७. वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय	स्थानीय स्तरमा पाइने बोटविरुवाको परिचय दिन ।	स्थानीय स्तरमा पाइने बोटविरुवाको परिचय दिन सकेमा					अवलोकन, प्रश्नोत्तर
	स्थानीय बोटविरुवाहरुको महत्व तथा उपयोगिता भन्न ।	स्थानीय बोटविरुवाहरुको महत्व तथा उपयोगिता भन्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	विद्यालयमा बालबगैंचाको आवश्यकता र महत्व बताउन ।	विद्यालयमा बालबगैंचाको आवश्यकता र महत्व बताउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपण र बालबगैंचाको निर्माण सहयोग र हेरचाह गर्न ।	घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपण र बालबगैंचाको निर्माण सहयोग र हेरचाह गर्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	घर तथा विद्यालयमा पानीको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र उचित किसिमले सदुपयोग गर्न ।	घर तथा विद्यालयमा पानीको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र उचित किसिमले सदुपयोग गर्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	फोहरमैलाको प्रकार (कुहिने, नकुहिने) छुट्याइ तोकिएको भाँडो वा खाल्डोमा फोहर फाल्न ।	फोहरमैलाको प्रकार (कुहिने, नकुहिने) छुट्याइ तोकिएको भाँडो वा खाल्डोमा फोहर फाल्न सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	आफ्नो वरपरको वातावरणको परिचय दिन ।	आफ्नो वरपरको वातावरणको परिचय दिन सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	ब्यक्तिगत घर, आँगन, छरछिमेक, कक्षाकोठा र विद्यालय वरिपरिको सरसफाइमा सहभागी हुन ।	ब्यक्तिगत घर, आँगन, छरछिमेक, कक्षाकोठा र विद्यालय वरिपरिको सरसफाइमा सहभागी भएमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
८. हाम्रा प्राकृतिक,धार्मिक सम्पदा र	आफ्नो वडामा रहेका परम्परागत धार्मिक स्थलहरुको पहिचान गरि सूची तयार पार्न	आफ्नो वडामा रहेका परम्परागत धार्मिक स्थलहरुको पहिचान गरी सूची तयार पार्न सकेमा ।					अवलोकन, प्रश्नोत्तर

पर्यटकीय स्थलहरु	आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको पहिचान गरी तिनीहरुको नाम लेख्न ।	आफ्नो वरपर रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको पहिचान गरि तिनीहरुको नाम लेख्न सकेमा ।					प्रश्नोत्तर, छलफल
	आफ्नो गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको पहिचान गरी महत्व दर्शाउन ।	आफ्नो गाउँ,टोलमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरुको पहिचान गरी महत्व दर्शाउन सकेमा ।					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
९.लागु औषध दुर्व्यसन तथा त्यसका असर	लागु औषधको पहिचान गरी प्रकार बताउन ।	लागु औषधको पहिचान गरी प्रकार बताउन सकेमा					अवलोकन, छफलल प्रश्नोत्तर
	दुर्व्यसनको परिचय दिन ।	दुर्व्यसनको परिचय दिन ।					
	लागु औषधको दुर्व्यसनबाट घर परिवारमा परेका असर बताउन ।	लागु औषधको दुर्व्यसनबाट घर परिवारमा परेका असर बताउन सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
	लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्ने उपाय बताउन ।	लागु औषध तथा दुर्व्यसनबाट बच्ने उपाय बताउन सकेमा					प्रश्नोत्तर, छलफल
शिक्षकको सही :		**अभिभावकको सहि :**	**उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड**				
			सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत				

. विद्यार्थी मल्याङ्कन पकिया कक्षा (४-८)

मूलतः स्थानीय पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेका विषयवस्तुहरूको मूल्याङ्कन गर्न सिकारुले प्राप्त गरेका उपलब्धिहरू परियोजना कार्यमार्फत गर्न सान्दर्भिक हुन्छ । पेपर-पेन्सिल टेस्टबाट मात्र स्थानीय विषयको उपलब्धि मूल्याङ्कन गर्दा पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेको सिकाइ उपलब्धि प्राप्त भए/नभएको यकिन गर्न कठिन हुन्छ । तर पनि विद्यार्थी मूल्याङ्कन पाठ्यक्रमको एक अभिन्न अंग हो । कक्षा १ को एकिकृत पाठ्यक्रमले निरन्तर मूल्याङ्कनलाई समसामयिक परिमार्जन गरिसकेको छ । यसको लागि सक्षमतामा आधारित पाठ्यक्रमको अवधारणा अनुरुप विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसो भनेको निश्चित समयावधिमा नभई नियमित, निरन्तर तथा कक्षा क्रियाकलापको अङ्गको रुपमा नै मूल्याङ्कनलाई प्रयोग गरिनुपर्छ भनिएको हो । स्थानीय पाठ्यक्रमको मूल्याङ्कन पनि यही आधारमा नै गर्नुपदर्छ । स्थानीय पाठ्यक्रमका विषयहरूमा विद्यार्थीहरूले पढेर भन्दा प्रत्यक्ष अवलोकन गरेर, पेसा ब्यवसायका काम गरेर एवम् स्वयम् कार्याभ्यासमा संलग्न भएर तथा सामाजिक र सामुदायिक गतिविधिमा सहभागी भएर सिक्दछन् । यस्तो सिकाइ प्रक्रियाको मूल्याङ्कन अनौपचारिक रुपमा निरन्तर गरिनु पर्दछ । यसका लागि प्रश्नोत्तर, छलफल, क्रियाकलापहरूको अवलोकन, अभिभावक वर्गको राय प्रतिक्रिया, विद्यार्थी वर्गकै साथी समूहको राय प्रतिक्रिया आदि उपयोगी हुन्छन् । विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय सिप सिकाउने कुरालाई जोड दिने पाठ्यक्रम भएमा उत्पादन प्रणालीसँग आबद्ध गरी अभिभावकहरूको आय आर्जनमा पनि सहयोग पुग्न सक्छ ।

पाठ्यक्रम बमोजिम स्थानीय पाठ्यक्रमको पनि आवधिक परीक्षाहरू समेत लिई तोकिएका ढाँचामा प्रगति अभिलेख र पोर्टफोलियोहरू पनि राख्नु पर्दछ । पाठ्यक्रमको समग्र मूल्याङ्कन भने पाठ्यक्रम निर्माण समूह, शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक र अन्य सरोकारवालाहरू समेतको संयुक्त प्रयासमा अवलोकन, अन्तर्क्रिया र छलफलबाट गर्न सकिन्छ । यो पाठ्यक्रम स्थानीय तहमै कार्यान्वयन गरिने भएकोले यसलाई निरन्तर अद्यावधिक (Update) पनि गर्दै लान आवश्यक छ । आवश्यक ठानिएका विषयवस्तुहरू थप गर्दै र आवश्यक नठानिएका विषयवस्तुहरू हटाउँदै जान पनि सकिन्छ । स्थानीय विषयको मूल्याङ्कन गर्दा प्रत्येक विद्यार्थीहरूको कार्यसञ्चयीका (Portfolio) ब्यवस्थित गरी राख्न आवश्यक हुन्छ । सिकारुको कक्षा कार्य, उपस्थिति, परियोजना कार्य, व्यवहार अवलोकनबाट देखिएको अपेक्षित परिवर्तन, उपलब्धि परीक्षा आदिलाई अध्यावधिक गर्दै सोही आधारमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरिनुपर्छ । सिकारुको मूल्याङ्कनमा सिकाइ क्षेत्रमा प्राप्त भएको अपेक्षित ज्ञान, सीप, बुझाइ, ब्यवहारलाई आवश्यकता अनुसार विश्लेषण, मूल्याङ्कन र सिर्जनशीलता (Creativeness/Creativity) लगायतका उच्च क्षमता परीक्षण गनर्क ा लागि साधन तथा प्रक्रियाको अबलम्बन गर्नुपर्छ साथै विद्यालय तहमा विद्यार्थी उपलब्धि मूल्याङ्कनका लागि आन्तरिक मल्याङ्कन प्रक्रिया अवलम्बन गरी सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गरिनुका साथै निर्णयात्मक मूल्याङकन प्रक्रियालाई अवलम्बन गरी विद्याथीको सिकाइस्तर निर्धारण गर्नुपर्छ ।

(क) आन्तरिक मल्याङ्कन :

आन्तरिक मल्याङ्कनका मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीहरूका सिकाइ स्तरमा सुधार गर्नु हो । यसका लागि शिक्षकले विद्यार्थीका व्यक्तिगत सिकाइ उपलब्धिका आधारमा पटक पटक सिकाइ अवसर प्रदान गर्नुपर्ने छ । विद्यालय तहका आन्तरिक मल्याङ्कनमा कक्षागत सिकाइ सहजीकरणका अभिन्न अङ्गका रूपमा गृहकार्य, कक्षाकार्य, प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य, सामुदायिक कार्य, अतिरिक्त क्रियाकलाप, एकाइ परीक्षा, मासिक तथा त्रैमासिक परीक्षा जस्ता मूल्याङ्कनका साधनहरूको प्रयोग गर्न सकिन्छ । यस्ता मल्याङ्कनमा विद्यार्थीका अभिलेख राखी सिकाइ अवस्था यकिन गरी सुधारात्मक तथा उपचारात्मक सिकाइबाट सुधार गर्ने पक्षमा जाड दिइने छ ।

विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीका लागि विषय शिक्षकले नै उपयूक्त प्रक्रिया अपनाई मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ । आन्तरिक मल्याङ्कनका नतिजालाई विषयगत पाठ्यक्रममा तोकिएअनुसार अभिलेखीकरण गर्नुपर्छ ।

कक्षा ४–८ सम्मको स्थानीय विषयको आन्तरिक मूल्यांकन प्रक्रिया निम्नानुसार रहनेछ ।

क.सं.	मूल्यांकनका पक्ष	अङ्कभार
१	सहभागिता	४
२	**प्रयोगात्मक /परियोजना (३६)**	
	क) प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यको तयारी (योजना)	६
	ख) प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य सञ्चालन र प्रतिवेदन/चार्ट	२०
	ग) प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यको प्रतिवेदन प्रस्तुतिकरण	६
	घ) अन्तवार्ता	४
३	त्रैमासिक परीक्षा	१०
जम्मा		**५०**

(ख) निर्णयात्मक मल्याङ्कन:

आधारभूत तह (कक्षा ४ –८) मा निम्नानुसार निर्णयात्मक मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ :

(अ) आन्तरिक मल्याङ्कनबाट प्राप्त नतिजामा आधारित आन्तरिक मल्याङ्कन ५० पतिशत भार तथा अन्तिम परीक्षाका नतिजाका आधारमा ५० पतिशत भार निर्धारण गरी निर्णयात्मक मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।

(आ) निर्णयात्मक मूल्याङकनका अन्य आधार विषयगत पाठयकममा तोकिएअनुसार हुने छन् ।

(इ) परीक्षामा अपाङ्गता भएका तथा विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीहरूलाई केही खास खास विषयहरूमा अरू साधारण विद्यार्थीहरूलाई दिइने प्रश्नभन्दा अलग प्रश्न बनाई मूल्याङकन गर्नुपर्ने छ । विशेष आवश्यकता भएका विद्यार्थीका लागि परीक्षाका समय थप गर्न सकिने छ । विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा शिक्षकले अपाङ्गता भएका र विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीहरूका लागि उपयुक्त हुने मुल्याङ्कन प्रकिया अपनाउनपर्ने छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कन

१. आधारभूत तहमा निर्माणात्मक/सुधारात्मक मूल्याङकन पद्धतिका आधारमा विदयार्थीको सिकाइलाई सुनिश्चित गरिने भएकोले यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन र विदयार्थी मूल्याङकनमा पनि यसलाई अनुशरण गरिने छ ।

२.स्थानीय विषयको पठनपाठनद्वारा विदयार्थीहरूले गरेर, अवलोकन गरेर सिक्ने भएकोले नियमित सहभागीता,हौसला प्रदान गर्ने र प्राप्त प्रतिवेदनको आधारमा मूल्याङकन गरिने छ ।

३.प्रत्येक विदयार्थीको कार्य सञ्चयिका (Portfolio) फाईल रहनेछ र त्यसभित्र विदयार्थीको कक्षा कार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धी परीक्षा, व्यवहारिक परिवर्तन, अवलोकन, हाजिरी, सामुहिक कार्यमा सक्रियताका अभिलेख रहनेछ र त्यस आधारमा मूल्याङकन गरिने छ ।

४. कक्षा १-३ मा निरन्तर मूल्याङकन पद्धतीका आधारमा कक्षोन्नति गरिने छ ।

५.कक्षा ४-५ मा ५०% निर्णयात्मक (बार्षिक परीक्षा) र ५०% निर्माणात्मक पद्धतिबाट विदयार्थीको लेखाजोखा गरिने छ । निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुबै पद्धतिका आधारमा बिद्यार्थीलाई कक्षोन्नति गरिने छ ।लिखित मूल्याङ्कनको उत्तीर्णाङक ३५% हुनेछ र छुट्टै उत्तीर्ण हुनुपर्नेछ । ६. कक्षा ६ र ८ मा ५०% निर्णयात्मक (बार्षिक परीक्षा) र ५०% निर्माणात्मक तथा निरन्तर मूल्याङ्कन पद्धतिबाट विद्यार्थीको लेखाजोखा गरिने छ । निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुबै पद्धतिका आधारमा बिद्यार्थीलाई कक्षोन्नति गरिने छ । लिखित मूल्याङकनको उत्तीर्णाङक ३५% हुनेछ ।

पाठयक्रमको कार्यान्वयन प्रक्रिया

यस पाठयक्रमको कार्यान्वयन गर्न प्र.अ.र शिक्षकको भूमिका महत्वपूर्ण हुनेछ साथै विद्यार्थी,अभिभावक र अन्य सरोकारवाला निकायको पनि विशेष भूमिका रहनेछ । विदयार्थीहरूलाई स्थानीय वातावरणको अवलोकन गराइने छ । परियोजना कार्य र प्रतिवेदनको माध्यम अवलम्बन गरिनेछ । समुदायका बुद्धिजीवी, शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी एवम् सम्बन्धित विषय, क्षेत्रमा जानीफकार व्यक्तिहरू स्रोतव्यक्तिको रूपमा रहनेछन । विद्यालयहरूले यस पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममा आवश्यकता र औचित्यता अनुसार स्थानीय भाषा/मातृभाषा वा सांकेतिक भाषा र ब्रेल भाषाका माध्यम समेत अवलम्बन गर्न सक्नेछन् । विषय क्षेत्रमा आवद्ध नगरपालिका एवम् जिल्लाका विवरणहरू सङकलन गरी पठनपाठनमा प्रयोग गरिने छ । विषयवस्तुमा समावेश प्रमुख क्षेत्र/स्थलमा अवलोकन भ्रमण गराइनेछ । विदयार्थीहरूको समुहकार्य, अन्तरक्रियालाई जोड दिइनेछ ।

पाठ्यक्रम परिमार्जन

समय परिर्वतनशील छ । सो अनुसार सामाजिक इच्छा, आकाङ्क्षा र आवश्यकताहरू पनि बढ्छन । ती आवश्यकताहरू शैक्षिक पाठ्यांशमा समावेश हुनुपर्दछ, जसले विदयार्थीहरूको ज्ञान, सीप र व्यवहारमा सकरात्मक परिवर्तन ल्याउन सकोस् । यसै अनुरूप यो पाठ्यक्रम पनि सामाजिक आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न पनि परिमार्जन हुनेछ । यसका साथै यो पाठ्यक्रम लागु भइसकेको पहिलो वर्षमा यसको प्रभावकारिकताको मूल्यांकन गरी आवश्यकता अनुसार यस क्षेत्रका प्राकृतिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, भाषिक र वातावरणीय

पक्षहरूको सकारात्मक सन्दर्भहरूको खोज, अनुसन्धान र गहिरो अध्ययन गरी प्राप्त निष्कर्षलाई यस पाठयक्रममा समावेश गर्दै समावेशीताको आधारमा परिमार्जन गर्दै लगिने छ ।

विद्यार्थीको व्यक्तिगत विवरण कक्षा १ देखि ३

१. विद्यार्थीको वैयक्तिक तथा पारिवारिक विवरण
(क) विद्यालयको नाम : ....
(ख) ठेगाना : ....
(ग) विद्यार्थीको नाम : ....
(घ) जन्म मिति : ....
(ङ) विद्यार्थीको घरको ठेगाना : ....
(च) पारिवारिक विवरण :
(अ) आमाको नाम : ....पेसा : .... सम्पर्क नं : ....
(आ) बाबुको नाम : ....पेसा : .... सम्पर्क नं : ....
(छ) बाबुआमाबाहेक अरू कसैले अभिभावकत्व लिएको भएमा स्थानीय अभिभावकको :
(अ) नाम : ....पेसा : .... सम्पर्क नं. : ....
(आ) विद्यार्थीसँगको नाता : ....
(ज) विद्यालय भर्ना मिति र कक्षा : ....
(झ) मातृभाषा, घरपरिवारमा बोलिने भाषा र अन्य भाषिक क्षमता : ....
(ञ) अघिल्लो अनुभव :
(अ) कक्षा १ भर्ना भएको भए प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अनुभव भए नभएको
....
(आ) अन्य कक्षामा भर्ना भएको भए अन्य विद्यालयको अन्य अनुभव ....
२. स्वास्थ्यसम्बन्धी विवरण
(क) तौल र उचाइ

मिति	तौल (कि.ग्रा.मा)	उचाइ (से.मि.मा)	प्रतिक्रिया (यदि छ भने

(ख) कुनै विशेष रोग भएमा सोबारे टिपोट : ....
(ग) कुनै अपाङ्गता भए सोको विवरण : ....
(घ) अन्य कुनै विवरण उल्लेख गर्न आवश्यक भए : ....

विद्यार्थीको समग्र प्रगति प्रतिवेदनको ढाँचा
विद्यार्थीको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन (कक्षा १–३)

विद्यार्थीको नाम :................................कक्षा :................................ रोल नं. :..................
विद्यालयको नाम :.................................... इमिस नं.:.......................... वर्ष :.........................
उपस्थिति :............. विद्यालय सञ्चालन भएको दिन : .... उपस्थित भएको दिन र प्रतिशत :.......

क्र.सं.	विषयक्षेत्र	पठ्यघण्टा	स्तरीकृत अंक	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	उपलब्धिस्तर स्तरको व्याख्या
	नेपाली	५			
	गणित	४			
	अंग्रजी	४			
	हाम्रो सेरोफेरो	८			
	मतृभाषा/स्थानीय विषय/संस्कृत भाषा	५			
		ग्रेड पोइन्ट औसत (जिपिए)			

....

कक्षा शिक्षक   प्रधानाध्यापक   मिति :